T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

BELEDİYELERİN ÇEVRE POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI: HATAY ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Dilek ÖZENİR

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Murat TEK

Hatay-2019

ONAY

DİLEK ÖZENİR tarafından hazırlanan ***"BELEDİYELERİN ÇEVRE POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI: HATAY ÖRNEĞİ"*** adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **SİYASET BİLİMİ VE *KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

10 / 09 / 2019

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Murat TEK (Tez Danışmanı - Başkan)	
Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ (Üye)	
Dr. Öğr. Üyesi Aziz BELLİ (Üye)	

Dilek ÖZENİR tarafından hazırlanan ***"Belediyelerin Çevre Politikaları Ve Uygulamaları: Hatay Örneği"*** adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (/ / 2019)

İmza
Dilek ÖZENİR

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında, belediyelerin çevre politikalarının neler olduğu, çevre politikalarını gerçekleştirebilmek için gerçekleştirdikleri faaliyetler belirlenmeye çalışılmıştır. Tez çalışması kapsamında Hatay ili ve ilçeleri üzerinde saha çalışması gerçekleştirilmiş, belediyelerde bulunan ilgililerle görüşmeler yapılarak sonuçlar elde edilmiştir.

Belediyelerin Çevre Politikaları Ve Uygulamaları: Hatay Örneği üzerine yaptığım tez çalışmamda, tez konusunun belirlenmesinden tezin tamamlanmasına kadar geçen süre içerisinde sahip olduğu bilgi ve deneyimlerini benden esirgemeyen, eleştirileri ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Murat Tek' e;

Tezimi iyileştirmeme yardımcı olan, fikirlerini ve görüşlerini belirten kıymetli jüri üyeleri Prof. Dr. Muharrem Güneş ve Dr. Öğr. Üyesi Aziz Belli' ye;

Desteklerini ve yardımlarını benden esirgemeyen canım aileme, eğitim hayatım boyunca desteğiyle, imkânlarıyla hep yanımda olan, hayatıma yön veren Adnan Baktıaya'ya, belediyelerle yapmış olduğum görüşmeler konusunda çok yardımcı olan, tez süreci boyunca destek olan arkadaşım Mehmet Kavvasoğlu'na, görüşmelere katılan, bilgilerini benimle paylaşan belediye personeline teşekkürlerimi sunarım.

BELEDİYELERİN ÇEVRE POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI: HATAY ÖRNEĞİ

Dilek ÖZENİR

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019

Danışman: Prof. Dr. Murat TEK

ÖZET

Günümüzün en önemli konularından biri olan çevre sorunları hızla çözüm bulmayı gerektiren bir konu olduğunu dünyada meydana gelen değişimlerle hissettirmeye devam etmektedir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında teknolojinin hızla gelişmesi ile yaşanan sanayileşme faaliyetleri çevre üzerinde oldukça ciddi etkiler yaratmıştır. Bu etkilerin sonuçları 1970'li yılların sonunda fark edilmiş olup, tüm dünya ülkeleri çevre üzerindeki bu olumsuz etkileri azaltmak ve yok etmek adına bir takım çevre politikaları geliştirmeye başlamışlardır. Önceleri ülkelerin merkezi yapıları tarafından çevre politikaları belirlenmeye ve uygulanmaya çalışılmış, çevre sorunlarının bu şekilde çözülebileceği düşünülmüştür. Ancak çevre sorunlarının yerinde ya da kaynağında çözmenin daha etkili ve hızlı olduğu anlaşılması üzerine çevre politikalarının belirlenmesi ve çözümüne yerel yönetimlerinde dâhil edilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyelerin yürüttükleri kamusal hizmetlerle hem çevreyi etkileyen hem de uyguladıkları politikalar nedeniyle doğrudan çevre yönetiminde görevler yüklenebilecek birimler olduğu anlaşılması üzerine uluslararası alanda alınan kararlar ile belediyelerin görev yetki ve sorumluluklarına çevre konusu da dâhil edilmiştir. Belirtilen bu sebeplerden dolayı bu çalışmada; örneklem olarak seçilen Hatay il sınırları içinde bulunan belediyelerin çevre politikaları, il genelinde yaşanan çevre sorunlarının neler olduğu, büyükşehir ve ilçe belediyelerinin bu çevre sorunlarını çözmek amacıyla yürüttükleri faaliyetlerin neler olduğu, söz konusu belediyelerin uygulamaları ile nasıl bir çevre yönetimi gerçekleştirdikleri, çevre konusunda gerçekleştirilen uygulamaların yeterli olup olmadığı, çevre yönetimine ilişkin yaşanan sorunlar açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Nitel araştırma olarak

tasarlanan çalışmada verilerin toplanması amacıyla derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış, yüz-yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak belediyelerin çevre politikalarının etkin ve sağlıklı bir şekilde uygulanabilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

ANAHTAR KELİMELER

Çevre, Çevre Politikaları, Yerel Yönetimler, Belediyeler

ENVIRONMENTAL POLICIES AND PRACTICES OF MUNICIPALITIES: THE EXAMPLE OF HATAY MUNICIPALITY

Dilek ÖZENİR

Department of Political Science and Public Administration, Master's Dissertation, 2019

Advisor: Prof. Dr. Murat TEK

ABSTRACT

Environmental problems are among the most important topics of our time, and with the changes happening all over the world, they continue to be a pressing issue in need of an urgent solution. The industrial activities that started with the rapid technological developments following the World War II have especially had significant impacts on the environment. The consequences of these began to be noticed around late 1970s, and countries around the world started to develop environmental policies to decrease and eliminate these adverse effects on the environment. Initially, it was the central governments that tried to determine and implement environmental policies, thinking that the environmental problems could be overcome in this way. However, upon realising that solving environmental problems on-site or at the source of the problem would be quicker and more effective, it became necessary to involve local governments in the process of determining environmental policies and solving environmental issues. It was realised that as local government units, municipalities affect the environment through the public services they carry out. It was also realised that through the policies they implement, they can be directly involved in environmental management by being assigned with related tasks. Therefore, environmental issues have become one of the jobs, authorities and responsibilities of municipalities through international decisions. Based on these abovementioned reasons, the aim of this study is to discuss the environmental policies implemented by the municipalities of the province of Hatay; to show the environmental issues experienced in this city, and the activities

carried out by the metropolitan and district municipalities to tackle these issues; to demonstrate what kind of environmental management these municipalities conduct through their practices, whether or not these practices are sufficient, and the problems experienced in environmental management. The study was prepared as a qualitative study; and to collect data, in-depth interviewing method was used, and face-to-face interviews were held. Consequently, solutions were proposed for efficient and healthy implementation of municipalities' environmental policies.

KEY WORDS

Environment, Environmental Policies, Local Governments, Municipalities

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **xi**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xxii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **xiii**

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEVRE, ÇEVRE POLİTİKALARI VE ÇEVRE SORUNLARI

1.1. ÇEVRE KAVRAMI VE ÇEVRENİN ÖNEMİ **3**

1.1.1. Çevre Kavramı 3

1.1.2. Ekoloji Kavramı 4

1.1.3. Ekosistem Kavramı 4

1.2. ÇEVRE SORUNLARINA İLİŞKİN KAVRAMLAR **5**

1.2.1. Çevre Sorunları ve Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı 5

1.2.2. Başlıca Çevre Sorunları 8

1.2.2.1. Su Kirliliği 8

1.2.2.2. Hava Kirliliği 10

1.2.2.3. Toprak Kirliliği 12

1.2.2.4. Gürültü Kirliliği 13

1.2.2.5. Erozyon 15

1.2.2.6. Küresel Isınma 17

1.2.3. Çevre Sorunlarının Boyutları 19
1.3. ÇEVRE POLİTİKASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR 20
1.3.1. Çevre Politikası Kavramı, Amacı ve Hedefi 20
1.3.2. Çevre Politikasının Temel İlkeleri 21
1.3.2.1. Kirleten Öder İlkesi 21
1.3.2.2. İhtiyat İlkesi 22
1.3.2.3. Önleme İlkesi 23
1.3.2.4. Sürdürülebilir Kalkınma İlkesi 23
1.3.2.5. Bütünleyicilik (Entegrasyon) İlkesi 24
1.3.2.6. İş Birliği ve Eşgüdüm İlkesi 24
1.3.3. Çevre Politikaları Türleri 24
1.3.3.1. İçerik (Öz) Yönünden Çevre Politikaları 25
1.3.3.1.1. Düzeltimci Politikalar 25
1.3.3.1.2. Düzeltim Karşıtı Çevre Politikaları 25
1.3.3.2. Yöntem Açısından Çevre Politikaları 26
1.3.3.2.1. Onarımcı Çevre Politikaları 26
1.3.3.2.2. Önleyici Çevre Politikaları 27
1.4. ÇEVRE POLİTİKASI ARAÇLARI 28
1.5.TÜRKİYE'DE ÇEVRE POLİTİKALARININ OLUŞUM EVRELERİ 31
1.5.1.Türkiye'de Çevre Yönetimi Örgütlenmesi 32
1.5.1.1. Merkezi Yönetimin Çevre Yönetimi Örgütlenmesi 32
1.5.1.1.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 32
1.5.1.1.2. Diğer Bakanlıklar 36
1.5.1.2. Yerel Yönetimlerin Çevre Yönetimi Örgütlenmesi 38
1.5.1.2.1. Köyler 38
1.5.1.2.2. İl Özel İdareleri 39

1.5.1.2.3. Belediyeler 39
1.5.2. Türkiye'de Çevre Mevzuatı 40
1.5.2.1. Anayasa 40
1.5.2.2. Çevre Kanunu 41
1.5.2.3. Çevre İle İlgili Diğer Düzenlemeler 43
1.5.3. Türkiye'de Uygulanan Kalkınma Planları 48
1.5.4. Türkiye'de Çevre Politikalarını Etkileyen Uluslararası Gelişmeler ve Dinamikler 53
1.5.4.1. Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı (1972) 53
1.5.4.2. Brundtland Raporu: "Ortak Geleceğimiz" 54
1.5.4.3. Rio Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992) 55
1.5.4.4. Gündem 21 57
1.5.4.5. Kyoto Protokolü 58
1.5.4.6. Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi 59
1.5.5. Avrupa Birliği ve Çevre 60

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE ÇEVRE

2.1. YEREL YÖNETİM KAVRAMI 63
2.2. YEREL YÖNETİMLER VE KATILIM 65
2.2.1. Özerklik 65
2.2.2. İdari Vesayet (Yönetsel Denetleme) 66
2.2.3. Katılım 67
2.2.4. Yerindenlik (Yerindelik) 68
2.2.5. Etkinlik 69
2.2.6. Hesap Verilebilirlik, Açıklık ve Şeffaflık 69
2.3. YEREL YÖNETİMLERİN ÇEVRE İLİŞKİSİ 70

2.3.1 Köyler ve Çevre İlişkisi 70

2.3.2. İl Özel İdareleri ve Çevre İlişkisi 72

2.3.3. Belediyeler ve Çevre İlişkisi 73

2.3.4. Büyükşehir Belediyesi ve Çevre İlişkisi 76

2.4. YEREL YÖNETİMLERİN ÇEVRE POLİTİKALARINDAKİ ROLÜ VE ÖNEMİ 78

2.4.1. Yerel Gündem 21 78

2.4.2. Kent Konseyleri 79

2.4.3. Gönüllü Katılım 81

2.5. BELEDİYELER VE ÇEVRE POLİTİKALARI 82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HATAY İLİ'NDE BELEDİYELERİN UYGULADIKLARI ÇEVRE POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

3.1.HATAY İLİ HAKKINDA BİLGİ 85

3.2.HATAY İLİ BELEDİYELERİNİN ÇEVRE FAALİYETLERİ HAKKINDA BİLGİLER 89

3.2.1.Hatay Büyükşehir Belediyesi Çevre Faaliyetleri Hakkında Bilgiler..... 89

3.2.2. Hatay İlçe Belediyelerinin Çevre Faaliyetleri Hakkında Bilgiler..... 103

3.2.3.Hatay Su ve Kanalizasyon İdaresi'nin (HATSU) Çevre Faaliyetleri Hakkında Bilgiler 110

3.2.4.Hatay İl Çevre Durum Raporu 117

3.3.ALAN ARAŞTIRMASININ AMACI VE ÖNEMİ 121

3.4.ALAN ARAŞTIRMASI YÖNTEMİ 122

3.5.ALAN ARAŞTIRMASININ EVRENİ, ÖRNEKLEMİ VE SINIRLILIKLARI 123

3.6.VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ 124

3.7.ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI 125

3.7.1.Katılımcıların Demografik Bilgileri 126

3.7.1.1.Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler 126

3.7.1.2.Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Bilgiler 126

3.7.1.3.Katılımcıların Eğitim Durumlarına ve Mesleklerine İlişkin Bilgiler..... 127

3.7.1.4.Katılımcıların Belediyedeki Görevlerine İlişkin Bilgiler 127

3.7.1.5.Katılımcıların Belediyedeki Görevlerinde Çalışma Sürelerine İlişkin Bilgiler 128

3.7.1.6. Katılımcıların Memuriyet Sürelerine İlişkin Bilgiler..... 128

3.7.1.7. Katılımcıların Hatay İlinde İkamet Sürelerine İlişkin Bilgiler..... 129

3.7.2.Katılımcılardan Elde Edilen Görüşlerin Değerlendirilmesi 129

3.7.2.1.Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasının Değerlendirilmesi..... 129

3.7.2.2.Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi 131

3.7.2.3.Türkiye'nin Çevre Performansının Değerlendirilmesi 133

3.7.2.4.Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Nedenleri..... 133

3.7.2.5.Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler.... 134

3.7.2.6.Belediyelerin Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi..... 136

3.7.2.7.Belediyelerin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi..... 137

3.7.2.8.Belediyelerde Yaşanan Çevre Sorunları 139

3.7.2.9.Belediyelerde Yaşanan Çevre Sorunlarının Nedenleri 140

3.7.2.10.Belediyelerde Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler..... 143

3.7.2.11.Belediyelerin Politika ve Hedeflerinin Kamuoyuna Sunulması.....145

3.7.2.12.Belediyelerde Çevre Örgütlenmesinde Yetki, Görev ve Sorumluluk Paylaşımı.....146

3.7.2.13.Belediyelerin Performans Göstergeleri ve Denetimleri.....146

3.7.2.14.Belediyelerde Çevre Konusunda Açıklık, Şeffaflık Ve Hesap Verilebilirlik İlkelerinin Uygulanması.....147

3.7.2.15.Belediyelerin Çevre Politikalarının Önceliklerinin Değerlendirilmesi.....148

3.7.2.16.Çevre Politikalarının Belirlenmesine Yaklaşım Şekilleri...148

3.7.2.17.Paydaşların Belediyelerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı.....149

3.7.2.18.Belediyelerin Halkın Bilinçlendirilmesine Yönelik Çalışmaları.....149

3.7.2.19.Belediyelerin Çalışanlarını Bilinçlendirmeye Yönelik Çalışmaları.....151

3.7.2.20.Belediyelerin Merkezi Yönetim Ve Taşra Teşkilatı İle İlişkilerinin Analizi.....151

3.7.2.21.Belediyelerin Büyükşehir Belediyesi ve Diğer İlçe Belediyeleri İle İlişkilerinin Analizi.....152

3.7.2.22.Belediyelerin Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Odaları İle İlişkilerinin Analizi.....152

GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER.....154

KAYNAKÇA.....172

EK- MÜLAKAT SORULARI.....191

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Sanayi Devrimleri ve Çevresel Sorunları.....6
Tablo 2 Çevre İle İlgili Yönetmelikler.....47
Tablo 3Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu Analizi.....99
Tablo 4 HATSU'nun Kuruluşundan İtibaren Yapmış Olduğu Faaliyetler.....112
Tablo 5 Hatay İli Atık İşleme Tesisleri Sayısı.....120
Tablo 6 Katılımcıların Cinsiyet Durumu.....126
Tablo 7 Katılımcıların Yaş Dağılımları.....126
Tablo 8 Katılımcıların Meslekleri.....127
Tablo 9 Katılımcıların Belediyedeki Görevleri.....127
Tablo 10 Katılımcıların Belediyedeki Görev Süreleri.....128
Tablo 11 Katılımcıların Memuriyet Süreleri.....128
Tablo 12 Katılımcıların Hatay İlinde İkamet Süreleri.....129
Tablo 13 Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasının Değerlendirilmesi.....130
Tablo 14 Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi.....132
Tablo 15 Türkiye'nin Çevre Performansının Değerlendirilmesi.....133
Tablo 16 Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Nedenleri.....134
Tablo 17 Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler.....135
Tablo 18 Belediyelerin Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi.....136
Tablo 19 Belediyelerin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi.....138
Tablo 20 Belediyelerin Yaşamış Oldukları Çevre Sorunları.....139
Tablo 21Belediyelerin Yaşamış Oldukları Çevre Sorunlarının Nedenleri.....140
Tablo 22 Belediyelerde Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler.....144
Tablo 23Belediyelerin Çevre Örgütlenmesinde Yetki, Görev ve Sorumluluk Paylaşım Durumu.....146
Tablo 24 Belediyelerde Çevre Konusunda Açıklık, Şeffaflık Ve Hesap Verilebilirlik İlkelerinin Uygulanması.....147
Tablo 25 Belediyelerin Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Odaları İle İlişkilerinin Analizi.....153

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 34
Şekil 2 88

KISALTMALAR LİSTESİ

BM	Birleşmiş Milletler
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği

GİRİŞ

Çevre konusu 1970'li yılların başında çevre sorunlarının etkilerinin hissedilmeye başlanmasına kadar geçen süre içerisinde dünya ülkeleri tarafından pek önemsenmemiştir. Hızla artan nüfus, sanayi faaliyetleri, plansız kentleşme, bireylerin sınırı olmayan tüketim ihtiyaçlarının karşılanması için doğa üzerinde kurulan baskının artması, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi çevre sorunlarının ortaya çıkmasına ve bu sorunlarının hızla artmasına sebep olmuştur. Çevre sorunlarının etkilerinin yerel, ulusal, uluslararası ve küresel boyutlara ulaşması dünya ülkelerini çevre sorunlarını önlemek, çözmek amacıyla önlemler almaya zorlamıştır. Bu amaçla ülkeler tarafından çevre politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Çevre politikaları, çevre sorunlarının çözümü için alınan önlemler dizisi olarak tanımlanabilmektedir. Çevre sorunlarının çözülmesi için çevre politikalarının belirlenmesi aşamasında ilk zamanlarda uluslararası ve ulusal çapta önlemler belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak çevre sorunlarının temel kaynağı insan faaliyetleridir. Bu yüzden çevre sorunları yerel özelliği taşımaktadırlar. İlerleyen zamanlarda -Gündem 21- çevre sorunlarının yerel özelliği taşıması sebebiyle sorunların çözümünde yerel yönetimlerinde süreçlere dâhil edilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Soruna kaynağında, merkezi yönetimden daha çabuk, daha düşük maliyetlerle çözülebileceğinin ortaya çıkması yerel yönetimlerin çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamasında önemini arttırmıştır. İnsanların refah seviyesinin artması için kullanılan ve sınırlı olan doğal kaynakların verimli ve etkili bir biçimde kullanılması Gündem 21'de anlaşılmış, yerel yönetimlerin özellikle çevre sorunları ve çevre politikaları konusunda yetki, görev ve sorumluluğu arttırılmıştır. Yerel yönetimler arasında oldukça önemli bir yere sahip olan belediyeler, çevre politikalarını belirleyeceği stratejik eylem planlarını ve bu politikaların ne kadarının uygulandığını gösteren faaliyet raporlarını yapmaları zorunlu hale getirilmiştir. Böylece yerel yönetimlerin çevre yönetimi konusunda daha verimli çalışması için gereken şartlar oluşturulmuştur. Bu sebeple bu tez çalışmasında belediyelerin çevre politikaları ve uygulamaları temel konu olarak ele alınmıştır.

Tez kapsamında, Hatay Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyeleri örneklem olarak ele alınmış, belediyelerin çevre politikaları içerik analizi ve doküman analizi

teknikleri ile incelenmiştir. Hatay ili 2012'de çıkarılan 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile nüfusu 750000 kişiyi geçmesi sebebiyle büyükşehir statüsüne ulaşmıştır. Ancak gerek büyükşehir belediyesi gerekse de ilçe belediyelerinde henüz büyükşehir olmanın gerektirdiği alt yapının oluşturulamaması belediyelerin çevre politikalarına da yansımıştır. Bu sebeple örneklem olarak seçilen Hatay ilindeki belediyelerin Türkiye'deki ulusal çevre politikasına bakış açıları, çevre örgütlenmesini nasıl değerlendirdiği, bu belediyelerin çevre politikaları incelenerek, il genelinde yaşanan çevre sorunlarının neler olduğu, büyükşehir ve ilçe belediyelerinin bu çevre sorunlarını çözmek amacıyla yürüttükleri faaliyetlerin neler olduğu, söz konusu belediyelerin uygulamaları ile nasıl bir çevre yönetimi gerçekleştirdikleri, çevre konusunda gerçekleştirilen uygulamaların yeterli olup olmadığı, çevre yönetimine ilişkin yaşanan sorunların açığa çıkarılması ve bu konulara ilişkin çözüm önerilerinin bulunması amaçlanmıştır.

Belirtilen amaçlara ulaşabilmesi için çalışma üç ana bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde çevre kavramı, çevre sorunları ve çevre politikaları üzerinde durulmuş, çevre politikası araçlarından, Türkiye'de uygulanan çevre politikalarının oluşum süreci incelenerek, Türkiye'deki çevre yönetimi örgütlenmesi, çevre mevzuatı, çevre politikalarını etkileyen uluslararası gelişmeler ve dinamikler hakkında kavramsal bilgiler verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde çevre politikalarının en önemli uygulayıcısı durumunda olan yerel yönetimlerin yapısı, yerel yönetim birimlerinin çevre ile olan ilişkileri incelenerek çevre konusundaki yetki, görev ve sorumlulukları incelenmiş, çevre politikalarının belirlenmesinde yerel yönetimlerin rolü incelenmiştir. Tez çalışmasının son bölümünde ise, Hatay ili hakkında bilgiler verilmiş devamında tezde amaçlanan sonucu elde etmek için nitel araştırma yöntemi kullanılarak, derinlemesine mülakat tekniği ve yüz yüze görüşmeler ile Hatay ili sınırları içerisindeki büyükşehir belediyesi dâhil olmak üzere toplamda 16 belediye ile gerçekleştirilen görüşmelere ait bilgilere, değerlendirmelere yer verilmiş, çözüm önerileri sunularak çevre politikalarının belirlenmesinden uygulanması aşamasında kadar gerçekleşen süreçlerde yaşanan sorunların azaltılmasına katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
ÇEVRE, ÇEVRE POLİTİKALARI VE ÇEVRE SORUNLARI

1.1. ÇEVRE KAVRAMI VE ÇEVRENİN ÖNEMİ

Tez çalışmasının bu bölümünde çevre kavramı ve çevre ile ilgili kavramlar üzerinde durulacaktır. Bölüm kapsamında ağırlıklı olarak çevre hakkında temel bilgiler verilerek çevrenin önemi açıklanacaktır.

1.1.1. Çevre Kavramı

Günümüzde çevre kavramı ile ilgili birçok tanım yapılmaktadır. Bu tanımlardan biri 2006 yılında yürürlüğe giren 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan; "canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde bulundukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortam" şeklinde yapılan tanımdır.

1972 yılında Avrupa Komisyonu tarafından çevre koruma programına ilişkin Avrupa Konseyi'ne sunulan bildiride "çevre; yaşam çerçevesini, ortamı, insanlığın yaşam koşullarını ve toplumu kendi karmaşık karşılıklı etkileşimleri çerçevesinde şekillendiren unsurların bütünü olup doğal, sosyal ve kültürel çevreyi kapsar" şeklinde ifade edilmiştir (Budak, 2000: 29). Çevre ile ilgili yapılan bir diğer tanım (Demirer, 1992: 9-10);

> *"çevre insanların yaşam ve gelişimini etkileyen kapsadığı canlılarla sürekli bir maddesel enerji alışverişi içinde bulunan içsel ve dışsal tüm etkenlerin karışımıdır. Yani ayağımızı bastığımız topraktan, soluduğumuz havaya en küçük organizmadan en mükemmel yaratık olan insana kadar binlerce faktör, çevrenin boyutudur."*

Görmez (2015), çevreyi tüm canlıları ve özellikle insanı etkileyen, kendisinden etkilenilen dış koşulların tamamı olarak tanımlamış ve çevre kavramının doğal çevre ve yapay çevre şeklinde iki temel öğeye sahip olduğunu ifade etmiştir.

Doğal çevre, insan tarafından müdahaleye uğramamış, yapısı değiştirilmemiş çevre anlamına gelirken, yapay çevre insanlar tarafından oluşturulan, yapısı değiştirilmiş çevre olarak tanımlanmaktadır (Görmez, 2015). Çevre insanın şekillendirdiği, etkilediği bir yer olması nedeniyle çevre insan etkisinden ayrı bir şekilde değerlendirilemez. Doğal çevre yapay çevreye kaynaklık ederken, insanlar gün geçtikçe sınırsızlaşmaya başlayan istek ve ihtiyaçlarını doğal çevreden veya doğal çevre aracılığıyla karşılamaktadır (Çetin, 2012: 4).

1.1.2. Ekoloji Kavramı

"Dünyada ilk kez 1869 yılında kullanılan ekoloji kavramı; canlı varlıklar ile onların çevresi arasındaki ilişkileri inceleyen bir bilim dalı olarak Alman biyolog Ernest Haeckel tarafından açıklanmıştır" (Bilim, 2012: 10). "Ekoloji kavramı eski yunanca oikos (yaşanılan yer, yurt) ve logos (bilim) köklerinden türetilerek kullanılmıştır" (Doğanay, 2018: 6). Çevre sorunlarının zaman içinde artması ile çevre ve ekoloji kavramına olan ilgi de artmaya başlamıştır.

Daha çok hayvan ve bitki ekolojisi olarak gelişen ekoloji bilimi değişime uğramış, günümüzde insanı ve çevreyi de inceleme alanı içerisine almış, ekoloji biliminin dalları çevre bilimine ve insan ekolojisini de ele almıştır (Görmez, 1997: 9).

Ekoloji bilim dalı ekosistemi incelediğinden, ekosistemin büyüklüğü sebebiyle sınırları oldukça geniş bir alandır (Aksu, 2005). Bu nedenle ekosistemin incelenmesinde "karşılaştırmalı analiz", "etkileşim çözümlemesi", "sistem yaklaşımı" gibi yöntemler kullanmaktadır (Marın ve Yıldırım, 2004).

1.1.3. Ekosistem Kavramı

"Ekosistem (çevre-dizge), canlı varlıkları birbirine ve bulundukları ortama bağlayan, göreli olarak türdeş (homojen) ve örgütlenmiş karşılıklı ilişkilerin tümü" olarak tanımlanır (Keleş ve Hamamcı, 1998). "Tüm ekosistemlerde bulunan canlı öğeler, üreticiler, tüketiciler ve ayrıştırıcılardan oluşurken; cansız öğeler, inorganik

maddeler, organik maddeler ve fiziksel koşullardan oluşur" (Kışlalıoğlu ve Berkes, 1991).

Ekosistemlerde; kimyasal madde döngüleri, enerji akımı, popülasyon denetimleri olmak üzere birbirlerine bağlı üç ayrı işlev bulunur (Ergönül, 2017). Bu işlevler ekolojinin konusunu oluşturur. Doğal sistemler, sistemin kendi kendini tamir edebilme gücü aşılmadığı sürece sistem kendini yenileme özelliğine sahiptir (Ağacan, 2014). Canlıların bu dengeli yaşamının bozulması genellikle ekolojik dengeye dışarıdan müdahale ile mümkün olur. Bu müdahaleyi yapabilecek tek canlı ise insandır. İnsanın sebep olduğu ekosistemde yaşanan bir değişiklik ya da aksama sistem içinde yer alan tüm grupları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecektir. İnsanların bilinçli ve bilinçsiz bu davranışlarının sonucunda çevre sorunları ortaya çıkmaktadır (Altuğ, 1990). Örneğin; küresel ısınma sonucunda kutuplardaki buzulların büyük bir kısmında erimeler gerçekleşmiş, kıyılarda deniz seviyesi yükselmiştir. Bunun sonucunda bazı yerleşim bölgeleri olumsuz etkilenmiştir. Aynı zamanda kutuplarda yaşayan canlılar için yaşam koşulları zorlaşmış, mevsim sürelerinde değişiklikler olmuştur.

1.2. ÇEVRE SORUNLARINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Bu bölümde çevre sorunları, çevre sorunlarının ortaya çıkışı ve ilgili kavramlar aktarılmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Çevre Sorunları ve Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkışı

İnsanoğlunun dünyaya egemen olma çabaları çevre sorunlarının ortaya çıkmasına ve çevre sorunlarının hızla artmasına sebep olmuştur. Dünyada çevre sorunları sebebiyle yaşanan ilk ölüm olayı İngiltere'de ölümcül madde içeren sisin solunması sebebiyle ve Japonya'da yüksek düzeyde cıva içeren balıkları yiyen balıkçıların ölmesiyle meydana gelmiştir (Özey, 2009: 17). Çevre sorunlarının tarihçesi aslında insanların varlığıyla başlamaktadır.

Sanayi devrimi öncesinde Paleolitik dönemde, insanoğlu doğanın verdikleri ile yetinen, doğaya zarar verilmeyen, insanoğlunun kendi yaşamını idame ettirmeye

çalıştığı bir dönem iken, Neolitik dönemde, insanoğlu yerleşik düzene geçmiş ve yerleşik düzene geçmeyle birlikte, hayvanlar evcilleştirilmiş, doğada ekme-biçme faaliyetleri artmış, insanın topraktan daha çok mahsul elde etme çabaları baş göstermiş, bu faaliyetlerin sonucu olarak doğaya zarar verme dönemi başlamıştır (Güney, 2017). Sanayi devrimleriyle birlikte insanın doğayı kendi amaçları için kullanabilme gücü artmıştır. Aşağıdaki tabloda sanayi devrimlerinin özellikleri ve sanayi devrimleriyle birlikte meydana gelen çevre problemleri verilmiştir (Kasa, 2009).

Tablo 1
Sanayi Devrimleri ve Çevresel Sorunları

Tarihler	**Teknik ve organizasyonel yeniliklerin takımyıldızı**	**Temel girdi ve diğer anahtar girdiler**	**Kariyer dalları ve diğer öncü dallar**	**Ana enerji kaynağı**	**Çevre sorunları**	**Önceki sorunlara çözümler**
1780-1815 1815-1848	Endüstride su ile çalışan mekanizasyon	Demir, ham pamuk, kömür	Pamuk iplikçilik Demir ürünler Su çarkları Ağartıcı	Su gücü/ Kömür	Sosyo-çevresel (gecekondular), Dumanlı sis	
1848-1873 1873-1895	Buhar gücü ile mekanizasyon ve taşımacılık	Demir, kömür	Demiryolu ve ray ekipmanları, buhar motorları, makine araçları, alkali endüstrisi	Kömür	Sosyo-çevresel (gecekondular), Dumanlı sis	
1895-1918 1918-1940	Endüstrinin elektrifikasyonu, taşımacılık	Çelik, bakır, metal alaşımları	Elektrikli ekipmanlar, ağır mühendislik, ağır kimyasallar, çelik ürünleri	Elektrik (Çoğunlukla kömür bazlı)	Su kirliliği (çoğunluğu kimya endüstrisi kaynaklı)	Daha az iş tehlikesi, geliştirilmiş konut, azaltılmış kentsel hava kirliliği
1941-1973 1973-??	Taşımacılığın motorlaştırılması, sivil ekonomi ve savaş	Petrol, gaz, sentetik materyal	Arabalar, kamyonlar, traktörler, tanklar, dizel motorlar, uçaklar, rafineriler	Yukarıda belirtildiği gibi, nükleer dahil	Dumanlı sis, asit yağmurları, iklim değişikliği ve etkileri, radyasyon	Kütle tüketimi, Fakirliğin azaltılması
??	Tüm ekonominin bilgisayarlaşması	Bilgisayar, yazılım, Telekom ekipmanları, biyoteknoloji	Telekomonikasyon	Yukarıda belirtildiği gibi		Enerji kullanımının, üretim / tüketimin ayrılması

Kaynak: Kasa, 2009: 71

İngiltere'de başlayan birinci sanayi devrimi, yeni çevre problemlerini ortaya çıkarırken aynı zamanda mevcut çevre sorunlarının bir kısmına yeni çözüm getirmiştir, enerji üretimi için ağaçların kesilmesi yerine kömür kullanımı ormanları kurtarırken, işçilerin fabrikalarda ve madenlerde sınırlandırılmamış sömürülmesi, kötü konut ve hijyenik standartların yanı sıra, gecekondularda ve fabrikalarda yanan kömürden kaynaklı siyah dumanın sebep olduğu sosyo-çevresel sorunların (enfeksiyonlar, solunum problemleri, zehirlenmeler, işyerindeki kazalar) artmasıyla karşı karşıya kalınmıştır (Kasa, 2009).

İngiltere'de tekstil ve demiryolu üretiminin sona ermesiyle birlikte endüstriyel hegemonya ABD ve Almanya'ya geçmiş, bu devletler, organik kimyasallar, elektrik ve çelik liderliğindeki bir sonraki sanayi devrimine hâkim olmuştur, elektrik, kentsel duman ve tehlikeli çalışma ortamlarına bağlı sorunların çoğunu azaltmıştır. Çünkü emisyon kaynakları şehirlerin dışında yer alan daha az enerji santralinde yoğunlaşmıştır ve elektrikli makineler buhar motorlarının yerini almış ancak kimyasalların tüketiminin artması, Avrupa nehirlerinin zehirlenmesine neden olmuştur, kömür kilit enerji üretim kaynağı olmasa da çelik üretimi için kömür kullanılmaya devam edilmesi duman problemine sebep olmuştur (Kasa, 2009).

ABD'de, seri üretilen otomobillerin ortaya çıkmasının ve elektriğin tüketicilere kadar artan bir şekilde sunulmaya devam edilmesinin ardından, 1920' lerde orta sınıf tabanlı dayanıklı tüketim malları büyük bir ilgi görmüş, artan araba tüketimi ve petrolün keşfedilmesi beraberinde Kaliforniya sisi adı verilen canlılar için tehlikeli olan partikül üreten egzoz dumanları ve ozon arasındaki güneş ışığı destekli reaksiyonlarla oluşan bir sis türünün meydana gelmesine sebep olmuştur, ayrıca Fordizm beraberinde küresel çevre problemi olan hem sanayilerden hem de karayolu taşımacılığından kaynaklanan - ve en önemlisi - iklim değişikliğinden kaynaklanan asit yağmurlarına sebep olmuştur, gelecekte sıcaklık artışları muhtemelen deniz seviyesinin yükselmesine, daha yoğun tropik fırtınalara ve Kuzey Kutup Denizi'ndeki deniz buzunun yok olmasına ve daha fazla sıcaklık dalgasına, açlık ve yoksulluk gibi ağırlaştırıcı sorunlara neden olacaktır (Kasa, 2009).

Önümüzdeki elli yıl içinde dünyada temiz su kaynaklarının tükeneceği, su savaşlarının başlayacağı iddia edilmektedir. Günümüzün şartlarında bile temiz içme suyu bulunmayan ülkeler mevcut iken tüm dünyanın böyle bir durumla karşılaşacak olması insan türünün sonun gelmesine zemin hazırlayacaktır.

1.2.2. Başlıca Çevre Sorunları

Bu başlık altında başlıca çevre sorunları hakkında bilgiler verilecektir.

1.2.2.1. Su Kirliliği

Su kirliliği, kirletici madde seviyesinin amaçlanan su kullanımını engellediği durumu açıklayan nitel bir terimdir (Walker, Baumgartner, Gerba ve Fitzsimmons, 2019). Su kirliliği, suyun faydalı kullanımını sınırlayan veya imkânsız kılan süreçlerin bir kompleksi olarak da tanımlanabilmektedir (Jermar, 1987: 98). Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nin (2004) 3. maddesinde su kirliliği kısaca; bireyin suyu tüketmesi durumunda sağlığını bozacak, suyu kullanılmasını engelleyecek düzeyde suyun niteliğinin bozan veya azaltan, kimyasal, biyolojik, fiziksel, radyoaktif bir maddenin suya karışması olarak tanımlanmıştır.

Agarwal'a (2009) göre su kaynaklarının kirlenmesinin sebepleri; insan faaliyetleri, biyolojik süreçler, artan ormansızlaşma sebebiyle erozyon, volkanik faaliyetler, tarım uygulamalarında yapılan hatalar, sanayiden kaynaklı gaz, sıvı ve katı atıkların imhası, termal ve nükleer enerji üretimidir. İnşaat ve yıkım alanlarından toprak parçacıkları, otomobil bakımından kaynaklanan yağ ve toksik kimyasal maddeler, yol yüzeylerinden akma, kentsel alanlarda meydana gelebilecek su kirliliği kaynaklarıdır (Rashid, Manzoor ve Mukhtar, 2018:2). Tatlı sudaki kirleticilerin doğası ve miktarı, suyun içme, banyo ve tarım gibi birçok insan kullanımına uygunluğunu belirlemekte ve tatlı su ekosistemlerinin kirlenmesi, balıkların ve diğer vahşi yaşamların yaşam alanlarını ve yaşam kalitesini etkileyebilmektedir (UN Environment, 2019). Deniz kenarında ve akarsu kenarında kurulan sanayi kuruluşlarının su kirliliğindeki payı oldukça büyüktür. Ayrıca tarımda kullanılan kimyasal maddeler ve sanayi atıkları yağmur suları ile yerin altına sızmakta ve yer altı sularının kirlenmesine sebep olmaktadırlar (Görmez, 2007: 47). Su kirliliği

sadece insan hayatını değil aslında tüm canlıların hayatını etkilemektedir. Kirlilik, suda yaşayan canlı türlerinin nesillerinin tükenmesine sebep olmaktadır. Bununla birlikte kıyılarda veya denizlerde yaşanan bu kirlilik nedeniyle turizm de olumsuz yönde etkilenmektedir.

Günümüzde gelişmiş ülkelerin en büyük çevresel tehlikelerinden biri temiz su tedarikidir. Güvenli içme suyu insanların temel hakkıdır ve sağlıklı yaşam için önkoşullardan biridir ancak dünyanın birçok yerinde temiz su sınırlı duruma gelmiştir ve dünyada kıtlık içerisinde olan yerler mevcuttur (Rashid vd., 2018: 2). Su kıtlığı, iklim değişikliğinin yanı sıra kaynakların bilinçsizce kullanımı ve yönetimi nedeniyle daha da kötüleşecektir; şiddetli su stresinden etkilenen yerlerde yaşayan insan sayısının 2030' a kadar 1 milyardan 3,9 milyarın üzerine çıkması beklenmektedir (OECD, 2008). OECD'nin (2008) yaptığı tahminlere göre 2030 yılında su kaynaklı problemlerden dolayı en çok Çin, Rusya, Brezilya, Hindistan ülkelerinde yaşayan insanlar tarafından yaşanacakken, en az sıkıntı yaşayacak insanların OECD ülkelerinde yaşayan insanlar olarak tahmin edilmektedir.

Türkiye de su kirliliği konusunda gelecekte sıkıntı yaşayacak ülkelerden biridir. Ülkenin üç tarafının denizlerle çevrilmiş olması su kirliliği konusunu ülke için önemli bir konu haline getirmektedir. Türkiye' de İznik, Eber Sakarya Nehri, Meriç- Ergene Nehri, Karamuk, Nilüfer Çayı, Gediz-Nif Çayı, Sapanca, Manyas, Susurluk Çayı, Burdur, Ulubat, Akşehir ve Tuz Gölleri su kirliliğinin yaşandığı su kaynaklarımız olmakla birlikte Marmara Denizi, İzmir, İzmit, Gemlik, Mudanya, İstanbul Boğazı, Marmaris Körfezleri, Bandırma, Ayvalık, Taşucu- İskenderun arası kıyı şeritleri kirliliğin yüksek düzeyde olduğu yerlerdir (Ertürk, 2012). Türkiye'de kişi başına 1.692 m^3 temiz su düşmektedir, dünya ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'de su kaynakları konusunda yetersiz olan ülkeler sınıfında yer almaktadır (Öztürk, 2002).

Küresel su kirliliğinin üstesinden gelmek, çok farklı ölçeklerde etkili bir dizi politika, teknoloji ve bilimsel gelişme gerektirmektedir (Schwarzenbach, Egli, Hofstetter, Von Gunten ve Wehrli, 2010). Bu kirliliğin sınır tanımaması nedeniyle devletlerin bir takım kararlar alıp, bu kararları çeşitli yaptırımlar ile destekleyerek

denizlerde, okyanuslarda ya da sınır aşan sularda ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçmesi gerekmektedir. Bu konuda ülkelerin bilinçli ve diğer ülkeler ile iş birliği içerisinde olması oldukça önemlidir. Son olarak, su kirliliğini engellemenin tek yolu kirliliğe sebep olan maddeleri kaynağında yok etmektir. Bunun için tarımda kullanılan ilaç ve gübrelerin daha kontrollü ve verimli kullanılması, endüstriyel alanların atıklarını kirliliğe neden olmayacak şekilde yönetmesi ve yerel yönetimlerin kentsel atıklar ve kanalizasyon sızmalarını önlemek için atık su tasfiye sistemi kurmaları sağlanmalıdır. Su kirlendiğinde, kirleticileri çıkarmak zor, maliyetli ve çoğu zaman imkânsızdır. Bugün hala, küresel atık suyun % 80'i arıtılmaktadır ve bu sular insan atıklarından yüksek oranda toksik endüstriyel deşarjlara kadar her şeyi içermektedir (UN Environment, 2019).

1.2.2.2. Hava Kirliliği

Hava kirliliği terimi, 148 sayılı ILO Sözleşmesi' ne göre fiziksel durumları ne olursa olsun, sağlığa zararlı ya da başka türlü tehlikeli olan maddelerle kirlenen tüm havayı kapsamaktadır. Hava kirletici madde; insanlara, hayvanlara, bitki örtüsüne veya malzemelere zarar verebilecek herhangi bir maddedir (Kampa ve Castanas, 2008). Tropikal Asya, Afrika ve Güney Amerika' da ilk kez yüksek konsantrasyonlarda CO_2 ölçümü yapıldığında, hava kirliliğinin uluslararası bir sorun olduğu açıkça anlaşılmıştır (Akimoto, 2003). Birçok canlı soluduğunda karbondioksit yaymasına rağmen, karbondioksit gazı, arabalar, uçaklar, enerji santralleri ve fosil yakıtların yanmasını içeren diğer insan faaliyetleriyle ilişkili olduğunda kirletici olarak kabul edilmektedir ve insanlar son 150 yılda atmosfere oldukça fazla miktarda karbondioksit pompalamış ve atmosferdeki seviyelerini yüz binlerce yıldan daha üst seviyelere yükseltmiştir (National Geographic, 2019).

Hava kirliliği kaynakları dış mekân ve iç mekân hava kirliliği kaynakları olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmıştır (National Institute of Environmental Health Scieces, 2019). İç mekân hava kirliliği kaynakları olarak, gazlar (karbon monoksit, radon vb.), tütün dumanı, küf, polen ve ev ürünleri ve kimyasallar olarak belirlenirken, dış mekân hava kirliliği kaynakları; enerji elde etmede kullanılan petrol doğal gaz gibi kaynakların yanması sonucunda ortaya çıkan maddeler, karbon

monoksit, kükürt dioksit gibi zararlı gazlar şeklinde sıralanmaktadır (National Institute of Environmental Health Scieces, 2019).

Hava kirliliği herhangi bir ülke sınırları içerisinde tutulabilecek, ülke içerisinde sınırlandırılabilecek bir sorun değildir. Daha az gelişmiş ülkelerdeki insanların yanı sıra sanayileşmiş ve hızla büyüyen gelişmekte olan ülkelerin sakinleri başka yerlerde üretilen hava kirliliğinden muzdarip olabilmektedirler (Akimoto, 2003). Günümüzün dünyasının önemli çevre problemlerinden biri olan hava kirliliği, dünyada 9 ölümden 1'inin sebebidir (UN Environment, 2019). Dünya Sağlık Örgütü'ne göre, dünya çapında kötü açık hava koşulları, 2016'da yaklaşık yüzde doksanının orta ve düşük gelirli ülkelerde yaşayan 4,2 milyon insanın erken ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir ayrıca hava kirliliği daha yüksek oranda kansere, kalp hastalığına, felç, astım gibi hastalıklara neden olabilmektedir (National Geographic, 2019).

Mega kentlerin ortaya çıkmasıyla hava kirliliği ve diğer çevre sorunları da bu kentlerde ciddi anlamda artış göstermiştir. New York, Los Angeles, Moskova, Londra, Pekin gibi mega kentler dünyanın en kirli havasına sahip şehirlerdir (National Geographic, 2019). Hava kirliliğini azaltmaya çalışan ülkelerden ilk olarak Çin, uzun yıllar süren hızlı endüstriyel genişlemeden dumanlı boğucu gökyüzü temizleme, kısmen de kömürle çalışan elektrik santrallerini kapatarak veya iptal ederek adım atmıştır, ABD'de, Kaliforniya, özellikle tehlikeli Los Angeles gibi yerlerde hava kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan emisyon standartlarının belirlenmesinde lider olmuştur (National Geographic, 2019). Yenilenebilir enerji kaynakları ile gerçekleştirilen enerji üretimi, çevre dostu, sıfır emisyonlu araçların üretimi, emisyon oranı yüksek araçların trafikten menedilmesi ve bu tip araçların üretimlerinin durdurulması, fabrikaların hava salınımlarının takip edilmesi bu çabalardan birkaçına örnektir.

Türkiye'de hava kirliliği yaşanan ülkelerden biridir, İstanbul, İzmit, Bursa, Karadeniz Ereğli, Adana, Mersin, Samsun, İzmir hava kirliliğinin yüksek oranlarda yaşandığı illerdir (Ertürk, 2012). Türkiye'de hava kirliliğinin sebeplerinin kaynağı çok fazla olmakla birlikte, ülkenin sahip olduğu linyit rezerv miktarının yüksek

olmasına rağmen, linyitin enerji üretimi için kalitesinin yeterli olmaması ve gerek sanayi de gerekse konutlarda enerji üretimi için kullanılması başta sayılabilir, aynı zamanda sanayi faaliyetlerinde hava kirliliğini engellemek için önlem alınmaması, atıkların havaya direk salınması, motorlu araçların yaydığı emisyonlar, motorlu araçlarda kullanılan yakıtların kalitesizliği, kentleşmenin belirli bölgelerde yoğunlaşması, yoğunlaşmanın beraberinde getirdiği trafik, plansız yapılaşma hava kirliliğine sebep olmaktadır.

1.2.2.3. Toprak Kirliliği

İnsanların davranışları doğada gün geçtikçe çözümü olmayan sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Bu sorunlardan biri de toprağın yapısının (fiziksel, biyolojik, kimyasal, jeolojik) bozulması şeklinde tanımlanan toprak kirliliğidir (Karaca ve Turgay, 2012: 15). Güler ve Çobanoğlu'na göre (1997) toprak kirlenmesi, kimyasal kirlenme ve radyoaktif kirlenmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Kimyasal kirlenme; tarımda elde edilen mahsul oranını arttırmak için kullanılan ilaçlar, tarımsal arazilerde aşırı sulama, zirai mücadele için kullanılan ilaçlar, sanayi faaliyetleri sonucunda meydana gelen atıkların toprağa gömülmesi toprağın kimyasal açıdan kirlenmesine sebep olmaktadır (Güler ve Çobanoğlu, 1997). Radyoaktif kirlenme ise doğal halde kayalarda bulunan radyoaktif maddelerin çözünmesi, nükleer faaliyetler, atmosferde mevcut olan radyoaktif maddelerin sebep oldukları toprak kirlenmesi çeşididir (Güler ve Çobanoğlu, 1997).

Günümüzde önemli olarak kabul edilen çevre sorunlarından biri olan toprak kirlenmesinin birçok sebebi vardır. Bu sebeplerden en önemlisi ise tarımda kullanılan böcekle mücadele ilaçları olan pestisitler hem su kirliliğine hem de toprak kirliliğine sebep olmaktadır, toprakta yetişen bitkilerle beslenen canlıları yiyen etçil hayvanlar sayesinde bu ilaçlarda mevcut olan zehirler insan vücuduna girebilmektedirler (Karaca ve Turgay, 2012:15). Bir başka toprak kirlenmesine yol açan durum tarım atıkları ve mineraller, hayvan dışkılarıdır, havanın ve suyun taşımış olduğu maddeler, erozyon sonucu biriken tortullar, kent yaşamı, kanalizasyon sularının toprağa karışması, çöplerin toprağa gömülmesi, sanayide üretim süreçleri esnasında meydana gelen atıkların toprağa bırakılması ve son olarak enerji üretimi esnasında doğaya

salınana gazlar asit yağmurlarına sebep olmakta ve asit yağmurları toprak kirliliğine sebep olmaktadır (Karaca ve Turgay, 2012:15).

26 milyon hektar tarıma elverişli toprak bulunan Türkiye'de, 3 milyon hektar toprak sulanabilmektedir (Ertürk, 2012). Türkiye verimli tarım toprakları sayesinde uzun yıllar meyve- sebze ihracatı konusunda dünya ülkeleri arasında iyi bir konumdaydı. Ancak aynı metre kare toprak üzerinde daha fazla ürün üretme, daha fazla ürün hasadı yapma isteği ülkemizde de toprak kirliliğine sebep olmuş, tarım faaliyetlerinde kullanılan zirai mücadele ilaçları, hayvansal ve kimyasal gübre toprağın yapısının bozulmasına sebep olmuştur. Tarıma elverişli arazilerin sanayi faaliyetlerinde kullanılması ciddi kirlenmelere sebep olmuştur (Ertürk, 2012). Ayrıca verimli tarım arazilerinin tarımdan elde edilen gelirin azalması sebebiyle inşaat faaliyetlerinde kullanılmaya başlanması son yıllarda tarım faaliyetlerinin de azalmasına, toprağın yapısının bozulmasına sebep olmaktadır.

Toprak kirliliğinin önlenebilmesi için, tarım faaliyetlerinde kullanılan kimyasalların bilinçli ve alanında uzman olan kişiler tarafından kullanılması sağlanmalıdır, toprağa atıkların gömülmesi engellenmelidir, sıvı halde bulunan kimyasalların bertaraf etmek yerine toprağa dökülmesi engellenmelidir, tarım amaçlı kullanıldığında verimli olan toprakların inşaat malzemelerine çevrilmesi engellenmelidir (Güler ve Çobanoğlu, 1997). Son olarak ekolojik ortamlar birbirleriyle etkileşim halinde olduğu için birinde yaşanan herhangi bir olumsuz durum diğerlerini de etkileyecektir. Bu nedenle, toprakta gerçekleşen bir kirlenme, su kirliliğine veya hava kirliliğine yol açabilecektir (Özdilek, 2004: 92).

1.2.2.4. Gürültü Kirliliği

Gürültü istenmeyen ses; deniz tutması anlamına gelen Latince "nausea" kelimesinden türemiştir (EMA Annual Report, 2003). Gürültü terimi, 148 sayılı ILO Sözleşmesine göre işitme bozukluğuna neden olabilecek veya sağlığa zararlı veya başka türlü tehlikeli olabilecek tüm sesleri kapsamaktadır. Gürültü, gereksiz bir ses ve titreşimli bir cisim tarafından yayılan ve kulağa ulaşma sırasında yayılan önemli bir enerji şeklidir, sinir sistemi yoluyla işitme duyusunun zarar görmesine neden olur (Pramendra ve Vartika, 2011).

Gürültü, ortamdaki zehirli kimyasallardan daha az kirletici olmamakla birlikte, giderek yaygınlaşmakta, ciddi bir rahatsızlık ve tehlike kaynağı haline gelmektedir (Singh ve Dev, 2010). Gün geçtikçe daha fazla yaygınlaşan, ancak gelişmiş ülkelerde bile fark edilmeyen bir kirlilik şekli haline gelen gürültü, insani faaliyetlerden, özellikle kentleşme, ulaştırma ve sanayinin gelişmesinden kaynaklanmaktadır (Singh ve Davar, 2004). Berglund ve Lindvall (1995) tarafından yapılan çalışmada gürültü kirliliğine sebep olan kaynaklar; makineler, endüstri tesisleri, havalandırma sistemleri, taşıma modları (hava trafiği, demiryolu trafiği, karayolu trafiği, sonik patlamalar), inşaat faaliyetleri, kamu binaları, askeri faaliyetler, evler, havalandırma ve iklimlendirme tesisleri ve kanalları, ısı pompaları, boş zaman aktiviteleri gösterilmiştir. Gürültü kirliliği ve gürültü kirliliğinin insanların yaşam kalitesine olan etkileri ve çevre üzerindeki etkisi bilimsel araştırmalarda "sıcak bir konu" olarak kabul edilmektedir (Zannin, Diniz ve Barbosa, 2002).

Gürültünün insan vücudu üzerinde birçok etkisi mevcuttur, uzun süre yüksek düzeyde gürültüye maruz kalan kişilerde işitme kaybı meydana gelmektedir. Ani ve beklenmeyen seslere maruz kalma kan basıncının artmasına, kas kasılmaları, sindirim, mide kasılmaları ve tükürük ve mide sularının akışının durması gibi vücutta belirgin değişiklikler meydana getirir (Singh ve Dev, 2010).

Türkiye'de gürültü kirliliği yaşanan ülkelerden biridir, motorlu taşıtların yaydığı gürültü, sanayi faaliyetlerinden kaynaklı meydana gelen gürültü, inşaat faaliyetlerinden kaynaklanan gürültü, havaalanlarında uçak kalkış-iniş sırasında meydana gelen yüksek ses düzeyleri gürültü kirliliğine sebep olmaktadır (Ertürk, 2012).

Gürültü kirliliğini önleyebilmek için birtakım önlemler alınabilir (Australian Academy of Science, 2019). Bunlar içinde karada alınacak önlemler; trafikten kaynaklanan kirliliğin azaltılması için daha sessiz yollar ve arabalar geliştirmek; ana trafik bölgelerinin etrafına gürültü azaltma engelleri kurmak; hız sınırlarını düşürmek; sürücüleri eğitmek ve gürültüyü aşamalı olarak azaltmak için ilgili mevzuatı uygulamak, daha iyi malzemelerin kullanımı; iyileştirilmiş saha

planlaması; ve inşaat tamamlandıktan sonra yapılan takip değerlendirmeleri ile, evlerde ve endüstriyel alanlarda inşaat öncesi detaylı çevresel değerlendirmelere izin verilerek karada gürültü azaltılabilir (Australian Academy of Science, 2019). Suda; deniz türleri için "sessiz alanlar" oluşturmak ve kritik habitatlardaki gürültü seviyelerini azaltmak gibi çözümler üzerinde endüstri ve hükümetle birlikte çalışmalar yapmak, daha sessiz gemiler, gövde şekilleri ve makineler de dahil olmak üzere daha yeşil bir teknoloji geliştirmek ve okyanusa salıverilebilecek gürültü miktarı (tüm kaynaklar tarafından) ile ilgili ulusal düzenlemeleri savunmak gürültüyü suda azaltabilmek için yapılacak faaliyetlerden birkaçıdır (Australian Academy of Science, 2019).

1.2.2.5. Erozyon

Erozyon çevre sorunlarının en önemlilerinden biridir. İnsanların hayatlarını idame ettirmek amacıyla tarıma muhtaç olmaları, erozyon kavramını daha da önemli konuma getirmektedir. "Toprağın aşınımı anlamına da gelen erozyon, toprağı bir arada tutan bitki örtüsünün yok edilmesi, tahrip edilmesi sonucunda toprağın rüzgâr, su gibi doğal etkenler yolu ile taşınması ve aşınması olayıdır" (Özey, 2009: 181). Dünyada arazilerin % 83,7'si su ve rüzgâr erozyonuna uğramış ve her yıl 0,5-2,0 t/ha/yıl toprak taşınmakta, yılda 24 milyar ton toprak kaybolmaktadır (Doğan, 2011).

Erozyon oluşumu birkaç şekilde meydana gelebilmektedir. Bunların jeolojik, su, hızlandırılmış, kimyasal, mekanik ve rüzgâr erozyonudur (Cebel ve Akgül, 2011). Jeolojik erozyon; insan müdahalesi olmadan, tamamen doğal olarak, toprağın yağmur, rüzgâr, su gibi faktörlerle taşınması sonucu meydana gelen erozyon türüdür (Cebel ve Akgül, 2011). Hızlandırılmış erozyon; insanoğlunun müdahalesi sonucu meydana gelen, mevcut bitki örtüsünün tahrip edilmesi gibi nedenlerden dolayı, bitkilerin toprağı tutmasının engellenmesi sonucunda, doğanın kendi akışı içerisinde meydana gelen erozyondan daha hızlı bir biçimde meydana gelen erozyon türüdür, su erozyonu; eriyen kar sularının, yağmur sularının eğim yönünde toprakta bulunan verimli maddeleri taşıması, beraber sürüklemesi sonucunda meydana gelen erozyon türüdür (Cebel ve Akgül, 2011). Kimyasal erozyon; "yağışlı ve kurak bölge topraklarında infiltrasyon ve kapilarite nedenleriyle bitki besin maddelerinin çözülebilir tuzların yıkanarak veya rüzgâr ile sürüklenerek taşınması olayıdır" (Cebel

ve Akgül, 2011). Mekanik erozyonun kendi içerisinde birkaç çeşidi bulunmaktadır. Yağmur damlalarının toprağa hızlı düşmesiyle toprak taneciklerini yüzeyden sökmeleri ve taşınmaya hazır duruma getirmeleriyle damla erozyonu; eğimli ve bitki örtüsü olmayan arazilerde yağmur suları tarafından taşınmasıyla yüzey erozyonu; eğimli arazilerde, yüzeyden akan suların erozyona dayanıklı olmayan toprakları kanalcıklar şeklinde taşımasıyla oluk erozyonu; oluk erozyonu için önlem alınmadığı takdirde, erozyonun devam etmesi sonucunda olukların genişlemesi ve derinleşmesi oyuk şeklinde yapıların oluşmasıyla oyuntu erozyonu; akarsuların akarsu yatağını aşındırması sonucu toprağın taşınması şeklinde akarsu erozyonu ortaya çıkmaktadır (Cebel ve Akgül, 2011). Rüzgâr erozyonu ise toprağın rüzgârın gücüyle aşınması ve taşınması olayıdır, temel sebepleri iklim, bitki örtüsü ve toprağın yapısıdır (Çevik, 1998).

Erozyonun meydana gelmesine sebep olan temel etkenler; bitki örtüsünün tahrip edilmesi veya yok edilmesi olmakla birlikte, arazinin eğimli olması, yağış miktarının fazla olması, toprağın yapısı, bitki örtüsüne insanoğlunun yapmış olduğu müdahaleler, iklim şeklinde sıralamak mümkündür. (Özey, 2009:181). Erozyonun ise doğaya olan etkisi; toprağın üst tabakasının kaybolması, toprak sıkışması, organik ve verimli maddelerin azalması, zayıf drenaj, yeniden bitki üretimi, toprak asidite seviyesi, uzun süreli erozyon, su kirliliğidir (Arumugam, 2017). Tüm bunların sonunda, toprağın yeni bitkileri veya bitkileri yeniden üretme kabiliyeti azalarak, topraktaki verim düşecektir.

Türkiye erozyon konusunda yıllardır mücadele veren, bu konuda birçok kuruluşa sahip olan bir ülkedir. "Türkiye topraklarının % 16'sı çok şiddetli, % 36,4'ü şiddetli, % 20'si orta şiddetli erozyona maruz bulunmaktadır" (Ertürk, 2012). 1.400.000 ton toprak her yıl erozyon sebebiyle kaybolmaktadır öyle ki NASA verilerine göre 2040 yılında Türkiye'nin tamamen çöl olabileceği belirtilmektedir, Türkiye'de çayır ve meraların azalması, yağışlar toprak erozyonuna sebep olmaktadır (Ertürk, 2012).

Erozyonu önlemek düzeltmeye çalışmaktan daha kolaydır. Her durumda işe yarayacak erozyon kontrolü için en iyi çözüm diye kullanılabilecek bir çözüm

olmamakla birlikte, her alan için mevcut kaynakları kullanarak erozyon önleme ve kontrol tedbirleri geliştirilmelidir, ekili arazide, erozyonu önlemek için kullanılacak en iyi yöntem, rüzgâr ve suyun toprak parçacıkları üzerindeki etkisini azaltacak olan faaliyetlerdir, su erozyonunun önlenmesi için toprağın yüzeyine mümkün olduğu kadar koruma sağlamak önemlidir (verimsiz mevsimlerde örtü bitkilerinin kullanımı vb. çözümler), terasları kurarak sürekli eğimin uzunluğu azaltılarak da ek koruma sağlanabilir (Field ve Long, 2018).

1.2.2.6. Küresel Isınma

Küresel ısınma, dünya yüzeyinin (hem kara hem de su) sıcaklığındaki ve atmosferindeki mevcut ısı artıştır (https://whatsyourimpact.org/global-warming, Erişim tarihi: 03.05.19). Küresel ısınma, başta fosil yakıtların yakılması devamında sanayi, ulaştırma, katı atık yakma ve tarımsal etkinlikler sebebiyle ortaya çıkan sera gazları nedeniyle, geçen yüzyılın dünya yüzey sıcaklığının olağandışı şekilde hızlı artması anlamına gelmektedir (Riebeek, 2010).

Ekosistemler; türler ve çevreleri arasındaki karmaşık etkileşimler ile şekillenmektedir. Ancak, insanlar artan karbondioksit (CO_2) emisyonları ile çevreyi hızla değiştirmekte, ekolojik toplulukları birden fazla süreçle etkileyen küresel ısınma ve yüksek CO_2 seviyelerinin oluşmasına sebep olmaktadır (Weissburg ve Draper, 2019). Geçtiğimiz yüzyılda yapılan iklim izlemesi ve geçen bin yılın ikliminin uzun süren yeniden inşası, dünyanın gerçekten ısınmakta olduğunu göstermektedir (Hughes, 2000). Dünyadaki ortalama sıcaklıklar son 100 yılda 0,75 ° C (1,4 ° F) artmış ve bu artışın yaklaşık üçte ikisi 1975'ten bu yana gerçekleşmiştir (Rajakumar, 2017). Ortalama yüzey sıcaklıklarının 21. yüzyılın sonunda iki işe altı derece arasında yükselebileceği tahmin edilmektedir (Riebeek, 2010). Uzun vadeli izleme çalışmaları son birkaç on yıllık iklimin geçmiş iklim değişkenliğine kıyasla anormal olduğunu ve son iklimsel ve atmosferik eğilimlerin türlerin fizyolojisini, dağılımını ve fenolojisini etkilediğini öne sürmektedir (Hughes, 2000).

Küresel ısınmanın temel sebebi, insan faaliyetleri sonucunda oluşan sera gazlarının miktarının artmasıdır (Kumar, 2015). Sera gazlarının miktarının artmasının en büyük sebebi (% 50) fosil yakıtların kullanılması sonucunda meydana

gelen karbondioksit (CO_2), ozon ve diazot oksit (% 12), kloroflorokarbon (CFC) gazı emisyonları (% 12), çöp, hayvan besleme, çeltik tarlalarında oluşan metan gazı (% 19) sera etkisine sebep olmaktadır (Ertürk, 2012). Ormansızlaşma da sera gazlarının artmasına sebep olmaktadır, olay döngüsü şu şekilde gerçekleşmektedir; orman yangınları atmosfere karbon dolgulu duman yayar ve yeni ormanların büyümesi, boğucu karbon havasına ihtiyaç duyulan oksijeni sağlayacak kadar yavaş ve kararlı değildir aynı zamanda insanlar elektrik üretmek veya arabalarını sürmek için kömür, petrol ve gazları (fosil yakıtlar) yakarlar, ısıyı hapsettiği atmosfere karbondioksit salınır, su buharı kaçamaz ve dolayısıyla daha sıcak iklim değişiklikleri ile sonuçlanır (Kumar, 2015).

Küresel ısınma iklim değişikliğinin meydana gelmesine sebep olmaktadır, dünya gün geçtikçe ısınmakta ve ısınmaya devam etmektedir, artan sıcaklıklar daha fazla sera gazının, metan gazının salınmasına ve daha çok suyun buharlaşmasına sebep olmaktadır (Kumar, 2015). OECD tarafından 2030 yılı tahminleri için hazırlanan raporda, küresel sera gazı emisyonları tahmin edilmektedir, sera gazı emisyon oranının 2050'ye kadar % 37 ve % 52 daha artacağı, 2050 yılına kadar 1,7-2,4 ° C arasında değişen küresel sıcaklıkta artışa sebep olabileceğini ve bu da önemli altyapı ve mahsullerde ciddi hasara yol açarak ısı dalgalarının, kuraklıkların, fırtınaların ve sellerin artmasına neden olabileceği belirtilmektedir (OECD, 2008).

Türkiye'de küresel ısınmanın etkilerinin ciddi bir şekilde yaşanacağı ülkelerden biridir. Son yıllarda mevsimlerde meydana gelen değişiklik, yaz aylarında sıcaklığın ciddi derecelerde artması, kış mevsiminin erken bitmesi, mevsimlerin değişmesi sebebiyle meyve ağaçlarının erken çiçek açması, sıcaklığın daha erken artmaya başlaması Türkiye'de küresel ısınmanın sonuçları olarak ortaya çıkmaktadır. Türkiye'nin bölgelerinin birbirlerinden farklı olarak küresel ısınmadan etkilenecekleri, örneğin sıcaklığın artmasından Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu, Akdeniz ve Ege bölgelerinin daha çok etkileneceği, su sıkıntısı yaşanacağı, tarım faaliyetlerinde, hayvanların ve bitkilerin yaşam alanlarında değişiklikler olacağı belirtilmektedir (Öztürk, 2002).

Rajakumar (2017: 14-15) küresel ısınma sorununun çözümü için üç öneride bulunmuştur, bunların ilki emisyonların azaltılmasıdır, önemli derecede atmosfere salınan ısı tutucu gazların azaltılması gerekmektedir, bireylerin bireysel olarak meydana getirdikleri karbon emisyonlarını azaltmaları sağlanmalı, ülke yöneticilerinin bu konuda harekete geçmesi gerekmektedir. İkinci öneri ise ormansızlaşmanın durdurulmasıdır, tropikal ormansızlaşma, ısı tutucu emisyonların % 10'nun sebebidir, tropikal ormansızlaşmanın azaltılması, küresel ısınma emisyonlarının önemli derecede azalmasını sağlayacak ve uzun vadeli küresel ısınmanın çözümü olarak bütünleştirici rol oynayacaktır (Rajakumar, 2017: 14-15). Son öneri ise küresel ısınma hakkında doğru olmayan bilgilerin verilmesi, halkı yanlış yönlendirmekte, etkili çözümlerin uygulanmasını zorlaştırmaktadır bu sebeple yanlış bilgi ile mücadele edilmelidir (Rajakumar, 2017: 14-15).

1.2.3. Çevre Sorunlarının Boyutları

Çevre sorunları tüm dünyanın ele alması ve üstüne düşeni yapmasını gerektiren küresel bir konudur. Küreselleşen dünyada insanoğlunun çabalarıyla artmaya başlayan çevre sorunları sebebiyle her yıl yüz hayvan ve bitki türü yok olmakta, yetersiz sağlık koşulları ve açlık 13,5 milyon çocuğun ölümüne sebep olmakta, tropikal ormanlar yok olmakta, dünya hızla çölleşmekte, dünya nüfusunun neredeyse yarısından fazlası içmek için temiz su bulamamaktadır (Özey, 2009: 20). Solunan havanın, hava kirliliğinin meydana geldiği ülke sınırları içerisinde tutulmasına imkân yoktur. Aynı şekilde suyun bir ülkeden diğer ülkeye akışını durdurmak mümkün değildir. Su akmaya devam etmekte ve bir damla kimyasal tonlarca suyun kirlenmesine ve kullanılamamasına yol açmaktadır.

Birçok ülkenin temel problemi enerjidir. Ülkeler enerji üretimini fosil yakıtlarla yapmakta, hava kirliliğinin ortaya çıkmasına, doğal kaynaklarında tükenmesine sebep olmaktadırlar. Dünya ülkeleri çevre sorunlarının ortadan kaldırılmasıyla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Ancak bu çalışmalar yeterli düzeye ulaşmamış, çevre sorunlarının durdurulmasını veya azaltılmasını sağlamamıştır. Durum gelişmiş ülkelerde daha iç açıcıdır. Ancak az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde refah seviyesini arttırmak amacıyla bilinçsizce doğal kaynakların tüketilmesi, hor kullanılması çevre sorunlarının artmasına sebep

olmaktadır. Teknoloji her ne kadar insanlık yararına geliştiriliyor gibi görünüyor olsa da perdenin arka yüzü bu şekilde değildir. Modern teknoloji, insanın çevre üzerindeki etkilerini hava, yiyecek ve su için biyolojik gereksinimlerinin çok ötesine taşımaktadır; sentetik pestisitler, herbisitler, deterjanlar ve plastikler; cıva ve kurşun gibi metallerin çevresel konsantrasyonlarının yükselmesi; radyasyon, sıcaklık, çöp ve çöp biriktirme, duman ve duman üreten şey teknolojidir (Commoner, Corr ve Stamler, 1971).

Tarım faaliyetlerinde aynı metrekareden daha çok verim alabilmek amacıyla kullanılan tarım ilaçları toprağın yapısının bozulmasına sebep olmakta, ilaçlı toprakların sulanmasıyla ilaç kalıntıları diğer topraklara doğru akmakta ve toprak yapısının bozulmasına sebep olmaktadır. Aşırı ilaçlama yetişen üründe de bulunmakta ve beslenme yoluyla insan vücuduna geçmektedir. Zincirleme meydana gelen bu olayların etkisi son yıllarda daha çok hissedilir duruma gelmiştir. Dünyanın kaynakları tükenmektedir. Ancak insanlar hala dünya kaynaklarının tükendiğine inanmamakta, kaynakları hızla tüketmeye devam etmektedir. Geleceğin dünyasında savaşların su gibi doğal kaynaklara sahip olma sebebiyle çıkacağı düşünülmektedir.

1.3. ÇEVRE POLİTİKASINA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Bu başlık altında çevre politikası ve çevre politikasıyla ilgili bazı temel kavramlara açıklık getirilecektir.

1.3.1. Çevre Politikası Kavramı, Amacı ve Hedefi

Günümüzde politika kavramı ile ilgili çok sayıda tanım yapılmıştır. Genel olarak politika; "toplum yaşamının her alanını seçilen/benimsenen felsefe doğrultusunda düzenlemek ve yapılandırmaktır" (Akdur, 2005). Bu tanım üzerinden "çevre politikası; bir ülkedeki çevre ile ilgili eylemleri seçilen/benimsenen felsefe doğrultusunda düzenlemek ve yapılandırmak" (Akdur, 2005) şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı zamanda çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacıyla, uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde geleceğe yönelik alınan önlemler de çevre politikası olarak adlandırılmaktadır (Nohutçu, 2016).

Her ülkede uygulanan çevre politikaları farklı olabilir. Fakat tüm ülkelerde uygulanan bu çevre politikalarının üç ortak amacı vardır. Bunlardan birincisi, halkın temiz ve sağlıklı çevrede yaşamlarını sürdürebilmeleri için uygun bir ortam oluşturulmasını sağlamak, ikincisi toplumun çevresel değerlerini korumak ve geliştirmek, üçüncüsü politikaların uygulanma aşamasında, adalet ilkesini dikkate alarak çevre politikasının uygulanmasının sağlanmasıdır (Ertürk, 2012).

Çevre politikalarının belirlenebilmesi ve uygulanabilmesinin temel koşulu teşhis yani tanılamadır, halkın çevreye verdiği önem ve değer yargıları çevre politikalarının hedeflerinin belirlenmesinde oldukça önemlidir (Keleş ve Hamamcı, 2005). İkinci koşul ise en uygun yöntemin seçilmesiyken, üçüncü koşul; geliştirilen bu yöntemin ya da politikanın karar mekanizması tarafından uygulanmasının sağlanabilmesidir (Keleş ve Hamamcı, 2005).

1.3.2. Çevre Politikasının Temel İlkeleri

Çevre politikalarının belirlenmesinde kullanılan altı ilke bulunmaktadır, bunlar; kirleten öder ilkesi, işbirliği ve eşgüdüm ilkesi, katılım ilkesi, bütünleyicilik ilkesi, ihtiyat ilkesi ve önleme ilkesidir (Karakuzu, 2010). Bu ilkeler çevreyi korumaya ve çevre kirliğini önlemeye yöneliktir.

1.3.2.1. Kirleten Öder İlkesi

Çevre ile ilişkili konular, günümüz ülkelerini giderek daha çok karşılıklı bağımlı hale getirmektedir. Yok olma tehdidi altında bulunan çevre, bütün ülkeleri işbirliği yapmaya zorlamaktadır. Sınır ötesi kirlilik kavramı da çevre kavramını ulusal boyutlardan uluslararası boyutlara taşımakta ve uluslararası çapta işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Kirleten öder ilkesi uluslararası çabaların sonuçlarından biridir. 1970'lerin ilk aylarında OECD'nin gündeme getirdiği kirleten öder ilkesi, çeşitli toplantılar sonucunda alınan kararlarla somut bir kavram haline getirilmiştir ve "çevreye verilen zararların giderilmesi için alınan önlemlerin maliyetine çevreyi kirletenin katlanması gerektiği" anlamına gelmektedir (Mutlu, 2006: 63).

OECD tarafından kirleten öder ilkesinin hakkaniyet ilkesi olmadığı gibi kirletenleri cezalandırmak amacıyla da getirilmediği asıl amacın ekonomik döngü içerisinde çevre maliyetlerinin karar verme sürecine dahil edilmesini sağlayacak göstergelerin oluşturulmasını sağlamak olduğu belirtilmiştir (Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz, 2005).

Kirleten öder ilkesi uygulandığı takdirde bazı sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin bir kurumun sebep olduğu çevre sorunu hemen ortaya çıkmayabilir. Bu durumda uzun vadede daha büyük sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ekonomik açıdan da meydana gelen zararların tamamının hesaplanması mümkün olmamaktadır (Ulucak, 2013). Kirleten öder ilkesi ile genellikle çevre sorunlarına sebep olan kurum veya kişilerin ortaya çıkabilecek tüm maliyetleri üstleneceği akla gelmektedir. Fakat verilen zararın seviyesi düşünülünce birçok grubun altından kalkamayacağı miktarda ödemeler ortaya çıkacaktır. Çevreye zarar veren kurumlar için ödemeler standart hale getirilmiştir. Örneğin, denizin kirlenmesine sebep olan atıkların denizden toplanması amacıyla devletin işletmelerden belirli miktarda parayı alması bu yönteme örnek olarak verilebilir (Ergönül, 2017). "Böylece bu ilke ile çevreyi kirletenleri kirliliği azaltmaya ve daha az kirleten ürün ve teknoloji kullanmaya yönlendirmektedir" (Çokgezen, 2007). Fabrika bacalarına filtre takılması bu duruma örnek verilebilir.

Kirleten öder ilkesinin uygulanması aşamasında kullanılan birçok araç mevcuttur. Bunlar; satılabilir kirlilik hakları, kirlilik bedelleri, kirlilik sigortası, çevre vergileri, ortak tanzim fonları, kirlilik standartları, teşvikler, idari denetim ve mülkiyet hakları olarak tanımlanmıştır (Karakuzu, 2010: 66).

1.3.2.2. İhtiyat İlkesi

İhtiyat ilkesi; çevre bakımından sorun meydana getirecek durumların önceden tespit edilip, meydana gelme ihtimali olan zararları önlemeyi, ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlamaktadır (Mutlu, 2006: 64).

Günümüzde insanoğlunun hızına yetişmekte zorlandığı hızla geliştirdiği teknolojinin sebep olduğu kirlilik yine çözüm seçenekleri arasında sayılmakta,

teknoloji kullanılarak kirlilik erken tespit edilerek önlenmeye çalışılmaktadır (Doğanay, 2018).

İhtiyat ilkesinde önemli olan, zararlı etkilerle mücadele etmek yerine zararlı etkilere sebep olan durumların ortaya çıkmasını engellemektir (Duran, 2010). İhtiyat ilkesi, bütünsel yaklaşımı ve sürdürülebilir kalkınma kavramlarını kendi içinde içermesi sebebiyle oldukça önemli bir ilkedir (Turgut, 1996).

1.3.2.3. Önleme İlkesi

"Korumak tedavi etmekten iyidir" anlayışı ile gelişen önleme ilkesinde, çevre sorunları meydana gelmeden önce gerekli önlemlerin alınmasına dayanmakta, çevre için zararlı sonuçlar meydana getirebilecek faaliyetlerin mümkün olan en erken safhada engellenmesi amacını taşımaktadır (Güneş, 2013). İhtiyat ilkesi ile önleme ilkesinin ortak yönü "koruma" anlayışı içinde geliştirilmiş olmasıdır, aralarındaki fark, önleme ilkesi mevcut bir tehlike (somut) varken uygulama alanı bulurken ihtiyat ilkesi gerçek olmayan tehlikenin bilimsel belirsizliğe dayanması sonucunda ortaya çıkar (Budak, 2000).

"Önleme ilkesinin yaşama geçirilmesinde başvurulan başlıca araçlar arasında, çevresel etki değerlendirme yöntemi, yasaklar koyma, izin verme, planlama ve uygun teknoloji gibileri sayılabilir" (Keleş ve Ertan, 2002).

1.3.2.4. Sürdürülebilir Kalkınma İlkesi

Dünyanın sahip olduğu sınırlı kaynaklar ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi amacıyla hızla tüketilmektedir. Ekonomik anlamda gelişme durdurulamaz ancak çevreye daha az zarar verilecek şekilde gelişme sağlanabilir. Yani ülkelerin gelişmesi gelecek kuşakların haklarını tehlikeye atmadan gerçekleştirilmeli, kaynakların gelecek nesiller için devamının sağlanması gerekmektedir. Avrupa Birliği'nin 5. Çevre Eylem Programı'nda (1993) yer alan "sürdürülebilir kalkınma" ilkesine göre çevre; ekonomik gelişmenin hem kaynağı hem de sınırı olarak kabul edilmiştir. Sürdürülebilir kalkınma; bugünün ihtiyaçlarının gelecek nesillerin ihtiyaçlarını

karşılama haklarını ellerinden almadan karşılamak olarak tanımlanmaktadır (Bruntland Raporu, 1987).

1.3.2.5. Bütünleyicilik (Entegrasyon) İlkesi

"Bütünleyicilik (entegrasyon) ilkesi, çevre koruma ilkelerinin diğer birlik politikalarına entegre edilmesi veya daha açık bir ifade ile diğer politikalar saptanırken ve uygulanırken, çevrenin korunmasının gözetilmesini" ifade etmektedir (Bayram, Altıkat ve Torun, 2011: 34). Bu ilke ile her türlü girişimde ekonomik faydalar dikkate alınırken çevre boyutunun da ekonomik boyutla bütünleştirilerek birlikte ele alınması öngörülmektedir.

1.3.2.6. İş Birliği ve Eşgüdüm İlkesi

İş birliği ilkesi önemi Rio Bildirgesi'nin 7. ve 12. maddelerinde vurgulanmış olup, bildirgede "devletler dünya ekosisteminin sağlık ve bütünlüğünü korumak, kollamak ve iyileştirmek için evrensel ortaklık ruhunda işbirliği içinde olmalılar" şeklinde iş birliği ilkesine değinilmiştir (Duran, 2010).

İş birliği ilkesi ile aslında çevre kirliliğinin tüm türlerinin sınır tanımadığını, meydana gelen kirlilikten insanlığın tamamının olumsuz yönde etkilendiği kabul edilmektedir (Akdur, 2005). Bu nedenle, çevre kirliliğinin önlenmesi ya da çevrenin korunması ancak ulusların birlikte hareket etmeleri ve iş birliği içinde olmaları ile mümkündür (Akdur, 2005).

1.3.3. Çevre Politikaları Türleri

4. Sanayi Devrimi'ni yaşadığımız günümüz dünyasında, insanoğlu istek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için dünyanın sahip olduğu kıt kaynakları kullanmakta, kaynakları yönetmeye çalışmakta ve kaynakların hızla tükenmesine sebep olmaktadır. İnsanoğlunun bu çabaları, doğaya egemen olma düşüncesi çevre sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Doğanın yok olması ile karşı karşıya kalan insanlar çeşitli çevre politikaları geliştirmeye çalışmışlardır. Bu çevre politikalarının temel amacı ise çevrenin kalitesini belli bir seviyede tutarak, toplumun refahını

maksimum seviyeye çıkarmaktır (Budak, 2000: 32-34). Ülkelerin gerek sosyal, gerek ekonomik gerekse de siyasal açıdan birbirlerinden farklı olması uygulanan çevre politikalarını etkilemektedir. "Bu politikalar 'Yöntem Açısından Çevre Politikaları' ve 'İçerik (Öz) Yönünden Çevre Politikaları' şeklinde iki ana gruba ayrılarak incelenmiştir" (Keleş ve Hamamcı, 2005: 330-333).

1.3.3.1. İçerik (Öz) Yönünden Çevre Politikaları

1.3.3.1.1. Düzeltimci Politikalar

Düzeltimci politikalar çevre sorunlarının çözümünde aktif politikalar ile çözüm bulmaya çalışırlar ve bunu ideolojik bir tutumla değil pragmatik bir tutumla gerçekleştirirler (Doğanay, 2018). Düzeltimci politika savunucuları kendi içerisinde liberal felsefeyi benimseyenler ve sol eğilimli olanlar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Doğanay, 2018).

Düzeltimci politikalar görüşüne sahip liberal felsefeyi benimseyen grup; insanlığın tamamını tehdit eden çevre sorunlarının çözümünün birlik olmanın asıl çözüm olduğunu savunurlar ve bunlar konuya merkezi yönetim açısından yukarıdan bakarlar. Sol eğilimli grup, düzeltimin tabandan gelmesi gerektiğine ve düzeltimin tabandan gelmesinin sağlanabilmesinin de çevre bilincinin oluşturulmasıyla sağlanabileceğine inanmaktadırlar (Keleş ve Hamamcı, 2005). Bu gruba göre merkezi yönetim, yerel yönetimler ve siyasi partilerin, çevre açısından zorunlu sonuçlar meydana getirecek kararlarından en çok etkilenecek olan kesimin örgütlenmesi temel hedeftir (Keleş ve Hamamcı: 2005). Diğer grup için ise düzeltim ihtiyacının ilk önce seçkinler tarafından benimsenip kabul edilmesi gerekmektedir (Çetin, 2012).

1.3.3.1.2. Düzeltim Karşıtı Çevre Politikaları

Kendi içlerinde iki gruba ayrılan düzeltim karşıtı çevre politikaları savunucuları çevre bilimi konusuna özel önem verilmesini gereksiz bulmaktadırlar, birinci grup bazı çevre sorunlarının olabileceğini kabul etmekte, fakat diğer piyasa ekonomisindeki sorunlar gibi bunların da kendiliğinden zamanla düzeleceğini

düşünmektedirler (Keleş ve Hamamcı, 2005). Ayrıca özel girişimcilik ve rekabetin, çevreyi güvence altına almaya yetebileceğini kabul etmektedirler (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Düzeltim karşıtı çevre politikalarını savunan ikinci grup ise; çevreye gösterilen resmi ilgi sayesinde kapitalizm, temel sorunların tartışma gündemine alınmasını ertelemekte; ekonomik ve teknolojik gelişmeleri yavaşlatarak sistemin çöküşünü geciktirmeye çalışmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 2005).

1.3.3.2. Yöntem Açısından Çevre Politikaları

Ülkelerin siyasal rejimleri, ekonomik durumları ya da gelişmişlik seviyesi birbirinden farklıdır. Bu şartların değişiklik göstermesi, her ülkede farklı siyasal, sosyal, ekonomik politikalarının uygulanmasına neden olmaktadır. Bu durum uygulanacak olan çevre politikalarını da etkilemektedir. Fakat tüm bu farklılıklara rağmen çevre politikaları genelde onarımcı ve önleyici olarak iki ana başlık altında toplanmaktadır (Ökmen, 2004).

1.3.3.2.1. Onarımcı Çevre Politikaları

Onarımcı politikalar gerçekleştirilen faaliyetlerin çevre üzerinde zararlı sonuçlar meydana geldikten sonra bu hasarların ortadan kaldırılmasını amaçlayan politikalar olarak adlandırılmaktadır (Kaman, 2017: 17). Tedavi edici politikalar olarak da kabul edilen onarımcı politikalar, çevre kirliliğinin oluşmasını engellemeye yönelik müdahale gerçekleştirmez ve çevre kirliliği meydana geldikten sonra kirliliğin sonuçlarını politika sorunu olarak görür (Keleş ve Hamamcı: 2005). Doğanay'a göre (2018) meydana gelen problemlere ileriki aşamalarda müdahale edilmesini savunan bu politika çevre ile ilgili bazı sorunların çözülememesine sebep olabileceği gibi meydana gelen problemlerin çözümü için maliyetlerin artmasına sebep olabilecek bir yaklaşımdır.

Onarımcı çevre politikaları standartlara uyulmaması durumunda cezai yaptırımların uygulanması, tazminat alınması ve denetim şeklinde üç başlık bünyesinde toplanmaktadır (Karakuzu, 2010: 61).

Bu araçlardan tazminat; "kirleten öder" ilkesi gereği belirlenmiş olup, meydana gelen zararın bedelinin zarara sebep olan tarafından karşılanması prensibine dayanırken bir diğer araç olan "kirlenmenin denetlenmesinde ise, teknolojiden yararlanılarak, üretim faaliyetlerinin ve üretim çıktılarının çevre üzerinde oluşturduğu zararlı etkiler sınırlandırılmaya" çalışılarak çevre üzerindeki etkiler minimuma düşürülmeye çalışılmaktadır (Ergönül, 2017: 21).

1.3.3.2.2. Önleyici Çevre Politikaları

Önleyici politikalar, onarımcı politikalardan farklıdır. Onarımcı politikalar var olan bir çevre kirliliğini ortadan kaldırmaya yönelikken, önleyici politikalar; çevre kirliliği meydana gelmeden ortaya konan politikalardır (Yıldız vd., 2005). Ayrıca onarımcı politikalar kısa vadeli çözümler üretirken, önleyici politikalar; uzun vadeli toplumsal ve ekonomik faydaları göz önünde bulundurmaktadırlar (Yıldız vd., 2005).

Önleyici çevre politikaları çevre dostu teknoloji uygulamalarının ve çevreye zarar vermeyen, çevre dostu üretim süreçlerinin kullanılması, geliştirilmesini içermektedir. Bu politikalar sayesinde çevreye karşı daha duyarlı üretim ve tüketim eylemleri gerçekleştirilecektir. Ergönül' e (2017) göre politikaların kullandığı temel araçlar, teknolojik yenilikler ve yapısal değişikliklerdir. Tüketim-üretim faaliyetlerinde çevreye duyarlı teknolojilerin kullanılması teknolojik yeniliklerdir (Ergönül, 2017). Geri dönüşümler ile atık camların yeniden kullanılır hale getirilmesi bu politikalara örnek gösterilebilir. Yapısal değişiklikler olarak kabul edilen diğer yönteme göre çevre açısından zararlı üretim tüketim faaliyetleri yerine, çevreye verilen zararı minimum seviyeye indirecek faaliyetlerin gerçekleştirilmesidir. Bu da insanlarda çevre bilincinin geliştirilmesi ile ortaya çıkabilecek bir durumdur (Karakuzu, 2010). İnsanların toplu taşımaya yönlendirilerek daha az taşıt kullanmak ya da enerji tasarrufu konusunda insanların bilinçli bir şekilde hareket etmesi önleyici çevre politikaları konusuna örnek verilebilir.

1.4. ÇEVRE POLİTİKASI ARAÇLARI

Dünyaya verilen zararların sonuçlarının hissedilir boyutlara gelmesi, bireylerin çevre konusunda bilinçlenmesi ülkelerin çevreye ilişkin konularda önlemler almasını, çevre sorunlarını çözmek için çaba sarf etmelerini sağlamıştır. Bu çabaların sonuçlarından biri de çevre politikalarıdır. Çevre politikaları dünyanın sürdürülebilirliğinin sağlanması, bireylerin, işletmelerin üretim ve tüketim faaliyetlerinden doğacak zararların ortadan kaldırılması veya mümkün olan en az düzeye indirilmesi amacıyla yapılması gerekenlerin belirlenmesidir (Toprak, 2006).

Çevre politikalarının belirlenmesinde sürdürülebilir kalkınma ilkesi, önleme ilkesi, kirleten öder ilkesi, ihtiyat ilkesi, işbirliği ilkesi baz alınmaktadır (Ulucak, 2013).

Türkiye'de Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı ile başlayan çevre politikalarının belirlenmesi sürecinde, Avrupa Birliği'nin çevre politikalarıyla uyumlu politikaların belirlendiği, çevre sorunları için ayrı bir başlık açıldığı, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ülkede çevre sorunlarına daha çok önem verildiği görülmüş, planlarda yer alan politikalarda ve çevre adına yapılan yatırım ve harcamalarda çevreye verilen önem ortaya çıkarılmıştır (Erdem ve Yenilmez, 2017). Türkiye'nin çevre politikalarının oluşturulmasında Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Programı etkili olmuştur (Çokgezen, 2007). 2007 yılında yayınlanan Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirim Raporu'nda; Türkiye'de özellikle Çevre Kanunu öncelikli olmak üzere tüm politikaların ve uygulamaların AB'nin çevre politikalarıyla uyumlu hale getirmenin hedeflendiği ve bu politika ve uygulamaların, kirliliği kontrolden çok kirliliği önleme, kirliliği kaynağında önleme, atıkların minimizasyonu, en iyi teknik ve teknolojilerin kullanımı, enerjinin verimli kullanımı, kontrol sistemlerine ilişkin verimli uygulamalara ve kirleten öder ilkesinin uygulanmasına dayandığı belirtilmiştir. Türkiye mevzuatı büyük ölçüde AB çevre mevzuatı ile uyumlu bir duruma getirilmiştir (Bayram vd., 2011).

Türkiye'de çevre politikalarının uygulanmasında karşılaşılan en önemli sorunlardan biri çevre politikalarının uygulanması aşamasında ortaya çıkan maliyetlerdir karşılanmasıdır (Çokgezen, 2007). Gelişmekte olan ülkemizde bu maliyetlerin tamamının devlet bütçesinden karşılanması mümkün olamamaktadır.

Yapılan yatırımlar incelendiğinde finansmanın büyük bir bölümünün kamu kaynakları kullanılarak kamu tarafından karşılandığı, özel sektörün çevre adına yapılan yatırımlarda yetersiz kaldığı görülmektedir (Erdem ve Yenilmez, 2017). Çevre konusunda tüm sorumluluğu devlete yüklemek doğru değildir. Bireylerin davranışlarını ve işletmelerin faaliyetlerini çevreye zarar vermeyecek şekilde düzenlemeleri, işletmelerin çevre adına yatırımlar yapmaları gerekmektedir. Çevre konusu tüm disiplinlerin kesişim noktalarından biridir. Bu sebeple ekonomi, sanayi, hukuk gibi alanlarda herhangi bir düzenleme yapılması durumunda çevre politikaları göz önünde bulundurularak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Mutlu, 2006). Avrupa Birliği'nde çevre politikaları çevreye verilen zararın maliyetinin ödetilmesi ve çevreye zarar verilmesinin önlenmesi şeklindedir ve bu politikaları gerçekleştirmek için mali ve teknik araçlar kullanılmaktadır (Çokgezen, 2007). Türkiye'de durum Avrupa Birliği'ne benzerdir. Çevre politikalarının gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla birçok araç kullanılmaktadır ve bu araçlara ilişkin literatürde birçok sınıflandırma mevcuttur. Tez kapsamında bu araçlar şu şekilde özetlenebilir (Ulucak, 2013):

- **Hukuki araçlar:** Emir ve yasaklar, Çevresel Etki Değerlendirmesi, standartlar,
- **Ekonomik araçlar:** Harçlar, çevre vergileri, sübvansiyonlar, fonlar,
- **Diğer araçlar:** Pazarlanabilir haklar, depozito-geri ödeme sistemi, mülkiyet hakları, yükümlülük kuralları, ahlaki değer yaratma.

Hukuki araçlar, hukuki yaptırımları uygulayarak çevreye zarar verilmesini önlemeye, verilen zararın kontrol altında tutulmasını ve çevreye zarar veren uygulamaların yapılmasını engellemeye yönelik kullanılan araçlardır (Can, 2016). Çevre ile ilgili kurallara uymayan taraf cezai yaptırımlara maruz kalmaktadır. Bu araçlardan bazılarını açıklayacak olursak; emir ve yasaklar; ülkeler tarafından en çok kullanılan çevre politikası araçlarından biridir ve geçmiş dönemlerde devletler tarafından farklı seviyelerde kullanılmıştır (Bilgili, 2012). Ülke mevzuatı bireylere, işletmelere hangi faaliyetlerin yasak olduğunu, hangi faaliyetleri gerçekleştirilebileceklerini, faaliyetlerin çevre için zararlı olmayacak sınır düzeylerini açıklamaktadır. Bireylerin, işletmelerin belirtilen bu kurallara uymaları

gerekmektedir. Kurallara uyulmaması durumunda bireyler yaptırımlarla karşılaşmaktadırlar. Bir başka araç olan çevresel etki değerlendirmesi ise herhangi bir proje faaliyete geçmeden önce, proje hayata geçirildikten sonra ve projenin uygulanma aşamasında çevreye olan etkilerinin neler olabileceğine ilişkin tespitlerin yapılması, çevreye verilecek zararların tamamen ortadan kaldırılması veya minimuma indirilmesi amacıyla ne tip önlemlerin alınacağının belirlenmesidir (Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, 2014).

Ekonomik araçlar, devletlerin, kuruluşların, örgütlerin çevrenin korunması amacıyla yapılması gereken faaliyetleri sınırlı bütçelerinden dolayı gerçekleştirememeleri sebebiyle kullandıkları araçlardır ve bu araçlar kirliliğin azaltılmasını ve kontrol altında tutulmasını amaçlamaktadır (UNEP, 2002). Ekonomik araçlar bireylerin, işletmelerin çevreyi korumak adına çevreye verdikleri zarar doğrultusunda kendilerinden alınan ücretlerdir. Ekonomik araçlardan bazılarını açıklayacak olursak en başta çevre vergisi gelmektedir ve çevre vergisi çevreye olumsuz yönde etkisi olan faaliyetlerin ve nesnelerin vergilendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Biyan ve Gök, 2014). Ülkemizde çevre vergileri çevre politikalarının gerçekleştirilmesi amacıyla kullanılan araçların başında yer almaktadırlar. Çevre vergilerinin temeli "kirleten öder" prensibine dayanmaktadır ve gerek bireyler gerekse işletmeler üzerinde oldukça etkili bir uygulamadır (Kete, Aydın ve Kaya, 2017). Ülkemizde çevre vergileri olarak Özel Tüketim Vergisi, Harçlar, Çevre Temizlik Vergisi, Katma Değer Vergisi, Çevre Katkı Payı, Motorlu Taşıtlar Vergisi, İdari Para Cezaları, Çevre Hizmetlerinde Kamusal Fiyatlandırma çevre ile ilişkili vergiler olarak sayılabilmektedir (Biyan ve Gök, 2014). Bir başka araç ise sübvansiyonlardır. Devlet işletmelere çevreye verdikleri zararları azaltmak amacıyla denetimler sonucunda ceza kesebilmekte, vergiler toplayabilmektedir. Bu şekilde işletmelerin çevreye zarar vermeleri engellenmeye çalışılmaktadır. Ancak belirtilen uygulamalar işletmelerin üretecekleri mal ve hizmet miktarlarının azalmasına sebep olmaktadır. Bu olumsuz sonuçları ortadan kaldırmak aynı zamanda çevreyi de korumaya devam etmek amacıyla devlet işletmelere sübvansiyonlar vermektedir. Sübvansiyonlar işletmelerin çevreye verdiği zararların azaltılması veya çevreye verdiği katkıların artması durumunda yaptığı yardımlar (faiz oranının

düşürülmesi, çevre dostu ekipman alımı için bedelin bir bölümünün devlet tarafından ödenmesi vb.) olarak tanımlanabilen araçlardır (Bilgili, 2012).

Hukuki ve ekonomik araçlar haricinde diğer araçlar olarak sınıflandırılan çevre politikası araçları işletmelerin kirletme kotalarının alım satımının olduğu pazarlanabilir haklar, geri dönüşümün teşvik edilmesini sağlayan depozito- geri ödeme sistemi, bireylerin davranışlarında kalıcı değişiklikler yaparak çevreyi korumayı amaçlayan ahlaki değer yaratma gibi araçlardan oluşmaktadır (Ulucak, 2013). Günümüzde bireyler isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için dünya kaynaklarını hızla tüketmekte ve geri dönülmesi mümkün olmayan bir sürece doğru yol alınmasına sebep olmaktadırlar. Bu yüzden insanlar bu konularda bilinçlendirilmeli, ahlaki açıdan çevreye karşı sorumlu olduğu düşüncesi, dünyanın gelecek nesiller için yaşanabilir bir dünya olarak kalması gerektiği düşüncesi bireyde oluşturulmalıdır. Böylece birey ahlaki açıdan çevreye verdiği zarardan ötürü vicdanen rahatsız olacak ve verdiği zararı ortadan kaldırmaya çalışacaktır. Bu şekilde kullanılan çevre politikası aracı ahlaki değer yaratma olarak tanımlanmaktadır. Bir başka araç olan depozito-geri ödeme sistemidir. Günümüzde özellikle plastik kullanımının daha rahat olması sebebiyle birçok yiyecek ve içecek ambalajlı bir şekilde piyasa sunulmaktadır. Bu ambalaj bazen cam şişe olabilmekte bazen de plastik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ambalaj malzemelerinin birçoğu geri dönüştürülebilir malzemeden üretilmektedir. Bu malzemeler doğaya bırakıldığında toprak kirliliğine sebep olmakta ve tekrar üretilmesi için daha çok malzeme harcanmasına sebep olmaktadır. Bu sebeple bu tip ambalajlarda satılan ürünlerde depozito adı verilen ücretler ürün fiyatının üzerine eklenmekte ve birey depozito ücretini geri alabilmek için ürün ambalajını ilgili yerlere bırakarak ambalaj malzemesinin geri dönüştürülmesine katkıda bulunmaktadır. Geri dönüşümü teşvik etmek için kullanılan bu araç depozito- geri dönüşüm sistemi olarak adlandırılmaktadır.

1.5. TÜRKİYE'DE ÇEVRE POLİTİKALARININ OLUŞUM EVRELERİ

Bu başlık altında ana hatları ile Türkiye'de çevre politikası ve oluşumu hakkında temel bilgiler paylaşılacaktır.

1.5.1.Türkiye'de Çevre Yönetimi Örgütlenmesi

Bu bölümde çevre yönetiminin merkezi yönetimde ve yerel yönetimlerde nasıl kurumsallaştığı hakkında bilgi verilmektedir.

1.5.1.1. Merkezi Yönetimin Çevre Yönetimi Örgütlenmesi

Bu bölümde çevre yönetiminin merkezi yönetimdeki örgütlenmesi üzerinde durulacaktır. İlk olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na ilişkin bilgilere yer verilecek devamında çevre konusunda ilgili diğer bakanlıklar hakkında da kısaca bilgi verilecektir.

1.5.1.1.1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Üniter devlet yapısının kullanıldığı ülkelerde, kamu yönetimi merkezi idare ve yerel yönetimler tarafından birlikte gerçekleştirilse de merkezi idare politikaların belirlenmesi sürecinde yerel yönetimlere kıyasla daha belirleyici konumdadır (Güneş, 2015:48).

Türkiye'de çevre ile ilgili yapılanma Osmanlı Devleti ile başlamış ve günümüze kadar ciddi değişikliklere uğramıştır. Osmanlı Devleti döneminde 1848 yılında Nafıa Nezareti çevre ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Uzun yıllar çevre konusunda devletin bakanlıkları ve kurumlar yasalarda belirtilen görevleri yerine getirmişlerdir. Çevre konusunda bağımsız ilk yapılanma 1973 yılında Çevre Sorunları Koordinasyon Kurulu'nun kurulmasıyla gerçekleştirilmiş, çevre politikalarının belirlenmesi ve gerekli işlerin yapılabilmesi için 1978 yılında kurulan Başbakanlık Çevre Örgütü ile süreç devam etmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). 1983 yılında Çevre Kanunu yürürlüğe girmiş ve Çevre Kanunu'nun uygulanmasını sağlamak amacıyla Çevre Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1989 yılında Çevre Genel Müdürlüğü kaldırılarak 389 sayılı KHK ile Çevre Müsteşarlığı kurulmuş, çevreye verilen önem müsteşarlık seviyesine taşınmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). 443 sayılı KHK Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile 1991 yılında yalnızca çevreye ilişkin ülkedeki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve yönetilmesi adına Çevre Müsteşarlığı kaldırılarak Çevre Bakanlığı kurulmuş ve

bakanlık 2003 yılına kadar görevlerini kendi başına yerine getirmiştir. Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 2003 yılında Çevre Bakanlığı ve Orman Bakanlığı birleştirilmiş, Çevre ve Orman Bakanlığı kurulmuştur. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü 2007 yılında Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlanmıştır (Şengün, 2015).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mülga Bayındırlık İskân Bakanlığı ve Mülga Çevre ve Orman Bakanlığının çevre kanadının birleştirilmesiyle, 04.07.2011 tarihli ve 27984 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanan 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş, 17.08.2011 tarihli ve 28028 sayılı Resmî Gazete' de yayınlanan 648 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile bakanlığın görev, yetki ve sorumlulukları daha da kuvvetlendirilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019). Daha sonra 2018 yılında bakanlığın görev ve yetkileri, teşkilat yapısı 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yeniden düzenlenmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı merkez teşkilat, taşra teşkilatı ve yurtdışı teşkilatından oluşmaktadır (1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018). Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın taşra teşkilatı 81 ilin Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüklerinden oluşmakta ve Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri merkez ile taşra arasında bağlantı görevi görmektedirler. Bakanlığın yurtdışı teşkilatına ilişkin yapı henüz oluşturulmamakla birlikte, Çevre ve Şehircilik Bakanı tarafından yapılan açıklamada yurtdışı teşkilatının önümüzdeki yıllarda oluşturulacağı belirtilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Erişim tarihi: 08.08. 2019).

Bakanlığın teşkilat yapısı şu şekildedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019);

Şekil 1
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat Yapısı

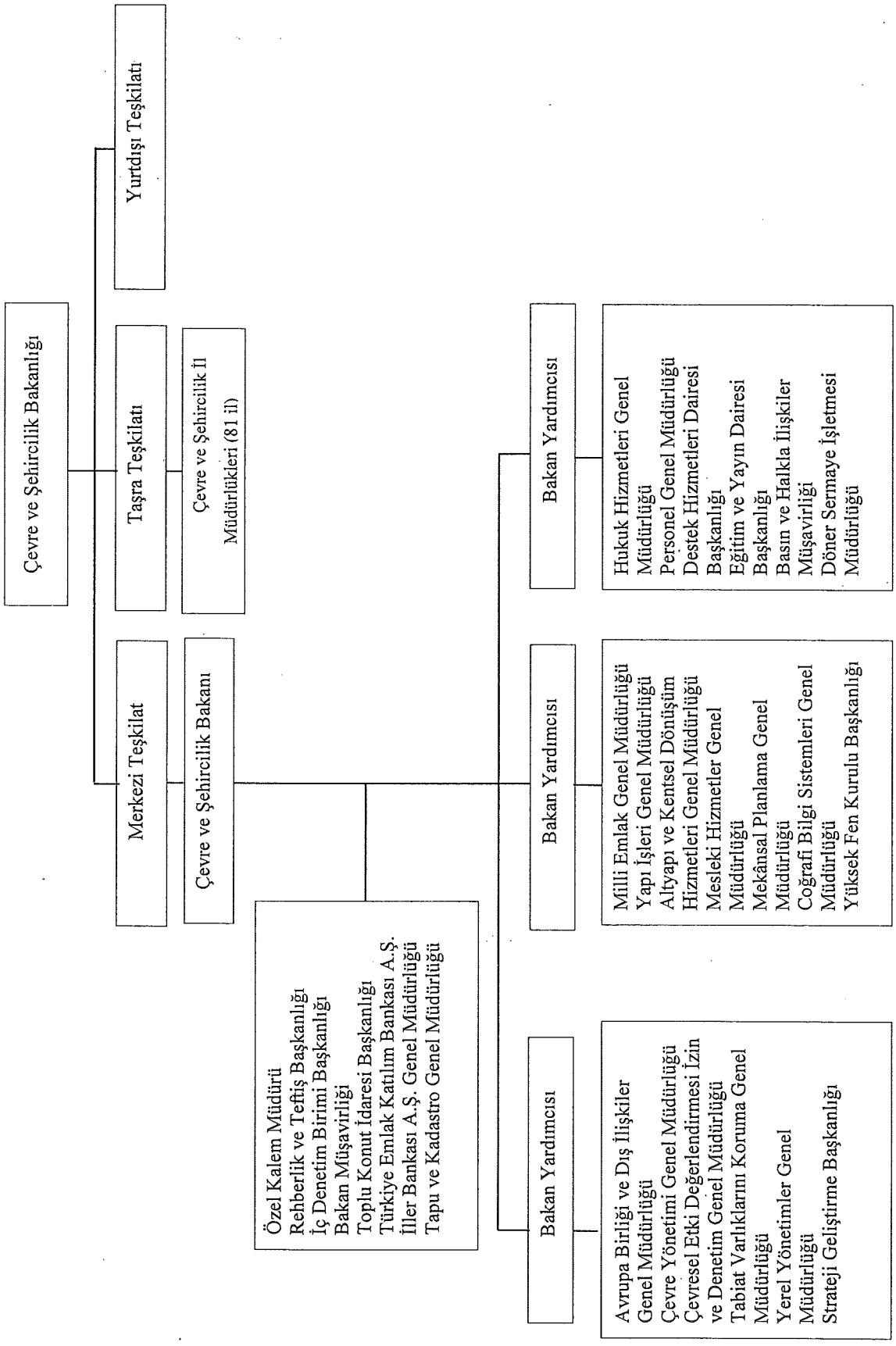

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın yetki ve görevleri 644 ve 648 numaralı Kanun Hükmünde Kararnamelerin ilgili maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre;

- "Çevrenin korunması, iyileştirilmesi ile çevre kirliliğinin önlenmesine yönelik prensip ve politikalar tespit etmek, standart ve ölçütler geliştirmek, programlar hazırlamak; bu çerçevede eğitim, araştırma, projelendirme, eylem planları ve kirlilik haritalarını oluşturmak, bunların uygulama esaslarını tespit etmek ve izlemek, iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek." (648 numaralı KHK, Madde 1).
- " Yeraltı ve yerüstü sularının, denizlerin ve toprağın korunması, kirliliğin önlenmesi veya bertaraf edilmesi maksadıyla kirletici unsurlar ile kirliliğin giderilmesi ve kontrolüne ilişkin usul ve esasları tespit etmek ve uygulamayı sağlamak, acil müdahale planları yapmak ve yaptırmak, çevrenin korunması maksadıyla uygun teknolojileri belirlemek ve bu maksatla kurulacak tesislerin vasıflarını tespit etmek ve bu çerçevede gerekli tedbirleri almak ve aldırmak."(648 numaralı KHK, Madde 5).
- "Atık su arıtma tesislerinin tasarım esaslarını ve kriterlerini belirlemek, onay işlemlerini yürütmek" (648 numaralı KHK, Madde 5).
- "İlgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içinde atıkların taşınması ile tehlikeli atıkların taşınma lisanslarına ilişkin esasları belirlemek, uygulanmasını sağlamak, izlemek, atık ve kimyasallarla kirlenmiş alanların mevcut kirlilik durumlarını tespit etmek, çevre ve insan sağlığına yönelik risklere ve kirlenmiş alanların iyileştirilmesine ilişkin çalışmaları yapmak ve yaptırmak." (648 numaralı KHK, Madde 5).
- "Ulusal çevre stratejisi ve eylem planlarını hazırlamak, yürütmek ve koordinasyonu sağlamak." (648 numaralı KHK, Madde 5).
- İklim değişikliği ile ilgili faaliyetleri yürütmek, küresel boyutta planları ve politikaları belirlemek, ülkenin yapı denetim sistemini oluşturmak, yapılarda enerji verimliliğini arttıran faaliyetleri planlamak, uygulamak ve kontrolünü yapmak (Doruk, 2012).
- "Her tür ve ölçekteki fiziki planlara ve bunların uygulanmasına yönelik temel ilke, strateji ve standartları belirlemek ve bunların uygulanmasını sağlamak" (648 numaralı KHK, Madde 1).

- "İmar ve çevre mevzuatını hazırlamakla birlikte uygulamaları denetlemek" (Ergönül, 2017).
- "Bakanlığın görev alanına giren konularda mahalli idarelerin idari ve teknik kapasitesinin geliştirilmesi için çalışmalarda bulunmaktır" (Ergönül, 2017).

1.5.1.1.2. Diğer Bakanlıklar

Çevre konusu tüm kurumların, kuruluşların ve vatandaşların işbirliği içinde hareket etmesi gereken özel bir konudur. Ülkemizde de çevre konusu ile ilgili görevler yalnızca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmemiş, merkezi yönetimden yerel yönetimlere kadar görevler dağıtılmıştır. Başlık kapsamında çevrenin korunması ve geliştirilmesi konusunda yardımcı olan bakanlıklara aşağıda değinilmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın görev ve yetkileri 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmi Gazete' de 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yayınlanmıştır. Bakanlığın çevre ile ilgili olan görevleri; bitkisel üretim, hayvansal üretim, su ürünleri üretiminin ülkede geliştirilmesi, tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi, tarım politikalarının oluşturulmasına ilişkin araştırmalar yapılması, ülkede biyoçeşitliliğin korunması, kırsal kalkınmanın sağlanması, toprak, su gibi doğal kaynakların ve doğanın korunması ve verimli kullanımının sağlanması, gıda üretiminin, gıda güvenliği ve güvenilirliğinin sağlanması, ülke ormanlarının korunması, ormanların işletilmesi, çölleşme, erozyon ile mücadele edilmesi, ağaçlandırma, meraların ıslahı konularında politikaların geliştirilmesi amacıyla çalışmalar yapmak, doğanın korunmasına ilişkin politikalar oluşturmak, korunmaya alınacak alanları tespit etmek, su kaynaklarını korumak ve su kaynaklarının sürdürülebilirliğine ilişkin politikaların geliştirilmesi olarak tanımlanmıştır (1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018). Ayrıca 4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (2018) ile Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesine alınan, kamu tüzel kişiliğine sahip Devlet Su İşleri ülkemiz içinde yer alan tüm su kaynaklarının kullanımının planlanması, yönetilmesi ve geliştirilmesinden sorumludur. Özellikle belediye teşkilatı olan yerleşim yerlerine içme suyu temin etmektedir, ayrıca su tasfiyesi ve temini, baraj yapımı gibi çevreyi yakından

ilgilendiren görevleri de vardır (Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, 2019). Yapılacak olan hizmetlerin plan kısmıyla ilgilenen müdürlük, içinde çalıştırdığı teknik kadronun çevre bilincine sahip, çevreye duyarlı kişiler olması gerekmektedir. Çünkü yapılan plan ve projeler doğrudan çevreyi ilgilendirmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın da çevreye ilişkin görevleri bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'da (2003) bakanlığın görevleri belirtilmiştir, bu görevlerden çevreye ilişkin olanlar; "tarihi ve kültürel varlıkları korumak", bakanlığın Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında bulunan, turizm amaçlı kullanılacak doğal kaynakların korunmasını sağlamak şeklinde sıralanabilir.

Sağlık Bakanlığı da çevre konusunda önemli rol oynayan bakanlıklardan biridir. Kalkınma planlarının hazırlandığı ilk yıllardan itibaren devletin içerisinde çevre sağlığının korunması geliştirilmesine ilişkin işlerin yapılması belirtilmiştir. Günümüzde Sağlık Bakanlığı'nın görevleri arasında ilgili kuruluşlarla ve mahalli idareler ile işbirliği yaparak çevre sağlığı konusunda gereken önlemleri almak, alınmasını sağlamak yer almaktadır (Sağlık Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1983). Ayrıca bakanlık hava, su ve toprak kirliliği konularında mevzuat kapsamında çalışmalar yapmaktadır (Şengün, 2015).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı da çevre konusunda önemli rol oynayan bakanlıklardan biridir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın birimlerinden Enerji İşleri Genel Müdürlüğü'nün çevreye ilişkin görevi enerji kaynaklarından kaynaklanan çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması amacıyla ulusal ve uluslararası alanda çalışmalar yapmak, Maden İşleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında sayılan, madencilik faaliyetlerinin çevrenin ve kaynağın korunması ilkesi doğrultusunda gerçekleştirilmesini sağlamak ve bu amaçla ilgili kuruşlarla birlikte çalışmak, önlemler almak çevre ile ilişkili görev olarak yer almaktadır (Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun, 1985).

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın çevreye ilişkin görevleri; organize sanayi bölgesi, serbest bölge, sanayi siteleri gibi yerlerin çevre düzeni planları

konusunda görüş bildirmek, Sanayi Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında, çevre değişikliği, iklim değişikliği konularındaki gelişmeleri takip etmek, bu gelişmeleri sanayi politikalarının oluşturulması sürecinde değerlendirmek, iklim ve çevre değişikliği konusunda önlemlerin alınmasına yardımcı olmak, organize sanayi bölgesi, serbest bölge, sanayi siteleri gibi yerlerin çevre düzeni planları konusunda görüş bildirmek yer almaktadır (Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2011).

1.5.1.2. Yerel Yönetimlerin Çevre Yönetimi Örgütlenmesi

Bu bölümde genel hatlarıyla yerel yönetimlerin çevre yönetimi örgütlenmesi üzerinde durulacaktır. İkinci bölümde ise yerel yönetimler hakkında daha ayrıntılı bilgi verilecektir. Ülkemizde üç ayrı yerel yönetim kuruluşu vardır. Kentlere hizmet eden belediyeler, kırsal yörelere hizmet eden köyler ve il içerisindeki yerel halka hizmet veren il özel idareleridir. 1984 yılında ise büyükşehir ölçütü olan yerleşim yerleri için Büyükşehir Belediyeleri oluşturulmuştur (TÜSİAD, 1995: 25).

1.5.1.2.1. Köyler

Köy yönetimi, 1924 tarihli 442 Sayılı Köy Kanunu ile düzenlenmiş, 1963 yılında yürürlüğe giren 286 Sayılı Kanun ile bir takım değişiklere uğramış olmasına rağmen 442 Sayılı Köy Kanunu'nda (1924) "nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy)" denmektedir ve "cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler" ifadesi yer almaktadır.

Köyler, İçişleri Bakanlığının yetkisi ile kurulur ve köyler kurulmadan önce bölgedeki il idare kurulu, il genel meclisi, Bayındırlık Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı'nın görüşleri alınır (Elçi, 2012). Köyler tüzel kişiliğe sahiptir ve köylerin muhtar, köy derneği ve ihtiyar meclisinden oluşan üç organı bulunmaktadır (Köy Kanunu, 1924).

Köy Kanunu'nda (1924) köyün görevleri iki temel başlık altında düzenlemiştir. Görevlerden biri zorunlu görev olarak tanımlanmış iken diğer görev

ise köylünün isteğine bağlı olarak tanımlanmıştır; örneğin sağlık, yol, su, temizlik ve okul görevleri zorunlu görevler olarak tanımlanırken; çamaşırlık, berber, nalbant, pazar yeri kurulması gibi hizmetler köylü halkının isteğine bağlı olarak tanımlanan görevler olarak karşımıza çıkmaktadır (Köy Kanunu, 1924).

1.5.1.2.2. İl Özel İdareleri

1982 Anayasası'nın 127. maddesinde üç yerel idare birimi tanımlanmıştır. Bu üç yerel idare biriminden biri il özel idaresidir. İl Özel İdaresi Kanunu'nda (2005), "il özel idaresi, il halkının mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmıştır. İl özel idareleri tüm il halkına yönelik hem kentsel hem de kırsal hizmetler üretebilirler.

İl özel idarelerinin görevleri bu bölümde genel hatlarıyla anlatılacak olup ikinci bölümde daha ayrıntılı şekilde bilgi verilecektir. İl özel idarelerinin görevleri; tarım ve hayvancılık, sağlık ve sosyal yardım, bayındırlık, eğitim, ekonomi ve ticaret, şeklinde sıralanabilir (Erten, 1999: 107).

İl özel idarelerinin organları; merkezi yönetimin ildeki başı olan vali il özel idaresinde de yürütme organıdır, bunun yanında karar alma ve danışma organı olarak İl Genel Meclisi ve İl Daimi Encümeni vardır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

1.5.1.2.3. Belediyeler

Yerel yönetimler içerisinde en yetkili konumda olan belediyeler çevre açısından da sahip oldukları yetkiler açısından önemli konumdadırlar. Belediye kavramı 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda (2005), idari ve mali özerkliğe sahip olan, belde sınırları içerisinde yaşayan insanların yerel ve ortak paylaşım alanlarından kaynaklanan ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan, karar organları seçmenlerce seçimle oluşturulan kamu tüzel kişisi şeklinde tanımlanmaktadır. 1930 yılında 1580 sayılı Belediye Kanunu ile belediyelerin görevleri düzenlenmiş olup, 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu yeniden düzenlenmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) 4. maddesine göre; nüfusun 5.000 ve üzerinde olduğu yerleşim

yerlerinde belediyeler kurulabilmektedir ayrıca il ve ilçe merkezlerinde belediyelerin kurulması zorunludur.

Belediyeler tüzel kişiliğe sahiptirler ve belediye organları; Belediye Başkanı, Belediye Encümeni ve Belediye Meclisi'nden oluşmaktadır (Belediye Kanunu, 2005). Belediyelerin görevlerini genel hatlarıyla; ulaşım, sosyal yardım, ekonomi ve ticaret, imar, sağlık hizmetleri, kültür, eğitim, turizm ve spor şeklinde sıralanmaktadır (Belediye Kanunu, 2005).

1.5.2. Türkiye'de Çevre Mevzuatı

Bu başlık altında tez konusu bakımından önem taşıyan mevzuata kısaca değinilecektir.

1.5.2.1. Anayasa

Türkiye'de çevre kavramına olan ilgi 1970'li yıllarda ortaya çıkmış, çevre ile ilgili yasal ilk düzenleme 1982 Anayasası'nda yapılmış, 1982 yılına kadar olan düzenlemelerde doğrudan çevre ile ilgili olmayan ancak çevreyi korumak amacıyla bazı kanunlarda çevreyle ilgili maddeler yer almışken, 1982 yılından sonra, direk çevreye yönelik kanunlar geliştirilmiş ve uygulamaya koyulmuştur (Ertürk, 2012). Türkiye'de yürürlüğe girmiş anayasalardan çevre konusu ile ilgili ilk anayasa 1961 Anayasası'dır. Her ne kadar çevre ya da çevre hakkı ile ilgili doğrudan bir madde yer almamışsa da 1961 Anayasası'nın 49. Maddesinde yer verilen "sağlık hakkı" çevre koruması veya çevre hakkıyla bir bütün olduğu yönünde yorumlar yapılmıştır.

1982 Anayasası'nın 23. maddesinde düzenlenen "yerleşme hürriyeti" içinde "...sağlıklı ve düzenli bir kentleşmeyi sağlamak" ifadesine yer verilerek, çevre koruması konusu yine dolaylı yollardan ifade edilmiştir. 1982 Anayasası'nın 35. maddesinde mülkiyet ve miras hakkı düzenlenirken bu hakların kullanımının toplum yararına uygun olarak yapılacağına değinilmiş ve "bu madde çevre hakkı ile mülkiyet hakkı arasındaki çelişkinin çözümlenmesinde önemli bir yetkinin kaynağını" (Ertürk, 2012) oluşturmuştur. Ayrıca çevre konusunda düzenlenen bir

başka madde ise 1982 Anayasası'nın 43. maddesidir, bu madde ile kıyı kullanımı konusunda hüküm ve tasarruf sahibi olarak kabul edilen devlet, kıyıların kullanımının toplum yararına uygun bir şekilde yapılacağına değinilerek dolaylı bir şekilde çevre korunmaya çalışılmıştır. 44. maddede ise en önemli çevre sorunlarından biri olan erozyon konusu ifade edilmiş ve erozyonla mücadele ve toprak verimliliği için devlet gerekli tedbirleri almakla yükümlü kılınmıştır (1982 Anayasası, 1982). 45. maddede ise tarım arazilerinin korunması ve tahrip edilmesini önleme konusunda devlet yükümlü hale getirilmiş ayrıca tarım ve hayvancılıkta verimin arttırılması için tarımsal üretim planlama ilkelerine uygun yöntemlerin kabul edileceği ve devletin bu konuda kolaylaştırıcı faaliyetlerde bulunacağı ifade edilmiştir (1982 Anayasası, 1982). 1982 Anayasası'nın 46. maddesinde devletin yükümlülükleri arasında çevre için tarım reformunun uygulanması, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların yapısının korunması olduğu belirtilmektedir. Kamu yararına yapılan bu faaliyetler aslında çevreyi korumak amacıyla yapılmaktadır. 1982 Anayasası'nın "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" başlığında çevre konusu doğrudan ele alınmıştır, özellikle 56. maddede "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir." ifadesine yer verilmiştir. 57. madde de ise devlet bireylerin konut ihtiyacını karşılarken, çevre şartlarının göz önünde bulundurulduğu bir plan dâhilinde hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir (1982 Anayasası, 1982). 1982 Anayasası'nın 63. maddesinde kültür ve tabiat varlıklarının korunması, 166. maddede ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı çevreye uygun bir biçimde yapılmasını, aynı maddenin devamında ormanların korunması da devletin görevi olarak tanımlanmıştır. 169 ve 170. maddelerde ülkenin nefes kaynağı olan ormanların devamlılığının sağlanması ve orman köylüsünün korunması güvence altına alınmış ve "ormanların gözetiminin devlete ait" olduğu belirtilmiştir (1982 Anayasası, 1982). Ormanların sahibinin devlet olduğu kabul edilen anayasada, orman suçlarının af kapsamına alınmaması ülkemizin ormanlar konusunda ne kadar duyarlı olduğunu göstermektedir.

1.5.2.2. Çevre Kanunu

Türkiye'de çevre konusunda yapılan düzenlemeleri yönlendiren 2872 sayılı Çevre Kanunu, 09.08.1983 yılında kabul edilmiş, 11.08.1983 yılında yürürlüğe

girmiştir (Çevre Kanunu, 1983). Kanun ilk maddesinde de belirtildiği gibi kanunda "bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamak" amaçlanmıştır. (Çevre Kanunu, 1983).

Genel olarak çevrenin korunmasını ve devamlılığının sağlanabilmesi için hazırlanan kanunda, 3. maddede çevrenin korunması ve kirliliğin önlenmesi merkezi yönetime, yerel yönetimlere, sivil toplum kuruluşlarına, meslek odalarına kadar olan herkesin görevi olarak kabul edilmiş ve bu konuda herkesin işbirliği içinde hareket etmesi gerektiği vurgulanmış ve bu konuda alınacak tedbirlere uymakla yükümlü oldukları kabul edilmiştir (Çevre Kanunu, 1983). Hem 3. madde hem de 28. maddede "kirleten öder" ilkesi gereğince kirletenin sorumluluğu, kirlenme ve bozulmalara sebep olanların çevrenin iyileştirilmesi için gereken harcamaları karşılaması kabul edilmiş, kirleten, kirlenmeyi durdurmak, kirlenmenin etkilerini ortadan kaldırmak veya azaltmakla yükümlü kılınmıştır (Çevre Kanunu, 1983). Sulak alanların korunması, biyolojik çeşitliliğin sağlanması, ekosistemlerin devamlığının sağlanması, doğal kaynakların ve bunlarla ilgili kültürel kaynakların sonraki nesillere ulaşmasını sağlamak için gereken tedbirlerin alınması, ilgili politikaların geliştirilmesi ve uygulanması konusu 9. maddede kararlaştırılmıştır (Çevre Kanunu, 1983). Çevre Kanunu'nun (1983) 10. maddesinde ise çevre sorunlarına yol açabilecek projeler henüz plan aşamasında iken çevreye verilecek zararların belirlenmesi, alınacak önlemlerin neler olacağının tanımlanması istenmekte, çevre etki değerlendirmesi adı verilen bu raporlar ile projenin hayata geçirilip geçirilmeyeceğine devlet tarafından karar verilmesi sağlanmaktadır. Bu şekilde çevrenin korunması sağlanmaktadır. 13. madde ile hükmü ile çevre kirliliğine sebep olabilecek olan tehlikeli maddelerle ilgili faaliyetlerin nasıl yapılacağına ilişkin düzenlemelere yer verilerek yine çevre kirliliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Çevre Kanunu, 1983). Çevre Kanunu'nun (1983) 15. maddesinde, kanun maddelerine ve çevre ile ilgili yönetmeliklere uyulmaması durumunda ve kanunun 5. bölümünde, "Cezai Hükümler" başlığı altında yer alan 20. madde ile de kanun maddelerine ve ilgili yönetmeliklere uymayanlara verilecek idari cezalar belirtilmiş, 23. maddede fiillerin tekrarı durumunda verilecek idari cezalar tanımlanmıştır (Çevre Kanunu, 1983). 29. maddede çevre kirliliğinin önlenmesi ve giderilmesine yönelik

faaliyetlerin çevre politikası araçlarından biri olan teşviklerden yararlandırılacağı ifade edilmiştir (Çevre Kanunu, 1983).

Son olarak Türkiye plastik atıklardan kaynaklı kirlilik konusunda sıkıntı yaşayan ülkelerden biridir. 2018 ve 2019 yıllarının en çok tartışma konusu olan, uzun yıllar boyunca tartışma konusu olmaya devam edecek düzenlemelerden biri olan plastik poşetlerin tüketimini azaltmaya yönelik yapılan, plastik alışveriş poşetlerin ücretlendirilmesi 7153 sayılı Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2018) ile hüküm altına alınmış olup, Çevre Kanunu (1983) içinde Ek madde 13'te düzenlenmiştir. Böylece plastik poşetlerin tüketimi azaltılarak, çevreye verilen zararın azaltılacağı düşünülmektedir.

1.5.2.3. Çevre İle İlgili Diğer Düzenlemeler

Bu başlık içerisinde çevreye ilişkin düzenlemeler içeren kanunlara kısaca yer verilecektir. Çevreye ilişkin düzenlemeler içeren kanunlar şu şekildedir:

4342 numaralı Mera Kanunu (1982); kışlak, yaylak ve kamuya ait olan otlak ve çayırların tespit edilmesini, belirli kurallara uygun olarak kullandırma, verimliliklerin arttırılması ve devamlılığının sağlanmasına yönelik denetimlerin yapılması amacıyla düzenlenmiştir. Kanunun 4. Maddesinde kullanım hakkı köy ve belediyelere verilmiş fakat tasarruf yetkisi devlete ait olduğu kabul edilmiştir (Mera Kanunu, 1982).

3621 sayılı Kıyı Kanunu (1990);

> *"deniz, tabii ve suni göl ve akarsu kıyıları ile bu yerlerin etkisinde olan ve devamı niteliğinde bulunan sahil şeritlerinin doğal ve kültürel özelliklerini gözeterek koruma ve toplum yararlanmasına açık, kamu yararına kullanma esaslarını tespit etmek amacıyla düzenlenmiştir."*

Kanunun 5. maddesinde, kıyıların sahibinin devlet olduğu, kıyılardan yararlanma durumunda kamu yararının gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir (Kıyı Kanunu, 1990). Kanunun 6. maddesinde, kıyılara çevreyi kirletecek atıkların dökülmesi yasaklanmış, kıyıyı değiştirecek boyutlarda kazı yapılamayacağı belirtilmiştir (Kıyı Kanunu, 1990).

2873 sayılı Milli Parklar Kanunu (1983), "yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesi" amacıyla hazırlanmıştır (Milli Parklar Kanunu, 1983). Kanunun 14. maddesinde yasaklanan faaliyetlere yer verilmiştir, bu faaliyetler "doğal çevre dengesinin bozulması ve yaban hayatın tahrip edilmesi, bu alanların kaybolması neden olan ya da bir takım kirlilik şeklinde ortaya çıkan çevre sorunlarına sebep olmak" şeklinde yer almaktadır (Milli Parklar Kanunu, 1983).

6831 sayılı Orman Kanunu'nda (1956) ormanlık alanların tanımı yapılmış, ülkede ormanların korunması için yasaklanan faaliyetler ve ormanların işletilmesi için belirlenen yasal düzenlemelere yer verilmiştir.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983) ile "korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmek." amaçlanmıştır. Aynı zamanda tescil edilen sit alanları ve korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile korunma alanlarına zarar verilmesi durumunda verilecek olan cezalar kanunun 65. maddesinde tanımlanmıştır (Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 1983).

3213 sayılı Maden Kanunu (1985), "madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usulleri" belirlemek amacıyla düzenlenmiştir. Maden Kanun'da da öncelik çevreye ve insana verilmiştir. Kanunun 7. maddesinde "çevre ve insan sağlığına zarar verdiği tespit edilen madencilik faaliyetleri gerekli önlemler alınıncaya kadar durdurulur." ifadesi yer almaktadır (Maden Kanunu, 1985). Aynı zamanda madencilik ile ilgili yürütülen faaliyetlerde, arama faaliyetlerinde ve bu süreçlerin tamamlanmasından sonra kullanılan alanların çevre ile uyumlu hale getirilmesi zorunlu kılınmıştır (Maden Kanunu, 1985).

3194 sayılı İmar Kanunu (1985), günümüze gelene kadar birçok değişikliğe uğramıştır. 3194 sayılı İmar Kanunu (1985), "yerleşme yerleri ile bu yerlerdeki yapılaşmaların; plan, fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun teşekkülünü sağlamak amacıyla düzenlenmiştir." Kanunda çevrenin korunması amacıyla yazılan birçok madde bulunmaktadır. Ayrıca kanunda mevzuata aykırı olarak yapılan yapıların çevre ve gürültü kirliliğine sebep olmaları durumunda cezai yaptırımlarda uygulanacağı belirtilmiştir (İmar Kanunu, 1985). Yoğun yapılaşma, plansız kentleşme gibi durumlar kentin estetiğini bozarak önemli çevre sorunlarına neden olmaktadır. Çevre ve insan sağlığının korunması için imar kanununun uygulanması oldukça önemlidir.

1380 sayılı Su Ürünleri Kanunu (1971), "su ürünlerinin korunması, istihsali ve kontrolüne dair hususları" içermektedir. Kanun kapsamına alınan su ürünleri "denizlerde ve iç sularda bulunan bitkiler ile hayvanlar ve bunların yumurtaları" olarak tanımlanmıştır (Su Ürünleri Kanunu,1971). İç sularda bulunan su ürünlerine herhangi bir zarar verilmesi durumunda uygulanacak yaptırımlara yaşamları tehlikeye giren su ürünlerinin devamlılığının sağlanması için alınacak tedbirlere değinilmiştir (Su Ürünler Kanunu, 1971).

5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (2005), "toprağın korunması, geliştirilmesi, tarım arazilerinin sınıflandırılması, tarımsal arazi ve yeter gelirli tarımsal arazilerin çevre öncelikli sürdürülebilir kalkınma ilkesine uygun olarak planlı kullanımını sağlayacak usul ve esasları belirlemek" amacıyla düzenlenmiştir. Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nun (2005), 4. maddesiyle toprağın korunması amacıyla kanunda belirtilen hükümlere uyma zorunluluğu getirilmiş, kanunun 9. maddesinde toprağın korunması, toprak kaybının önlenmesi için yapılacaklar belirtilmiştir. Kanunun 16. maddesinde toprak kirliliğinin önlenmesi ve izlenmesi amacıyla; "Valilikler, tarımsal veya tarım dışı faaliyetlerden kaynaklanan toprağı kirletici ve bozucu olumsuzlukların izlenmesi ve giderilmesi için gerekli önlemleri alır ve aldırır." hükmü getirilmiştir (Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 2005). Son olarak kanunun 20.maddesinde tarım arazilerinin yanlış kullanımı halinde, 21. Maddesinde tarım dışı amaçlı arazi

kullanımlarında hükümlere uyulmadığı takdirde verilecek cezalar tanımlanmıştır (Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu, 2005).

4122 sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu (1995), ormanlarda devlet tasarrufu altındaki arazilerde toprak, su, bitki üçlüsü arasında bozulan dengeyi korumak ve geliştirmek için yapılacak çalışmalarla ilgili esasları düzenlemektedir. Erozyonla kontrolü seferberliği ve ülkede ağaçlandırmayı arttırmak amacıyla hazırlanan kanunun 4. maddesinde, kamu kurum ve kuruluşları ve tüzel kişilerin yapmaları gereken faaliyetler tanımlanmıştır (Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, 1995).

5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu (2004), "hayvanların rahat yaşamlarını ve hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini temin etmek, hayvanların acı, ıstırap ve eziyet çekmelerine karşı en iyi şekilde korunmalarını, her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak" amacıyla düzenlenmiştir. Kanunun 4. maddesinde, "hayvanların korunmasına ve rahat yaşamalarına ilişkin temel ilkeler" belirlenmiş ve bu maddede nesli tükenme tehlikesi içinde olan canlıların yaşam alanlarının korunması, sahipsiz hayvanların korunması ve kötü davranışlardan uzak tutulması gerektiği şeklinde birçok karar alınmıştır (Hayvanları Koruma Kanunu, 2004).

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (2004), "kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemek" amacıyla düzenlenmiştir. Türk Ceza Kanunu'nda (2004) çevre ile ilgili suçlara ilişkin maddeler 181., 182., 183., 184. maddelerde yer almaktadır. 181. maddede çevrenin kasten kirletilmesine ilişkin verilecek cezalar ve yaptırımlar yer alırken, kanunun 182. maddesinde çevrenin taksirle kirletilmesine ilişkin verilecek cezalar yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu, 2004). Kanunun 183. maddesinde çevre sorunlarından biri olan gürültüye ilişkin verilecek cezalara yer verilirken 184. maddesinde imar kirliliğine neden olmaya ilişkin verilecek cezalar yer almaktadır (Türk Ceza Kanunu, 2004).

5326 sayılı Kabahatler Kanunu (2005), "toplum düzenini, genel ahlâkı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korumak" amacıyla düzenlenmiştir. Kabahatler Kanunu'nun (2005) ikinci kısmında çeşitli kabahatler tanımlanmış ve bu kabahatlere ilişkin yaptırımlar belirtilmiştir. Çevre ile ilgili olarak gürültü ve çevreyi kirletme kabahat olarak tanımlanmış ve gerekli yaptırımlar belirlenmiştir (Kabahatler Kanunu, 2005).

Ülkemizde Çevre Kanuna dayandırılarak birçok yönetmelik çıkarılmıştır. Günümüzde yürürlükte olan çevre ile ilgili yönetmeliklerin listesi aşağıda Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2
Çevre İle İlgili Yönetmelikler

Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği
Atık Elektrikli ve Elektronik Eşyaların Kontrolü Yönetmeliği
Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği
Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği
Atıkların Düzenli Depolanmasına Dair Yönetmelik
Atıkların Yakılmasına İlişkin Yönetmelik
Bitkisel Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği
Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
Madencilik Faaliyetleri İle Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği
Atık Yönetimi Yönetmeliği
Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Hakkında Yönetmelik
Ömrünü Tamamlamış Lastiklerin Kontrolü Yönetmeliği
Poliklorlu Bifenil ve Poliklorlu Terfenillerin Kontrolü Hakkındaki Yönetmelik - Ekler
Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
Maden Atıkları Yönetmeliği
Maden Atıkları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik
Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanunun Uygulama Yönetmeliği - Ekler
Deniz Çevresinin Petrol ve Diğer Zararlı Maddelerle Kirlenmesinde Acil Durumlarda Müdahale ve Zararların Tazmini Esaslarına Dair Kanun Kapsamında Mal ve Hizmet Alımına İlişkin Yönetmelik
Gemilerden Atık Alınması ve Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği
Bazı Akaryakıt Türlerindeki Kükürt Oranının Azaltılmasına İlişkin Yönetmelik
Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği
Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği
Isınmadan Kaynaklanan Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
İyonlaştırıcı Olmayan Radyasyonun Olumsuz Etkilerinden Çevre ve Halkın Sağlığının Korunmasına Yönelik Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin Yönetmelik
Koku Oluşturan Emisyonların Kontrolü Yönetmeliği
Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği Ek1

Tablo 3. (Devamı)

Egzoz Gazı Emisyonu Kontrolü Yönetmeliği
Maddelerin ve Karışımların Fiziko-kimyasal, Toksikolojik ve Ekotoksikolojik Özelliklerinin Belirlenmesinde Uygulanacak Test Yöntemleri Hakkında Yönetmelik - Ekler
Maddelerin ve Karışımların Sınıflandırılması, Etiketlenmesi ve Ambalajlanması Hakkında Yönetmelik- Ekler
Zararlı Maddeler ve Karışımlara İlişkin Güvenlik Bilgi Formları Hakkında Yönetmelik
Kimyasalların Kaydı, Değerlendirilmesi, İzni ve Kısıtlanması Hakkında Yönetmelik
Kalıcı Organik Kirleticiler Hakkında Yönetmelik
Atıksu Altyapı ve Evsel Katı Atık Bertaraf Tesisleri Tarifelerini Belirlenmesinde Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik
Çevre Kanununun 29. Maddesi Uyarınca Atıksu Arıtma Tesislerinin Teşvik Tedbirlerinden Faydalanmasında Uyulacak Usul Ve Esaslara Dair Yönetmelik
Evsel ve Kentsel Arıtma Çamurlarının Toprakta Kullanılmasına Dair Yönetmelik
Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği
Kum Çakıl ve Benzeri Maddelerin Alınması ve İşletilmesinin Kontrolü Yönetmeliği
Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği
Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (76/464/ AB)
Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik- (Ekler)
Çevre Gelirlerinin Takip ve Tahsili ile Tahsilat Karşılığı Öngörülen Ödeneğin Kullanımı Hakkında Yönetmelik
Çevre Kanununa Göre Verilecek İdari Para Cezalarında İhlalin Tespiti ve Ceza Verilmesi ile Tahsili Hakkında Yönetmelik
Yüksek Çevre Kurulu ve Mahalli Çevre Kurullarının Çalışma Usul ve Esaslarına İlişkin Yönetmelik
Sera Gazı Emisyonlarının Takibi Hakkında Yönetmelik
Ozon Tabakasını İncelten Maddelere İlişkin Yönetmelik

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019.

1.5.3. Türkiye'de Uygulanan Kalkınma Planları

Ülke gelişimi açısından kalkınma planları oldukça önemli yer teşkil etmektedir. Her ne kadar ilk planlarda çevreye çok önem verilmemiş olsa da devamında gelişen planlarda çevre konusuna detaylı yer verilmiştir.

I. ve II. Beş Yıllık Kalkınma Planları' nda çevre için ayrı başlık açılmamış, çevre kavramına bölümler içerisinde değinilmiştir. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1963-1967), ülkede sağlık seviyesinin yükseltilmesi amacıyla çevre şartlarının iyileştirilmesi hedefi belirlenmiş, iyileştirmelerin yapılabilmesi için bakanlık ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği yapılmasına karar verilmiştir (I. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1962). Genel olarak bakıldığında çevre kavramı daha çok çevre sağlığı açısından ele alınmıştır. II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1967), sağlık başlığı altında çevre sağlığı şartlarının iyileştirilmesi gerektiği, sanayi

faaliyetlerinden kaynaklanan çevre sorunlarının olduğu ve bu sorunların çözüm beklediğine değinilmiştir.

1972 yılında çevre sorunlarının Stockholm Çevre Konferansı'nda uluslararası düzeyde ele alınmasının sonuçları ülkemizde III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1973-1977) ilk defa çevre için ayrı bir başlık açılması ve çevre konusu resmi makamlarca ele alınması şeklinde olmuştur, Türkiye'nin çevre politikasının ilk adımları oluşturulmuştur (Batal, 2007). III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1972), on dördüncü bölümde çevre sorunları için ayrı bir başlık açılmış, bu başlık kapsamında, çevre sorunu tanımlanmış, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çevre sorunlarının sebepleri ayrı ayrı tanımlanmış, çevre sorunlarının uluslararası düzeyde ele alınması sebebiyle sanayileşme ile birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiş, sanayileşme faaliyetlerinin çevre sorunlarından ön planda olduğu, kalkınma faaliyetlerinin çevre sorunlarından dolayı yavaşlatılamayacağı, Türkiye'de son yıllarda görülen çevre sorunlarının sebeplerinin neler olduğu belirtilmiştir. Çevre açısından bakıldığında ülkede henüz çevre kavramına yeterince önem verilmediği, ülke kalkınmasının çevre sorunlarından daha önemli olduğu ortaya koyulmuştur. Çevre sorunlarının çözümünün sanayileşme ve kalkınmada ayrı tutulmadan çözülmesi ana politika olarak belirlenmiştir (IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1979).

1978 yılında IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı yayınlanmış ve çevre sorunları başlığının altında çevre konusuna yer verilmiştir. Türkiye'de çevre kirliliği konusunda 1973-1977 yılları arasında kamunun bilinçlendiği, çevre sorunlarının genel sebeplerinin kentleşme, sanayileşme ve tarım faaliyetlerinin sebep olduğu belirtilmiş ancak çevre kirliliğinin ortadan kaldırılması için yapılması gereken faaliyetlerin belirlenmesinde kararsızlıklar olduğu ortaya çıkmış, çevre standartları geliştirilemediği beyan edilmiştir (IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1978). Dönem içerisinde ülkede çevre konusunda teknik düzeyde düzenlemelerin yapılması amacıyla yeterli düzeyde bilgiye sahip olunmadığı görülmektedir. Türkiye'de kaynakların toplum yararına kullanılamadığı ve gelişmiş ülkelerde görülen çevre kirliliğinin görüldüğü belirtilmiş, toprak erozyonu, su kirliliği, gürültü kirliliği, hava kirliliği, ve toprak kirliliği konuları ele alınmış, Türkiye'de bu kirlilik türlerinin nerelerde hangi sebeplerden dolayı meydana geldiği açıklanmıştır (IV. Beş Yıllık

Kalkınma Planı, 1978). Projelerin değerlendirme aşamasında çevreye olan etkilerinin göz önünde bulundurulacağı, çevreye en az zarar veren projelerin tercih edileceği, çevre sorunlarının meydana gelmeden önce önlenmeye çalışılacağı belirtilmiş, çevre sorunlarının giderilmesinde sürdürülebilirliğe uygun yaklaşımların tercih edileceği belirtilmiştir (IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1978). Yerel çevre politikalarının belirlenmesi aşamasında yerel yönetimlerle işbirliği yapılacağı, karar vermenin yerel yönetimlere kaydırılmasına ağırlık verileceği belirtilmiştir (IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1978). Çevre sorunlarının kaynaklandığı yerlerden direk önlem alınmasını sağlamak, çevre sorunlarına direk müdahale edilebilmesini sağlayacağından bu karar oldukça önemlidir.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1984) çevre sorunları ayrı bir başlık olarak ele alınmış, kamu veya özel sektör tarafından yapılan projelerde çevreye etkisi olan projeler için Çevresel Etki Değerlendirmesi raporunun hazırlanması gerekliliğine ilk kez bu planda yer verilmiştir. V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1984) çevre sorunlarına dair ilke ve politikalar belirlenmiş, ülkenin karşı karşıya kaldığı çevre sorunlarının neler olduğu, çevre sorunlarının önlenmesi aşamasında sadece var olan kirliliklerin ortadan kaldırılması ve önlenmesi değil, gelecekte bu kaynakların devamlılığının sağlanmasının da temel yaklaşımlardan biri olduğu belirtilmiştir. Sürdürülebilirlik kavramı planlarda yer almaya başlamıştır. Çevre politikasına ilişkin esaslar V. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1984) verilmiş, çevre sorunlarının bütünlük içerisinde ele alınması gerektiği, özellikle hava ve su kirliliği konusunda acilen önlem alınması gerektiği belirtilmiştir.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda uygulanacak teşvik politikası içerisinde çevreye değinilmiş, çevre kirliliğini önleme konusunun özellikle desteklenecek konular içerisinde yer almıştır, üretim faaliyetleri gerçekleştirilirken çevrenin korunmasının temel alınacağı belirtilmiştir (VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989). VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1989) çevre sorunlarına dair ilke ve politikalar belirlenmiş, AB'nin çevre politikalarına uyum kapsamında çalışmaların devam edeceği belirtilmiş, tüm ekonomi politikalarında çevrenin korunmasının esas alınacağı, çevre standartlarının nasıl belirleneceği konularına yer verilmiş, çevre bilincinin yaygınlaşması için neler yapılacağı belirtilmiş, genel olarak tüm

sektörlerde çevreye ilişkin araştırma geliştirme faaliyetlerine ağırlık verileceği, sanayi faaliyetlerinin sonucunda meydana gelen çevre kirliliğini önlemek amacıyla gerekli tedbirlerin alınacağı, sürdürülebilir kalkınmanın esas alınacağı belirtilmiştir (VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1989). VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1995), VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın değerlendirilmesi yapılmış ve sürdürülebilir kalkınmanın esas alınmış olmasına rağmen tüm kararlarda çevrenin dikkate alınmasında ve çevre yönetiminin sağlanması için yapılacak olan düzenlemelerde yetersiz kalındığı ifade edilmiştir.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1995) üçüncü bölümde çevrenin korunması ve geliştirme başlığı altında, çevre ile ilgili kurumsal düzenlemeler içerisinde çevre konusuna yer verilmiştir. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1995) çevre yönetiminde ülkede etkenlik sağlanamamasının sebebinin kuruluşların aralarındaki yetki ve sorumluluk paylaşımındaki yetersizlikten ve mevzuatta yer alan uyumsuzluklardan kaynaklandığı, bu durumun üstesinden gelebilmek için mevzuatta iyileştirmelerin, yeniden düzenlemelerin yapılacağı, başta Çevre Bakanlığı'nın, diğer bakanlıkların, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarının yeniden düzenleneceği belirtilmiştir. Çevre politikalarının ekonomik ve sosyal politikalara entegre edilmesi için ekonomik araçların kullanılacağı, çevre yönetiminin etkinliğinin sağlanabilmesi için Ulusal Çevre Stratejisi'nin hazırlanacağı belirtilmiştir (VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995). Gündem 21 Eylem Planı'nın ülkeleri bağlayıcı nitelikte olması sebebiyle düzenlemeler yapılması gerektiği ancak bu düzenlemelerin ülkenin çıkarlarını etkilemeyecek şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir (VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995). Plan genel olarak incelendiğinde henüz ülkede çevre bilincinin gerek kurumlar gerekse bireyler arasında yeterince oluşmadığı, çevre korumasının yasalar üzerinde kaldığı, günlük hayata tam anlamıyla yansımadığı görülmektedir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2000), çevre sorunlarının çözülmesi amacıyla mevzuatta ve devletin yapısında düzenlemeler gerçekleştirilmiş, Ulusal Çevre Stratejisi ve Eylem Planı (UÇEP) hazırlanmıştır. Fakat dönem içinde çevre yönetim sistemlerinin etkinliği tam olarak sağlanamamış, hızlı kentleşme çevre sorunlarının artmasına sebep olmuştur (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000).

Çevre politikalarının sosyal ve ekonomik politikalarla entegrasyonu sağlanamamış ve bu entegrasyonu sağlamak amacıyla ekonomik araçlardan yeterince yararlanılamadığı belirtilmiştir (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000). Çevre yönetim araçlarının etkin kullanılması ve UÇEP uygulamalarının takip edilebilmesi için sürdürülebilir kalkınma göstergelerinin tanımlanacağı belirtilmiştir (VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000).

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2006), ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri 5 başlık altında toplanmış yalnızca rekabet gücünün arttırılması başlığı altında çevrenin korunması konusuna değinilmiştir. AB'ye uyum kapsamında birçok düzenleme yapılmış olsa da yeterli seviyeye ulaşılmadığı, devletin düzenlemeler için yeterli finansmana sahip olmadığı bu sebeple yeni finansman arayışı içerisine girildiği, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf olunduğu, belediyelerin çevresel altyapı hizmetleri konusunda kapasitelerinin geliştirileceği konularına yer verilmiştir (IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2006). Planda önceki planlara nazaran çevre konusuna daha az önem verildiği görülmektedir. Çevre politikasına ve çevre politikasının uygulanmasına yön veren Eylem Planı, İklim Değişikliği Strateji belgelerinin hazırlanması sağlanmıştır (X. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2013).

X. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2013), yaşanabilir mekânlar, sürdürülebilir çevre başlığı altında çevrenin korunması konusu ele alınmış, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla yeni büyüme yaklaşımlarından biri olan yeşil büyüme kavramına yer verilmiş, üretim faaliyetlerinde yeşil büyümenin hedef olarak belirlenmiş, çevresel maliyetlerin içselleştirilebilmesine yönelik politikaların gerçekleştirileceği, üretimden tüketime her aşamada kullanılan ürünlerde, malzemelerde, ekipmanlarda çevre dostu teknolojilerinin tercih edileceği, çevre yönetiminde STK'lara daha çok yer verileceği belirtilmiştir. Türkiye'nin çevre sorunlarına "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ve "göreceli kapasiteler" ilkelerini baz alarak çözüme katkıda bulunmaya çalıştığı belirtilmiştir (X. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2013). X. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2013), günümüz dünyasının hemen hemen her konuda yer verdiği, yeşil ve temiz kavramlarına yer verildiği görülmektedir.

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2018), yaşanabilir şehirler, sürdürülebilir çevre başlığı altında çevrenin korunması konusu ele alınmış, çevreye duyarlı kentleşme, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi konuların önemini koruduğu, ülkede çevre sorunlarına dair politikaların sürdürülebilir kalkınma ilkeleri baz alınarak gerçekleştirildiği, çevre mevzuatı konusunda yapılan çalışmaların devam ettiği, üretim faaliyetlerinde çevre dostu yaklaşımların tercih edilmesi ve bu tercihlerin devlet tarafından destekleneceği, yaygınlaştırılacağı konularına plan kapsamında yer verilmiş ve 2023 yılı için çevre hedefleri açıklanmıştır.

1.5.4. Türkiye'de Çevre Politikalarını Etkileyen Uluslararası Gelişmeler ve Dinamikler

1970'li yıllardan itibaren çevrenin gitgide bozulmaya başlamasıyla etkilerinin küresel boyutlara ulaşması sonucunda dünya ülkeleri bu durumun önüne geçebilmek için çevre politikaları oluşturmaya başlamışlardır. Özellikle 1972 yılında Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı çevre politikalarının oluşturulmasına öncülük etmiştir.

1.5.4.1. Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı (1972)

Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı, (İnsan Çevresi Konferansı) 5-16 Haziran 1972 tarihleri arasında İsveç'in Stockholm kentinde Birleşmiş Milletler himayesinde düzenlenen uluslararası bir konferanstır, BM'nin uluslararası çevre konularındaki ilk büyük konferansıdır ve uluslararası çevre politikalarının gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır (https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/humanenvironment, Erişim Tarihi: 24.05.19). 1968 yılında İsveç hükümeti; hava kirliliği, su kirliliği, erozyon, toprak bozulması plansız kentleşme, trafik sıkışıklığı, gürültü gibi çevresel sorunların endişe verici düzeyde artması sebebiyle Birleşmiş Milletlerin insan çevresi ile ilgili uluslararası bir konferans düzenlemeleri gerektiğini önermiştir (https://www.europhysicsnews.org/articles/epn/pdf/1972/07/epn19720307p6.pdf, Erişim tarihi: 24.05.19). Konferans sonunda Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Deklarasyonu yayınlanmıştır (Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı Raporu,

1972). Konferans, hükümetleri ve halkları, insan çevresinin korunması ve iyileştirilmesi gibi çevresel amaçları gerçekleştirmek için tüm insanların yararına ve geleceklerine yönelik ortak çabalar göstermeye çağırmaktadır (Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı Raporu, 1972). Konferans sonunda çevrenin devamlılığının sağlanmasına yönelik 26 prensip belirlenmiştir, ayrıca bildirge incelendiğinde; ülkeler arasında işbirliğinin öneminin vurgulandığı, azgelişmiş ülkelerin çevre konusunda gelişmiş olan ülkeler tarafından desteklenmeleri gerektiği, bireylerin sağlıklı bir çevrede, yeterli yaşam koşullarında yaşamalarının temel hakları olduğu, dünyanın sürdürülebilirliğinin gelecek nesiller için sağlanması gerektiği, nükleer silahların kaldırılması gerektiği, bilim ve teknolojinin çevre koruma konusundaki önemi üzerinde durulduğu görülmektedir (Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı Raporu, 1972).

Konferansta çevre hakkının insan hakkı olarak kabul edilmesi sonucunda birçok hükümetin 1970 yılından itibaren anayasalarında değişikliğe gittiği görülmektedir.

1.5.4.2. Brundtland Raporu: "Ortak Geleceğimiz"

1987 yılında, 1983 yılında kurulan Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) "Ortak geleceğimiz" başlıklı bir rapor yayınlamış, rapor komisyon başkanı Gro Harlem Brundtland'dan sonra "Brundtland Raporu" olarak tanınmıştır (Brundtland Raporu, 1987). Günümüzde birçok çalışmada temel oluşturan rapor, dünyanın sürdürülebilirliği konusunda yol göstermektedir ve raporda kritik küresel çevre sorunlarının öncelikle Güney'in muazzam yoksulluğunun ve Kuzey'deki sürdürülebilirliği olmayan tüketim ve üretim şekillerinin bir sonucu olduğunu belirtmiştir (Brundtland Raporu, 1987).

Raporun ilk bölümünde ortak endişeler ele alınmış, tehdit edilen gelecek adı altında, geleceğin tehdit altında olduğunun belirtileri ve sebepleri, çevre ve kalkınma için yeni yaklaşımlar, sürdürülebilir kalkınma kavramı, eşitlik ve ortak ilgiler, stratejik emirler, uluslararası ekonominin rolü konuları ele alınmıştır (Brundtland Raporu, 1987). İkinci bölümde ortak zorluklar başlığı altında popülasyon ve insan kaynağı ele alınmış, popülasyon ve insan kaynağının çevre ve gelişme ile ilişkisi,

popülasyon perspektifi, politik çerçeve, yiyecek güvenliği, türler ve ekosistem, çevre ve kalkınma için enerji seçenekleri, endüstri, kentleşmeyle mücadele konuları ele alınmıştır (Brundtland Raporu, 1987). Üçüncü bölümde, ortak çabalar başlığı altında, okyanusların, gezegenin, Antarktika'nın, yönetimi, barış, güvenlik, kalkınma ve çevre, ortak faaliyetler için öneriler ele alınmıştır (Brundtland Raporu, 1987).

Bruntland Raporu (1987), azalan kaynaklar arasında daha fazla kirlenen bir dünyada giderek artan çevresel bozulma, yoksulluk ve zorlukların bir öngörüsü olarak hazırlanmamış, bunun yerine, çevresel kaynak tabanını sürdüren ve genişleten politikalara dayanması gereken yeni bir ekonomik büyüme döneminin olduğu öngörüsüyle hazırlanmış, büyümenin gelişmekte olan ülkelerin çoğunda derinleşen büyük yoksulluğu gidermek için kesinlikle gerekli olduğuna inanılan bir rapor olduğu belirtilmiştir. Günümüzde sürdürülebilirlik kavramını artık her başlıkta her konuda neredeyse rastlamaktayız. Bu kavram raporda "İnsanlık, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme kabiliyetinden ödün vermeden günümüzün ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamak için kalkınmayı sürdürülebilir kılma yeteneğine sahiptir." şeklinde tanımlanmıştır (Brundtland Raporu, 1987). Sürdürülebilir kalkınmanın modelinin belirlendiği raporda bu kavramın "ancak ülkelerin ve insanların ortak çabaları ile mümkün olacağı belirtilmiştir" (Görmez, 2007: 77).

1.5.4.3. Rio Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992)

"Dünya Zirvesi" olarak da bilinen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED), Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde 3-14 Haziran 1992 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir (https://www.unsystem.org/content/united-nations-conference-environment-and-development-unced-1992, Erişim tarihi: 28.05.19). Dünya Zirvesi, bir Birleşmiş Milletler konferansında hem büyüklüğü hem de endişelerinin kapsamı bakımından eşi benzeri görülmemiş bir konferanstır (https://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html, Erişim tarihi:28.05.19). Birinci Uluslararası İnsan Çevre Konferansı'nın 20. yıldönümünde düzenlenen bu küresel konferans, birçok ülkeden politika yapıcıları, diplomatları, bilim adamlarını, medya personelini ve sivil toplum kuruluşlarını bir araya getirmiş ve insan sosyo-ekonomik faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkisini uzlaştırmak için büyük çaba sarf etmiştir (https://www.unsystem.org/content/united-nations-conference-environment-and-

development-unced-1992, Erişim tarihi:28.05.19). Birleşmiş Milletler, hükümetlerin ekonomik kalkınmayı yeniden düşünmelerine ve yeri doldurulamaz doğal kaynakların tahribatını ve gezegenin kirlenmesini durdurmanın yollarını bulmaya yardım etmeye çalışmıştır (https://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html, Erişim tarihi:28.05.19). Bu şekilde hükümetlerin, tüm ekonomik kararların herhangi bir çevresel etkiyi tam olarak dikkate almasını sağlamak için uluslararası ve ulusal planları ve politikaları yönlendirme gereği kabul edilmiş, eko-verimlilik hem işletme hem de devletler için yol gösterici bir ilke haline getirilmiştir (https://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html, Erişim tarihi: 28.05.19). Ayrıca dünyanın gelecekteki çevresel ve sosyo-ekonomik-gelişimsel durumu hakkındaki görüşlerini belirleyen, sivil toplum kuruluşlarından gelen benzeri görülmemiş sayıda temsilcinin katıldığı Rio de Janeiro'da eşzamanlı bir "Küresel Sivil Toplum Kuruluşları Forumu" düzenlenmiştir (https://www.unsystem.org/content/united-nations-conference-environment-and-development-unced-1992, Erişim tarihi:28.05.19). Konferansta sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için iki önemli konuya değinilmiştir. Bunların ilki; gelişmiş ülkelerin, az gelişmiş ya da yoksul ülkelere yardımı ile yoksullukların giderilmesi, ikincisi ülkelerin kaynak kullanımında sınır ötesinde vermiş oldukları zararları uluslararası hukuk bağlamında tazminat ödemesi gerektiğidir (Budak, 2004: 415). Konferans sonunda Gündem 21, Rio Bildirgesi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, Orman İlkeleri Bildirgesi ve Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi yayınlanmıştır. Özellikle Gündem 21 Rio Bildirgesi'nin eylem planı olmuştur. Dünya Zirvesi, insan hakları, nüfus, sosyal kalkınma, kadınlar ve insan yerleşimleri ve çevresel olarak sürdürülebilir kalkınmaya duyulan ihtiyaç arasındaki ilişkiyi inceleyen sonraki tüm BM konferanslarını etkilemiştir (https://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html, Erişim tarihi:28.05.19).

Son olarak, Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı ile Rio'da gerçekleşen konferans arasında; sorun kaynaklı felsefe yerine, ekonomik büyümenin sürdürülebilirlik ilkelerine uygun sağlanması ve insan kaynağının geliştirilmesini baz alan entegre bir felsefe belirlenmesi şeklinde bir farklılık mevcuttur (Boztaş, 2006: 62).

1.5.4.4. Gündem 21

Gündem 21, Dünya Zirvesi'nin özel bir ürünüdür, Rio'daki dünya liderleri arasında fikir birliği ile onaylanmış ve dünya nüfusunun % 98'ini temsil eden 21. yüzyıl için geniş bir çalışma programıdır ve sürdürülebilir kalkınmanın tüm alanlarını kapsamaktadır (Rio Bildirgesi Raporu, 1992). Küresel bir ortaklık için kapsamlı bir taslak olan Gündem 21, dünyadaki tüm insanlar için yüksek kaliteli bir çevrenin ve sağlıklı bir ekonominin gereksinimlerini uzlaştırmak ve aynı zamanda başarı için ön maliyet tahminleri sunmak gibi önemli sorumluluk alanlarını belirlemeye çalışmaktadır (Rio Bildirgesi Raporu, 1992). 172 egemen ülkenin katılımı ile gerçekleştirilen Gündem 21 dört bölüm ve kırk başlıktan oluşan sürdürülebilirliğe doğru yolda atılmış benzersiz bir adımdır ve yerel, ulusal ve küresel eylemi harekete geçirmek için cesur bir plan sunmaktadır (Rio Bildirgesi Raporu, 1992). Gündem 21'in ilk girişinde dünyanın maruz kaldığı sorunlara yer verilmiş ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için iş birliğinin öneminden bahsedilmiştir. (Gündem 21 Raporu, 1992). Çevrenin korunması ve daha iyi bir çevre yönetiminin ancak küresel ortaklıklarla mümkün olacağı kabul edilmiş, bu ortaklığın sadece hükümetlerle değil hem halkların hem de hükümet dışı aktörlerin de sürece dâhil olduğu işbirlikleri ile gerçekleşebileceği ifade edilmiştir (Algan ve Dündar: 2005). Gündem 21'in birinci bölümünde; "Sosyal ve Ekonomik Boyutlar" başlığı altında; gelişmekte olan ülkelerde sürdürülebilir kalkınmayı hızlandırmak için uluslararası işbirliği ve iç politikalar, yoksullukla mücadele, tüketim modellerini değiştirme, demografik dinamikler ve sürdürülebilirlik, sürdürülebilir insan yerleşiminin gelişmesini desteklemek, insan sağlığı koşullarının korunması ve teşvik edilmesi, çevre ve kalkınmayı karar alma süreçlerine entegre etmek konu başlıkları yer almaktadır (Gündem 21 Raporu, 1992). İkinci bölümde; "Kalkınma İçin Kaynakların Korunması Ve Yönetimi" başlığı altında; arazi kaynaklarının planlanması ve yönetimine entegre yaklaşım, atmosferin korunması, ormansızlaşma ile mücadele, çölleşme ve kuraklık ile mücadele, sürdürülebilir tarımı ve kırsal kalkınmayı teşvik etmek, biyolojik çeşitliliğin korunması, biyoteknolojinin çevreye duyarlı yönetimi, denizlerin ve kıyı alanlarının korunması, rasyonel kullanımı ve geliştirilmesi, tehlikeli atıkların çevresel olarak güvenilir yönetimi, katı atıkların ve kanalizasyonla ilgili sorunların çevresel olarak güvenilir yönetimi, radyoaktif

atıkların güvenli ve çevresel açıdan güvenilir yönetimi başlıkları ele alınmıştır (Gündem 21 Raporu, 1992).

Gündem 21'in üçüncü bölümünde; "Önemli Grupların Rollerinin Güçlendirilmesi" başlığı altında; sürdürülebilir kalkınmada çocuklar ve gençler, sivil toplum kuruluşlarının rolünün güçlendirilmesi, kadınlar için sürdürülebilir ve adil kalkınmaya doğru küresel eylem, yerli halkın ve topluluklarının rolünü tanımak ve güçlendirmek, yerel yönetimlerin Gündem 21'i destekleyen girişimleri ele alınırken son bölümünde; "Uygulama Araçları" başlığı altında; finansal kaynaklar ve finansal mekanizmalar, çevreye duyarlı teknolojinin transferinin sağlanması, iş birliği ve kapasiteyi geliştirme, sürdürülebilir kalkınma için bilim, tanıtım eğitimleri, toplum farkındalığı sağlama ve toplumun eğitimi, gelişmekte olan ülkelerde kapasite geliştirme amacıyla uluslararası işbirliği, ulusal mekanizmalar, uluslararası kurumsal düzenlemeler konu edilmiştir (Gündem 21 Raporu, 1992).

1.5.4.5. Kyoto Protokolü

BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, iklim değişikliği ile mücadele konusunda önemli bir adım olmakla birlikte, sera gazı emisyon oranın dünyada artmaya devam etmesi ve iklim değişikliğinin sonuçlarının dünyayı daha çok etkilemesinden dolayı, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne taraf ülkeler, Kyoto Protokolü üzerinde çalışmalar yapmaya başlamış ve protokol 1997 yılında Kyoto'da gerçekleştirilen 3. Taraflar Konferansı'nda kabul edilmiştir (http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa, Erişim tarihi: 24.05.19). Kyoto Protokolü, 16.02.2005' te yürürlüğe giren, Avrupa Birliği ve 191 ülkenin taraf olduğu bir belgedir, protokolün içinde 55 ülkenin onaylaması ile yürürlüğe gireceği kabul edilmiş olduğu için 1997 yılında imzaya açılan belge 2005 yılında yürürlüğe girebilmiştir (https://iklim.csb.gov.tr/kyoto-protokolu-i-4363, Erişim tarihi: 23.05.19). Türkiye'de 13 Mayıs 2009 tarih ve 27227 Sayılı Resmi Gazete' de yayınlanmış ve Türkiye protokole 26.08.2009 tarihinde taraf olmuştur (https://iklim.csb.gov.tr/kyoto-protokolu-i-4363, Erişim tarihi: 23.05.19). "Protokole göre 2012 yılına kadar sanayileşen dünya ülkelerinin atmosfere saldığı sera gazı oranında % 5 oranında azalma hedeflenmiştir fakat en çok sera gazı salınımı yapan

ABD'nin geri adım atmaması nedeniyle bu oran % 2'de kalmıştır." (Ofluoğlu, 2017: 38).

Kyoto Protokolü, taraflarını uluslararası olarak bağlayıcı emisyon azaltma hedefleri belirleyerek taahhüt eden Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ne bağlı uluslararası bir anlaşmadır (https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol, Erişim tarihi: 24.05.19). "Protokol'de hangi sera gazlarının azaltılacağı ve bunu yapmakla yükümlü olan ülkelerin sera gazı indirim hedefleri belirtilmiştir" (Mazı, 2004: 157). Gelişmiş ülkelerin, atmosferdeki 150 yıllık endüstriyel faaliyetlerin bir sonucu olarak mevcut yüksek düzeydeki sera gazı emisyonlarından sorumlu oldukları kabul edilerek, "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar" ilkesi altında gelişmiş ülkelere daha fazla yük yüklenmiştir (https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol, Erişim tarihi: 24.05.19). Bu şekilde "gelişmiş, sanayileşmiş olan ülkeler, gelişmekte olan ülkelere sera gazı emisyon miktarını azaltmada mali kaynak ve teknolojik destek sağlamakla yükümlü tutulmuştur" (Mazı, 2004: 158). Ülkelerin sınırlama ve azaltıma ilişkin yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için "esneklik mekanizmaları" adı altında Emisyon Ticareti, Ortak Uygulama ve Temiz Kalkınma Mekanizması geliştirilmiş, amaç, emisyonun azaltılması olduğu için yapılan azaltımların nerede gerçekleştiği önemli görülmediğinden gelişmiş ülkelerin kendi ülkeleri dışında daha düşük maliyetlerde salınımın azaltılması için desteklenmesidir (Şahin:2017: 83).

1.5.4.6. Johannesburg Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi

"Rio zirvesinin ardından devletlerin vermiş olduğu sözlerin yerine getirilip getirilmediğini öğrenmek için beş sene Rio+5 adında bir konferans gerçekleştirilmiştir" (Budak, 2004: 422). II. Dünya Zirvesi olarak kabul gören ve "sürdürülebilir kalkınma" konusunun tartışılacağı bu konferans Rio' da gerçekleşen konferans kadar büyük olamayınca, Rio Konferansı'nın onuncu yılı için oldukça büyük bir konferansın yapılması kararı alınmış, 2002' de Johannesburg'ta Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi veya Rio+10 Zirvesi gerçekleştirilmiştir (Budak, 2004: 422). Zirve'de sürdürülebilir kalkınmanın üç sacayağı olarak görülen "sosyal

gelişim, ekonomik kalkınma ve çevresel koruma" kavramlarının yerel, ulusal ve küresel boyutlarda hayata geçirilmesi için "ortak sorumluluk" kabul edilmiştir (Ünlütürk, 2006: 56). "Sürdürülebilir kalkınma kavramı insani gelişim, eşitlik ve sosyal adalet yönlerine başta değer verilmese de bu kavramlara gereken önem verilmeden sürdürülebilir kalkınmanın mümkün olmayacağı anlaşılmıştır" (Ofluoğlu, 2017: 41). Zirve sonunda biri Siyasi Bildiri diğeri ise Uygulama Planı olarak kabul edilen Johannesburg Bildirgesi kabul edilmiş, uygulama planında; yoksulluğun ortadan kaldırılması, doğal kaynakların korunması ve yönetimi, tüketim ve üretim kalıplarının değiştirilmesi, sağlık ve kalkınmakta olan ülkeler için sürdürülebilir kalkınma planı ve son olarak sürdürülebilir kalkınma için gereken kurumsal yapı planı gibi konulardaki ortak yükümlülükler yer almış, küreselleşmenin getirdiği olumsuz durumlara da yer verilmiştir (Algan ve Dündar, 2005: 30). Siyasi bildiri olarak kabul edilen Johannesburg Bildirgesi ise devletlerin alınan kararlara yönelik başarı vaatlerini içermektedir (Karacan, 2012: 41).

1.5.5. Avrupa Birliği ve Çevre

Çevre konusunun ya da çevre sorunlarının küresel boyutlara varmasıyla birlikte geliştirilecek olan çevre politikalarına sadece devletlerin değil uluslararası aktörlerin de dâhil olması ve gerektiğinde ortak politikalar üreterek işbirliği içinde olması gerekmektedir. Uluslararası aktörlerden biri olan Avrupa Birliği, Adalet Divanı gibi yaptırım gücü yüksek bir organa sahip olması nedeniyle çevre konusunda uygun olmayan tavır ve davranışlar gösteren üyelerinin geri adım atmasını sağlaması nedeniyle, Çevre Konferansları sonunda kabul edilen belgelere taraf olması oldukça önemlidir (Görmez, 2007: 88). Birlik organlarından biri olan Avrupa Komisyonu, uygulanacak olan çevre politikalarına üye devletlerin uyumunu sağlama konusunda kilit role sahiptir. 1970'li yıllarda çevre konusunun Birleşmiş Milletlerin yapmış olduğu konferanslarla gündeme yerleşmesi sonucunda Avrupa Birliği de çevre konusunu gündemine alıp ilgilenmeye başlamış ve hatta eylem programları hazırlayarak bu konuda ne kadar kararlı ve ciddi olduğunu göstermiştir.

1960'lı yılların sonuna doğru çevre ile ilgili olarak insan sağlığının korunması amacıyla "Tehlikeli Maddelerin Sınıflandırılması, Ambalajlanması ve Etiketlendirilmesi Direktifi" yayınlamıştır (Talu, 2006: 61). Çevre için atılan ilk

adım ise Paris Deklarasyonu olmuştur, bu şekilde çevre konusunda ortak politika uygulamalarına duyulan ihtiyaç dile getirilmiştir (Talu, 2006: 62). 1973 yılında topluluk, kendi çevre politikasının amaç ve ilkelerini ortaya koyan I. Çevre Eylem Programını oluşturmuş ve buna göre ekolojik dengeye zarar vermeden kaynak kullanımı, temel politika olarak kabul edilen sorunların kaynağında önlenmesi gerektiği, çevre korumasının mümkün olabilmesi için toplum bilincinin geliştirilmesi, kirleten öder ilkesinin kabul edilmesi ve topluluk üyesi olmayan ülkelerle çevre koruması konusunda işbirliği içinde olunması gerektiği kabul edilmiştir (Akdur, 2005: 115). 1977 yılında ise topluluk II. Çevre Eylem Programını kabul etmiş ve bu programın birincinin devamı şeklinde olduğu görülmüştür. Bu programda çevre politikasının amaçları ve kuralları, çevre ve doğal kaynakların rasyonel kullanımı, su, hava ve gürültü kirliliklerinin azaltılması, çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için genel kurallar belirlenmiştir (Görmez: 2007:89). 1977-1981 yılları için kabul edilen programda "Çevre Etki Değerlendirmesi" raporu üzerinde durulmuş ve sorunların giderilmesi yönünde değil önleyici yönde çevre politikaları geliştirilmesi savunulmuştur, program diğer eylem programından bu yönüyle ayrılmıştır (Akdur, 2005: 117). 1982-1986 yılları arasında topluluk III. Çevre Eylem Programını hazırlamış, alınan kararlar arasında ilk defa Akdeniz'in korunması gündeme gelmiş, bunun yanında çevre konusunda yapılan Ar-Ge çalışmalarının desteklenmesi, kirleten öder ilkesine bir kez daha vurgu yapılması, üye devletlerin kendi halkında çevre bilincinin geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yapması gerektiği, topluluk içinde alınan karar ve yönetmeliklerin üye devletler içindeki uygulanmasının denetlenmesi gerektiği, deniz ve okyanuslarda gerçekleşen kazalarda üye ülkelerin hızlı bir şekilde yardım etmesi gerektiği, temiz teknolojiye önem verilmesi ve son olarak uluslararası alanda çevre konusunda yapılan tüm eylemlere katılma, örgütlerle işbirliği içinde olma ve yapılacak projelere destek verilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Akdur, 2005:120). Ayrıca bu eylem programında kabul edilen kurucu anlaşma olan "Avrupa Tek Senedi" içinde çevre başlığı taşıyan madde eklenmiş ve ilk defa bir kurucu anlaşmada çevre sorunları yer almıştır (Görmez, 207: 90). IV. Çevre Eylem Programında (1987-1992) ise bu dönemde kabul edilen Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği çevre korunması konusunu ortak politika ve hedef olarak resmen kabul etmiş, çevre konusu zenginleştirilmiştir (Talu, 2006: 63). Bu dönemde çevrenin korunmasına yönelik hedefler topluluğun

diğer ekonomik ve sosyal politikaları ile bütünleştirilmiş önceki plana ek olarak temiz enerji elde etmek için alternatif enerji kaynakları kullanma, bu kaynaklara yönelme kararı alınmış, kirlenmenin kontrolü üzerinde durulmuş ve yine uluslararası işbirliğinin öneminde değinilmiştir. V. Çevre Eylem Programında (1993-2000) genel olarak sürdürülebilir kalkınma, dönem içinde gerçekleştirilen Brundtland raporunun etkisi ile ortak sorumluluk ve çevreyi kirlenmeden önce koruma ilkesi üzerinde durulmuştur (Görmez: 2007: 91). Ayrıca atık yönetimi ve kentsel çevre, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği ve asit yağmurları gibi konular için çözüm üretilmeye çalışılmış, aynı zamanda 1997 yılında yapılan Amsterdam Anlaşması'na "sürdürülebilir kalkınma" kavramı dahil edilmiş, bu şekilde kavram birliğin kurucu anlaşmasına girmiş ve birliğin diğer politikaları ile bir bütünleşme sağlanmış birliğin tüm politikalarına çevre konusu dahil edilmiştir (Talu, 2006:65). Son olarak VI. Çevre Eylem Programında (2001-2010) ise önceki programın devamı niteliğinde olup, katılımcılığa, şeffaflık ilkesine önem verilmiş, politikaların gerçekleşme başarısı buna bağlanmıştır. Genel olarak iklim değişikliği, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı üzerine politikalar, çevre ve sağlık, doğa ve biyolojik çeşitlilik belirlenmiştir (Görmez, 2007: 94-95).

İKİNCİ BÖLÜM
YEREL YÖNETİMLER VE ÇEVRE

2.1. YEREL YÖNETİM KAVRAMI

Yerel yönetimler kavramının Türkiye'de ortaya çıkışı 1839'daki Tanzimat Fermanı'na dayanmakla birlikte, yerel yönetimler ilk olarak 1854'teki Kırım Savaşı sonrasında kurulmuşlardır, kavram batıya kıyasla Türkiye için henüz yeni bir kavramdır (Doğanay, 2018). Yerel yönetim kavramı toplumun tüm kurumları üstünde denetim yetkisini kullanan merkezi bir otoritenin varlığı karşısında ortaya çıkmıştır. Başka bir ifade ile belirli bir bölgenin merkezi otoritenin aşırı denetimi karşısında mali ve idari yönden özerklik kazanması sonucu ortaya çıkmışlardır (Kalabalık, 2005).

Yerel yönetim; "yerinden yönetim birimi olarak, bölgesel veya ulusal düzeyden daha alt düzeyde demokratik olarak seçilmiş organlara sahip olan ve yönetim alanı içindeki halkın temel ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olan" yönetim türüdür (Sakınç, 2012: 14). Yerel yönetimler; il, köy gibi alanlarda yaşamını sürdüren yerel toplumun fertlerine hizmet üretmek için kurulan, karar organları seçmenlerce seçilerek oluşturulan, kanun tarafından belirtilen yetki ve görevlere sahip olan, kamu tüzel kişiliği olan ve bu tüzel kişilik bünyesinde kendi personeline ve kendi bütçesine sahip olan birimlerdir (Karaoğlan, 2018).

Nadaroğlu (2001) tarafından yerel yönetimler, ülke sınırları içinde yaşayan bireylerin ortak ve yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan, hukuki düzene sahip anayasal kuruluşlar olarak tanımlanmıştır.

Toprak'a göre (2006) yerel yönetimler, merkezi yönetimin yanında, merkezi yönetimin yerel boyutta vereceği yan hizmetleri yürüten birimlerdir bir başka ifade ile il, belediye ve köy halkının yerel nitelikteki ihtiyaçlarını karşılayan kamu tüzel kişileridir.

Birçok tanıma sahip olan yerel yönetim kavramı 1982 Anayasası'nın 127. maddesinde yer almakta ve "mahalli idareler" şeklinde tanımlanmaktadır, bu maddeye göre:

> *"İl, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişiler mahalli idarelerdir. Merkezi idare, mahalli idare üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir."*

Kamu hizmetlerini tek bir merkezden yönetmek çok zordur. Bu nedenle yönetimde etkinliğin sağlanabilmesi için merkezi yönetimlerle yerel yönetimler arasında bir denge bulunmaktadır. Bu denge ile yerel yönetimlerin hizmet alanı ve sınırları belirlenmektedir. Halk katılımı ve denetiminin etkin bir şekilde gerçekleştiği yer olarak bilinen yerel yönetimler; demokrasinin beşiği olarak kabul edilmektedir. Demokrasinin temel öğelerinden olan halk katılımı ve halka hesap verebilme sorumluluğu; yerel yönetimlerde merkezi yönetimlere göre daha yoğun ve doğrudan bir şekilde gerçekleşmektedir. Yerel yönetimlerin sağladığı faydalardan biri de toplumsal gelişmeyi sağlıyor olmasıdır. Toplumun sahip olduğu emek ve kaynak gibi güçleri yerel yönetimlerin gelişme çabaları için kullanması ülkenin kalkınmasına da destek olacaktır. Ayrıca, merkezi yönetime göre hizmet bakımından daha uygun ve yeterli kararlar alabilen yerel yönetimler, ekonomik açıdan da oldukça etkilidirler (Tortop, Aykaç, Yayman ve Özer, 2006: 20). Çünkü bulundukları yörenin sorunlarını daha iyi değerlendirebilecek ve gerekli çözümleri üretebilecek imkâna sahiptirler. Yerel yönetim organlarının üye ve yöneticilerinin, o yöre halkının içinden seçilmesi bu durumu kanıtlar niteliktedir (Çift, 2013). Ayrıca bürokrasiyi azaltma konusunda da yerel yönetimlerin etkisi vardır. Örneğin; merkezden yönetim ile kamu hizmetlerinin üretilmesinde, yoğun bürokrasi nedeniyle gecikmeye neden olabilir ya da yerel halkın ihtiyaçlarının tam olarak tespit edemeyeceği için israflara neden olabilir.

Yerel yönetim kuruluşları, ülke yönetim sistemi içerisinde yer alan, merkezi yönetimin hiyerarşik denetimi altında olmayan ancak merkezi yönetimin hukuka

uygunluk denetimi yürüttüğü kurumlardır (TÜSİAD, 1995: 21). Bu birimlerin devletin tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliği, mal varlığı ve kendine özgü gelir kaynakları vardır.

2.2. YEREL YÖNETİMLERİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde iyi bir yönetişimin özellikleri olarak kabul edilen özerklik, vesayet, katılım, şeffaflık, açıklık, hesap verilebilirlik, temsil, etkinlik gibi kavramların yerel yönetimlerdeki önemine değinilecektir.

2.2.1. Özerklik

Yerel yönetimler açısından "kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı" özerklik olarak ifade edilmiştir (Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, 1992). Yerel özerklik kavramının iki yönlü olduğu kabul edilmektedir. Bunlardan birincisi yerel yönetimlerin özerkliğidir. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimden bağımsız olması mümkün olmamakla birlikte önemli olanın yerel yönetimlerin kendi işlerini kendi imkânları ile gerçekleştirebilmeleri, bu aşamada merkezin müdahale etmemesidir (Kaman, 2017).

İkinci yönü ise; yerel halkın özerkliğidir; yerel yönetimin merkezi yönetimden çok o yerel birimi meydana getiren halk tarafından denetlenmesidir (Parlak ve Ökmen, 2015).

Yerel yönetimlerin özerkliği, kendi görev alanlarına ilişkin karar alma, karar organlarını oluşturma ve mali açıdan bağımsız olmayı gerektirmektedir (Açıkgöz, 2007). Mali özerklik sağlanamadan yönetsel özerkliğin sürekli sağlanmasının mümkün olmadığı belirtilmektedir (Toprak, 2006: 23). Özerkliğin sınırları kanun ile çizilmektedir ve bu sınır içerisinde kalmayan bu hak kötüye kullanılabilir ve özerkliğin olmamasına kıyasla daha kötü, olumsuz sonuçların meydana gelmesine sebep olabilir (Açıkgöz, 2007). Bu durumda toplumun menfaatinin yerini bireylerin kendi menfaatler alır ya da kamu gücü ve imkânları bir takım grupların elinde kalır.

Yüksel'e göre (2005) yerel özerkliğin var olma sebepleri şu şekilde açıklanabilir:

- Yerel yönetimler merkezi yönetimden kaynaklanan sakıncaların ortadan kaldırılmasında oldukça etkilidirler.
- Toplumsal ve ekonomik gelişmeye önemli katkıları vardır. Yerel özerklik sayesinde, yerel halkın yaratıcılık ve maddi imkânlarından katılım sayesinde faydalanılmaktadır. Bu kamu hizmetlerini karşılanmasında önemli bir kaynak olur. Böylece yerel özerklik sayesinde üretim ve üretkenlik artacaktır.
- Yerel özerklik yerel yönetimlerin kaynak sağlama konusunda bağımlılığını azaltırken diğer taraftan da "merkezi yönetim" fikrinden korunmasını sağlamaktadır.

2.2.2. İdari Vesayet (Yönetsel Denetleme)

Yerel yönetimlerin sahip oldukları en önemli özelliklerinden biri kamu hizmetlerinin yurt genelinde yayılması ve yürütülmesi ve devletin genel yönetim politikalarının uygulanmasıdır. Yerel yönetim kuruluşları ülkenin yönetim sistemi içerisinde yer alırlar (TÜSİAD, 1995). Merkezi yönetimin vesayet denetimi altındadırlar. Diğer bir ifade ile merkezi yönetimin yani devletin yerinden yönetim kuruluşlarındaki denetim şekli olarak kabul edilmektedir. Bu şekilde devlet yerinden yönetim kuruluşlarının faaliyetlerinde yasalara ve belirtilen kurallara uymalarını sağlamaktadır (Tortop vd, 2006). İdari vesayet ile idarenin bütünlüğünün sağlanması, toplumun çıkarlarının gözetilmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, yerel nitelikte ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amaçlanmaktadır (Arslan, 2008).

1982 Anayasası'nın 127. maddesinde denetim şu şekilde ifade edilmiştir:

> *"Merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yönetilmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir."*

Anayasada da belirtildiği gibi yerel yönetim kuruluşları üzerinde uygulanan denetimin kapsamına, yerel yönetim biriminin kararları, organları, eylemleri ve personeli girmektedir (Sakınç, 2012: 206). Ayrıca, idari vesayet yetkisinin kullanımı

yasalarla sınırlandırılmıştır. Yani idare sadece yasalarda belirtilen durumlarda bu denetim yetkisini kullanarak yapılan işlemleri bozabilir, iptal edebilir ya da olduğu gibi onaylayabilir. Kararı değiştirme veya kararı değiştirerek onaylama gibi yetkileri yoktur. Bozulan ya da kaldırılan karar yerine sadece yerinden yönetim kuruluşları kendileri yeniden karar alabilirler (Tortop vd., 2006).

İdari vesayet ile yerel özerklik ters orantılıdır. "İdari vesayet denetimi arttıkça yerel özerklik azalır, denetim azaldıkça özerklik artar" (Kaman, 2017). Bu yüzden idari vesayet mahalli idarelerin özerkliğine zarar vermemelidir (Kaman, 2017). Bu yüzden merkezi idarenin denetim yetkisini kötüye kullanmaması ve idari vesayet ile özerklik arasında bir denge bulunması oldukça önemlidir. Asıl olan mahalli idarelerin özerkliğidir ve denetim istisnadır (Ulusoy ve Akdemir, 2007: 28).

2.2.3. Katılım

21. yüzyılın temel kavramları arasında gösterilen yönetişim kavramının en temel unsurlarından bir tanesi de katılımdır. Katılım kavramı (Poyraz, 2017: 140);

> *"bireylerin kendileri ile ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları ya da belirli bir çevrenin planlanmasında, bir program ya da sonucun oluşturulmasında kendileriyle işbirliğine gidilebilmesi"*

olarak tanımlanmaktadır. Demokrasinin temel alındığı yönetimlerde önemli bir yere sahip olan halk katılımı; etkin bir şekilde gerçekleştirileceği yer, yapısı ve özellikleri nedeniyle yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimler, seçmenin katılımı ve seçmene hesap verme zorunluluğunun en sık ve rahat yaşanabileceği yapılardır (Özoğuz, 2012: 40).

"Halkın yerel yönetim kararlarını seçimler arasındaki dönemlerde etkileme süreci" olarak tanımlanan katılım açısından tanınmış imkânlar çok sınırlıdır (TÜSİAD, 1995: 39). İmkânların sınırlılığını ortadan kaldırmak amacıyla yerel yöneticiler tarafından bireylerin yönetime katılımlarını arttıracak çoğulcu katılım mekanizmalarının oluşturulması ve bu mekanizmaların desteklenmesi gerekmektedir (Özoğuz, 2012). Katılımı arttırmanın diğer yolları ise etkili sivil toplum örgütlerinin oluşturulması kabul edilebilir. Ayrıca kitle iletişim araçları yönetim ve vatandaş

arasında haberleşme aracı olarak daha etkili kullanılırsa yine halk yönetimin alacağı kararlarda etkili olabilir. Örneğin mevcut radyo ve televizyon programlarında yerel programlara daha fazla zaman ayırmak, belediye yönetiminde radyo veya televizyon istasyonları şeklinde olabilir. Belediyeye ait bir gazete ile belediyenin yapmış olduğu veya yapacağı projeler hakkında halk bilinçlendirilebilir" (Göymen, 1997: 188).

Bir kentin etkin, verimli yönetilmesi için hemşehirlilerin yönetime katılması sağlanmalıdır. Katılım ne kadar çok olursa kent o kadar başarılı şekilde yönetilecektir. Bireylerin katılımı, yerelde olan sorunların çözülmesi için yerel yönetime yol gösterir, destek olur ve o bölgede yaşayan bireyler için daha doğru çözümler bulunması sağlanır.

2.2.4. Yerindenlik (Yerindelik)

Hukuk biliminde tarihi çok eskilere dayanmakla birlikte, 1992 yılında yapılan Maastricht Antlaşması ile yerindenlik ilkesi Avrupa anayasal düzenlemesine ait birincil hukuk kaynaklarında yerini almıştır (Coşkun, 2007). Türkçe çevirisi konusunda ve ifade ettiği anlam hala tartışmaların devam ettiği hizmette yerellik, yardımcılık, desantralizasyon, yetki ikamesi veya yerindenlik kelimesi yerine İngilizcesi olan "subsidiarite" kelimesi de günlük dilde kullanılmaktadır.

Yerindenlik ilkesi, merkezi yönetimin küreselleşmeyle birlikte artan görevlerini daha iyi yerine getirebilmek amacıyla gün geçtikçe önemi artan, alt idari birimlerin yapabilecekleri, güçlerin ve imkânın yetebildiği işleri kendi yapması, devletin bu konulara müdahalede bulunmamasını kapsayan, sonuç olarak yerel yönetimlerin gücünün de artmasını sağlayacak olan bir ilkedir (Yıldırım, 2014). Yerindenlik ilkesi, vatandaşa hizmetin sunulmasında en yakın, en alt yerel yönetim birimin hizmeti sunması, hizmeti vermesi anlamına gelmektedir (Günal, Avtur ve Dernek, 2014). 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005), 14. maddesinde yer alan "belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur" hükmü de ülkemizde yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyelerin şehirlerin yönetiminde yetkili olduklarını göstermektedir.

Kamu hizmetlerinin halka en yakın hizmet birimi tarafından sunulmasını ifade eden yerindenlik ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için yerel yönetimlerin hem güçlü hem de özerk hale getirilmesi gerekmektedir, bu şekilde merkezileşmenin getirdiği sorunlara çözüm sağlanabilecektir (Karanuh, 2018:5). Yerindenlik ilkesinin uygulanmasıyla Alimoğlu' na (2019) göre yerel yönetimlerin sağladığı hizmetlerde etkinlik ve verimlilik sağlanabilecektir.

2.2.5. Etkinlik

Yerel yönetimler bireye en yakın yönetim birimleri olmaları sebebiyle, yerelin ihtiyacını daha kısa sürede, daha uygun şekilde karşılayabilmektedirler. Bu ihtiyaçların karşılanması sürecinde etkinlik ilkesi karşımıza çıkmaktadır. Etkinlik ilkesi; yönetimde ihtiyaç duyulan hizmetlerin zamanında, ihtiyacı karşılayacak şekilde, hizmetin karşılanabilmesi amacıyla tahsis edilen kaynakların verimli bir şekilde kullanılarak hizmetin verilmesini sağlamak şeklinde tanımlanmaktadır (Sula, 2017: 28).

Yerel yönetimler tarafından hizmetlerin verilmesi sürece hız ve maliyetler konusunda önemli avantajlar sağlamaktadır. İhtiyaçların merkezi yönetime kadar ulaşması gerek ekonomik açıdan gerekse zaman açısından daha yüksek maliyetlere sebep olacaktır. Etkinlik ilkesi gereğince yerel düzeydeki ihtiyaçlar yerelde belirlenip, yerelin sahip olduğu kaynaklar kullanılarak karşılanmaktadır (Sula, 2017).

Mahalli idareler veya yerel yönetimler birçok kamu hizmetini etkin bir şekilde halka sunmaktadırlar ancak bu hizmetlerin sunulması aşamasında hizmetin kalitesinin yüksek düzeyde olması sürekli yerel yönetimlerden beklenmektedir (Sevgili, 2012). Bu beklentilerin kalitesinin yüksek olması ve beklentilerin karşılanması için yerel yönetimlerin mali kaynaklarının yeterli düzeyde olması ve bu beklentileri karşılayacak yetkilere sahip olması ile mümkündür.

2.2.6. Hesap Verilebilirlik, Açıklık ve Şeffaflık

Demokrasinin gelişmesinde ve yerleşmesinde hesap verebilirlik, açıklık ya da şeffaflık oldukça önemli bir yere sahiptir. Belirtilen bu ilkeler sadece yerelde değil

her alanda önem kazanmaktadır. Yöneten ve yönetilen arasında karşılıklı güvenin gelişebilmesi, her iki taraf arasında işbirliğinin meydana gelebilmesi için bu ilkelerin gereklilikleri yerine getirilmelidir (Özüpek, 2013: 177). Aksi durumda yönetimde güvenden söz edilmesi mümkün olmayacaktır.

Açıklık ilkesi, yapılan işlerin, gerçekleştirilen faaliyetlerin denetime açık olması anlamına gelirken, "dış denetimlere karşı açıklığın tamamen görülebiliyor olması" şeffaflık anlamına gelmektedir (Sula, 2017). Açıklık ve şeffaflık kamu hizmetlerinin gerçekleştirilmesindeki temel ilkelerdir. Bir kurumda yapılan çalışmalar hakkında başka bir tarafa yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilebilmesi, detaylı açıklama yapılabilmesi hesap verebilirlik anlamına gelmektedir (Sula, 2017). Halk katılımının ve denetiminin gerçekleşebilmesi için yerel yönetimlerin karar verme ve uygulama süreçlerinin herkese açık olması gerekmektedir. Hesap verilebilirlik kavramına göre yapılan planların, programların, alınan kararların uygulanmasının yerel yönetimlerin bir başka kişi veya kuruma açıklama yapabilmesi mümkün olmalıdır. Bu şekilde yerel halk yerel yönetimlerde meydana gelen ilerlemelerden, eksikliklerden haberdar olabilecektir.

2.3. YEREL YÖNETİMLERİN ÇEVRE İLİŞKİSİ

Çevre sorunlarının temel sebebi bireylerdir, bireylere en yakın yönetim mekanizması yerel yönetimlerdir. Bu sebeplerden dolayı çevre sorunları yerel olma özelliğine sahiptirler ve bu sorunların çözümünün yerel düzeyde alınacak önlemlerle ortadan kaldırılması gerekmektedir (Çetin, 2012: 66). Yani yaşanan çevre sorunları aslında ulusal değil yerel sorunlardır. Çevre sorunlarının yerel yönetim birimlerinin çevre faaliyetleri ile ilişkili olması sebebiyle bu bölümde anayasada yerel yönetim birimleri olarak tanımlanan belediyelerin, il özel idarelerinin ve köylerin çevre ile olan ilişkisi hakkında bilgi verilecektir.

2.3.1 Köyler ve Çevre İlişkisi

Gün geçtikçe kentlere göçün artması köylerin önümüzdeki yıllarda azalacağını gösterse de nüfusun büyük çoğunluğunun tarım ve hayvancılık faaliyetleri ile para kazandığı, geçimini sağladığı köyler yerel yönetimlerin en küçük

idare birimi olarak kabul edilmektedir (Yılmaz, 2014). Yerleşim biriminde yaşayan nüfusun iki binin altında olduğu yerlere köy adı verilmektedir (Köy Kanunu, 1924). Köyün yöneticisi muhtar olarak tanımlanmış ve köyle ilgili işlerin yapılmasını sağlamak köy muhtarı ve ihtiyar meclisinin görevi olduğu belirtilmiştir (Köy Kanunu, 1924).

Büyükşehir belediyeleri, belediyeler ve il özel idarelerine kıyasla çevre konusunda köy yönetimleri daha az yetki ve imkâna sahiptirler. Öyle ki köylerde gerçekleştirilmesi zorunlu olan temel görevlerin giderleri merkezi idare ile il özel idareleri tarafından karşılanmaktadır (Kızılboğa ve Batal, 2012). 442 sayılı Köy Kanunu'nda (1924) köy ile ilgili işler yapılması isteğe bağlı olanlar ve mecburi olanlar şeklinde kanunun 13. ve 14. maddelerinde yer almakla birlikte bu işlerden mecburi olanlar yapılmadığı takdirde cezai yaptırımlara maruz kalınmaktadır.

Bu görevlerden yapılması zorunlu olan çevre ile ilişkili görevler; köylünün adam başına her sene bir ağaç dikmesini, yetiştirmesini, korumasını sağlamak, köy yollarına, köyün içine, mezarlıklara, köyün etrafındaki su kenarlarına, mezarlık ve köy arasına, köy meydanının etrafına ağaç dikmek, köyün sahip olduğu köy korusunu korumak, köy halkının ekinlerini, ağaçlarını korumak şeklinde tanımlanmıştır (Köy Kanunu, 1924).

Köyle ilgili yapılması zorunlu olmayan isteğe bağlı olarak tanımlanan çevre ile ilgili görevler; köy içinde, uygun olan yerlerde ve köyün tepelerinde orman yetiştirmek, köyün sınırlarına, diğer kasaba veya köy ile birleşim yer olan yolların her iki kenarına ağaç dikmek, köyün sınırları içerisindeki yabani ağaçları aşılamak, tarlaların ve bahçelerin sulanmasını sağlamak amacıyla köyün tamamına ortak arklar yapmak, tarım faaliyetlerinin gerçekleşmesi için gerekli makineleri almak, köy korusunun olmadığı yerlerde koru yetiştirmek şeklinde tanımlanmıştır (Köy Kanunu, 1924).

Son yıllarda topraktan elde edilecek ürün miktarını arttırabilmek için zirai ilaçların bilinçsizce kullanılması, aşırı otlatma, tarım ürünlerinin geçmiş yıllardaki kadar gelir getirmemesi sonucu tarım faaliyetlerinin azalması, yem fiyatlarının pahalı

olması sebebiyle hayvancılığın azalması, köy sınırları içerisine fabrika, termik santral, hidroelektrik santral gibi yapıların kurulması tarımın ve hayvancılığın kaynağı olan köylerde de çevre adına ciddi sıkıntıların yaşanmasına, çevrenin kalitesinin düşmesine sebep olmaktadır.

2.3.2. İl Özel İdareleri ve Çevre İlişkisi

İl özel idaresi, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda (2005), "il halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" olarak tanımlanmıştır. İl özel idaresinin vali, il encümeni ve il genel meclisinden oluşan üç organı bulunmakla birlikte il özel idareleri ilin kurulmasına ilişkin kanunla kurulmaktadır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

İl özel idarelerinin birçok görevi bulunmaktadır. Bunlardan çevre ile ilgili olanlar; il sınırları içerisinde Büyükşehir Belediyeleri haricinde, ilin çevre düzeni planlarının yapılması, erozyon ile mücadele, toprağın korunmasına ilişkin yapılması gereken işlerin yapılması olarak sıralanabilir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005). Ayrıca belediye sınırları dışında; ağaçlandırma, su, atık, çevre, park ve bahçe tesisleri ile ilgili faaliyetler, kanalizasyon, orman köylerinin desteklenmesi gibi hizmetleri vermek il özel idarelerinin görevleri arasında belirtilmiştir (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

İl özel idaresinin görevleri arasında belirtilen il çevre düzeni planının yapılması aşamasında sürecin koordinasyonu vali tarafından sağlanır, büyükşehir belediyesinin olduğu illerde büyükşehir belediyesi olmadığı illerde il belediyesi ve il özel idaresi ile birlikte yapılır, belediye meclisi ve il genel meclisi tarafından onaylanır (İl Özel İdaresi Kanunu, 2005).

Her ne kadar 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile birlikte ülkemizde büyükşehir belediyesi sayısı otuza çıkarılmış ve bu otuz büyükşehir belediyesinin bulunduğu illerde il özel idareleri kaldırılmış olsa da ülkemizde il özel idareleri önemini koruyan yapılardır.

2.3.3. Belediyeler ve Çevre İlişkisi

Türkiye'de yerel yönetimler, Tanzimat döneminde ilk kez ortaya çıkmıştır, Osmanlı Devleti'nde tanzimat dönemi öncesinde belediye teşkilatı bulunmamaktaydı (Altın, 2010). Osmanlı Devletinde yerel hizmetlerin gerçekleştirilmesinde, ilk belediyelerin kurulmasına kadar geçen sürede yerel halkın ihtiyaçları, vatandaşların sorunlarının çözülmesi; kadılık, vakıf ve lonca müesseseleri tarafından gerçekleştirilmiştir (Karaoğlan, 2018). Henüz yerel demokrasinin gelişmediği bu dönemde, Osmanlı Devletinde bu kurumlar merkezi yönetim tarafından belirlenip, atandığı için bir özerkliğe de sahip olamamışlardır, bu yüzden bu dönemde halkın da yönetimde söz sahibi olduğu etkin bir yerel yönetimden söz etmek pek mümkün olamamaktadır (Karaoğlan, 2018). Tanzimat dönemi ile başlayan modernleşme çabaları, gelişen ekonomik sorunlar, değişen sosyal ve kültürel ilişkiler ve mevcut yerel yönetim örgütlenmesinin yeterli olmaması gibi sebeplerden dolayı 1854 yılında "Şehremaneti" adı altında ilk belediye teşkilatı yalnızca başkent İstanbul'da olmak koşulu ile kurulmuştur (Çağdaş, 2011). Ancak Evkaf Nezareti'nin de belediye hizmetlerine ilişkin görevleri olması sorunların meydana gelmesine sebep olmuş, çözüm amaçlı 1857 yılına gelindiğinde İstanbul on dört belediye dairesine bölünmüştür (Uyar, 2004). 1858'de Beyoğlu'nda ve Galata'da Altıncı Daire-i Belediye kurulmuştur (Çağdaş, 2011). 1864 yılında Vilayet Nizamnamesi çıkarılmış ve bu nizamname ile merkezin yükünü azaltmak için belediye meclislerinin kurulması kararı verilmiştir (Uyar, 2004). 1869 yılında Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi ile Şehremaneti yeniden düzenlenerek İstanbul'un geneli için bir belediye teşkilatlanması gerçekleştirilmiştir (Ünal, 2011). 1876 yılına gelindiğinde ise İstanbul ve taşranın belediyeler tarafından yönetilmesi kabul edilmiştir (Doğanay, 2018: 41).

Yerel yönetim sisteminin temel birimlerinden biri olan belediyeler, asıl gelişmeyi Cumhuriyet döneminde göstermiştir. Belediyeler 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 1930 yılında düzenlenmiştir. Fakat bazı eksiklikler nedeniyle 2005 yılında yeniden bir düzenleme yapılarak 5393 sayılı Belediye Kanunu çıkarılmıştır. Yapılan bu yeni kanun ile belediyelere idari ve mali özerklik verilmiş olup, günümüzde belediyecilik konusunda temel kanun olarak kabul edilmiştir.

Belediye kavramı; Belediye Kanunu'nun (2005) üçüncü maddesinde göre "Belde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi" şeklinde tanımlanmıştır. Yine Belediye Kanunu'nun (2005) dördüncü maddesinde "nüfusu 5.000 ve üzerinde olan yerleşim birimlerinde belediye kurulabilir. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur" ifadesinde belediyelerin kurulma koşulları belirtilmiştir. Ayrıca kanunda, belediye idaresinin organları; belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümeninden oluştuğu kabul edilmiştir (Belediye Kanunu, 2005).

Yerel yönetimlerden belediyeler, çevre yönetimi açısından daha önemli bir konumda olup, kentte yaşayan insanların gereksinimleri ve etkinliklerinin çeşitliliği oranında çok fazla sorumlulukla karşı karşıyadır. Belediyelerin çevre politikaları ile ilgili en temel görevi; kent planlamasıdır. "Kent planlaması ile çevre üzerindeki baskıların en aza indirilmesi sağlanabilir ve ortaya çıkabilecek çevreye yönelik zararların, önceden tahmin edilmesi ve önlenmesi daha az maliyetli olacaktır" (Kızılboğa ve Batal, 2012: 205). Çevre sorunları başta yerel boyutlarda ortaya çıktığı için doğrudan doğruya belediyelerin yetki ve görev alanına girmektedir. Bu konuda 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) on dördüncü maddesinde belediyenin çevre ile ilgili başlıca görevleri; "imar, su ve kanalizasyon, ulaşım gibi kentsel alt yapı; coğrafî ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; yardım, şehir içi trafik; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım" şeklinde sıralanmaktadır.

Belediye Kanunu'nun (2005) on beşinci maddesinde ise belediyelerin yetkileri arasında çevreyle ilgili olarak; belediye sınırları içerisinde oluşan katı atıkların toplanmasından geri kazanımına kadar gerçekleştirilmesi gereken işlemleri yapmak veya yaptırmak, "gayrisıhhî müesseseler ile umuma açık istirahat ve eğlence yerlerini ruhsatlandırmak ve denetlemek, çevreye ve halkın sağlığına etkisi olan işletmeleri kentin belirli yerlerinde toplamak, bazı alan ve yerlerin taşınması ile ilgili çevre kirliliğinin meydana gelmesini engellemek amacıyla gereken önlemleri almak, "içme, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak,

işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek" şeklinde maddeler yer almıştır.

Belediye Kanunu'nun (2005) 73. maddesinde, "belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulanabilecektir" şeklinde günümüz belediyelerinin çevre konusundaki yetki ve görevleri ifade edilmiştir.

Belediyelerin 5393 sayılı Belediye Kanunu dışında çevreyle ilgili görevlerini belirleyen diğer yasal düzenlemeler; Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, İmar Kanunu ve 2872 sayılı Çevre Kanunu şeklinde sıralayabiliriz. Diğer taraftan belediyeler sadece kanunlara değil çeşitli yönetmeliklere de bağlıdır. Bunlardan bazıları; Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği (2010), Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2011), Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği (2009), Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği (2004), Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği (2008), Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (2008), Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği (2005) vb. şeklinde sıralanabilir.

Belediyelerin asıl görevi "halka yaşanabilir bir çevre sunma" olarak kabul edilmektedir. Fakat "doğal kaynakların korunması ve yaşanabilir bir çevre" için sadece belediyelerin değil diğer kişi ve kuruluşların da kaynakları bir düzen içinde kullanması gerekmektedir. Bunun sebebi doğal kaynakların aslında kıt kaynaklar olmasıdır. Bu nedenle belediyeler bu kaynakları mümkün olduğunca rasyonel bir şekilde kullanmalı ya da kullandırmalıdır. Ayrıca belediyeler sadece doğal kaynakların varlığını korumak veya var olan çevre sorunlarını çözmekle yetinmemelidir, önemli olan bu kaynakların etkin ve verimli kullanılmasının yanında kaynakların geliştirilmesi ve devamlılığının sağlanmasıdır. Belediyelerin bu konuda yeterli bilgi ve bilince sahip olması gerekmektedir (Kaman, 2017).

2.3.4. Büyükşehir Belediyesi ve Çevre İlişkisi

1960'lı yıllara gelindiğinde Türkiye'deki mevcut büyükşehirlerin yönetim ve hizmet bakımından eksiklikleri olmasına rağmen anayasada bu konuda bir çözüm geliştirilememiştir. 1961 Anayasası'nda yerel yönetimler sadece köyler, il özel idareleri ve belediyeler şeklinde yerel örgütlenme gerçekleşmiş fakat metropolit şehirler için bir düzenleme getirilememiştir (Sarıçiçek, 2010: 51). Türkiye'de Turgut Özal döneminde ilk kez gündeme gelen Büyükşehir Belediyeleri, büyük yerleşimler için özel bir yönetim şekli anlayışı ile 3030 sayılı kanun düzenlenerek İstanbul, Ankara ve İzmir'de öncelikli olarak kurulmuş olup, çıkarılan bir takım yasalarla sayı 16'ya çıkarılmıştır (Karaoğlan, 2018: 40). 2004 yılında ise metropoliten alanların yönetimi için yeniden yapılan düzenleme ile 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004) kabul edilmiştir (Adıgüzel ve Tek, 2011: 74). 2012 yılında yapılan, 6360 sayılı 13 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 26 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Türkiye'de 29 tane Büyükşehir Belediyesi oluşturulmuş bir sene sonra Ordu ili için yapılan kanun değişikliği ile Büyükşehir Belediyesi olmasına yönelik karar alınmış toplamda 30 Büyükşehir Belediyesi kurulmuştur.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'na (2004) göre Büyükşehir Belediyeleri; 750.000'den fazla nüfusa sahip olan illerde, büyükşehir belediyesi encümeni, büyükşehir belediyesi meclisi, büyükşehir belediyesi başkanı gibi organları ile birlikte idari ve mali özerkliğe sahip olan, karar organlarını seçmenlerin oluşturduğu, kanunların vermiş olduğu yetkiler içinde görev ve sorumluluklarını yerine getiren ve il mülk sınırları içinde yer alan ilçe belediyeleri arasında koordinasyonu sağlayan kamu tüzel kişisi olarak belirlenmiştir. 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehir belediyesinin sınırları il mülki sınırları olarak belirlenmiş ve büyükşehir belediyesi olan yerlerde köyler mahallelere dönüşmüş belde belediyelerinin tüzel kişiliği ve il özel idareleri kaldırılmış ve bunların görev ve yetkileri ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyeleri arasında paylaştırılmıştır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun (2004) üçüncü bölümünde büyükşehir belediyelerinin görev yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun (2004) 7. maddesinin b bendinde "büyükşehir belediye sınırları içinde, çevre düzeni plânına uygun olmak şartıyla, 1/5.000 ile 1/25.000 arasındaki her ölçekte nazım imar plânını yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak" yetkisi büyükşehir belediyelerindedir, 7. maddenin c bendinde büyükşehir belediyesine verilmiş görevler içerisinde yer alan "proje, yapım, bakım ve onarım işleriyle ilgili her ölçekteki imar plânlarını, parselasyon plânlarını ve her türlü imar uygulamasını yapmak ve ruhsatlandırmak" görevi belediyelerin çevreye ilişkin görevleri arasında kabul edilmektedir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) 73. maddesinde belirtilen belediyelerin yetkileri aynı zamanda 5216 sayılı Büyükşehir Belediyeleri Kanunu'nda (2004) Büyükşehir Belediyelerinin de görevleri arasında kabul edilmiştir. 73. maddeye göre, "belediye meclisi kararıyla; konut alanları, sanayi alanları, ticaret alanları, teknoloji parkları, kamu hizmeti alanları, rekreasyon alanları ve her türlü sosyal donatı alanları oluşturmak, eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek, kentin tarihi ve kültürel dokusunu korumak veya deprem riskine karşı tedbirler almak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulanabilecektir" şeklinde günümüz büyükşehir belediyelerinin çevre konusundaki yetki ve görevleri ifade edilmiştir (Belediye Kanunu, 2005). 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu' nun (2004) 7. maddesinin f bendinde ise "büyükşehir ulaşım ana plânını yapmak veya yaptırmak ve uygulamak; ulaşım ve toplu taşıma hizmetlerini plânlamak ve koordinasyonu sağlamak", "büyükşehir belediyesinin yetki alanındaki mahalleleri ilçe merkezine bağlayan yolları, yaptırmak", "sürdürülebilir kalkınma ilkesi gereğince tarım alanlarının ve çevrenin korunması, ağaçlandırma faaliyetleri, çevreyle ilgisi olan işyerlerini kentin belirli yerlerinde toplama, depolama sahalarını belirlenmesi ve transfer aşamasında çevre kirliliğini önleyecek tedbirler almak, katı atık planı yapılması, katı atıkların depo edilmesi ve bertaraf edilmesi ve bunlar için tesis kurulması", "kent tarihi için önemli görülen yerlerin korunması ve onarılması", "su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek", "büyükşehir ölçeğinde afet planlarının yapılması" gibi görevleri yedinci maddede sıralanmıştır. Son olarak büyükşehir belediye meclisi aracılığıyla "çevre ve sağlık ihtisas komisyonu" kurulması yine

büyükşehir belediyelerinin görevleri arasında yer almaktadır (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004).

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehirlerde tüzel kişilikleri sona erdirilen köy yönetimleri, belde belediyeler ile il özel idarelerinin görevleri il mülki sınırları içindeki ilçe belediyeleri ve büyükşehir belediyeleri arasında paylaşılmış ve yasa ile birlikte yeni büyükşehir olmuş illerde gerekli alt yapıların oluşturulamaması veya sistemin henüz yerleşememiş olması ilgili hizmetlerin yerine getirilmesinde bir takım sorunların meydana gelmesine sebep olacaktır. Bu sorunlardan dolayı özellikle 2012 yılında çıkarılan bu yasa ile büyükşehir haline gelen illerde eksikliklerin giderilmemesi halinde etkili ve verimli bir hizmetin gerçekleşmesi pek mümkün olmayacaktır.

2.4. YEREL YÖNETİMLER VE ÇEVRE YÖNETİMİNE KATILIM

Bu bölümde çevre politikalarının belirlenmesinde yerel yönetimlerin rolü üzerinde durulmaktadır. Bölümde Yerel Gündem 21, Kent Konseyleri ve Gönüllü Katılım kavramları hakkında bilgi verilecektir.

2.4.1. Yerel Gündem 21

Ekolojik sorunların ve çözümlerin çoğu yerel etkinliklerden kaynaklı olması nedeniyle sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için yerel yönetimlerin de bu kapsama dâhil edilmesi, katılımı ve işbirliği gerekmektedir (Karacan, 2012: 36). Bunun önemi Rio Konferansı'nın uygulaması olarak kabul edilen Gündem 21'de fark edilmiş, konferansa katılan devletlerdeki yerel yönetimlerin 1996 yılına kadar vatandaşların katılımı ile birlikte kendi Yerel Gündem 21'ni oluşturma şartı getirilmiştir (Karacan, 2012: 36). Gündem 21'de ülkelerde yer alan yerel yönetimlerin tamamının, ülkelerin kadınlarının, ülkelerin gençlerinin karar alma, planlama ve uygulama süreçlerinde temsil edilmesini sağlamayı amaçlayan programları uygulamak ve izlemek için teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiştir (Gündem 21, 1992). Konsültasyon ve fikir birliği oluşturma yoluyla, yerel

yetkililerin vatandaşlardan ve yerel, sivil, topluluk, iş ve sanayi kuruluşlarından en iyi stratejileri oluşturmak için gereken bilgileri edinebilecekleri, istişare süreci ile sürdürülebilir kalkınma konularında hane halkı bilincinin artacağı belirtilmektedir (Gündem 21, 1992). Yerel Gündem 21'in uygulanabilmesi için, katılımcılığın esas alındığı ortak bir kararla Yerel Gündem 21'in kabul edilmesi, yerel yönetimlerle uluslararası toplulukların arasındaki iletişim ve işbirliğinin güçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin kendi aralarındaki işbirliğinin arttırılması hedeflenmiş, bu şekilde STK'lar, meslek odaları, diğer belediyeler gibi paydaşlarla yapılan işbirliği sayesinde sorunlara daha sağlıklı çözümler bulunacağı belirtilmiştir (Karanuh, 2018: 11).

Gündem 21'in önemli amaçlarından biri; yerel yönetimler kapasite geliştirme ve yerel çevre yönetimi alanında çalışan mevcut kurumları desteklemek, genişletmek ve iyileştirmektir (Gündem 21, 1992). Yerel Gündem 21 ile çevre sorunlarının hem sürdürülebilir kalkınma programı hem de sosyal ve ekonomik faaliyetlerle etkileşim halinde olması nedeniyle bu konuların birlikte ele alınması gerektiği kabul edilmiştir (Karacan, 2012).

Yerel yönetimler, ekonomik alt yapı, çevresel alt yapı ve sosyal altyapıyı oluşturur, bu alt yapıyı işletir ve devamlılığını sağlar, planlama süreçlerini denetler, yerel çevre politikaları ve düzenlemelerini oluşturur ve ulusal çevre politikalarının uygulanmasına yardımcı olur, insanlara en yakın yönetim seviyesi olarak sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için halkı eğitmek, harekete geçirmek ve yanıt vermek için yerel yönetimler hayati bir rol oynamaktadır (Gündem 21, 1992).

2.4.2. Kent Konseyleri

Gündem 21'de ülkelerdeki yerel yönetimlerin tamamının, kadınların ve gençlerin karar alma, planlama, uygulama aşamalarında temsilini sağlamayı amaçlayan programları uygulamak ve izlemek için teşvik edilmesi gerektiği belirtilmiş, yerel yönetimlerin vatandaşlarıyla, yerel kuruluşlarla ve özel teşebbüslerle diyalog içine girmesi ve "Yerel bir Gündem 21" kabul etmeleri gerektiği belirtilmiştir (Gündem 21, 1992). Gündem 21'de yer alan bu ifadeler Türkiye'de kent konseylerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Soygüzel, 2015). Türkiye'de kent konseyi kavramına ilk olarak Belediye Kanunu'nun (2005) 76.

maddesinde yer verilmiştir. Kent konseyleri kentteki yerel yönetim temsilcileri, hemşehiriler ve ilgili kuruluşların temsilcilerinin katıldığı bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Kocaoğlu, 2014). Karanuh'a (2018) göre, kent konseyleri yerel toplumun sorunlarına çözüm bulan, katılımcı bir demokrasi ve sivil toplumun esas alındığı birimlerdir, bu şekilde yerel yönetimlerin karar alma sistemlerine aktif bir katılım sağlanırken, yapılan çalışmalar da denetlenerek, doğrudan demokrasi modeline biraz daha yakın bir yönetim gerçekleştirilir. Kent konseylerine ilişkin mevzuat Kent Konseyleri Yönetmeliği'nin 2006 yılında yayınlanmasıyla devam etmiş; "katılım, saydamlık, etkinlik, yerindenlik, hesap verilebilirlik gibi ilkelerin olduğu yönetişim mekanizması olan kent konseyleri, sivil toplum, merkezi yönetim ve yerel yönetimleri kent sorunlarının ve önceliklerinin sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde çözümlenmek üzere bir araya getiren Türkiye'ye has demokratik yapılar" olarak tanımlanmıştır (Kofoğlu, 2018: 129). Kent konseylerinde elde edilen görüşler belediye meclisinin toplantısında görüşüleceği ve belediyelerin kent konseylerinin çalışmalarını yürütebilmeleri için destek sağlayacağı Belediye Kanunu'nda (2005) belirtilmiştir.

Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel politikaların daha etkin uygulanabilmesi, katılımcı demokrasinin sağlanabilmesinde önemli bir konuma sahip kent konseylerinin kent ile ilgili birçok görevi bulunmaktadır. Bu görevlerden çevreye ilişkin olan görevleri; sürdürülebilir kalkınma ilkelerini baz alarak, kentin yaşam kalitesini iyileştirmek, kentlerin ve kent kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamak, kent kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak, çevre açısından uygun projeleri desteklemek, yerellik ilkesi gereği kentte yaşayan halkın büyük bir kısmını yönetime dahil edebilmek ve bu şekilde yerel katılımın maksimum seviyeye gelmesini sağlamak, kullanılacak olan kaynakların etkin, verimli kullanılmasını sağlamak şeklinde tanımlanmış, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık ilkeleri göz önünde bulundurularak çalışmaların gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Kent Konseyleri Yönetmeliği, 2006). Çok aktörlü bir yapıya sahip olan kent konseyleri, yönetim mekanizması ile yönetilen arasında iletişim kurmayı sağlayarak, yönetileninde yönetimde söz sahibi olmasına imkân tanımaktadır (Demir ve Yavaş, 2015).

Türkiye'de bulunan kent konseyleri her ne kadar mevzuatta uygulamaya dâhil edilen kuruluşlar gibi görünse de uygulamada konseyin almış olduğu kararlara önem verilmemesi sebebiyle konsey sadece görüş bildiren mekanizma konumuna gelmiştir, bu durumun sebebi alınacak olan kararın belediye başkanının inisiyatifine bırakılmış olmasıdır (Kofoğlu, 2018).

2.4.3. Gönüllü Katılım

Son yıllarda yerel yönetimlerde bireylerin veya kuruluşların gönüllü katılımlarına ihtiyaç duyulmakta ve bu sebeple ciddi düzenlemeler gerçekleştirilmekte (Kurt, 2011) ve gerçekleştirilmeye devam edilmektedir. Katılımın sağlanmasıyla birlikte, seçilenler ile seçenler arasındaki iletişimin devamlılığı sağlanarak "temsili demokrasinin açıklarını kapatmak" amaçlanmaktadır (Şengül ve Çetinkaya, 2013).

Ülkemizde "katılım" ile ilgili düzenlemelere 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nda yer verilmiştir. 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) 77. maddesinde ve İl Özel İdaresi Kanunu'nun (2005) 65. maddesinde belediyelerin ve il özel idarelerinin eğitim, sağlık, çevre, kültür gibi konularda verilecek hizmetlerde ve kadın, engelli, yaşlı, çocuk, düşkünlere verilecek hizmetlerde bölgede dayanışmayı ve katılımı sağlamak, verilen hizmetlerin etkinliğini, verimliliğini arttırmak için gönüllülerin katılımını sağlamaya yönelik faaliyetleri gerçekleştirme görevi verilmiştir. Bu kanunların devamında katılımı sağlamak amacıyla gönüllü katılımla ilgili İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği (2005) yayımlanmış, il özel idaresinin ve belediyelerin yürüttükleri faaliyetlerde hemşehirlilerin gönüllü katılımlarına ilişkin esasların düzenlenmesi amaçlanmıştır. Hemşehirlilerin yaşadıkları yerde alınan kararlara katılmaları istenmiştir. Gönüllü ifadesi ile il özel idaresi ve belediyelerin gönüllü çalıştırabileceği hizmet alanlarında, sahip olduğu bilgi, beceri, yetenekleri karşılığında maddi bir çıkar beklemeksizin kendi imkânını, zamanını ortaya koyabilen şahıs veya tüzel kişilerle beraber bünyesinde bulunan gönüllüleri bu tip çalışmalarda görevlendiren kamu kurumları tanımlanmaktadır (İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, 2005). Gönüllü katılımın

idarenin verimliliğini artırma, halk ile olan ilişkileri güçlendirme ve idarenin vermiş olduğu hizmetin kalitesini arttırma gibi faydaları bulunmaktadır (Palabıyık, 2011).

Gönüllü katılım ilkesine çevre boyutu açısından yaklaşıldığında, ilke çevre politikalarının belirlenmesinden uygulanmasına kadar birçok noktada etkili olmaktadır. Nitekim İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği'nin (2005) kapsamı içerisinde (madde 2) ve çalışma alanlarına (madde 5) ilişkin maddelerde çevre konusundan bahsedilmektedir. "Tarihi, kültürel mirasın ve tabiat varlıklarının yaşatılarak korunması hizmetleri" ve "park, bahçe, kent estetiği, çevre düzenlemeleri ile katı atık gibi çevre kirlenmesinin önlenmesine yönelik hizmetleri," yerine getirmek için belediyeler ve il özel idareleri gönüllü çalıştırabilmektedirler (İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği, 2005).

Yerel yönetimler çevre sorunlarının çözümü gibi çevreyle ilgili konularda sivil toplum örgütlerinden, halktan ve gönüllü kuruluşlardan destek alabilmektedir. Kırsal alanlarda çevre kirliliğini önlemeye yönelik yapılacak çalışmaların başarısının hem bölgede yaşayan insanların hem de yerel yönetimlerin gönüllü katılımı ile sağlanabileceği belirtilmektedir (Mahmutoğlu, 2010). Yönetim ile halk arasında bağlantı kuran kent konseyleri de gönüllülük esasına dayalı olarak kurulmuşlardır ve çevreye ilişkin birçok faaliyette önemli roller üstlenmektedirler (Usta ve Bilgiç, 2016).

Ancak yapılan araştırmalarda gönüllü katılım seviyesinin ülkemizde yeterli düzeyde olmadığı ortaya çıkmıştır, bu sebeple ülkede gerek yönetenlerin gerekse de yönetilenlerin gönüllülük kavramına bakış açılarının değiştirilmesi, geliştirilmesi gerekmektedir (Yaman ve Küçükşen, 2018).

2.5. BELEDİYELER VE ÇEVRE POLİTİKALARI

Yerel yönetimlerin var olma sebeplerinden en önemlisi bireyin yaşam kalitesinin arttırılması, bireyin daha iyi bir ortamda yaşayabilmesinin sağlamaktır (Kaman, 2017). Dünyada da ülkemizde de yerindenlik ilkesi gereğince çevre

sorunlarının çözümü, önlenmesi konusunda yerel yönetimler ilk akla gelen çözüm mekanizmalarından biridir (Zeytin ve Kırlıoğlu, 2014). Çünkü o bölgede meydana gelen sorunlar, bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri, çözüm sağlayabilmek için kullanılacak araçlar, bu araçların nasıl daha faydalı kullanılabileceğini o bölgede yaşayan insanlar en iyi bilmektedir (Kaman, 2017).

Rio Konferansı'nın (1992) sonucu olarak karşımıza çıkan Gündem 21'de yerel yönetimlerin çevre konusunda ne kadar önemli kurumlar olduğu vurgulanmıştır. 1970'li yıllardan itibaren çevre sorunlarıyla karşılaşan ve çevre konusunda önemli adımlar atan ülkemizde belirlenen çevre politikalarının gerçekleştirilmesinde yerel yönetimlerin payı büyüktür. Ayrıca Devlet Planlama Teşkilatı' nın (2001) yayınladığı Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda çevre sorunlarının meydana geldikleri bölgeye özel olmaları sebebiyle çevre yönetimi konusunda yerel yönetimlerin birinci derecede sorumlu kurumlar olması gerektiği ancak bu şekilde çevrenin ve doğal varlıkların korunabileceği belirtilmektedir. Yönetim hiyerarşisi gereği halkın sorunlarına en yakın konumda bulunan kurumlar yerel yönetimlerdir. Bu sebeple çevre politikalarını belirleyecek ve uygulayacak kişilerin yerel yönetimler olması gerekmektedir (Zengin ve Esedov, 2011). Yerel yönetimlerin kent ile ilgili çevre politikası belirlerken kentin sahip olduğu sosyal, ekonomik, demografik, çevresel özelliklerini göz önünde bulundurarak politika belirlemeleri gerekmektedir ayrıca belirledikleri politikayı uygulayabilmek için özerk yapıya sahip olmalarının sağlanması gerektiği unutulmamalıdır (Zengin ve Esedov, 2011).

Yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyelere de çevre yönetimi konusunda sahip olduğu özellikler sebebiyle oldukça önemli pozisyonda olan kurumlardır. Çevre kirliliğinin önlenmesi, kentin sürdürülebilirliğinin sağlanması konusunda belediyelerin belirledikleri çevre politikalarının önemi gün geçtikçe artmaktadır (Zülfikar ve Beken, 2014). Kentte meydana gelen çevre sorunları doğrudan kentte yaşayan bireyleri ilgilendirdiğinden belediyelere büyük görevler düşmektedir (Öztaş ve Zengin, 2008). Türkiye'de mevcut mevzuat doğrudan ve dolaylı yetkiler vererek belediyeleri çevre yönetimi konusunda görevlendirmektedir, belediyelerin çevre konusunda sahip olduğu görev ve yetkilerden dolayı yapmış

oldukları hizmetler idari kolluk hizmeti taşımaktadır (Kocalar, 2014). Öztaş ve Zengin (2008) tarafından yapılan çalışmada ülkemizde belediyelerden çevre yönetimi konusunda yeterince faydalanılmadığı belirtilmiş ve çevre yönetiminde belediyelerden etkili bir şekilde yararlanılmasının sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Çevre sorunları yerelde meydana gelmektedir ve belediyeler yerel hayata yakın olan kurumlar özelliğine sahiptirler, bu iki özellik birbirini tamamlamaktadır.
- Çevre sorunlarının temel sebebi insan faaliyetleridir, ortamda insan olduğu sürece bu sorunlar çıkmaya devam edecektir ve çevre sorunları meydana geldikleri bölge ile sınırlandırılamamaktadırlar, belediyelerin büyük çoğunluğunun sınırları sorunların meydana geldiği bölgelere müdahale edebilecek boyutlardadır.
- Çevre yönetiminin sağlanabilmesi için o çevrede yaşayanların katılımının sağlanması gereklidir ve çevre sorunlarının giderilmesi için herkesin çaba sarf etmesi gerekmektedir. Belediyelerin sahip olduğu katılım esaslı yönetim ve demokratik yapı bu duruma elverişli olmasına imkân tanımaktadır.

Belediyelerin çevreye ilişkin görevleri, yetkileri ve sorumlulukları 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda, büyükşehir belediyelerinin çevreye ilişkin görevleri, yetkileri ve sorumlulukları, 2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nda yer almaktadır.

Belediyeler çevreye ilişkin politikalarını gerçekleştirebilmek için finansal kaynaklara ihtiyaç duymaktadırlar. Belediyeler kendi bütçeleri haricinde il özel idaresinin bütçesinden, gönüllü bağışları, sponsorlar, gönüllü kuruluşlar, mesleki kuruluşlardan, çevreye ilişkin alınan vergilerden yerel yönetimlere ayrılan paylardan politikalarını gerçekleştirebilmek için yararlanabilmektedirler (Çoban ve Kılıç, 2009). Ancak çoğu zaman belediyelerin çevre politikalarını gerçekleştirebilmek için belirtilen finans kaynakları yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple belediyelere daha çok finansal kaynak sağlanmalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
HATAY İLİ'NDE BELEDİYELERİN UYGULADIKLARI ÇEVRE POLİTİKALARI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI

Tez çalışmasının bu bölümünde, Hatay İli' nde yerel düzeyde çevre politikalarından sorumlu olan Hatay Büyükşehir Belediyesi ve Hatay Büyükşehir İlçe Belediyelerinde yer alan uzman kişi ve yöneticilere yönelik olarak yapılmış olan görüşmeleri kapsayan alan araştırmasına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Bu kapsamda öncelikle Hatay ili hakkında genel bilgilere yer verilmiş devamında alan araştırmasının konusu, önemi, verilerin elde edilmesi, elde edilen verilerin analiz yöntemi, analiz sonuçları ve sonuçlara ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

3.1. HATAY İLİ HAKKINDA BİLGİ

Dünyada en eski yerleşim yerlerinden biri olarak bilinen, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Hatay ili Türkiye'nin en güneyinde yer alan sınır illerinden biridir. Tarihçesi oldukça eski olan ilde ilk yerleşimin Orta Paleotik Dönem' de (İ.Ö. 100,000) olduğu bilinmektedir, 1936 yılında "Hatay" adı ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından verilmiştir (Hatay Valiliği, 2019). 1939 yılında anavatana katılan Hatay ili Müslümanlık, Musevilik ve Hristiyanlık olmak üzere üç dine mensup bireylerin barış içerisinde yaşadığı bir ildir. Hatay ili sahip olduğu konumu, doğal güzellikleri ve kültürel yapısı sebebiyle önemini uzun yıllar boyunca koruyacak bir ildir.

Hatay ili 35° 52' -37° 04' kuzey enlemleri, 35° 40'- 36° 35' doğu boylamları koordinatlarında yer almaktadır (Hatay Doğaka, 2019), yüzölçümü 5403 km^2 olan ilin topraklarının % 46,1'ini dağlar, %24'ünü platolar ve %33,5'ini ovalar oluşturmaktadır (Hatay Valiliği, 2019). Türkiye'de Osmaniye, Adana, Gaziantep komşu illerken, savaş öncesinde Hatay ili için önemli bir ticari geçim kaynağı olan Suriye ülkesi ile kara sınırı mevcuttur.

Hatay'ın Reyhanlı, Samandağ, Antakya, Belen, Yayladağı, Defne, Kırıkhan, Altınözü, Erzin, Arsuz, Hassa, Dörtyol, İskenderun, Kumlu, Payas olmak üzere toplamda 15 ilçesi bulunmaktadır. 15 ilçe ve 1 büyükşehir olmak üzere kurulu 16 belediye ve 590 mahalle bulunmaktadır (http://hatay.gov.tr/ilcelerimiz Erişim Tarihi: 09.05.19).

"Medeniyetler Şehri" olarak tanımlanan Hatay ilinde 1.609.856 kişi yaşamaktadır (http://hatay.gov.tr/ilcelerimiz Erişim Tarihi: 09.05.19). 2011 yılında başlayan Suriye'de başlayan savaş ile birlikte ilin nüfusu hızla artmıştır. Kilometre kare başına 274 bireyin düştüğü ilde 809.484 erkek, 800.372 kadın yaşamaktadır, nüfusun büyük çoğunluğu başta Antakya devamında İskenderun ve Defne ilçelerinde yaşamaktadır (Hatay Valiliği, 2019).

İlde geçim kaynağı olarak başta tarım, hayvancılık, lojistik, ayakkabıcılık, demir çelik üretimi, çırçır, dericilik, mobilyacılık faaliyetleri yer almaktadır. Sahip olduğu ılıman iklim şartları sayesinde tarım faaliyetleri ilde önemli bir geçim kaynağıdır. Türkiye'de mandalina, maydanoz, pazı, dereotu yetiştiriciliği konusunda Hatay ili ilk sırada yer alırken Türkiye'de tarım ürünleri üretimi bakımından 21. sırada yer almaktadır (Hatay Valiliği, 2019).

Sanayi faaliyetleri çok yaygın olmamakla birlikte İskenderun ilçesi sanayi açısından en gelişmiş ildir. İskenderun'da bulunan demir çelik fabrikaları sayesinde ilin yaklaşık 12 milyon ton çelik üretim kapasitesi mevcuttur (Hatay Valiliği, 2019). Araç filtresi üretimi konusunda da il Türkiye'de önemli bir konumdadır, İskenderun'da kurulu filtre fabrikalarının birçoğu yurtdışında önemli araç firmalarına ürün satmaktadırlar.

Turizm faaliyetleri il içim önemli bir geçim kaynağıdır. Sahip olduğu eşsiz doğal güzellikler her yıl binlerce yerli ve yabancı turistin ile gelmesini sağlamaktadır. Ancak Hatay'da mevcut olan güzelliklerin birçoğu plansız ve çarpık kentleşmeden dolayı tehdit altındadır (Adıgüzel ve Tek, 2014). Ayrıca ilin sahip olduğu yemek kültürü 2017 yılında gastronomi şehri seçilmesini sağlamıştır. İl sahip

olduğu yemek kültürü sayesinde sene içerisinde birçok gastronomi gezisine ev sahipliği yapmaktadır.

Hatay ili batı ülkelerinin Ortadoğu ülkelerine giriş kapısıdır, Suriye savaşı öncesinde lojistik sektörü de ilin geçim kaynakları arasında ilk sıralarda yer almaktaydı. Ancak Suriye'de başlayan savaştan dolayı güvenlik açısından Cilvegözü sınır kapısının uzun bir süre kapalı alması başta lojistik sektörü olmak üzere ilin ekonomisini ciddi boyutlarda etkilemiştir. İlde kara, suyolu, demiryolu ve hava yolu taşımacılığı gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de kara yolu taşımacılığı konusunda ünlü olan il sahip olduğu kara filosuyla İstanbul'dan sonra 2. sırada yer almaktadır aynı zamanda liman faaliyetleri de hızla gelişmektedir, ayrıca yapılan yatırımlarla limanlarında konteyner elleçleme kapasitesinin 3 milyon TEU' ya ulaşması beklenmektedir (Hatay Valiliği, 2019). Canlı hayvan taşımacılığı konusunda İskenderun Limanı ülkede akla gelen ilk limanlardan biridir. İlin coğrafi konumu diğer ülkelerin orta doğu ülkelerine geçişi için önem arz etmektedir. Bu sebeple savaş bitiminde ilde lojistik faaliyetleri açısından ciddi bir canlanmanın gerçekleşmesi beklenmektedir.

İl dış ticaret faaliyetleri konusunda da Türkiye'de ilk sıralarda yer almaktadır. 2019 yılı temmuz ihracat verilerine göre ilk yedi ayda yaklaşık 1.639.999.000 dolarlık ihracat gerçekleştirilmiş olup, ihracat tutarı açısından Türkiye'de 10. sırada yer almaktadır (https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html, Erişim tarihi: 10.08.19).

İl sahip olduğu coğrafi konumun avantajlarını henüz tam olarak kullanamamaktadır. Örneğin il yenilenebilir enerji kaynakları konusunda oldukça zengindir, rüzgâr enerjisinden ve güneş enerjisinden elektrik üretmek için ideal konumdadır. Enerji üretimi konusunda ilde yatırımlar gerçekleştirilmiş ancak henüz bu yatırımlar tamamlanmamıştır. Yatırımların tamamlanmasıyla birlikte il kendi enerji ihtiyacını yenilenebilir kaynaklardan sağlayabilecek ve ihtiyaç fazlası olan enerji miktarını ülke şebekesine verecektir.

Hatay ili 2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile toplam nüfusu 750.000'i geçmesi sebebiyle büyükşehir olma hakkını kazanmıştır. Hatay ilinde büyükşehir belediyesinin kurulmasıyla birlikte kentte birçok değişiklik meydana gelmiştir. İl özel idaresi, bucak ve bucak teşkilatları, köyler ve beldeler kaldırılmış, Defne, Antakya, Arsuz, Payas ilçeleri kurulmuş, bazı ilçelerin sınırları değiştirilmiştir (On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012). İlçe belediyelerinin görev dağılımında değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Örneğin önceden belediyelerin yapmış olduğu kanalizasyon, katı atık depolama, katı atıkların bertarafı, su işleri On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012) ile 2014 yılında kurulan HATSU- Hatay Büyükşehir Belediyesi Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü'ne devredilmiştir. Hatay ilinin yapılan son değişikliklerden sonra kurulan yeni ilçeleriyle birlikte olan görünümü şu şekildedir:

Şekil 2
Hatay İl Haritası

Kaynak: http://cografyaharita.com/haritalarim/4l_hatay_ili_haritasi.png Erişim Tarihi: 19.05.19.

Hatay ilinin büyükşehir belediyesi olmasının siyasi, kentsel ve mali yapı üzerinde birçok etkisi olmuş ve olmaya devam edecektir (Adıgüzel ve Tek, 2014). Bunlardan çevreye ilişkin olanlarından birkaçı; büyükşehir merkezine uzak olan yerlere hizmet götürülmesinde problemler meydana gelmesi, imar ve planlama hizmetlerinin büyükşehir belediyesine devredilmesiyle birlikte kentin imar planının düzgün yapılmaması gibi durumlarda birçok yeni problemin meydana gelmesi şeklinde sıralanabilir (Adıgüzel ve Tek, 2014).

3.2. HATAY İLİ BELEDİYELERİNİN ÇEVRE FAALİYETLERİ HAKKINDA BİLGİLER

Bu başlık altında öncelikle Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin çevre politikasını gerçekleştirmek adına yapmış olduğu faaliyetler hakkında bilgi verilmiş devamında ilçe belediyelerinin çevre faaliyetlerine yer verilmiştir. Ayrıca ilin büyükşehir belediyesi olmasıyla birlikte su ve kanalizasyon hizmetlerini vermek üzere kurulan Hatay Su ve Kanalizasyon İdaresi (HATSU) ve HATSU' nun çevre faaliyetlerine yer verilmiştir. İlin çevre açısından genel durumunu yansıtan Hatay İl Çevre Durum Raporu en son başlık olarak incelenmiştir.

3.2.1. Hatay Büyükşehir Belediyesi Çevre Faaliyetleri Hakkında Bilgiler

Bu başlık altında Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin çevre politikası hakkında bilgi verilmiş, devamında Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin çevre konusu açısından zayıf ve güçlü yönleri incelenmiş, vizyon ve misyon ifadeleri çevre kavramı açısından incelenmiş, stratejik planında ve faaliyet raporunda çevre politikalarının gerçekleştirilmesi için planlanan ve gerçekleştirilen faaliyetlere yer verilmiştir.

Hatay Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 2019 Performans Programı (2018) raporunda belediyenin temel politikasını X. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2013) "Mahalli İdareler" başlığı altında mahalli idareler için belirlenen politikalar oluşturduğu görülmektedir. Yapılan incelemelerde birçok belediyede benzer şekilde politika belirleme süreci izlendiği görülmüştür. Bu politikalardan

çevre ile ilişkili olanları şu şekildedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2019 Performans Programı, 2018):

- "Büyükşehir belediyelerinin genişleyen hizmet alanları ve farklılaşan görev ve sorumluluklarıyla uyumlu, her kademede hizmetin niteliğine göre farklılaşan ve mekânsal özellikleri dikkate alan düzenlemeler yapılacaktır."
- "Büyükşehir belediyelerinin genişleyen görev alanları sebebiyle, su ve kanalizasyon idarelerinin hukuki ve kurumsal yapısı yeniden düzenlenecektir."
- "Mahalli idarelerin kaynaklarını, kamu mali yönetiminin temel ilke ve araçları çerçevesinde stratejik önceliklere göre tahsis etmeleri sağlanacak, temsil ve karar alma süreçlerine katılım mekanizmaları da gözetilerek hesap verebilirlik güçlendirilecektir."

ifadeleri yer almaktadır.

Hatay Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 2015-2019 Stratejik Plan'da (2014) yapılan GZFT analizinde çevre konusuna yer verildiği görülmektedir. Vatandaşların ve kamu kuruluşlarının gün geçtikçe çevre konusunda duyarlılığının artması bir fırsat olarak belirtilmiştir, ayrıca ilin sahip olduğu yenilenebilir enerji kaynaklarının potansiyelinin yüksek olması da fırsatlar arasında sayılmıştır (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014). Hazırlanan planda tehditlerinin neredeyse büyük çoğunluğunun çevre sorunlarının temel sebeplerinin olduğu ve bunların il için birer tehdit olduğu görülmektedir. Örneğin hızlı nüfus artışı, sanayi faaliyetlerinin ve kentleşmenin sonucu olarak meydana gelen kirlilik, küresel ısınma, ilde kişi başına düşen araç sayısının fazla olması, toplu taşıma sistemlerinin yetersizliği ve toplu taşımanın etkin bir şekilde kullanılamıyor olması, plansız kentleşmenin meydana getirdiği imar kirliliği, oluşturulan yeşil alanların nüfus artış hızı karşısında yetersiz olması tehditler olarak sıralanmıştır (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014).

Belediyenin vizyon ve misyon ifadelerinde de çevre kavramına ilişkin izler bulunmaktadır. Misyon ve vizyon ifadelerinde yaşam kalitesi kavramına yer verilmiş, vizyon ifadesinde ilin sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yer verilmiştir

(Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014). Ancak ifadelerin çevrenin korunması adına yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Çevre konusunda stratejik hedeflere, planda 3 temel strateji alanı olarak belirlenen "Kurumsal Dönüşümün Gerçekleştirilmesi, Kentsel Dönüşümün Sağlanması, Toplumsal Dönüşümün Teşviki" başlıkları altında yer verilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014). Tüm stratejik alanların çevre ile bağlantısı bulunmaktadır. Stratejik hedeflerin belirlenmesi aşamasında paydaş analizlerinin kullanıldığı, paydaşların fikirlerine önem verildiği görülmüştür, stratejik plan hazırlanması aşamasında belediye çalışanlarına ve vatandaşa (tüm ilçelerden vatandaşların katılımı sağlanmış, değerlendirme ilçe ilçe gerçekleştirilmiş) anket uygulandığı, belediye hizmetlerinin değerlendirildiği, vatandaşın ve belediye personelinin ilçelerde öncelikle hangi alanlarda belediye tarafından hizmet verilmesi istendiği ortaya çıkarılmıştır (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014). Anket sonuçları incelendiğinde çevreye ilişkin yapılması istenen faaliyetlerin otopark, ulaşım düzenlemesi, park ve yeşil alan yapımı, köprü, üst geçit vb. yapılması konularının olduğu görülmüştür (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014).

Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin stratejik amaçlar için tahmini maliyetleri belirlediği ve bu maliyetleri geçmiş yıllarla kıyasladığı da raporda görülmüştür (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014). Çevre adına belirlenen ancak doğrudan çevre başlığı altında yer almayan stratejik hedefler şu şekildedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014):

- AB standartlarına uyum sağlanması adına çalışmaların devam etmesi,
- Planlı kentleşmenin sağlanabilmesi için kentsel dönüşüm yöntemlerinin kullanılması, kentlinin yaşam kalitesinin yükseltilmesi,
- Sahillerin ve yakın çevrelerinin düzenlenmesi,
- Tabiat varlıkları üzerinde rekreasyon alanı ve turizm tesisi projelerinin yapılması,
- Yaylalarda rekreasyon alanlarının yapılması,

- İlin sahip olduğu kalelerin bakım- onarımlarının yapılması, temizlenmesi, çevre düzenlemelerinin yapılması, sürdürülebilirliklerinin sağlanması,
- Göllerin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla gerekli faaliyetlerin yapılması,
- Yolların asfaltlanması, asfaltlı yolların bakım-onarım çalışmalarının gerçekleştirilmesi,
- Kişi başına düşen yeşil alan miktarının arttırılması,
- Katı atık yönetim planının yapılması,
- İlin enerji üretim kapasitesinin arttırılması amacıyla güneş enerjisi santrallerinin ve rüzgar enerjisi santrallerinin yapım yerlerinin tespiti, imar düzenlemelerinin yapılması
- Sulanan arazilerin arttırılması,
- Tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması,
- Ulaşım problemlerinin çözümünün sağlanması adına faaliyetlerin gerçekleştirilmesi

Çevre adına belirlenen ancak doğrudan çevre başlığı altında yer alan stratejik hedefler şu şekildedir (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı, 2014) :

- İl genelinde hava kirliliğinin önlenmesi amacıyla doğal gaz kullanımının teşvik edilmesi amacıyla bilgilendirmelerin gerçekleştirilmesi,
- Doğal gaz kullanımının il genelinde yaygınlaşması için gerekli faaliyetlerin gerçekleştirilmesi,
- Gürültü kirliğinin azaltılabilmesi için gürültü haritalarının oluşturulması,
- İnşaat sektöründen kaynaklı meydana gele atıklar için depolama alanlarının oluşturulması, vahşi depolama alanlarının ıslahına ilişkin çalışmaların gerçekleştirilmesi
- İl çapında doğal alanların, biyolojik çeşitliliğin korunmasını sağlamak amacıyla projelendirme çalışmalarının yapılması,
- Vatandaşın çevre konusunda ihtiyaçlarının belirlenmesi amacıyla anket vb. çalışmaların yapılması

- Sanayi faaliyetlerinin gerçekleştirilirken çevrenin göz önünde bulundurulmasını sağlamak amacıyla kamu ve özel sektör şirketlerinde eğitimlerin verilmesi
- Tıbbi atıkların bertarafına ilişkin çalışmaların gerçekleştirilmesi
- İskenderun Körfezi'nde ulaşım kaynaklı kirliliğin engellenmesi adına çalışmaların gerçekleştirilmesi, gemi atıkları için atık kabul tesislerinin kurulması
- Asi nehri ve çevresinde ıslah çalışmalarının gerçekleştirilmesi ve nehrin ve yakın çevresinin temizlenmesi şeklinde belirlenmiştir.

Belirlenen hedefler incelendiğinde kentin temel çevre sorunlarının giderilmesine yönelik olduğu görülmektedir. Ancak planda Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu' na (2018) göre eksik olan noktalar mevcuttur. Örneğin hedeflerin gerçekleştirileceği tarihler, hedeflerin gerçekleştirilmesinden sorumlu olan birimler, belirlenen hedeflerin önem ve öncelik sıralaması, hedeflerin birbirleri ile olan bağlantıları göz önünde bulundurulmamıştır, performans göstergelerine stratejik planda yer verilmemiştir. Uygulanmakta olan stratejik planın değerlendirilmesi yapılmamıştır. Bu eksiklikler kaynakların israfına sebep olabilecek, çevrenin korunması amaçlanırken çevreye zarar verilmesine sebep olabilecek eksikliklerdir. Hedeflerin gerçekleştirilmesinden sorumlu birimler performans programında tanımlanmıştır.

Hatay Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 2018 yılı faaliyet raporu kapsamında il genelinde çevre politikasının gerçekleştirilmesi adına aşağıdaki faaliyetler gerçekleştirilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019):

- 2018 yılı içerisinde 1 adet köprü ve 1 adet alt geçidin yapımı tamamlanmış olup 2 adet köprünün ise yapımı devam etmektedir. 2018 yılı içerisinde il genelinde 17 adet menfez, 7.898,5 m taş duvar ve 864 m istinat duvarı yapılmış, diğer menfez ve duvar çalışmaları için yaklaşık olarak 7.000.000,00 TL harcanmıştır. İl genelinde 2.088.668,50 m^2 kilitli parke taşı döşemesi gerçekleştirilmiştir. İl genelinde dekoratif kaldırım yapılmış, yaklaşık olarak

4.750.000,00 TL harcanmıştır. İl genelinde yağmur suyu hattı yapımı ve büz döşemesi çalışmaları yaklaşık 5.500.000.00 TL' ye mal olmuştur.

- İl genelinde çevre düzeni planı ve imar planı yapımı faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 89.000 hektarlık alanda 1/5000 ölçekli Revizyon ve İlave Nazım İmar Planı ve 1000 hektarlık alanda 1/5000 ölçekli Revizyon ve İlave Koruma Amaçlı Nazım İmar Planlarının yapım işlemi tamamlanmıştır.
- Altınözü İlçesi'nde Katı Atık Bertaraf ve Düzenli Depolama Tesisi yapılması amacıyla 360 hektarlık alanda 1/5000 ve 1/1000 ölçekli halihazır çalışması tamamlanmıştır.
- 2 anaokulunda öğrencilere bitki eğitimi verilmiştir.
- Tarımsal amaçlı sulama tesislerinin yapımı gerçekleştirilmiştir. Antakya ilçesinde Oğlakören, Serinyol, Uzunalıç Mahallelerinde, Kırıkhan ilçesi Balarmudu Mahallesi, Yayladağı ilçesi Yoncakaya Göleti sulama tesisi yapılmış, Hassa ilçesi Küreci Mahallesi sulama tesisi tamamlanmış, Antakya ilçesi Maraşboğazı Mahallesi, Hassa ilçesi Mazmanlı Mahallesi sulama tesisi yenileme işi tamamlanmıştır.
- Yerli üretime ve çiftçilere destek amacıyla geliştirilen "Doğal Yaşam ve Üretim Çiftlikleri" projesi kapsamında Yayladağı Leylekli Mahallesi'nde ilk tohumlar atılmıştır.
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği gereği Çevre Şehircilik Bakanlığı ve TÜBİTAK-MAM ile birlikte "Türkiye'de Kaynak Bazlı Gürültü Modellemesi İçin Envanter Altyapısısın Oluşturulması Projesi" kapsamında ilde kaynak bazlı gürültü modellemesi için alt yapı çalışmaları Antakya, Samandağ, Arsuz, Defne, İskenderun, Dörtyol ilçelerinde yapılmıştır.
- Çevre Şehircilik Bakanlığı ve TÜBİTAK-MAM arasında imzalanan sözleşme gereği 26.02.18 tarihinde " Yerleşim Alanlarında Kaynak Bazlı Gürültü Simülasyon Modellerinin Geliştirilmesi Projesi" başlatılmış, sanayi tesisleri, eğlence yerleri, karayolları, demir yolları için gürültü modellemesi çalışmalarına başlanmıştır.
- Japonya Hükümeti'nin mali destek sağladığı, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve BM Kalkınma Programı işbirliğinde yürütülen Güneydoğu

Anadolu Bölgesi'nde Sosyal İstikrarın Güçlendirilmesi Projesi kapsamında, büyükşehir belediyesinin çevre ve atık yönetimi hizmetlerinin verimliliğini arttırmak, etkin bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak amacıyla Reyhanlı ilçesinde atık transfer istasyonu kurulması ve atıkların taşınması için gerekli olan araçların alınması gerçekleştirilmiştir.

- Çevre duyarlılığının arttırılması, çevre bilincinin gelişmesi amacıyla " Yaygın Çevre Eğitimi" projesi başlatılmıştır. Temel çevre eğitimi vermek için tüm hazırlıklar proje kapsamında yapılmış, projenin öğrencilere yönelik olan bölümü özel okullarda, talep eden devlet okullarında uygulanmaya başlanmıştır. 20 ilk ve ortaokulda eğitimler düzenlenmiş, yaklaşık 1000 öğrenciye eğitim verilmesi sağlanmıştır. Projenin sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanmaktadır.
- 5-10 Haziran Çevre Haftası olması sebebiyle, Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi ve , Çevre Koruma ve Temizlik İşleri Şube Müdürlüğü tarafından, STK'ların, ilçe belediyelerinin, öğrencilerin, akademisyenlerin ve vatandaşların katılımının sağlandığı etkinlikler düzenlenmiştir.
- Personelin eğitimine önem verilmiş, çevre konusunda personelin birçok hizmet içi eğitime katılması sağlanmıştır. "Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Konferans Salonunda Atıksu arıtma tesislerinin inşası ve işletilmesinde kamu özel sektör işbirliğinin araştırılması projesi kapanış toplantısı", "İklim Değişikliği Alanında Kapasitenin Geliştirilmesi Programı Hatay'da Sürdürülebilir Bir Gelecek İçin Projesi" kapsamında düzenlenen "İş Adamları İçin İklim Değişikliği" , "Yeşil Yatırımlara Yönelik İş Planının Hazırlanması" ve "Üniversite Öğrencileri için Farkındalık Seminerleri", "Gürültü Haritalama ve Modelleme Eğitimi", "Yerleşim Alanlarında Kaynak Bazlı Gürültü Simülasyon Modellerinin Geliştirilmesi Projesinin Sonuçlarının Değerlendirilmesi Toplantısı" na belediye personelinin katılımı sağlanmıştır.
- Deniz ve kıyı kirliliğinin önlenmesi amacıyla 15 Nisan-15 Kasım tarihleri arasında deniz ve kıyı temizliği çalışmaları gerçekleştirilmiş, 158 km deniz ve kıyı uzunluğuna sahip ilde Erzin, Payas, Dörtyol, İskenderun, Samandağ, Arsuz sahillerinde deniz ve kıyı temizliği çalışmaları gerçekleştirilmiş, 1000 ton atık toplanmış, toplanan atıkların bertarafı sağlanmıştır. Samandağ

kumsalı nesli tükenme tehdidi altında olan Yeşil Deniz Kaplumbağası (Chelonia Mydas) için önemli yuvalama kumsallarından biridir. Temizleme çalışmaları sayesinde yeşil deniz kaplumbağalarının temiz sahilde yuvalaması sağlanmakta, temiz denizde yaşama imkânı sağlanmakta neslinin devamına ilişkin katkıda bulunulmaktadır.

- Balıkçıların balık tutarken ağlarına takılan katı atıkları tekrardan denize bırakmalarını engellemek, teknelerde biriktirip barınağa dönüldüğünde boşatılması amacıyla balıkçı barınaklarına deniz atık konteynırları yerleştirilmiştir. Konteynırlarda biriken atıklar deniz atıkları toplama aracı ile bertaraf tesisine gönderilmektedir.
- İskenderun ilçesi sahip olduğu coğrafi konumu sebebiyle deniz taşımacılığı konusunda oldukça önemli bir konumdadır. Ancak deniz yolu taşımacılığı faaliyetleri sırasında deniz araçlarının petrol sızıntıları, atıklarını denize bırakmaları kirliliğe sebep olmaktadır. Ayrıca tanker taşımacılığından kaynaklı kaza riskine de açık hale gelmektedir. Bu sebeple Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan gemi ve deniz araçlarından kaynaklanan atıkların toplanması, bertarafı, kirlilik denetimi, tespiti, gerekli cezai yaptırımların uygulanması amacıyla yetki devri talep edilmiştir.
- İlde Hassa, Dörtyol, Kırıkhan ve Reyhanlı ilçelerinde transfer istasyonu, Samandağ ilçesinde bir adet geçici transfer istasyonu bulunmaktadır. Dörtyol'da bulunan transfer istasyonunun sözleşme süresi sona ereceği tarihe kadar İskenderun Körfez Katı Atık Birliği'ne devredilmesine karar verilmiştir.
- İl genelinde bulunan transfer istasyonlarından ortalama 670 ton/gün katı atık Gökçegöz Düzenli Depolama Sahalarına getirilmekte, Kumlu Belediyesi tarafından toplanan katı atıkların bir kısmı Reyhanlı bir kısmı ise Kırıkhan transfer istasyonuna getirilmektedir.
- BM Kalkınma Programı Türkiye Dayanıklılık Programı 2018-2020 Belediye Hizmetleri Bileşeni, Avrupa Birliği Suriye Krizi Bölgesel Güven Fonu(MADAD) hibesi ile finansmanı sağlanacak Yayladağı ve Kırıkhan ilçelerinde katı atık transfer istasyonu yapılması ve atıkların transferinin sağlanması, istasyonlarda kullanılacak araçların alınması amacıyla protokol imzalanmış, 2 adet kazıcı- yükleyici belediyeye teslim edilmiş, transfer

istasyonlarının avan projesi hazırlanmış, 2019 yılında tamamlanması planlanmıştır.

- Antakya Gökçegöz Katı Atık Düzenli Depolama Sahası'nın kapasitesinin dolması sebebiyle Antakya, Altınözü, Defne, Kırıkhan, Kumlu, Hassa, Reyhanlı, Samandağ ve Yayladağı ilçelerinin evsel atıklarının toplanması için yeni saha bulma çalışmaları devam etmektedir. İskenderun Körfez Katı Atık Düzenli Depolama Sahası'ndan kaynaklanan sızıntı suların sızıntı suyu havuzunda biriktirilmesi ve paket arıtma ile arıtması gerçekleştirilerek kanalizasyona verilmesi sağlanmıştır.
- Antakya Gökçegöz Katı Atık Düzenli Depolama Sahası'na depolanan atık miktarının artması sebebiyle 1 adet sızıntı suyu toplama havuzu yapılmıştır.
- 2018 yılında sanayi kaynaklı 4000 ton evsel nitelikli atık bertaraf edilmiştir.
- Gökçegöz Katı Atık Düzenli Depolama Sahası'nda evsel nitelikli katı atıkların depolanmasından dolayı meydana gelen metan gazından elektrik enerji elde edilmektedir. Bu amaçla Biyogaz Elektrik Enerji Üretim Tesisi kurulması ve 15 yıllığına yap-işlet yöntemi ile kiralanarak cirosundan kar payı verilmesi işi ihale edilmiştir.
- Yenilenebilir enerji kapsamında sayılan metan gazından elektrik enerjisi üretilmesi il için oldukça önemli bir atılımdır. Çöpte meydana gelen metan gazı CO_2 ile kıyaslandığından 21 kat daha zararlı bir gazdır. Bu şekilde enerji üretilerek metan gazının sebep olduğu sera etkisi azaltılmakta, böylece çevreye verilen zarar asgariye indirilmeye çalışılmaktadır. Sera gazı salınımının azaltılması hedefine %50 oranında ulaşılmıştır. Projenin uygulanma başarısı %100'dür. Elde edilen elektrik enerjisi ile binlerce konutun elektrik ihtiyacı karşılanmıştır.
- Hatay Büyükşehir Belediyesi Antakya, Hassa, Kırıkhan, Samandağ, Yayladağı, Kumlu, Altınözü, Defne, Reyhanlı (toplam 9 ilçe) ilçelerinde faaliyet gösteren sağlık kuruluşlarında oluşan tıbbi atıkları Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği ve ilgili mevzuat kapsamında ayrı olarak toplama, taşıma ve bertarafını gerçekleştirmektedir. 9 ilçede 1.404.666 kg tıbbi atık toplanmıştır. Dörtyol, Payas, Belen, Erzin, İskenderun, Arsuz ilçelerinde meydana gelen tıbbi atıkların toplanma, taşıma ve bertaraf işlemleri İskenderun Körfez Katı Atık Birliği tarafından gerçekleştirilmektedir. 6

ilçeden 2018 yılında 682.235kg tıbbi atık toplanmıştır. İl genelinde toplanan tıbbi atıklar sterilize edilmekte daha sonra düzenli depolama sahasında depolanmaktadır.

- İlde 2018 yılında 2627kg atık pil toplanmıştır. İlde atık pillerin toplanması ve bertarafı konusunda yetkili olan kuruluş bakanlık tarafından yetkilendirilen TAP Derneği'dir.
- İl genelinde 2018 yılında 480.210 kg hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atığı toplanmıştır. İlde kaçak dökümlerin önlenebilmesi için Hafriyat Yönetim Bilgi Sistemi (Araç Takip Sistemi) devreye alınmıştır.
- HADO projesi kapsamında gerekli resmi işlemler yapılmış, altyapı çalışmaları nedeniyle projeye tam olarak başlanamamıştır. Araç tanıtımı ve projenin seyri ile ilgili organizasyonlar yapılmıştır.
- Belediye personeline 2018 yılı içinde çevre, çevre koruma konusu hakkında eğitim verilmemiştir.
- İlde çevreye ilişkin 180 arazi yangını, 2070 otlak alan yangını, 227 orman yangını, 553 bahçe yangını, 460 çöp yangını, 560 anız yangınına müdahale edilmiştir.

Tablo 3'te Hatay Büyükşehir Belediyesi'nin 2018 yılı faaliyet raporu incelenmiş, belediyenin stratejik hedeflerine, hedeflerin performans göstergelerine, hedefleri gerçekleştirmek için yapmış oldukları faaliyetlere ve gerçekleşme oranlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.
Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu Analizi

Stratejik hedef	Performans hedefi/ Faaliyet	Hedef	Gerçekleşen	Gerçekleşme oranı	Açıklama
Sahillerimizin ve yakın çevrelerinin düzenlenmesi ve turizme kazandırılması	**Performans hedefi:** Toplanacak atık miktarı (ton)	1000	1000	%100	
	Faaliyet: Sahillerimizde Mavi Bayrak çalışmaları yapmak (TL)	60.000	0	%0	Deniz kıyısı olan ilçelerde altyapı olmaması sebebiyle çalışmalara başlanamamıştır.
Hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı atıkları için düzenli depolama sahası inşaat ve işletilmesi planlamaları ve vahşi depolama yapılmış alanlar ile ilgili ıslah çalışmaları yapılması	**Performans hedefi:** Bertaraf edilecek katı atık oranı (%)	100	100	%100	
	Depolanan atık miktarı (m^3)	800.000	480.120	%60	Kış sezonu olduğu için inşaat sektöründe meydana gelen yavaşlama depolanan atık miktarının azalmasına neden olmuştur.
	Oluşturulan saha sayısı (adet)	2	2	%100	
	Yapılan denetim sayısı (adet)	268	265	%99	
	Faaliyet: İlimizde katı atık düzenli depolama ve bertaraf tesisi kurmak (TL)	5.000.000	0	%0	ÇED Süreci devam etmektedir.
	Katı atık yönetim planlarının hazırlanması(TL)	17.938.000	14.107.000	%80	
Doğal alanlar ve biyolojik çeşitliliğin korunması amacı ile ilimiz genelinde tespit ve projelendirme çalışmaları yapılması	**Performans göstergesi:** Korunan yuva sayısı (adet)	1400	1400	%100	
	Faaliyet: İlimizin mevcut biyoçeşitlilik değerleri için farkındalık çalışmalarının yapılması (TL)	25.000,00	0	%0	İç kaynaklar kullanılmıştır.
İskenderun Körfezinde deniz araçlarından kaynaklanan kirliliğin önlenebilmesi için kiralanacak deniz araçları ile müdahaleler gerçekleştirilmesi, atık kabul tesisleri kurulması	**Performans göstergesi:** Gemi atık transfer formları takip durumu (%)	100	0	%0	Gemilerde atık alımı hizmetine başlanmamıştır.
	Atık kabul tesisine verilen atık miktarını tutmak (%)	100	0	%0	Gemilerde atık alımı hizmetine başlanmamıştır.
	Faaliyet: Hizmet verilen limanların gemilerinin atığını verilen süreler içerisinde alıp atık kabul tesisine iletmek (TL)	100.000,00	0	%0	Gemilerde atık alımı hizmetine başlanmamıştır.

Tablo 5. (Devamı)

Nehir ve derelerin denize taşıdığı atıklar ile sahil şeritlerinin kirlenmesinin önlenmesi	**Performans göstergesi:** Toplanacak atık miktarı (ton)	400	1000	%250	Asi Nehri'nde bulunan su sümbüllerinin oluşturduğu kirlilikten ötürü toplanmasıyla atık miktarı artış göstermiştir.
	Memnuniyet oranı (%)	100	100	%100	
	Faaliyet: Kıyı ve deniz yüzeyindeki atıkların toplanması, deniz dibi temizliği ve sahil şeridinin temizlenmesi (TL)	3.020.000	355.772.00	%12	Personelin KHK ile İmar A.Ş.'ne geçtiğinden gerçekleşme miktarında sadece araç kiralamalar yer almaktadır.
Hava kirliliğinin önlenmesi için çalışmalar yapılması	**Performans göstergesi:** Karbon ayak izi rapor hazırlanması (adet)	1	0	%0	Proje hazırlık çalışmaları devam etmektedir.
	Faaliyet: İl genelinin sera gazı salınımını hesaplamak (TL)	10.000,00	0	%0	Proje hazırlık çalışmaları devam etmektedir.
İhtiyaç olan yerlerde Asi Nehri ve yakın çevresinin ıslahı ve temizlik çalışmalarının yapılması	**Performans göstergesi:** Dere ıslah işlemlerinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	İnşaat maliyetlerinde öngörülmeyen artışların doğması sebebiyle yatırım programından kaldırılmıştır.
	İki adet lastik sed baraj yapım işi tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	
	Faaliyet: İl genelinde dere ıslahı yapımı (TL)	5.000.000	0	%0	
	Asi Nehri üzerine 2 adet lastik set baraj yapım işi (TL)	12.000.000	0	%0	
Kişi başına düşen yeşil alanların arttırılması	**Performans göstergesi:** Samandağ ilçesi Kent Park Revizyon İşinin tamamlanma oranı (%)	100	5	%5	Devam ediyor
	Hassa ilçesi 15 Kasım Parkı Revizyon yapım işinin tamamlanma oranı (%)	100	10	%10	Devam ediyor
	Arsuz ilçesi 75. Yıl Parkı revizyon yapım işinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	Devam ediyor
	Reyhanlı ilçesi Yenişehir Gölü doğal sit alanı çevre düzenlemesinin tamamlanma oranı (%)				
	Maşuklu Mahallesi Parkı Rekreasyon işlerinin tamamlanma oranı (%)	100	0	0	
	Hatay ilinde muhtelif ilçelerde bulunan parkların onarım ve bakım işlerinin tamamlanma oranı (%)	100	100	%100	

Tablo 6. (Devamı

	Faaliyet: Hassa ilçesi Girne Mahallesi 15 Kasım Parkı revizyon yapım işi (TL)	4.000.000	0	%0	Devam ediyor
	Arsuz ilçesi 75. Yıl Parkı revizyon yapım işi (TL)	1.000.000	0	%0	Devam ediyor
	Reyhanlı ilçesi Yenişehir Gölü doğal sit alanı çevre düzenlemesi (TL)	2.000.000	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
	Maşuklu Mahallesi Parkı Rekreasyon alanı yapımı (TL)	2.000.000	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
	Hatay ilinde muhtelif ilçelerde bulunan parkların onarım ve bakım işleri (TL)	53.000.000	53.000.000	%100	
Tarımsal üretimi arttırmak ve çeşitlendirmek amacıyla sulanan arazi miktarının arttırılması	**Performans hedefi:** Yayladağı ilçesi Çatbaşı Sulama Gölet yapım işinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	Arazi elverişsizliği yüzünden iptal edildi
	Belen ilçesi Güzelyayla Göleti Sulama Tesisi yapım işinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
	Faaliyet: Yayladağı ilçesi Çatbaşı Sulama Gölet yapım işi (TL)	4.500.000	0	%0	Arazi elverişsizliği yüzünden iptal edildi
	Belen ilçesi Güzelyayla Göleti Sulama Tesisi yapım işi (TL)	400.000,00	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
Su kaynaklarının verimli kullanımı amacı ile tarımsal sulama faaliyetlerinin modernize edilmesinin sağlanması	**Performans göstergesi:** Kırıkhan ilçesi Delibekirli Mahallesi Sulama Tesis yenileme işinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
	Hatay ili 1. Bölge ve 2. Bölge Sulama Tesisleri bakım-onarım ve yenileme işlerinin yapılması (%)	100	100	%100	
	Dörtyol ilçesi mahalleleri, Arsuz ilçesi Üçgüllük Mahallesi Sulama Tesisleri yenileme işinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi

Tablo 7. (Devamı)

	Hatay ili Payas İlçesi Sulama Tesisi İsale Hattı yenileme işinin tamamlanma oranı (%)	100	0	%0	
	Hatay ili Arsuz İlçesi Işıklı Mahallesi Sulama Tesisi Yenileme yapım işi (%)	100	0	0	Tasfiye edilecek.
	Faaliyet: Kırıkhan ilçesi Delibekirli Mahallesi Sulama Tesisi yenilenerek daha verimli hale getirilecektir. (TL)	1.100.000	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
	Hatay ili 1. Bölge Sulama Tesisleri bakım-onarım ve yenileme yapım işi (TL)	750.000,00	790.000,91	%106,266	
	Hatay ili 2. Bölge Sulama Tesisleri bakım-onarım ve yenileme yapım işi (TL)	750.000,00	779.759,45	%103,967	
	Dörtyol ilçesi mahalleleri Sulama Tesisleri yenileme yapım işi (TL)	2.300.000	0	%0	Piyasa ekonomik şartlarının ani değişiminden dolayı gerçekleştirilemedi
	Arsuz ilçesi Üçgüllük Mahallesi Sulama Tesisi yenileme yapım işi (TL)	1.000.000	0	%0	
	Hatay ili Payas İlçesi Sulama Tesisi İsale Hattı yenileme yapım işi (TL)	600.000	0	%0	
	Hatay ili Arsuz İlçesi Işıklı Mahallesi Sulama Tesisi Yenileme yapım işi (TL)	800.000	0	0	Tasfiye edilecek.

Kaynak: Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019 kullanılarak hazırlanmıştır

3.2.2. Hatay İlçe Belediyelerinin Çevre Faaliyetleri Hakkında Bilgiler

Çevre ile ilgili yetki ve sorumluluk genel olarak büyükşehir belediyesinde olmasına rağmen ilçe belediyelerine de bu alanda önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumlulukların yerine getirilebilmesi için başta büyükşehir belediyesi olmak üzere ilgili kurumlarla koordinasyonun sağlanması yolu ile etkin bir çevre politikası uygulanabilmektedir. Nüfusu 50.000'nin altında olan ilçe belediyelerinin stratejik plan yapma yükümlülüğü bulunmadığından, çalışma kapsamında nüfusu 50.000'in altında olan Yayladağı, Kumlu, Belen, Erzin ve Payas Belediyelerinin stratejik planlarının olmaması sebebiyle performans göstergeleri ve denetimleri hakkında bilgi alınamamıştır. Bunun yanında uygulama için gidilen Dörtyol, Kırıkhan ve Altınözü Belediyeleri'nin stratejik planı, performans göstergeleri ve faaliyet raporları ilgili kişilerden istemiş ancak ilgililer tarafından bu dokümanların verilemeyeceği bildirilmiştir. Belirtilen dokümanlar belediyelerin resmi internet sitesinde yer almadığından Dörtyol, Kırıkhan, Altınözü belediyeleri için yeterli doküman incelemesi yapılamamıştır.

Hatay ilçelerinden olan İskenderun, Arsuz, Payas, Dörtyol ve Erzin'de İskenderun Körfez Katı Atık Birliği bünyesinde yer almaktadır. Katı Atık Birliğinde yer alan bu ilçelere ENVİTEC Çevre Teknolojileri A.Ş tarafından 2013 yılında kurulan Entegre Katı Atık Tesisi ile atıkların toplanması, bertarafı, çöp toplama ve şehir temizliği, ambalaj atıkları yönetimi, evsel katı atık ayrıştırma sistemi, tıbbi atık sterilizasyon sistemi, katı atık bertaraf depolama saha işletimi, atık çamur bertaraf sistemi, vahşi depolama sahaları ıslahı konusunda hizmet verilmektedir. Büyükşehir belediyesi ise bu konularda sadece denetim yapmakla yükümlü olmuştur. Çevre sorunlarının önüne geçmek adına her sene 125 kg civarında atık pil toplama işlemi ve bitkisel atık yağ toplama konusunda lisanlı firmalarla anlaşma yapılmıştır, ayrıca 10 adet ambalaj atığı kumbarası, 80 adet atık pil, 20 adet bitkisel atık yağ toplama noktası oluşturulmuştur, bunların dışında gürültü ölçümü ve kömür satışı yapan iş yerlerinin denetimini arttırarak çevre sorunları engellenmeye çalışılmıştır (İskenderun Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019).

İskenderun Belediyesi Stratejik Planı (İskenderun Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan, 2014) ve faaliyet raporları incelendiğinde (İskenderun Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019); ilk olarak İskenderun Organize Sanayi Bölgesinde yapılan termik santralin çevre ve insan sağlığına olan etkilerinin minimize etmek için diğer kamu kuruluşları ile işbirliği geliştirmeye çalışılmış olduğu görülmektedir. Fakat yetki Hatay İl Çevre Şehircilik Müdürlüğündedir, 6360 sayılı yasa ile Hatay Büyükşehir Belediyesi Çevre Kontrol Daire Başkanlığı yetki devri yapmadığından ilgili faaliyet yapılamamaktadır. Kentsel Dönüşüm faaliyetleri için projeler geliştirip alt yapı konusunda iyi durumda olmayan imara aykırı yapılaşmaları yeniden inşa etmişlerdir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından biri olan güneş enerjisinden faydalanarak sokak lambalarında kullanılacak olan elektrik enerjisinde tasarruf sağlanmıştır. Alt yapısı sağlam bir kent için alt yapı çalışmaları başlatılmış yollar yenilenmiştir. Vatandaşları katı atıklar konusunda bilgilendirmek, evsel atıkları yerinde ayrıştırarak geri dönüşümünü sağlamak adına çalışmalar yapılmış sene içerisinde 25.000 ton evsel atık toplanmıştır. Evsel atık yağların evlerden toplanması hedef olarak belirtilmiş gerçekleştirilememiştir. Kullanılmış motor yağları, atık pil, oto lastiği elektronik atıkların toplanması ve geri dönüşümü konusunda lisanslı firmalarla anlaşmalar yapılmıştır. Sağlıklı bir yaşam çevresi oluşturmak adına, atık üretiminin yoğun olduğu yerlerde yer altı çöp konteynırları yerleştirilerek hem hava hem de görüntü kirliliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Yenilenebilir enerji olan biyogaz ve güneş tarlaları tesislerini projelendirme faaliyetleri mevcuttur. Organik tarımı geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılmış, zirai ilaçların bilinçli kullanımı konusunda vatandaşlara eğitimler verilmiştir. Organize sanayi bölgesinde imar planı yapılmış, bölgeye yapılan denetimlerin arttırılmasıyla sanayi faaliyetleri kontrol altına alınmıştır. İnsanları bisiklet kullanımına özendirme adına bisiklet yolları ve kilit noktaları yapılmak istenmiş bu projenin %65'i tamamlanmıştır. Kurumsal yapıyı güçlendirme, alınan kararlara dâhil edebilme adına paydaşlarla toplantılar düzenlenmiş, katılım sağlayacak mekanizmalar oluşturup aktif tutmak hedeflenmiştir. Ayrıca geri dönüşüm faaliyetlerinin daha düzenli yapılması için vatandaşlara bilgilendirme çalışmaları yapılmış, okullarda ise "dersimiz temizlik projesi" adı altında hijyen, ve çevre temizliği konularında eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları düzenlenmiştir. Orman arazilerinin arttırılması adına 2000 metrekarelik

arazide ağaçlandırma faaliyetleri yapılmış bunun yanında İskenderun Evlilik Ormanı oluşturularak, yeni evlenen çiftler adına fidan dikilmesi gerçekleştirilmiştir.

Hatay'ın Arsuz ilçe belediyesi daha önce belirtmiş olduğumuz Körfez Katı Birliği üyesi olması nedeniyle atıklarla ilgili faaliyetler birlik içinde gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde uzun yıllar yaşanan göçten en fazla etkilenen yerleşim alanları arasında yer alan Arsuz ilçesinde planlı yapılaşmanın sağlanması, kentin fiziki yapısının sağlıklı, kaliteli ve yaşanabilir mekânlara dönüştürülmesi ve geliştirilmesi amacıyla planlı ve imara uygun yapılaşmasının sağlanabilmesi için denetimler yapılmaktadır. Çünkü birçok alanda imar planları ancak yapılaşma gerçekleştirildikten sonra tamamlanmış, bu da imarda mevcut yapılarla planlar arasında uyumsuzluğa yol açmaktadır. Sağlıklı yapılaşmanın sağlanması için kentsel dönüşüm çalışmalarına, plan revizyonlarına, imar uygulamalarına, plansız alanlarda da plan yapılması için çalışmalar yapılmaktadır. Arttırılan denetimlerle imar kanununa aykırı yapıların yıkımı gerçekleştirilmektedir. Arsuz Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan'ı (2014) incelendiğinde daha yeşil ve yaşanabilir bir çevre için 100.000 metrekarelik alanın ağaçlandırma çalışmasının yapılması için faaliyetler gerçekleştirildiği, mahallelerde ise 20.000 adet fidan dikimi gerçekleştirilmiştir. Sağlıklı ve sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması için altyapı sorununun çözülmesi adına Hatay Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bir ilçe belediyesi olması nedeniyle altyapı ve üstyapı çalışmalarında Büyükşehirle işbirliği içinde çalışarak öncelikle yol ağının geliştirilmesi adına projeler üretmektedir. Kıyı ilçeleri arasında yer alan Arsuz'un sahillerin temizliği için 2019 yılı sonuna kadar 3 adet plajın projelendirilerek yenilenmesi hedeflendirilmiştir. Çevre ve insan sağlığını korumak, ekolojik dengeyi bozan kirleticilerle mücadele etmek ve bu alanda toplumsal bilinci geliştirmek için çevre haftası etkinlikleri ve çevre duyarlılığı arttırıcı etkinlikler düzenlenmektedir. Çevre hassasiyetinin ilçe sakinlerince önemsenmesi için Sivil Toplum Kuruluşları ve eğitim kurumları ile işbirliği içinde bilinçlendirme çalışmalarının yapılması hedeflenmiştir panel ve toplantılar düzenlenmiştir. Ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanması, elektronik atıkların toplanması, atık pillerin toplanması, bitkisel atık yağlarının hanelerden toplanması, tüm evsel atıkların düzenli olarak toplanması ve depolama tesisine taşınması için gerekli çalışmalar yapılmaktadır. Mahalle statüsünü kazanan köylerde tarım ve hayvancılık konusunda

bilinçlendirmek amacıyla eğitim faaliyetleri düzenleyerek, tarım ve hayvancılığın gelişmesini, daha etkin ve verimli sonuçlar alınmasını sağlamak için İlçe Tarım Müdürlüğü ile koordineli olarak Tarım ve Hayvancılık Eğitimi düzenlenmiştir.

Hatay'ın Samandağ ilçe belediyesinde ise en büyük sorunlarından biri olan plansız kentleşmenin önüne geçmek için çalışmalar yapılmaktadır. Köy statüsünden mahallelere dönüşen yerlerde ruhsatlı yapılaşma ve sağlıklı kentleşmenin teşvik edilmesi yerel ihtiyaçları göz önüne alan projeler hazırlatılarak bu projeleri uygulayanlara ruhsat ve harçlarda indirim yapılmaktadır. Böylece ruhsatlı yapı sayısında artış sağlanmaktadır. Araç kullanımını azaltmak ve daha temiz bir çevre adına bisiklet ve koşu parkurlarının planlanması ve gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Suyun, havanın ve toprağın kirletilmesini ve sera gazı emisyonunu minimize etmek, kaynakların sürdürülebilir yönetimini sağlamak amacıyla ambalaj atıklarını ayrı toplayarak geri dönüşümü sağlanması için ilçenin merkezi sayılabilecek yerlerine kumbaralar yerleştirilmiştir. Daha az elektrik enerjisi, daha az yakıt, daha az doğal kaynak, kullanılarak atık kâğıttan yeni kâğıtlar, atık camlardan yeni camlar, atık plastiklerden yeni plastikler üretmek bu atıkların geri dönüşümü ile mümkün olacaktır ve bu şekilde zaman çöp depolama alanlarına daha az çöp gidecektir. Ambalaj atık toplama sisteminin geliştirilmesi ve atıkların değerlendirilmesi, geri kazanımının sağlanması, konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapmak, atık toplama sistemi geliştirmek ve toplanan ambalaj artıklarında her yıl %5 artış sağlanması hedeflenmiş ve her sene toplanan atık miktarı arttırılarak hedefler gerçekleşmiştir. Çöp toplama sisteminin iyileştirilmesi ve hijyen sağlanması için çöp ayrıştırmasının evlerde başlamasını sağlamak, ayrıştırılmış çöp miktarında her yıl %2 artış sağlanması hedefler arasında gösterilmiştir. Tarımsal üretim ve hayvancılıktan kaynaklanan kirliliklerin engellenmesi, tarım ilaçlarının bilinçsiz kullanımının önlenmesi için bilgilendirme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca Asi Nehrinden kaynaklanan kirliliğe karşı, nehrin denize döküldüğü yerde sistem geliştirilerek deniz kirliliğinin önüne geçilmesi için Hatay Büyükşehir Belediyesi ile işbirliği yapılması planlanmaktadır. Sahil temizliğinin geliştirilmesi, insan ve kara kaynaklı kirliliğin önlenmesi için bilinçlendirme çalışmaları yapmak, özel denetim ekipleri oluşturarak kirliliğin ve moloz dökmenin engellenmesinin sağlanması için caydırıcı yöntem olarak cezai önlemler alınmıştır. Etkin çevre temizliği için denetimler yapmak ve

çevre denetim ekibi oluşturmak. Düzenli denetimlerin tüm ilçede yapılmasını sağlamak hedeflenmiştir. Çevre temizliği bilincinin geliştirilmesi için seminerler, bilgilendirme toplantıları düzenleyip, broşür dağıtılmaktadır. Çevre temizlik etkinlikleri düzenlemekte, öğrenciler arasında ödüllü yarışmalar düzenlenerek (okullarda atık toplama çalışmaları yapmak) atıkların toplanması daha hızlı yapılmıştır. Son olarak, Kent estetiği projelerinin hazırlanması ve uygulanması için bina cephelerini sağlıklı hale getirmek, görüntü kirliliklerini gidererek kentsel alanda gözle görülür bir estetik gelişmenin sağlanması istenmiştir.

Hatay'ın Antakya ilçesi belediyesi çevre adına kurum içi kurs ve seminerlerle personelin gelişiminin sağlanması, vatandaşın katı atık konusunda bilinçlendirilmesi (denetimlerle bilinçli ve kontrollü esnaf oluşturulması), atık yağların toplanması ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Düzenli olarak her hafta genel çevre temizliği yapılmaktadır. Çevre kirliliği kaynaklarının tespiti ve mücadele edilmesine ilişkin faaliyetler yapılmaktadır. Ayrıca kaçak yapıların kontrolü sağlanarak kaçak yapılanma kontrol altına alınmaya çalışılmaktadır. İlçe genelinde alt yapı çalışmaları, kişi başına düşen yeşil alan ve park miktarını arttırma çalışmaları, sağlıklı yaşam alanı oluşturulması, mesire alanlarının rehabilite edilmesi, yürüyüş ve bisiklet yollarının yapılması faaliyetleri çevre adına gerçekleştirilmektedir. Ayrıca ağaç dikme kampanyaları düzenlenerek halkın gönüllü yeşillendirme faaliyetlerine katılımı sağlanmaktadır. Çarpık kentleşmeyi önlemek için yeni yapılacak toplu konut alanlarının imar planı çalışmaları yapılmaktadır. Yapılan faaliyetler incelendiğinde tarım ve hayvancılığa yönelik çalışmaların yapılmadığı görülmektedir.

Hatay'ın Hassa ilçe belediyesinde ise tarım arazilerinin ıslahı ve ihyası ile bunların alt yapı tesisleri ile tarıma uygun hale getirilmesini yapmak veya yaptırmak hedeflenmiştir. Mahallelerden toplanan katı atıklar Büyükşehir Belediyesi Çevre Koruma Daire Başkanlığı tarafından günlük olarak Katı Atık Bertaraf Tesisine transfer edilmektedir. Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (DOĞAKA) ile ilçeden geçmekte olan Tiyek Çayı kenarında bulunan yerde Hassa Yaşam Alanı Projesi geliştirilmiş, yapımı devam etmektedir.

Hatay'ın Reyhanlı ilçe belediyesinde çevre adına bölgesel sivil toplum kuruluşları ile yılda bir kez faaliyet tanıtımı gerçekleştirilmiştir. Mevcut yolların düzenlenmesi ve yeni yol yapımı gerçekleştirilmiştir. Park ve yeşil alan projeleri geliştirilmiş, mevcut olan park ve yeşil alanlarda düzenlemeler yapılmıştır. Ancak ağaç dikiminin yapılacağı alanlar her sene azalış göstermiştir. Sene içerisinde 3 defa kentlilerin kent ile ilgili konularda gönüllü katılımlarının sağlanması için sivil toplum kuruluşları ile toplantılar yapılacağı belirtilmiş ve bu toplantılar gerçekleştirilmiştir. İlçede 400.000m^2'lik kent ormanı yapılması planlanmış ancak henüz çalışmalar başlamamıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile ilçedeki riskli alanlar belirlenmiş, Kentsel Dönüşüm Programı hazırlanmıştır. Planlı ve imarlı yerleşmeye yönelik projeler gerçekleştirilmiştir. Park ve yeşil alan çalışmaları 2019 yılında tamamlanmıştır. Çevre konusunda toplumu bilinçlendirme adına; ilçe sınırları içerisinde bulunan tüm okullara çevre eğitimi verilmiş, çevreye duyarlılık yürüyüşü yapılmış, geri dönüşüm kampanyaları düzenlenmiş, STK'ları bilinçlendirme eğitimleri düzenlenmiştir. İlçede bulunan katı atık transfer istasyonu belediye tarafından haftada bir kez denetlenmektedir. Evsel atıkların, tıbbi atıkların toplanması, cadde ve sokakların temizliği düzenli olarak yapılmaktadır.

Son olarak, Hatay'ın Defne ilçe belediyesinde ise evsel atıkların toplanması ve nakli kapsamında ilçede bulunan 37 mahalledeki tüm cadde ve sokaklardan, bütün yerleşim birimlerinden çıkan her türlü katı atık ve çöpler günlük ortalama yaklaşık 130 ton olarak toplanmakta ve Hatay Büyükşehir Belediyesi çöp dökme merkezine taşınmaktadır. Konteynersız bir çevre oluşturmak suretiyle kent estetiğinin sağlanması için bazı mahalleler pilot bölge seçilerek çöplerin belli zamanlarda çıkarılarak atıkların doğrudan toplanması sağlanmıştır. Kötü kokuların sebep olduğu hava kirliliği önlenmeye çalışılmıştır. Çevre kirliliğini azaltmak, katı atık depolama sahalarının kullanım ömrünü uzatmak, ekonomiye katkıda bulunmak, enerji verimliliğini sağlamak ve küresel ısınmayı yavaşlatmak için ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanması çalışmaları yapılmaktadır. İlçe genelinde ambalaj atıkları için 148 adet geri kazanım kumbara ve kafesleri ve evlere dağıtılan mavi poşetler ile oluşturulan toplama sistemi ile evsel atıklardan ayrı olarak toplanmış ve ekonomiye geri kazandırılmıştır. Senede ortalama 610 bin ambalaj atığı toplanıyor her sene artarak devam etmektedir. Ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanması

faaliyetleri, Bora Geri Dönüşüm ve Atık Toplama San. Ltd. Şti. arasında yapılan sözleşme ile düzenli hale gelmiştir. 2015 yılından itibaren ilçede, Ambalaj atıklarının kaynağında ayrı toplanması uygulaması kapsamında gerçekleştirilen; konutlarda bilgilendirme, okullarda öğrencilere verilen eğitimler ile halkın duyarlılığı artırılmıştır. Ambalaj atıklarının çöpe karıştırılmaması bilinci gelişmiş ve evsel çöp içerisindeki ayrıştırılan ambalaj atık miktarı artmıştır. 2018 yılı içerisinde toplamda 42 okula ulaşılarak 11.474 öğrenciye çevre bilinci eğitimi verilmiştir. 2018 yılı içerisinde pilot olarak seçilen mahallelerde esnaf bilgilendirme çalışması yapılmıştır. Ayrıca toplanan piller içlerindeki geri kazanılabilir tüm materyaller ayrıştırıldıktan sonra, tehlikeli atıklar taşınabilir Pil Üreticileri ve İthalatçıları Derneği (TAP) tarafından bertaraf edilmektedir. İlçe genelinde 2018 yılında bütün okullara atık pil kutusu yerleştirilmiş, broşür ve afişler dağıtılmıştır. 2018 yılı içerisinde 238 kilogram atık pil evsel atıklardan ayrı olarak toplanmıştır. İlçede bitkisel atık yağ toplama faaliyetleri, belediyenin lisanslı kuruluş Deha Biodizel ile imzalamış olduğu sözleşme gereğince ortak çalışma ile yürütülmektedir. Ayrıca işletmeler ile çalışma yapılarak daha önce protokol imzalanan işletmelerden atık yağlar düzenli olarak toplanarak sene sonunda 3.000 kg atık yağ toplandı. Daha önce başlatılan evlerden bitkisel atık yağ toplama kampanyasına katkı sağlamaları adına ilçedeki bütün okullara ve mahalle muhtarlıklarına atık yağ kutuları teslim edilmiş olup kampanya devam ettirilmiştir. Orman Haftası etkinliği kapsamında ilkokul öğrencileri ile fidan dikimi gerçekleştirdi. Öğrencilere ormanların ve yeşil alanların korunmasının herkesin görevi olduğu, ormanları korumanın, yaşatmanın ve gelecek nesillere gölgesinde oturacakları, oksijen alabilecekleri bir ağaç bırakmanın önemi anlatıldı. İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü ekipleri ile birlikte ısınmadan kaynaklı hava kirliliğinin önüne geçilebilmesi amacıyla katı yakıt ve biyokütle (prina) satışı yapan işyerleri ve kalorifer kullanan konutların denetimi yapıldı. İşletmelerin baca ve filtre denetimi yapılmıştır. Kaçak çöp ve atık dökümüne karşı mücadele edilmesi ile ilgili olarak; kaçak döküm yapılan alanlarda sıkı denetim yapılmaktadır. Düzenin sağlanması için gereken cezalar uygulanmış ve denetim ekipleri oluşturulmuştur. Planlı kentleşmeye aykırı tüm uygulamaların sık ve etkin denetimlerle başlangıç safhasında durdurulması ve tamamen bitirilmesi sağlanmaktadır. Yıkılacak derecede tehlikeli binalar ve metruk halde bulunan; çevreye rahatsızlık veren tüm yapıların ortadan kaldırılması için yasal işlemler uygulanmaktadır.

3.2.3. Hatay Su ve Kanalizasyon İdaresi'nin (HATSU) Çevre Faaliyetleri Hakkında Bilgiler

Hatay ilinin büyükşehir belediyesi olmasıyla birlikte çevre adına atılan önemli adımlardan biride su ve kanalizasyon hizmetlerini vermek amacıyla ayrı bir kuruluşun kurulmasıdır. Hatay ilinde 12.11.2012 tarihine kadar su ve kanalizasyon hizmetleri ilçe ve belde belediyeleri tarafından verilmiştir. 6360 sayılı kanun ile 2012 yılında Hatay ilinin büyükşehir olmasıyla birlikte, il genelinde su ve kanalizasyon hizmetlerinin verilmesi amacıyla 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'a bağlı olarak 01.04.2014 tarihinde Hatay Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü (HATSU) kurulmuştur (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019).

HATSU' nun görev, yetki ve sorumlulukları başta 2560 sayılı kanun ve ilgili yönetmeliklere göre düzenlenmiştir, aynı zamanda yerel yönetimleri etkileyen kanuni düzenlemelerde belirlenen görev ve sorumluluklarda HATSU' yla ilgili olanlar sorumluluk alanlarına dâhil edilmektedir, HATSU Hatay Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak kurulan, kendi bütçesi bulunan tüzel bir kurumdur (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019).

HATSU hizmet alanı 5867 km^2 olup, 2018 yılı itibariyle 15 belediyeye, 590 mahalleye, yaklaşık 1.609.856 Türk vatandaşı, 447.884 Suriyeli mülteci olmak üzere toplamda 2.057.740 kişiye hizmet vermektedir (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019). Temel görevleri il halkına içme suyunun temin edilmesi, kullanılan suların toplanması, arıtılması, uzaklaştırılması, içme suyu havzalarının korunması olarak belirlenmiştir (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019). HATSU' nun 2560 sayılı kanundan doğan diğer görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- İçme, kullanma ve sanayinin ihtiyaç duyduğu suyun yeraltı ve yer üstü kaynaklardan sağlanması ve ihtiyaç duyulan kişilere ulaştırılması için gerekli faaliyetleri yapmak,
- Kullanılmış suların, yağmur sularının toplanması, yaşam yerlerinden uzaklaştırılması, boşaltma yerlerine güvenli bir şekilde

uzaklaştırılması, toplanan bu suların geri kazanımı için gerekli faaliyetlerin yapılması,

- Sahip olunan su kaynaklarının, denizlerin, göl, akarsu kıyılarının kirlenmesini, bu kaynakların azalmasına veya kaybolmasına sebep olacak faaliyetlerin engellenmesini sağlamak, bu konu ile ilgili gerekli tedbirleri almak,
- İl sınırları dâhilinde su ve kanalizasyon hizmetlerini yerine getirmek,
- Her türlü taşınır ve taşınmaz malın alımı, satımı, kiralanmasını gerçekleştirmek, ekonomik olarak değeri kalmamış araç ve gereçlerin satışını yapmak, kendi faaliyet alanları doğrultusunda kendi bünyesinde veya diğer kamu kuruluşları veya özel kuruluşlarla ortak olarak kurmak, işletmek, bu amaçla kurulan tesislere iştirak etmek,
- Gerekli olması durumunda her türlü taşınmaz malı kamulaştırmak ve üzerinde kullanma hakkı tesis etmek.

Ayrıca HATSU' nun 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'ndan doğan; "Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek; derelerin ıslahını yapmak; kaynak suyu veya arıtma sonunda üretilen suları pazarlamak" şeklinde ifade edilen görevi de bulunmaktadır.

HATSU' nun organizasyon şeması incelendiğinde, yönetimin genel kurul, denetçiler, yönetim kurulu ve genel müdürlükten oluşan dört organdan oluştuğu, genel müdürlüğe bağlı teftiş kurulu başkanlığı, hukuk müşavirliği, özel kalem şube müdürlüğü, sivil savunma uzmanlığı, 2 genel müdür yardımcılığı birimlerinin bulunduğu, genel müdür yardımcılarına bağlı olan 10 daire başkanlığı ve daire başkanlıklarına bağlı 34 şube müdürlüğünün olduğu görülmektedir (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019). Kurumun bünyesinde, 2018 yılı verilerine göre 339 kadrolu, 32 sözleşmeli toplamda 371 personel çalışmakta, 1623 personel su, kanalizasyon ve abonelik hizmetlerinin yerine getirilmesi amacıyla görev yapmaktadır (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019).

HATSU öncesinde il genelinde su kaynağı olarak derin su kuyuları kullanılmış, iki adet atık su arıtma tesisi ile faaliyetler devam ettirilmeye çalışılmıştır öyle ki beldelerin birçoğunda kanalizasyon şebekeleri beldeler arası yardımlaşmalar

sonucu kurulmuş, atık sular arıtılmadan ilk akarsuya tahliye edilmiştir (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019). 2018 yılı sonu itibariyle HATSU 691 adet sondaj kuyusu, 603 su deposu, 16 adet su atık su arıtma (3 adet içme suyu artıma tesisi, 13 adet atık su arıtma tesisi) tesisini işletmektedir (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019). Atık su arıtma tesisleri; Kırıkhan, Reyhanlı, Erzin, Serinyol, Dörtyol, Samandağ, İskenderun, Antakya, Denizciler, Payas, Belen, Karayılan, Narlıca konumlarında bulunmaktadır ve arıtma tesislerinde günlük olarak 154.501m^3 su arıtılmaktadır (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019). İlde 3 adet içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır, İskenderun içme suyu arıtma tesisi henüz devreye alınamamış olmakla birlikte çalışmalar devam etmektedir, Yayladağı, Sebenoba, Mızraklı konumlarında içme suyu arıtma tesisleri bulunmakta, günlük olarak 131.650m^3 içme suyu arıtılmaktadır (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019).

HATSU göreve başladığı günden itibaren ilçelerde aşağıda (Tablo 4) belirtilen faaliyetleri gerçekleştirmiştir (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019):

Tablo 8
HATSU'nun Kuruluşundan İtibaren Yapmış Olduğu Faaliyetler

İlçe	**İçme suyu hattı (m)**	**Kanalizasyon ve yağmur suyu hattı (m)**	**Açılan sondaj kuyusu sayısı**	**Atıksu artıma tesisi**
Altınözü	323.367 m	107.184m	14	-
Antakya	486.966 m	213.535 m	73	Antakya (Serinyol) Atıksu Arıtma Tesisi Küçükdalyan- Narlıca Atıksu Arıtma Tesisi
Arsuz	125.349 m	170.182 m	7	-
Belen	154.391 m	113.634m	6	-
Defne	119.289 m	52.698m	10	-
Dörtyol	64.627m	17.245m	6	Dörtyol Atıksu Arıtma Tesisi
Erzin	279.317 m	188.938m	2	Erzin Atıksu Arıtma Tesisi
Hassa	118.356m	57.757m	11	Hassa Atıksu Arıtma Tesisi
İskenderun	69.769m	73.038m	2	Denizciler (İskenderun) Atıksu Arıtma Tesisi
Kırıkhan	37.267m	54.287m	14	Kırıkhan Atıksu Arıtma Tesisi

Tablo 9. (Devamı)

Kumlu	19.555m	2210m	13	-
Payas	21.323m	6048m	4	-
Reyhanlı	36.588m	34.838m	23	Reyhanlı Atıksu Arıtma Tesisi
Samandağ	120.760m	36.330m	15	Samandağ Atıksu Arıtma Tesisi

Kaynak: HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019.

Altınözü Atık Su Arıtma Tesisi proje aşamasında, Arsuz Atık Su Arıtma Tesis projesi hazırlanmış, onay aşamasında olup, Hassa Atık Su Arıtma Tesisi tamamlanma aşamasındadır (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019). İnternetten alınan bilgiler doğrultusunda gelecekte Defne Belediyesi içinde arıtma tesisi yapılmasına karar verilmiştir (https://www.korfezgazete.com/hataya-9-yeni-atiksu-aritma-tesisi-kazandirdik/ , Erişim tarihi: 28.08.2019).

2018 yılında HATSU tarafından ilin çevre politikalarının gerçekleştirilmesi adına yapılan faaliyetler şu şekildedir (HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019):

- Dünyanın 5. , Avrupa'nın 2., Türkiye'nin en büyük kapasiteli Küçükdalyan- Narlıca Membran Biyoreaktör Teknolojili Atıksu Arıtma Tesisi, 12.09.2018 tarihinde devreye alınmıştır. Bu tesis ile Asi Nehri atık sulardan temizlenmeye başlanmıştır. Tesiste evsel atık sular sulama suyu kriterine sahip olacak şekilde arıtılmaktadır. Yaklaşık %99,99 oranında arıtılan suyun Asi Nehri'ne deşarjı yapılmaktadır. Hatay ilinin uzun yıllar boyunca en önemli çevre problemlerinden biri Asi Nehri'ydi. Atık suların nehre direk deşarj edilmesi kentin ortasından geçen nehirde kirlilik, koku, görüntü kirliliğine sebep olmaktaydı. Tesisin hayata geçirilmesiyle birlikte çevre Asi Nehri'nden kaynaklanan bu sorunlar çözülmüştür. Narlıca, Karaali, Ekinci, Kuzeytepe, Odabaşı, Güzelburç, Dalyan mahallelerinden toplanan atık sular tesiste Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'ne uygun olarak arıtılmaktadır. Önümüzdeki zamanlarda, Gülderen, Küçükdalyan, Oğlakören, Dikmece, Maşuklu, Mansurlu, Açıkdere mahalleleri ve Allazi Mahallesi'nin bir kısmının da toplanmasını sağlayacak kanalizasyon şebeke hattı arıtma tesisine

bağlanacaktır. Tesisin sahip olduğu membran filtrasyonu sayesinde çıkış suyuna bakteri kaçması engellenebilmekte ve elde edilen suyun bahçe sulama faaliyetlerinde kullanılmasına imkân sağlamaktadır. Tesisin özel sistemleri sayesinde çamur bertarafı için ayrılacak olan bütçe düşürülmüş, arıtma için harcanan enerji miktarı düşürülmüştür. Türkiye'de genel olarak mevcut olan arıtma tesislerini birçoğu aktif çamurlu uzun havalandırmalı arıtma tesisidir, bu tesislerin atık suları temizleme oranı %85-%95 arasındadır, kurulan tesiste ise atık sular %99,9 oranında temizlenmekte ve nehre bırakılmaktadır (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019). Tesis 21 bin 300 metre küp gün 240 litre saniye atık su arıtma kapasitesine sahiptir (HATSU Resmi İnternet Sitesi, 2019).

- Geçmiş yıllarda ilin yaşadığı sıkıntılardan biri de eskimiş olan içme suyu hatlarıdır, paslı, sağlık kurallarına uygun olmayan içme suyu şebeke hattı defalarca yerel gazetelerde ele alınmıştır. İl genelinde eskimiş olan içme suyu hatları yenilenmiş, 103.260 metre içme suyu şebekesi döşenmiştir. Bakım onarım çalışmaları kapsamında 86.096m farklı çaplarda içme suyu hattı döşemesi gerçekleştirilmiştir.
- İl genelinde 50.140 m yağmur suyu ve kanalizasyon hattı yapılmıştır.
- 2018 yılı itibariyle Hatay Belen İçme Suyu inşaatı projesi devam etmektedir, 130km uzunluğunda planlanan hattın 126km'si döşenmiştir.
- Erzin İçmesuyu İnşaatı projesi tamamlanmış, 174km uzunluğunda şebeke oluşturulmuştur.
- Altınözü Muhtelif Mahallelerde İçme Suyu İnşaat projesi tamamlanmış, 35.284m şebeke ve isale hattı döşenmiştir.
- İl sınırları içerisinde su sondaj kuyularının açılmasına ilişkin projeler devam etmektedir ve 2018 yılı itibariyle 27 adet içme suyu sondajı açılmış, hizmete sunulmuştur.
- Karaağaç ve Nardüzü mahalleleri ve Belen Kollektör Hattı Yapım İşi %40 oranında tamamlanmış ve proje devam etmektedir.
- Kırıkhan'da nüfus artışı sebebiyle yetersiz kalan arıtma tesisinin kapasitesinin arttırılması işi tamamlanmıştır.

- Reyhanlı'da, Serinyol' da, Kırıkhan'da, Yayladağı'nda, Kumlu'da, Altınözü'nde kanalizasyon hatları ile uzaklaştırılan atık sular için arıtma tesisi yapılmış, atık suların arıtma tesisinde arıtılarak deşarj edilmesi sağlanmıştır.
- Güzelburç, Odabaşı, Narlıca, Mobilyacılar Sitesi mahallelerinin kanalizasyon şebekesi inşaatı işi %99 oranında tamamlanmıştır.
- Mızraklı mahallesinin kanalizasyon hatlarının yapımı tamamlanmıştır.
- Kanalizasyon şebekelerinin projelendirilmesine ilişkin proje tamamlanmıştır.
- Su depolarının temizlik ve dezenfeksiyonları %43 oranında (106 adet depo) tamamlanmıştır.
- Antakya Mobilyacılar Sitesi İçme Suyu Şebeke İnşaatı yapım işi devam etmektedir.
- Antakya Merkez İçmesuyu İnşaatı devam etmektedir.
- İçmesuyu Daire Başkanlığı tarafından yürütülen; 2. Bölge İçme Suyu Onarım İsale ve Ek Şebeke Yapım İşi, 1. Bölge İçme Suyu Onarım İsale ve Ek Şebeke Yapım İşi devam etmektedir.
- Antakya'da, Arsuz Üçgüllük'te kanalizasyon hatları ile uzaklaştırılan atık sular için arıtma tesisi yapılması projesi devam etmektedir.
- Stratejik hedef olarak belirlenen "mevcut su kaynaklarının geliştirilmesi, korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması" hedefine ilişkin belirlenen koruma alanlarında bulunan arazilerin kamulaştırılması, havzalarda kaçak yapılaşmanın tespiti için uydu görüntüsünün alınması, göl mutlak koruma alanlarının ve bu alanlardaki yapıların tasfiyesini sağlamak amacıyla bütçeden pay ayrılması ve kullanılması, ağaçlandırma için uygun olan mutlak koruma alanlarında ağaç dikimi yapılması faaliyetleri DSİ'nin koruma alanı belirleme çalışmalarının tamamlanmaması sebebiyle gerçekleştirilememiştir.
- Genel olarak bakıldığında atık suların toplanarak atık su arıtma tesislerine ulaştırılmasını sağlayacak kanalizasyon hattına yönelik plan ve projelerin %40'ı tamamlanmıştır. Hedeflenen 1000km kanalizasyon hattı gerçekleştirilmesi iken gerçekleştirilen 400km

kanalizasyon hattı döşenmesidir. Atık suların arıtma tesislerine ulaşması amacıyla kolektör ve şebeke inşaatının tamamlanması hedefi %70 oranında gerçekleştirilmiştir.

- Park ve bahçelerde arıtılmış suyun kullanılması amacıyla su hattı inşaatının tamamlanması hedefi %55 oranında gerçekleştirilmiş, çalışmalar Etüt- Plan Dairesi Başkanlığı tarafından devam etmektedir. Ayrıca atık su biyolojik ve ileri biyolojik tesislerinden elde edilen arıtılmış suyun belirli bir miktarının uygun dezenfeksiyonlarla yeşil alanlarda, sanayide, temizlik vb. yerlerde kullanılmasının sağlanması hedefi yüksek oranda gerçekleştirilmiştir. (hedeflenen 20.000m^3, gerçekleşen 35.200m^3).
- Yağmur sularının toplanarak deniz, göl, dere gibi alıcı ortamlara ulaştırılmasını sağlayacak yağmur suyu hatlarına yönelik projelerin oluşturulması %88 oranında ve yağmur suyu kanalı inşaatı yapılması %100 oranında gerçekleştirilmiştir.
- Atık su arıtma tesislerinde ortaya çıkan gazlardan enerji elde edilerek bu enerjinin atık su arıtma tesislerinde kullanılması hedefi gerçekleştirilememiştir. Ancak HATSU' nun enerji ihtiyaçlarını yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılaması amacıyla yatırım yapılması hedefi için fizibilite çalışmalarına başlanmıştır.
- Halkın su kültürünü ve su kullanım bilincinin geliştirilmesi stratejik hedef olarak belirlenmiştir. Bu hedef kapsamında stratejik faaliyet olarak öğrencilerin bilincini geliştirmek ve HATSU' nun tanıtımını yapmak amacıyla okullarda seminerler verilmesi belirlenmiştir. Performans hedefi olarak her yıl 30 okul belirlenmiş, 20 okulda seminer verilmiştir. Yine stratejik hedef doğrultusunda ulusal veya uluslararası nitelikte 1 adet etkinlik gerçekleştirilmiştir. Ev kadınlarının eğitimi amacıyla etkinlikler düzenlenmesi amaçlanmış, 2 etkinlik gerçekleştirilmiş hedef %67 oranında gerçekleştirilmiştir. Tasarruflu musluk kullanımının teşvik edilmesi amacıyla 1 etkinlik gerçekleştirilmiştir. Su Medeniyetleri Müzelerini hizmete almak, geliştirmek amaçlanmış ancak bu faaliyet gerçekleştirilememiştir. Stratejik hedef doğrultusunda atık suların ayrıştırılarak tekrar

kullanılmasını sağlamak amacıyla fizibilite çalışması yapmak ve bu konuda kamuoyunun bilinçlendirilmesi amacıyla her yıl 2 etkinlik yapılması hedefi gerçekleştirilememiştir. Yeni yapılarda yağmur sularının toplanması sağlanarak bu suların değerlendirilmesini teşvik etmek amacıyla her yıl 2 etkinlik yapılması hedefi gerçekleştirilememiştir.

Genel olarak yapılan faaliyetler incelendiğinde HATSU tarafından kurum olarak il için çok önemli faaliyetlerin gerçekleştirildiği görülmektedir. Özellikle Asi Nehri koku, görüntü, kirlilik sorununu çözümümü sağlayan Küçükdalyan- Narlıca Membran Biyoreaktör Teknolojili Atıksu Arıtma Tesisi il için çok önemli bir yatırımdır. Ayrıca içme suyu hattının yenilenmesi de il için önemli bir çalışmadır. Ancak HATSU' nun stratejik hedefleri incelendiğinde hedeflerin bazılarının il için küçük hedefler olduğu görülmektedir. Örneğin yağmur suyu kanalı yapılması faaliyeti için her yıl 3km kanal yapılması, park ve bahçelerde arıtılmış suyun kullanılması amacıyla su hattı inşaatının tamamlanması faaliyet için 1km hedeflenmiştir. Performans hedeflerinin daha yüksek oranlarda, daha gerçekçi, kurumun kapasitesinin doğrultusunda belirlenmesi gerekmektedir.

3.2.4. Hatay İl Çevre Durum Raporu

Hatay ili için hazırlanan 2018 il çevre durum raporu henüz Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü internet sitesinde yayınlanmamıştır. Bu sebeple 2018 yılında yayınlanan, 2017 yılına ait Hatay İl Çevre Durum Raporu incelenmiştir. Raporda bulunan verilere göre (Hatay İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018);

- İlde hava kirliliği özellikle kış aylarında yaşanmaktadır. Antakya ve İskenderun ilçelerinden bulunan hava kalitesi ölçüm istasyonları aracılığı ile ilin hava kalitesi ölçülmektedir. Veriler incelendiğinde ilde sanayileşme faaliyetinin en yoğun olduğu İskenderun ilçesi sanayi faaliyetlerine rağmen Antakya ilçesinden partikül madde (PM_{10}) açısından daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Antakya ilçesinde nüfus yoğunluğunun fazla olması sebebiyle özellikle kışın ısınmadan ve trafik yoğunluğu sebebiyle meydana

gelen egzoz gazı kaynaklı olarak hava kirliliği yaşanmaktadır. İlde genel olarak evsel ısınmada özellikle sosyal yardımlaşma amacıyla dağıtılan kömür (taş) kullanılmakta, devamında kömür (taş, linyit, birket, kömür), oduna, prina kullanılmaktadır. Kullanılan yakıtların kalitesiz olması ilde özellikle kış dönemlerinde hava kirliliğinin artmasına sebep olmaktadır. İlde doğalgaz kullanımı gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Bu sebeple geçmiş yıllara nazaran hava kirliliği az miktarda da olsa düşmüştür.

- Gürültü konusunda denetim ve idari yaptırım uygulayabilme gücü Hatay Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na ve İskenderun Belediye Başkanlığı'na verilmiştir. İlde gürültü ile ilgili denetimler gelen şikâyetler üzerine yapılmaktadır. Veriler incelendiğinde en çok şikâyetin eğlence sektöründen ve işyerlerinden kaynaklandığı ortaya çıkmıştır.
- İlde İklim Değişikliği Eylem Planı kapsamında Yıldırım Beyazıt Üniversitesi ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından ortak olarak toplumun farkındalığını arttırmak amacıyla eğitim gerçekleştirilmiştir.
- İlin su kaynaklarının başında Asi Nehri gelmektedir. Suriye'de doğan nehrin ülkemiz içindeki uzunluğu 97km'dir. Çoğunlukta sulama amacıyla kullanılan nehirde, kanalizasyon sularının nehre bırakılması gibi sebeplerden dolayı uzun yıllar koku, su kirliliği gibi çevre sorunları yaşanmıştır. Afrin Çayı, Karasu, Büyükkaraçay, Muratpaşa, Düver, Küçükkaraçay, Düver, Favar, Felit, Soğuksu, Harim, Kavaslı, Kuseyri, Derseden, Çokak, Kadınlar, Mengüliye, Çekmece, Tülel çayları ilin diğer su kaynakları olan çaylarıdır. Asi Nehri, Afrin Çayı, Karasu sulama amacıyla kullanılan su kaynaklarıdır. Kurtlusoğuksu Göleti, Altınkaya Göleti sulama ve taşkın koruma amacıyla kullanılırken, Ballıöz Göleti, Çökek Göleti, Pirinçlik Göleti sulama amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca ilin yer altı suyu potansiyeli mevcuttur. İlde yer altı suyu kullanılarak 13198 ha alan sulanmaktadır. DSİ tarafından gerçekleştirilecek projelerle yer altı suları kullanılarak sulanan alan miktarının düşürülmesi hedeflenmektedir. İskenderun ilçesinde, İskenderun Körfezi'nde sanayi faaliyetleri kaynaklı kirlenmeler meydana gelmektedir. İsdemir ve Gübretaş fabrikaları ve denizyolu taşımacılığı kullanılarak yapılan petrol taşımacılığı su kirliliğine sebep olmaktadır. İskenderun ve Dörtyol ilçelerinde meydana gelen kaçaklar ve arızlar endüstriyel atıkların sulara

karışmakta kirliliğe sebep olmaktadır. Özellikle petrol taşımacılığı sırasında gemilerden sızan petrol ve gemilerin atık suları (uzakta deşarj etmelerine rağmen akıntı sebebiyle denize gelmekte) kirliliğe sebep olmaktadır. Samandağ' da Asi Nehri'nin taşıdığı kirler, Suriye'nin Lazkiye Limanı'nda bulunan gemilerin atıklarını deşarj etmeleri (akıntı sebebiyle) kirliliğe sebep olmaktadır. Su kirliliği yalnızca endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanmamaktadır. İlde evsel atıklar da su kirliliğine sebep olmaktadır. Altyapının yetersiz olması, arıtma tesislerin verimlerinin düşük olması, tüm ilçelerde artıma tesislerinin bulunmaması, kaçak deşarjlar, bilinçsizce gerçekleştirilen tarım faaliyetleri de ilde su kirliliğine sebep olmaktadır. Zirai mücadele ilaçlarının aşırı kullanımı tarımda yaşanan sıkıntıdır. İlde sene içerisinde çiftçilere bu konularda bilinçlendirme eğitimi verilmektedir. Ayrıca Reyhanlı, Arsuz- Gönençay, Karaçay barajlarının yapılmasıyla sulanabilen tarım arazisi oranını arttırılması amaçlanmaktadır. İlde kullanılan suyun %85'i kuyu sularından, %15'i akarsulardan temin edilmektedir. İlde 2018 yılı itibariyle günlük kapasitesi 154.501 m3/gün olan, 1.348.217 kişiye hizmet veren 13 adet atık su arıtma tesisi bulunmaktadır, ayrıca 3 adet içme suyu arıtma tesisi bulunmaktadır (Hatsu 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019).

- İlde katı atıkların toplanması amacıyla kullanılan 2 tesis bulunmaktadır (ilde bulunan atıklara ilişkin tüm tesislerin sayıları aşağıda Tablo 5'te verilmiştir). Antakya Gökçegöz Katı Atık Düzenli Depolama Tesisi Antakya, Kırıkhan, Samandağ, Hassa, Altınözü, Kumlu, Reyhanlı, Defne, Yayladağı ilçelerine hizmet vermektedir ve sorumluluğu Hatay Büyükşehir Belediyesi'ne aittir. İskenderun, Arsuz, Dörtyol, Payas, Erzin, Belen ilçelerindeki katı atıklar ise İskenderun'da Körfez Katı Atık Birliği'ne ait katı atık düzenli depolama tesisinde toplanmaktadır ve özel bir şirket tarafından işletilmektedir. İlin günlük ortalama atık miktarı 1894 ton/gün olduğu belirtilmiştir (Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu, 2019). İlde hafriyat toprağı, inşaat ve yıkıntı kaynaklı atıklarının toplanması amacıyla 9 farklı noktada Hafriyat Depolama Sahası mevcuttur. 2017 yılı itibariyle 159 hafriyat firması kayıt altına alınmış, hafriyat taşıması yapan 389 araca Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atığı Taşıma İzin Belgesi verilmiştir. İlde ambalaj atıklarının takibi Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından

yapılmakta, kaynağında ayrı biriktirme, toplama ve geri dönüştürülmesi adına çalışmalar yapılmaktadır. Yükümlülüklerini yerine getirmeyen işletmelere yaptırımlar uygulanmaktadır. İlde 7 geri kazanım tesisi, 8 toplama ayırma tesisi bulunmaktadır. Ayrıca İskenderun, Dörtyol, Belen, Payas, Erzin ve Arsuz ilçelerinde ambalaj atıklarının evlerden toplanmasına ilişkin çalışmalar başlatılmış, ilçelerin genelinde çalışmanın yaygınlaştırılması için okullarda eğitim, tüm sokaklara ve caddelere ambalaj atığı toplama konteynerlerinin yerleştirilmesi çalışmaları devam etmektedir.

Tablo 10
Hatay İli Atık İşleme Tesisleri Sayısı

Tesis	Adet
Katı Atık Bertaraf Tesisi (Belediye)	2
Ambalaj Atığı Geri Kazanım Tesisi	6
Atıktan Türetilmiş Yakıt Hazırlama Tesisi	1
Tehlikeli Atık Geri Kazanım Tesisi	6
Bitkisel Atık Yağ Ara Depolama Tesisi	1
2. Sınıf Belediye Atıkları Ve Tehlikesiz Atık Düzenli Depolama Tesisi	2
Hurda Metal İşleme Tesisi	6
Ömrünü Tamamlamış Araç Geçici Depolama	2
Tanker Temizleme	1
Tehlikesiz Atık Geri Kazanım Tesisi	14
Tıbbi Atık Sterilizasyon Tesisi	1

Kaynak: Hatay İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, 2018.

- 2017 yılı verilerine göre ilde 45.000.084 kg tehlikeli atık toplanmış, 42.751.485kg geri kazanımı gerçekleştirilmiş, 2.066.017kg tehlikeli atık bertaraf edilmiş, 147.000 kg tehlikeli atık ihraç edilmiş, 34.000 kg tehlikeli atık stok edilmiştir. Toplanan atık yağlar lisanslı bertaraf veya geri kazanım tesislerine gönderilmiştir. Atık pillerin geri kazanımına ilişkin il çapında tesis bulunmamaktadır. Ancak atık pillerin toplanması amacıyla okullara, kamu kurum ve kuruluşlarının büyük birçoğuna atık pil toplama kutuları yerleştirilmiştir. Atık pillerin toplanması amacıyla ilde birçok okulda yarışmalar düzenlenmektedir. Atık akülerin il sınırları içerisinde depolanabileceği tesis bulunmamaktadır. Benzer şekilde ilde toplanan atık

aküler geri kazanım tesislerine gönderilmektedir. Bitkisel atık yağlar, atık elektrikli ve elektronik eşyalar içinde benzer durum söz konusudur. Bu atık türleri toplanmakta ve geri kazanım tesislerine yollanmaktadır. İl genelinde 32 adet tehlikesiz atık toplama- ayırma belgeli tesis bulunmaktadır. 14 tane tehlikesiz atık geri kazanım tesisi bulunmaktadır. Tıbbi atıklar sterilizasyon tesisinde sterilize edilmekte, katı atık düzenli depolama tesisinde düzenli depolanmakta daha sonra bertarafı özel bir işletme tarafından yapılmaktadır 3 adet lisanslı araçla tıbbi atıklar taşınmakta ve bu araçların faaliyetleri denetlenmektedir. Hastanelerde de tıbbi atıkların yönetimi ile ilgili denetimler gerçekleştirilmiştir. İlde 2017 yılında 1.815.336 ton tıbbi atık toplanmıştır.

- İlde 2017 yılında Hatay Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından en çok atık ve su kirliliği sebebiyle ceza kesilmiştir.
- İlde tabiat varlıklarının korunması adına Erzin ilçesinde Erzin Şahintepesi Tabiat Parkı kurulması teklifi yapılmıştır. Teklif Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından değerlendirilme aşamasındadır.

3.3. ALAN ARAŞTIRMASININ AMACI VE ÖNEMİ

Çevre ve sistemin doğal bir ilişkisi olan insan ve doğa ilişkisinde, insanların yerleşik düzene geçtiği ve yapay çevresini oluşturmaya başladığı günden beri doğa aleyhine bozulmalar meydana gelmektedir. Kentleşme ve sanayileşme gibi olgular ise durumu daha da hızlandırmaktadır. Çevresel bozulma açısından suçlanması gereken bu olgular değil, bu olguların sağlıksız, düzensiz ve plansız gelişmesine neden olan çevre politikalarıdır. Çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulanması aşamasında bakanlık ve yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Yerel yönetim içinde yer alan belediyeler ise yürüttükleri kamusal hizmetlerle hem çevreyi etkileyen hem de uyguladıkları politikalar nedeniyle doğrudan çevre yönetiminde görevler yüklenebilecek birimlerdir. Bu nedenle hem yerel toplulukların hem de yönetimin çevre konusunda belediyelerden beklentileri yüksek olmaktadır. Hem yerel düzeyde çevre sorunlarının önlenmesi ve çözülmesi hem de bu düzeydeki sorunların kaynaklandığı yerde çözülerek üst düzeydeki yönetimlere yayılmasının önlenmesinde belediyeler önemli konumda yer alan yapılardır.

Bu sebeple bu çalışmada yapılan görüşmelerle; Hatay il sınırları içinde bulunan belediyelerin çevre politikaları, il genelinde yaşanan çevre sorunlarının neler olduğu, büyükşehir ve ilçe belediyelerinin bu çevre sorunlarını çözmek amacıyla yürüttükleri faaliyetlerin neler olduğu, söz konusu belediyelerin uygulamaları ile nasıl bir çevre yönetimi gerçekleştirdikleri, çevre konusunda gerçekleştirilen uygulamaların yeterli olup olmadığı, çevre yönetimine ilişkin yaşanan sorunlar açığa çıkarılması ve bu konulara ilişkin çözüm önerilerinin bulunması amaçlanmıştır. Aynı zamanda görüşme yapılan personelin ülkenin ulusal çevre politikasına, çevre örgütlenmesine, ülkenin çevre performansına, ülkede yaşanan çevre sorunlarına ve bu çevre sorunlarının çözümlerine bakış açıları da ortaya çıkarılmıştır.

Ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak tüm çalışmalar, yerel yönetim kavramını, yerel yönetimlerin çevre ile ilişkisini, uygulanan çevre politikalarının yerel yönetimlerdeki etkisini bazı illerde yapılan alan araştırmalarıyla ortaya koymaktadır. Literatürde uygulanan çevre politikalarının eksikliklerinin neler olduğuna, bu politikaların doğru belirlenip belirlenmediğinin değerlendirilmesine ve uygulamaların etkililiğinin değerlendirilmesine ilişkin kapsamlı bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu sebeple çalışmanın literatüre ve belediyelerin çevre politikası belirleme süreçlerine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

3.4. ALAN ARAŞTIRMASI YÖNTEMİ

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma deseni olarak olgubilim seçilmiştir. Olgubilim deseni, konuya aşina olduğumuz ancak konu hakkında detaylı derinlemesine bilgiye sahip olmadığımız durumlarda kullandığımız deneyimleri, algıları, kavramları, durumları ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırma deseni (Yıldırım ve Şimşek, 2006) olduğu için seçilmiştir. Olgubilim araştırmalarında veri toplama amacıyla genellikle kullanılan yöntem görüşme yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Araştırmada derinlemesine mülakat tekniği kullanılmış, yüz-yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Söz konusu olan belediyelerinin çevre, çevre sorunları, çevre ile ilgili mevzuata bakış açıları ve uygulanan çevre politikaları gibi güncel kavram ve olgulara yaklaşım biçimlerinin ancak derinlemesine mülakat yoluyla açığa çıkarılabileceği düşünülmüştür. Elde

edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca çalışmanın güvenilirliğinin ve geçerliliğinin arttırılması amacıyla belediyelerin stratejik planları, faaliyet raporları, performans programları incelenerek doküman analizi yöntemi de veri toplama aşamasında kullanılmıştır. Ayrıca mevzuatta belediyelerin çevreye ilişkin görevleri de incelenmiştir.

Doküman analizinde elde edilen veriler derinlemesine mülakat sonucunda elde edilen bilgileri desteklemek amacıyla kullanılmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini arttırmak amacıyla katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılanmıştır. Çalışma kapsamında katılımcıların kimliklerine ilişkin ad soyad gibi bilgilere yer verilmemiş, katılımcılar K1, K2, K3, K4 şeklinde kodlanmış, doğrudan alıntılara kodlamalarla yer verilmiştir. Katılımcıların ifadelerine doğrudan alıntıları italik yazılarak metin içerisinde yer verilmiştir.

Çalışmada görüşmeye katılan personelin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda analizler ve değerlendirmeler gerçekleştirilmiştir.

3.5. ALAN ARAŞTIRMASININ EVRENİ, ÖRNEKLEMİ VE SINIRLILIKLARI

Çalışma konusu belediyelerin çevre politikaları ve uygulamaları olması sebebiyle çalışmanın evrenini Türkiye'de bulunan belediyeler oluşturmaktadır. Ancak evreninin tamamına ulaşmanın maddi ve zaman yetersizlikleri açısından imkânsız olması, çalışmanın nitel çalışma olarak tasarlanması, Hatay ilinin henüz yeni sayılacak bir büyükşehir belediyesi olması sebeplerinden dolayı örneklem olarak Hatay ilindeki 15 ilçe belediyesi ve büyükşehir belediyesi seçilmiş ve çalışma bu kapsamda sınırlandırılmıştır. Çalışmada 16 belediye ile görüşme yapılmıştır. Çalışmada belediyelerin Çevre Koruma Kontrol Müdürlüğü'nde, Fen İşleri Müdürlüğü'nde ve Temizlik İşleri Müdürlüğü'nde çalışan mühendis, memur, müdür unvanına sahip kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Her belediyeden bir personel ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiştir. Müdürlüklerde yer alan ilgili birim çalışanlarının seçiminde tipik durum örneklemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında belediyede bu birimlerde çalışan personel ile görüşülmesinin sebebi çevre

politikalarının gerçekleştirilmesi için yerelde yapılması gereken faaliyetleri belirleyen, çalışmaları doğrudan yürüten birim çalışanları olmalarıdır. Olgubilim araştırmalarında verilerin toplanacağı kaynaklar araştırma konusunun "odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışa vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplar" (Yıldırım ve Şimşek, 2006) olmalıdır.

Araştırma Hatay il sınırları içerisinde yer alan belediyelerde çevreye yönelik çalışmalar gerçekleştiren personel ile sınırlı tutulmuştur. Çalışmaya katılan personelin soruları doğru ve dürüst cevapladıkları varsayılmıştır.

3.6. VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Tez çalışması kapsamında verilerin toplanması 2019 yılı Temmuz ve Ağustos ayları içerisinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada birincil ve ikincil veriler kullanılmıştır. Birincil veriler il sınırları içerisindeki belediyelerden randevular alınarak belediyelerin çevreye yönelik çalışmalar gerçekleştiren, çevre politikaları konusunda donanımlı personel ile yarı yapılandırılmış mülakat formu kullanılarak derinlemesine mülakat tekniği ile yüz yüze görüşmeler yapılarak elde edilmiştir. Derinlemesine mülakat sırasında tüm verilerin eksiksiz toplanmasını sağlayabilmek adına görüşmelerde ses kayıtları alınmıştır. Katılımcıları etkilememek, cevapların tarafsız olmasını sağlayabilmek amacıyla mülakat tekniği kurallarına uyulmuş, görüşmede sorulara ilişkin bireylerin cevaplarını etkileyecek yorumlar yapılmamış, jest ve mimikler kullanılmamıştır.

Mülakat formunda yer alan sorular hazırlanırken çevre politikası konusunda daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş ve akademisyen görüşü alınmıştır. Sorular konuyla ilgili bilgileri açığa çıkaracak açık uçlu ve kapalı uçlu olmak üzere iki şekilde hazırlanmıştır. Katılımcılara konuya ilişkin bilgileri açığa çıkarabilmek amacıyla 22 soru sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış mülakat formunda soruların akışı genelden özele doğru bilgi elde edilecek şekilde tasarlanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat formunda ilk olarak görüşme yapılan personele ilişkin demografik bilgiler yer almaktadır. Mülakat yapılan kişilere ilişkin görev, görevdeki süre, memuriyet

süresi, Hatay'da bulunma süresi, meslek, eğitim durumu, yaş, cinsiyet gibi demografik bilgiler toplanmıştır.

Yarı yapılandırılmış mülakat formundaki soru sıralaması baz alınarak görüşme sırasında öncelikle Türkiye'nin ulusal çevre politikasının, çevre örgütlenmesinin, çevre performansının olumlu/yeterli, olumsuz/yetersiz şeklinde değerlendirilmesi yapılmış, bu değerlendirmelerin sebeplerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Devamında personelin gözünden Türkiye'de yaşanan çevre sorunları ve bu sorunlara yönelik çözümler hakkında bilgi edinilmiş, çalıştıkları belediyelerin çevre politikasının, çevre örgütlenmesinin, çevre performansının olumlu/yeterli, olumsuz/yetersiz şeklinde değerlendirilmesi yapılmış bu değerlendirmelerin sebeplerine ilişkin bilgiler toplanmıştır. Personelin gözünden çalıştıkları belediyelerde yaşanan çevre sorunları ve bu sorunlara yönelik çözümler, belediyelerinin çevre konusunda yapmış oldukları çalışmalar hakkında bilgiler toplanmış, çalıştıkları belediyelerin çevre politikalarına ilişkin detaylı sorular sorulmuştur. Mülakat formu çalışmanın sonunda ek olarak verilmiştir.

Araştırmanın bir diğer veri kaynağı olan ikincil veriler belediyelerin faaliyet raporlarından oluşmaktadır. Belediyelerin internet sitelerinde yer alan geçmiş yıllara ait faaliyet raporları incelenerek çevre adına yapılan faaliyetlerin neler olduğu, belirlenen politikaları destekleyici faaliyetler olup olmadığı gibi incelemeler yapılarak ikincil veriler toplanmıştır.

3.7. ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

Bu başlık altında çalışma kapsamında katılımcıların mülakat sorularına vermiş oldukları bilgiler doğrultusunda yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle katılımcıların demografik bilgilerine yer verilmiş devamında her soruya ait başlık altında katılımcılara sorulan sorulara, katılımcıların sorulara verdikleri cevaplardan yapılan doğrudan alıntılara, katılımcıların cevapları ve yapılan incelemeler sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda yapılan çıkarımlara yer verilmiştir.

3.7.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Aşağıda sırasıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, belediyedeki görev, görev süresi, memuriyet süresi, Hatay ilinde bulunma sürelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.7.1.1. Katılımcıların Cinsiyetlerine İlişkin Bilgiler

Çalışmaya toplamda 16 personel katılmıştır. Katılımcıların cinsiyet bilgilerine ilişkin bilgiler Tablo 6'da verilmiştir. Katılımcıların 3'ü kadın, 13'ü erkektir. Görüşmede cinsiyet dağılım oranları % 19 kadın % 81 erkek şeklindedir. Yapılan görüşmelerde Hatay ili sınırları içerisinde bulunan belediyelerde çalışan kadın sayısı oldukça düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 11
Katılımcıların Cinsiyet Durumu

Cinsiyet	Erkek		Kadın		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
	13	81	3	19	16	100

3.7.1.2. Katılımcıların Yaşlarına İlişkin Bilgiler

Çalışmaya katılan bireylerin yaş dağılımına ilişkin bilgiler Tablo 7'de verilmiştir. Çalışmaya katılan bireylerin yaş ortalaması 36,43'tür. Görüşmeler sırasında yapılan gözlemlerde belediyede çevre konusunda çalışanların genç oldukları görülmüştür. Çalışmaya katılan bireylerin % 56,25'i 26-35 yaş aralığında olan bireylerdir.

Tablo 12
Katılımcıların Yaş Dağılımları

Yaş aralığı	Frekans	Yüzde
21-25 yaş aralığı	1	6,25
26-35 yaş aralığı	9	56,25
36-45 yaş aralığı	3	18,75
46-55 yaş aralığı	3	18,75
Toplam	**16**	**100**

3.7.1.3. Katılımcıların Eğitim Durumlarına ve Mesleklerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların tamamı lisans düzeyinde eğitime sahiptir. Katılımcıların asıl meslekleri Tablo 8'de verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu çevre mühendisliği bölümü mezunudur. Bu durumun çevre açısından gerçekleştirilecek faaliyetlerin belirlenmesinden uygulanmasına kadar birçok noktada il ve ilçe belediyelerine avantaj sağladığı düşünülmektedir.

Tablo 13
Katılımcıların Meslekleri

Meslek	Frekans	Yüzde
Çevre mühendisi	6	37,5
İnşaat mühendisi	2	12,5
Gıda mühendisi	1	6,25
Kamu yönetimi	4	25
Fizik bölümü	1	6,25
Veteriner hekim	1	6,25
Kimya mühendisi	1	6,25
Toplam	**16**	**100**

3.7.1.4. Katılımcıların Belediyedeki Görevlerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların belediyedeki görevlerine ilişkin bilgiler Tablo 9'da verilmiştir. Katılımcılardan bazıları direk çevre bölümünde çalışmamakla birlikte çevreye ilişkin görevleri gerçekleştirmek üzere görevlendirilmişlerdir.

Tablo 14
Katılımcıların Belediyedeki Görevleri

Görev	Frekans	Yüzde
Fen İşleri Müdürü	4	25
Çevre Koruma Kontrol Müdürü	4	25
Temizlik İşleri Müdürü	1	6,25
Çevre Koruma Kontrol Birimi Memuru	1	6,25
Çevre Mühendisi	4	25
Kimya Mühendisi	1	6,25
İnşaat Mühendisi	1	6,25
Toplam	**16**	**100**

3.7.1.5. Katılımcıların Belediyedeki Görevlerinde Çalışma Sürelerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların belediyedeki görevlerinde çalışma süreleri Tablo 10'da verilmiştir. Çalışmaya katılan bir personel haricinde diğer personelin pozisyonlarında henüz yeni oldukları söylenebilir.

Tablo 15
Katılımcıların Belediyedeki Görev Süreleri

Çalışma Süresi	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	2	12,5
1 yıl- 3 yıldan az	4	25
3 yıl- 5 yıldan az	2	12,5
5 yıl- 7 yıldan az	5	31,25
7 yıl- 9 yıldan az	2	12,5
25 yıl ve üstü	1	6,25
Toplam	**16**	**100**

3.7.1.6. Katılımcıların Memuriyet Sürelerine İlişkin Bilgiler

Katılımcıların memuriyet sürelerine ilişkin bilgiler Tablo 11'de verilmiştir. Katılımcıların %43,75'i 1-5 yıl arasında kamu kurumlarında devlet memuru olarak çalışmaktadır.

Tablo 16
Katılımcıların Memuriyet Süreleri

Katılımcıların memuriyet süreleri	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	1	6,25
1 yıl- 5 yıl	7	43,75
6 yıl-10 yıl	4	25
11 yıl-15 yıl	1	6,25
21-25 yıl	2	12,5
26 yıl-30 yıl	1	6,25
Toplam	**16**	**100**

Tablo 11 incelendiğinde çalışanların memuriyet sürelerinin çok uzun olmadığı görülmektedir.

3.7.1.7. Katılımcıların Hatay İlinde İkamet Sürelerine İlişkin Bilgiler

Tablo 12'de katılımcıların Hatay ilinde ikamet sürelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Katılımcıların birçoğu Hatay ilinde doğmuş büyümüş bireylerdir. Katılımcılardan yalnızca üç tanesi beş seneden az süredir Hatay ilinde ikamet etmektedir. Bu durumun çevre açısından avantajları olduğu düşünülmektedir. Yaşadıkları kentin sorunlarını daha iyi bildikleri için sorunlara daha verimli çözümler bulunulacağı düşünülmektedir.

Tablo 17
Katılımcıların Hatay İlinde İkamet Süreleri

İkamet Süresi	Frekans	Yüzde
1 yıldan az	1	6,25
1 yıl- 5 yıl	2	12,5
21 yıl-25 yıl	2	12,5
26 yıl- 30 yıl	1	6,25
31 yıl-35 yıl	5	31,25
36 yıl-40 yıl	3	18,75
46 yıl- 50 yıl	2	12,5
Toplam	**16**	**100**

3.7.2. Katılımcılardan Elde Edilen Görüşlerin Değerlendirilmesi

Bu başlık altında katılımcılara sorulan sorulara, sorulardan alınan cevaplardan yapılan doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Çalışmanın sonuç ve öneriler bölümünde katılımcıların cevapları ve yapılan incelemeler sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda yapılan çıkarımlara yer verileceğinden tekrara düşmemek amacıyla bu bölümde çıkarımlara yer verilmemiştir.

3.7.2.1. Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasının Değerlendirilmesi

Katılımcılara ilk olarak *"Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar Tablo 13'te verilmiştir. Soruya verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde ülkenin ulusal çevre politikasının olumlu ancak yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tablo 18
Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasının Değerlendirilmesi

	Değerlendirme			
Soru	**Olumlu**	**Olumsuz**	**Yeterli**	**Yetersiz**
"Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?"	16	0	1	15

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *"Yönetmelikler hazırlanırken Avrupa Standartları baz alınıyor, yönetmelikler direk İngilizceden çevrilip geliyor, Avrupa ile eşdeğer gidiyor. Türkiye'de uygulama konusu sıkıntılı. Türkiye'de yönetmeliği alın uygulayın deniyor sadece. Denetim konusu da oldukça sıkıntılı."*(K1). *"Yasalar kâğıt üzerinde muhteşem, dört dörtlük. Ama uygulamada hiçbir şey yok. Ulusal çevre politikası yeterli değil. Hepimiz görüyoruz, resmen doğa katliamı yapılıyor. Doğayı korumaya yönelik bir politika, bir mücadele yok. Asıl görevi doğayı korumak olan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı imara açılan yerlerdeki ormanların orman vasfını kaybetmelerine sessiz kalıyor."* (K4).

"Ülkenin çevre politikası tamamen çevre dostu görünümünde. Uygulamalarda, faaliyetlerde durum tam tersi görünüyor. Söylemler iyi faaliyete geçince çevreye zarar veren fiiller söz konusu. Ormanların yeteri kadar korunmaması, çıkan yangınların önlenememesi ve sonrasında ormanların yenilenmesi yerine imara açılması ama her yerde ormanı savunuyor olunması, geri dönüşüm politikası savunuluyor, yenilenebilir enerji kaynağından enerji üretimi politika olarak belirtiliyor ardından nükleer santral kurulsun deniyor. Orman arazileri yangın çıkarılarak vasıfları kaybettiriliyor. Devletin söylemleri yapılsa bu iş olacak." (K5).

"Çevre politikaları çok iyi, her şey güzel anlatılıyor, mükemmel bir politika, bir sürü kanun, yönetmelik var, gerekli yaptırımlarda mevcut, fakat küçük işletmeler kanunların yönetmeliklerin uygulanması aşamasında aşırı zorlanırken, büyük işletmelere söz geçirilemiyor." (K8). *"Yetersiz. Yönetmelik var ama uygulama sıkıntısı da var. Yapılan yönetmeliklerin hem uygulanabilir olması hem de hayata geçirilmesi gerekir. Eğitim kısmı, sahadaki uygulamalar yetersiz. Teorik anlamda her şey var uygulama için sıkıntılı bir durum yaşanıyor."* (K6).

Yukarıda belirtilen görüşlere farklı olarak bir belediye çalışanından yorum gelmiştir. (K2) olarak kodladığımız belediye çalışanına göre *"Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikası geçmiş yıllara göre özellikle son yirmi yıldaki gelişmelerle birlikte şu anda oldukça iyi. 20 sene önce mevzuat dahi yoktu. Şu an eski mevzuat güncellenerek yeni yönetmelikler vs. üzerinde eklenmektedir. Yapılan yönetmeliklerin uygulamasında sıkıntı var."* şeklinde katılımcılardan yanıtlar alınmıştır.

Genel olarak katılımcılardan alınan cevaplara göre, Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasının kağıt üzerinde olduğunu, yapılan işlerle söylemlerin birbiri ile örtüşmediği gözlemlenmiştir. Uluslararası alanda alınan kararların olduğu gibi mevzuata çevrilmesi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Uluslararası mevzuatın Türkiye'de de uygulanması isteniyorsa öncelikle ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik yapısının, mevcut alt yapının uygulanacak mevzuata uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Aksi halde alınan kararlar, çıkarılan yönetmelikler sadece kağıt üzerinde kalacaktır.

3.7.2.2. Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi

Katılımcılara ikinci soru olarak *"Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar Tablo 14'te verilmiştir. Soruya verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde ülkenin çevre örgütlenmesi adına çalışmaların gerçekleştirildiği ancak bu çalışmaların yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin birlikte hareket ettiği çevre konusunda genellikle yapılacak olan işlemlerin yavaş ilerlediği, alanında uzman kişilerin az sayıda olduğu bir örgütlenmenin mevcut olduğu görülmektedir. Daha verimli bir örgütlenme için öncelikle personel eksikliklerinin giderilmesi, yapılacak olan işe uygun, uzman personellerin çalıştırılması gerekmektedir. Bu şekilde hem merkezi yönetim yerel yönetimlere daha sağlıklı bir şekilde yardım edebilecek hem de yerel yönetimler çevre konusunda geliştirecekleri projeleri uygulama konusunda sıkıntı yaşamayacaklardır.

Tablo 19
Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi

	Değerlendirme			
Soru	**Olumlu**	**Olumsuz**	**Yeterli**	**Yetersiz**
"Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?"	16	0	0	16

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *"Türkiye'deki çevre örgütlenmesinin olumlu yanı mevcut ancak yetersiz. Denetimler pek yapılmıyor. Önceki dönemlere göre bakanlık kendini çok geliştirdi ancak uygulamada aktif değiller. Çevre konusunda kalifiye elemanları yok. Verimli projeler yapmaları gerekiyor ancak yapmıyorlar."* (K1). *"Sivil Toplum Kuruluşlarının, vakıfların çalışmaları devletten daha etkili olabiliyor. Ülkedeki çevre örgütlenmesi yetersiz."(*K5).

"Türkiye genelinde bir yönetmelik çıkarılıyor, bakanlıktan bilgilendirme için geliyorlar. Çeviri olarak alıp doğrudan yayınladıkları yönetmelikleri anlatacak, bilgilendirecek kişi dahi tam olarak bilmiyor. Onlarda yaşayarak öğreniyorlar. Örgütlenmenin yetersiz olması sebebiyle her şey çok ağır ve yavaş işliyor. Yönetmeliklerin açıklamaları yıl bitiyor ancak geliyor. Burada örgütlenmenin ne kadar sağlıklı olduğu söylenebilir ki? (K16).

"Türkiye'de çevre örgütlenmesine siyasetin karışması nedeniyle çevre örgüt yapısı olması gereken durumda değildir. Çevre yönetimi konusunda mevcut örgüt çok yetersiz. Sivil Toplum Kuruluşları ile işbirliği görünürde var ancak gerçek hayatta yapılan faaliyetlerde olmadığı görülüyor. Oysa meslek odaları, sivil toplum kuruluşları ve bir takım gruplarla iş birliği içinde hareket edilirse politikalar daha verimli bir şekilde uygulanır ve çevre yönetimi konusunda daha hızlı ilerleyebiliriz." (K9).

"Örgütlenmenin güçlü yanı yok. Zayıf bir örgütlenme yapısı var. Geçmişe göre bu konuya dikkat ve yön verilmesi günümüz koşullarında daha üst seviyelerdedir. Her ne kadar geçmişe göre daha iyi bir örgüt yapısına sahip olsak ta

gelişmekte olan bir ülke olmamız nedeniyle nüfusun hızla artması örgütün daha da yetersiz kalmasına sebep oluyor." (K13) şeklinde katılımcılardan yanıtlar alınmıştır.

3.7.2.3. Türkiye'nin Çevre Performansının Değerlendirilmesi

Katılımcılara üçüncü soru olarak *"Türkiye'nin Çevre Performansını nasıl değerlendiriyorsunuz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar Tablo 15'te verilmiştir. Cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Buna rağmen Türkiye'nin çevre performansını yetersiz olarak görmektedirler.

Tablo 20
Türkiye'nin Çevre Performansının Değerlendirilmesi

	Değerlendirme			
Soru	**Olumlu**	**Olumsuz**	**Yeterli**	**Yetersiz**
"Türkiye'nin Çevre Performansını nasıl değerlendiriyorsunuz?"	0	16	0	16

3.7.2.4. Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Nedenleri

Katılımcılara dördüncü soruda *"Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunların nedenlerini sıralayabilir misiniz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar genel olarak değerlendirilmiş ve önem sırasına göre Tablo 16'da verilmiştir. Türkiye'de yaşanan çevre sorunlarının en önemli sebebinin çevre bilincinin bireylerde küçük yaşlarda oluşturulmaması olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların hepsinin aynı fikirde buluşması garip geliyor olsa da aslında çevre bilincinin küçük yaşlarda meydana geldiği ve sahip olduğu bilinç doğrultusunda yaşamını devam ettirdiği aşikârdır. İkici sırada yer alan neden de bu durumu kanıtlar niteliktedir. Alınan kararların etkin bir şekilde uygulanmaması ve çevreyi korumaya yönelik yaptırımların olmaması işlenen suçların tekrar etmesine neden olacağı için iyi bir çevre yönetiminin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. Son olarak Suriye savaşı nedeniyle göçle gelen mültecilerin nüfusu hızla arttırması ve çevre konusunda eğitimsiz olmaları nedeniyle çarpık kentleşme, alt yapı yetersizliği, hava, su, toprak, hatta genel olarak çevre kirliliği gibi birçok sorunu da beraberinde getirecektir.

Tablo 21
Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Nedenleri

Soru	Değerlendirme
"Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunların nedenlerini sıralayabilir misiniz?"	Çevre bilincinin bireylerde küçük yaşlarda oluşturulmaması
	Çevre konusunda insanların yeterli çevre bilincine sahip olmaması, insanların çevreye karşı duyarsız, çevre konusunda eğitimsiz ve gönüllü olmamaları.
	Yasaların, yönetmeliklerin tam anlamıyla uygulanmaması
	Ülkede çevre konusunda caydırıcı yaptırımların olmaması
	Suriyeli mültecilerin nüfusu arttırması
	Suriyeli mültecilerin çevre konusunda bilinçsiz davranmaları
	Plansız kentleşme
	Sanayi faaliyetlerinin çevre açısından yeterince denetlenememesi
	Vatandaşın çevre konusunda yapılan düzenlemelerden haberdar olmaması.
	Yeni teknolojilerin geriden takip edilmesi

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *"Çevre sorunlarının temel sebebi verilen eğitimlerin yetersiz olması. Halka eğitim konusunda çok inilmiyor. Çocuklara okullarda çevre konusunda çok iyi bir eğitim verilmiyor. Eğitimler süreklilik arz etmiyor. Çalıştığımız kurumda da sadece üst düzeydekilere veriliyor eğitimler, alt kademedeki personele kadar eğitim verilmiyor."* (K3).

"Bilinçsiz ve eğitimsiz bir toplumun varlığı, "her atık çöptür" alışkanlığından vazgeçilememesi." (K6). *"Ailelerin çocuklarını daha küçük yaşta yeterli derece çevre konusunda eğitmemeleri"* (K11). *"İnsanların duyarsızlığı, yasaların tam anlamıyla uygulanmaması, her şeye sadece maddi olarak bakılıyor, çevreye geleceğe emanet olarak bakılmıyor. Her şey şu anı yaşamak için yapılıyor. Hâlbuki bu yapılanların telafisi olmayacak."* (K4) şeklinde katılımcılardan yanıtlar alınmıştır.

3.7.2.5. Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler

Katılımcılara beşinci soruda *"Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunların çözümü için önerilerinizi sıralayabilir misiniz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen

cevaplar genel olarak değerlendirilmiş ve önem sırasına göre Tablo 17'de verilmiştir. Türkiye'de çevre sorunlarının çözümü için ilk yapılması gereken çevre eğitiminin küçük yaşlarda ailede ve okulda verilmeye başlanması olarak belirlenmiştir. Türkiye'de sosyal ve kültürel yapı göz önüne alındığında çocukların eğitimi genellikle anne tarafından verildiği için özellikle kadınların çevre konusunda daha bilinçli daha eğitimli olması için eğitimler düzenlenmelidir. Bunun yanında kültürel yapı göz önünde bulundurularak uygulanabilecek türde kurallar ve yaptırımların da belirlenmesi gerekmektedir.

Tablo 22
Türkiye'de Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler

Soru	Çözüm önerileri
"Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunların çözümü için önerilerinizi sıralayabilir misiniz?"	Küçük yaşlarda çevre eğitiminin ailede ve okulda verilmeye başlanması
	Eğitimcilerin çevre konusunda eğitim almış olmasının sağlanması
	Vatandaşların çevre konusunda bilinçlendirilmesi, çevre adına yapılan düzenlemelerden haberdar edilmesinin sağlanması
	Yasaların, yönetmeliklerin tam anlamıyla uygulanmasının sağlanması
	Çevre konusunun öncelikli bir konu olarak ele alınması
	Caydırıcı yaptırımların uygulanması
	Çevre denetimlerinin arttırılması
	Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri gönderilmesi
	Yeni teknolojilerin takip edilmesi, kurum veya kuruluşların bu teknolojileri kullanmalarının teşvik edilmesi

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *"Bilinç ve eğitim okulda başlıyor. Bu yüzden eğitimcilerin çevreyi destekleyen, çevreyi koruyan, çevre eğitimi almış kişilerden oluşması gerekmektedir. Önce eğitimciler sonra öğrenciler. Öğretmen bilmiyorsa öğrenci hiç bilmez."* (K8). *"Vatandaşın bilinçlendirilmesiyle belli bir seviyeye gelebileceğimizi düşünüyorum. Türkiye'de çevre mühendisi sayısı 500.000 desek aileleri ile birlikte yaklaşık 2.000.000 insanı bulur. 2.000.000 insan ile çevre değişmez. Önce vatandaşın değişmesi gerekir. Ya caydırıcı maddeler koyulup bu maddeler herkese eşit bir şekilde uygulanacak ya da teşvik edici uygulamalarla çevreye yönelik faaliyetler gerçekleştirilecektir."* (K14).

"Çevre vergileri gibi çevre koruma uygulamaları yatırımcılara büyük yük getirmekte, bu konuda projeler kapsamında yatırımcılara gerekli teşviklerin verilmesi gerekmektedir." (K1) şeklinde katılımcılardan yanıtlar alınmıştır.

3.7.2.6. Belediyelerin Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi

Katılımcılara altıncı soruda *"Belediyenizin Çevre Politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde (Tablo 18) uygulanan çevre politikalarının yetersiz ve olumsuz olduğu görülmektedir. Katılımcılardan yalnızca biri olumlu yönde görüş bildirmiştir.

Tablo 23
Belediyelerin Çevre Politikalarının Değerlendirilmesi

	Değerlendirme			
Soru	**Olumlu**	**Olumsuz**	**Yeterli**	**Yetersiz**
"Belediyenizin Çevre Politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?"	1	15	1	15

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *"Çevre politikalarının yerel olarak belirlenmesi gerekir. Yani yerelden gelen sonuçlara göre belirlenmelidir. Bizde bakanlık çalıştaylarını bile İngilizce yönetmeliklerden alıyor. Türkçeye çevirip bize uyarlamaya çalışıyor. Oysa yerel sorunlara göre politika izlenmeli. Çünkü sorunlarla ilgili en iyi bilgileri yerel yönetimler yani belediyeler verir. Yukarıdan gelen kararlar yereldeki sorunlara çözüm olmada eksik kalıyor."* (K1).

"Belediyelerin uygulamaya çalıştıkları çevre politikaları aslında uygulanamıyor. Çünkü bu çevre politikaları yetersiz durumdadırlar. Eğitimli personel eksikliği ve çevre politikalarını gerçekleştirilmesi için yeterince bütçe ayrılmaması nedeniyle verimli çalışmalar gerçekleştirilemiyor. Bu yüzden politikalar uygulanamıyor." (K16). *"Belediyelerde uygulanacak olan çevre politikaları için önce belediye başkanın çevreye karşı duyarlı olması gerekmektedir. Bu sebeple belediyemizde çevre politikası konusunda aslında pek bir faaliyet gerçekleştirilmemektedir."* (K10).

"Belediyelerde uygulanan çevre politikalarını düşündüğümüzde bugüne kadar her zaman gelen işleri yaptık. Ekstra bir proje veya politika düşünülmedi. Düşünülünce de onay verilmedi. Örneğin bitkisel atık yağların evlerden toplanması için teşvikler yapmak için başkanla konuşmak istedik kabul edilmedi, sosyal market kurmak istedik gene kabul edilmedi." (K3). *"Yeni kurulan bir ilçe olması nedeniyle çevre politikaları kısmen uygulanabilmektedir."* (K6)

Yukarıda belirtilen görüşlerin tersi yönde bir görüş beyan edilmiştir. Bu görüş şu şekildedir: *"Belediyemizde uygulanan çevre politikaları yeterli düzeydedir. Elbette büyükşehir olduktan sonra birçok sıkıntıyla karşı karşıya kaldık. Ancak politikaları gerçekleştirmeye yönelik çalışmalarımız devam etmektedir."* (K2). *"Hatay ilinin büyükşehir belediyesi yapısına yeni kavuşması nedeniyle oryantasyon adına çok fazla zaman harcanması, enerji kaybedilmesi sebebiyle çevre politikalarının belirlenmesi ve uygulanması konusuna çok fazla önem verilemedi."* (K7) şeklinde katılımcılardan yanıtlar alınmıştır.

Genel olarak katılımcıların vermiş olduğu cevaplar göz önünde bulundurulduğunda belediyeler öncelikle merkezi yönetimin belirlemiş olduğu çevre politikalarına uygun politikalar geliştirmesi gerektiği, ancak yerelde karşılaşılan sorunların Türkiye genelinden farklı olması nedeniyle merkezi idarenin belirlemiş olduğu kararların yetersiz olması nedeniyle yerel yönetimlerin tarafından farklı politikalar üretilebileceği görülmektedir. Fakat üretilen bu politikaların uygulamasında bütçe gibi ekonomik sorunların yaşanması nedeniyle politikalar istenilen şekilde uygulanamamaktadır.

3.7.2.7. Belediyelerin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi

Katılımcılara yedinci soru olarak *"Belediyelerin Çevre Örgütlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?"* sorusu sorulmuştur. Soruya verilen cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde (Tablo 19) katılımcıların bir bölümü çevre örgütlenmesinden çok memnun ve örgütlenmeyi yeterli görürken, diğer bölümü ise birimlerin bir kişi tarafından idare edilmesinden, alanında uzman personel sayısının yeterli olmamasından ve bu konuda herhangi bir çözüm üretilmemesinden, tüm

sorumluluğun bir kişi üzerinde bırakılmasından memnun olmayıp örgütlenmeyi yetersiz ve olumsuz şeklinde değerlendirmektedir. Çoğunluğun görüşleri örgütlenmenin yetersiz olması üzerinedir. Örgütlenmeyi yeterli bulan ilçe belediyeleri genellikle merkeze en yakın olan büyük belediyelerdir. Aşağıda farklı görüşlere sahip katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

Tablo 24
Belediyelerin Çevre Örgütlenmesinin Değerlendirilmesi

	Değerlendirme			
Soru	**Olumlu**	**Olumsuz**	**Yeterli**	**Yetersiz**
"Belediyenizin Çevre Örgütlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?"	3	13	3	13

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir: *"Belediyenin çevre örgütlenmesi iyi ve yeterli. Dört birim şeklinde örgütlenme söz konusu. Atık yönetimi, çevre- temizlik, deniz- kıyı, mali idare şeklinde örgütlenilmiştir. Personel sayısı ve yapılanma açısından sorun yok fakat geliştirilmesinde sıkıntı yaşanıyor."* (K1). *"Yönetmeliğe istinaden çevre birimi kurulmuş, görev ve sorumluluk paylaşımı tam olarak yapılmış, personel sayısı yeterli ancak yetkin değil. Çevre örgütlenmesini belediyemiz açısından olumlu ve yeterli görüyoruz. En azından bir çekirdek kadromuz var."* (K3).

"Personel olarak örgütlenmede çok iyiyiz. Hatay'ın en eski belediyelerinden biri olduğumuz için kurumsallaşma gibi bir sorunumuz yoktur. Bu nedenle çevre örgütlenmemiz yeterli düzeydedir ve biz bu durumdan çok memnunuz."(K2). *"Fen işlerine ve temizlik işlerine bakan personel aynı. Çevre işleri ile ilgilenen az sayıda personel olmasına rağmen belediyemiz bünyesinde çevre mühendisi çalışıyor. Bu durum çevreye önem verdiğimizin bir göstergesidir. Ağırlıklı olarak politikaların yapımı ve işletilmesi Fen İşleri Müdürlüğü'ndedir. Personel sayısının bu kadar az olması sebebiyle örgütlenmemizi yetersiz ve olumsuz olarak değerlendiriyoruz."*(K8). *"Tek bir personel ile çevre konusunda politikalar yürütülmeye çalışılıyor. Ne kadar iyi bir örgütlenmeye sahip olabiliriz ki?"* (K9). *"Çevre politikalarının gerçekleştirilmesini sağlamak adına bünyemizde bir personel bulunmaktadır. Örgüt yapımız yetersiz ve olumsuzdur."* (K7). *"Nüfusa göre çevre*

konusunda çalışan personelin az sayıda olması nedeniyle örgütlenme konusunda sıkıntılar yaşıyoruz." (K16) şeklinde katılımcılardan yanıtlar alınmıştır.

3.7.2.8. Belediyelerde Yaşanan Çevre Sorunları

Katılımcılara sekizinci soruda *"Belediyenizde çevre açısından yaşanan sorunlar nelerdir?"* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Her bir belediye için katılımcıların verdikleri cevaplar önem sırasına göre Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 25
Belediyelerin Yaşamış Oldukları Çevre Sorunları

Hatay Büyükşehir Belediyesi	**Antakya Belediyesi**	**Defne Belediyesi**	**Samandağ Belediyesi**
Hava kirliliği Su kirliliği (Yer altı suları kirliliği) Toprak kirliliği Ulaşım ve trafik sorunu	Hava kirliliği Görüntü kirliliği Ulaşım ve trafik sorunu Temizlik sorunu	Hava kirliliği Su kirliliği Toprak kirliliği Görüntü kirliliği Ulaşım ve trafik sorunu	Toprak kirliliği Su kirliliği (Kıyı ve deniz kirliliği) Görüntü kirliliği Ulaşım ve trafik sorunu Temizlik sorunu
Arsuz Belediyesi	**İskenderun Belediyesi**	**Kırıkhan Belediyesi**	**Altınözü Belediyesi**
Görüntü kirliliği Ulaşım ve trafik sorunu	Hava kirliliği Su kirliliği (Yer altı sularının kirliliği, Kıyı ve deniz kirliliği) Görüntü kirliliği Gürültü kirliliği	Görüntü kirliliği Toprak kirliliği Hava kirliliği Ulaşım problemi Temizlik sorunu	Görüntü kirliliği Toprak kirliliği Ulaşım problemi Hava kirliliği
Dörtyol Belediyesi	**Erzin Belediyesi**	**Yayladağı Belediyesi**	**Reyhanlı Belediyesi**
Toprak kirliliği Hava kirliliği Temizlik sorunu	Görüntü kirliliği Toprak kirliliği Ulaşım problemi	Hava Kirliliği Görüntü kirliliği Toprak kirliliği Temizlik sorunu	Hava Kirliliği Görüntü kirliliği Temizlik sorunu Toprak kirliliği
Hassa Belediyesi	**Belen Belediyesi**	**Kumlu**	**Payas**
Temizlik sorunu Toprak kirliliği Görüntü kirliliği	Görüntü kirliliği Hava kirliliği Temizlik sorunu Ulaşım problemi	Hava kirliliği Toprak kirliliği Su kirliliği Görüntü kirliliği	Hava kirliliği Ulaşım problemi Temizlik sorunu Su kirliliği Görüntü kirliliği

Hatay il genelinde en çok görülen çevre sorununun hava kirliliği olduğu ortaya çıkmıştır. Bir diğer önemli çevre sorunu ise su kirliliği ve devamında toprak kirliliğidir. Diğer bir sorunda dağınık, düzensiz ve plansız bir şekilde yerleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan görüntü kirliliğidir. Ulaşım ve trafik kaynaklı meydana gelen problemler ise ilde gün geçtikçe artan taşıt sayısından kaynaklanmaktadır. Bu çevre sorunlarının meydana gelme sebepleri bir sonraki soruda tartışıldığından tekrara düşmemek adına bu başlık altında yer verilmemiştir.

3.7.2.9. Belediyelerde Yaşanan Çevre Sorunlarının Nedenleri

Katılımcılara dokuzuncu soruda *"Belediyenizde çevre açısından yaşanan sorunların nedenlerini sıralayabilir misiniz?"* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Her bir belediye için katılımcıların verdikleri cevaplar önem sırasına göre Tablo 21'de verilmiştir.

Tablo 26
Belediyelerin Yaşamış Oldukları Çevre Sorunlarının Nedenleri

Hatay Büyükşehir Belediyesi	Antakya Belediyesi	Defne Belediyesi	Samandağ Belediyesi
Çevre konusunun önemsenmemesi, öncelikli olarak görülmemesi, Çevre için bütçe ayrılmaması, Büyükşehir belediyesi olmanın gerektirdiği alt yapının eksik olması, Coğrafi koşulların getirdiği dağınık ve plansız kentleşme, Suriye savaşı nedeniyle aşırı ve hızlı nüfus artışı, Asi Nehri'nin ve Açık denizin getirdiği kirlilikler	Isınmada kullanılan yardım kömürlerinin kalitesiz olması, Sanayi faaliyetleri, Suriye savaşı sebebiyle göçle gelen mültecilerin dağınık ve plansız yerleşmesi, Vatandaşların çevre konusunda duyarsız, bilinçsiz, eğitimsiz olması, Çarpık ve yoğun kentleşmenin kontrol altına alınamaması, Alt yapının eksik olması, Asi Nehri'nin sebep olduğu kirlilikler, Coğrafi koşullar ve çarpık kentleşme nedeniyle trafik ve yol konusunda projelerin uygulanamaması	Yeni kurulan bir ilçe olması ve 37 köyün mahalle statüsüne dönüşmesi sonucunda ilçeye bağlanması sonucunda alt yapı ve hizmet konusunda eksikliklerin yaşanması, Çevre için bütçe ayrılmaması, Arıtma tesisinin kapasitesinin yetersiz olması, Coğrafi koşulların getirdiği dağınık ve plansız yerleşme, Hayvancılık faaliyetleri, Asi Nehri'nin sebep olduğu kirlilikler, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Isınma için kullanılan yakıtlar,	Çevre için bütçe ayrılmaması, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Vatandaşların çevre konusunda duyarsız, bilinçsiz, eğitimsiz olması, Asi Nehri'nin ve Açık denizin getirdiği kirlilikler, Coğrafi koşullar ve çarpık kentleşme nedeniyle trafik ve yol konusunda projelerin uygulanamaması, Alt yapı eksikliği, Hayvancılık faaliyetleri

Tablo 21. (Devamı)

Arsuz Belediyesi	İskenderun Belediyesi	Kırıkhan Belediyesi	Altınözü Belediyesi
Dağınık yaşam kültürü sebebiyle yaşanan alt yapı eksiklikleri Coğrafi koşullar ve düzensiz yerleşme nedeniyle trafik ve yol konusunda projelerin uygulanamaması,	Çevre konusunun önemsenmemesi, öncelikli olarak görülmemesi, Çevre için bütçe ayrılmaması, Sanayi faaliyetlerinin yeterince denetlenmemesi,	Çevre için bütçe ayrılmaması, Isınmada kullanılan yardım kömürlerinin kalitesiz olması, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Ulaşım konusunda projelerin üretilmemesi	Katı atık aktarma tesisinin hâkim rüzgâr yönüne göre konumlandırılmamış olması, Plansız kentleşme, Ulaşım faaliyetlerinin gelişmemiş olması, Çevre konusunun önemsenmemesi, öncelikli olarak görülmemesi Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı
Dörtyol Belediyesi	**Erzin Belediyesi**	**Yayladağı Belediyesi**	**Reyhanlı Belediyesi**
Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Sanayi faaliyetlerinin yeterince denetlenmemesi, Dağınık yaşam kültürü sebebiyle yaşanan alt yapı eksiklikleri	Kaçak yapıların çok fazla olması ve engellenememesi, Alt yapı eksikliği, Çevre için bütçe ayrılmaması, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Sanayi faaliyetleri	Kaçak yapıların çok fazla olması ve engellenememesi, Alt yapı eksikliği, Suriye savaşı sebebiyle göçle gelen mültecilerin dağınık ve plansız yerleşmesi, aşırı ve hızlı nüfus artışı, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Çevre için bütçe ayrılmaması	Suriye savaşı sebebiyle göçle gelen mültecilerin dağınık ve plansız yerleşmesi, aşırı ve hızlı nüfus artışı, kaçak yapıların çok fazla olması ve engellenememesi Plansız kentleşme, alt yapı eksikliği Suriye savaşı nedeniyle toprağın yapısının bozulması, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı Suriye savaşı sebebiyle göçle gelen mültecilerin dağınık ve plansız yerleşmesi

Tablo 21. (Devamı)

Hassa Belediyesi	Belen Belediyesi	Kumlu	Payas
Dağınık ve plansız yerleşme, alt yapı eksikliği, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Çevre konusunun önemsenmemesi, öncelikli olarak görülmemesi, Çevre için bütçe ayrılmaması	Dağınık yaşam kültürü sebebiyle yaşanan alt yapı eksiklikleri, Coğrafi koşullar ve düzensiz yerleşme nedeniyle trafik ve yol konusunda projelerin uygulanamaması, Isınmada kullanılan yardım kömürlerinin kalitesiz olması, Vatandaşların çevre konusunda duyarsız, bilinçsiz, eğitimsiz olması	Katı atıkların yaymış olduğu metan gazı, Tarımda kullanılan zirai ilaçların bilinçsiz ve fazla kullanımı, Suriye savaşı sebebiyle göçle gelen mültecilerin dağınık ve plansız yerleşmesi, aşırı ve hızlı nüfus artışı, kaçak yapıların çok fazla olması ve engellenememesi, Vatandaşların çevre konusunda duyarsız, bilinçsiz, eğitimsiz olması, Çevre için bütçe ayrılmaması	Sanayi faaliyetleri, Dağınık ve plansız yerleşme, alt yapı eksikliği, Vatandaşların çevre konusunda duyarsız, bilinçsiz, eğitimsiz olması, Çevre konusunun önemsenmemesi, öncelikli olarak görülmemesi,

İskenderun, Payas gibi ilçelerde sanayi faaliyetlerinin yoğunluğu nedeniyle hava kirliliği yaşanırken, Kırıkhan, Hassa, Yayladağı, Kumlu, Altınözü, Antakya, Reyhanlı, Defne, Belen gibi ilçelerde ise ısınma amacıyla kullanılan fosil yakıtlardan kaynaklı hava kirliliği mevcuttur. Isınma amaçlı kullanılan kömürün düşük kalitede olması, yeterli ısıyı verme özelliğine sahip olmaması kullanılan yakıt miktarının artmasına ve hava kirliliğinin artmasına sebep olmaktadır. Özellikle kış aylarında artan hava kirliliği birçok hastalığı da beraberinde getirmektedir.

Hatay'da yaşanan su ve toprak kirliliği ilçelerin büyük bir kısmının tarım faaliyetleri ile uğraşması nedeniyle meydana gelmektedir. Aynı metre kareden alınacak ürün miktarını arttırmak amacıyla bilinçsiz bir şekilde zirai ilaçların kullanılması su ve toprak kirliliğinin meydana gelmesine sebep olmaktadır. Tarımda kullanılan bu kimyasal maddeler ve sanayi atıkları yağmur suları ile yer altına geçerek yer altı sularının kirlenmesine de sebep olmaktadır. Ayrıca Asi Nehri ve açık denizin varlığı su kirliliği sebebidir. Özellikle İskenderun ilçesinde deniz yolu taşımacılığının aktif olarak kullanılması, gemilerin atıklarını denize deşarj etmeleri (denizden belirli bir uzaklıkta deşarj etmelerine rağmen akıntı sebebiyle), petrol sızıntıları su kirliliğine sebep olmaktadır.

Hatay ilinin tarihi göz önüne alındığında yerleşimin çok eski tarihlerden itibaren dağınık, düzensiz ve plansız bir şekilde gerçekleşmesi, altyapı sorunlarıyla birlikte görüntü kirliliğini de beraberinde getirmektedir. Özellikle Defne, Belen, Antakya, Yayladağı ve Altınözü gibi ilçelerde kaçak yapıların sebep olduğu çarpık kentleşme görüntü kirliliğine sebep olurken, Arsuz, Payas, Dörtyol, Erzin gibi ilçelerde coğrafi yapı nedeniyle yaşanan sorunlar görüntü kirliliğine neden olmaktadır.

Genel olarak görülen sorunlardan biri de temizlik sorunudur. Özellikle de kırsal yaşamın hakim olduğu Kırıkhan, Hassa, Reyhanlı, Kumlu, Altınözü, Yayladağı, Erzin, Belen gibi ilçelerde yaşayan insanların duyarsızlığı ve çevre bilincinin olmaması nedeniyle temizlik konusunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır.

Ulaşım ve trafik sorunu ilde yaşanan diğer çevre sorunlarından biridir. Bu sorunun temel sebepleri nüfusun hızla artması, Suriye Savaşı ile gelen mültecilerin sayısının artması sonucunda trafikte artan araç sayısı kaynaklı trafik sıkışmaları, yerleşimlerin plansız olması nedeniyle yaşanan yol yapım sıkıntıları ve coğrafi koşullar nedeniyle yol yapımında güçlüklerin yaşanması sayılmaktadır.

3.7.2.10. Belediyelerde Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler

Katılımcılara onunca soruda *"Belediyenizde çevre açısından yaşanan sorunların çözümü için önerilerinizi sıralayabilir misiniz?"* şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Ortak olarak yaşanan çevre sorunları için çözümler Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 27
Belediyelerde Çevre Açısından Yaşanan Sorunların Çözümü İçin Öneriler

Hava Kirliliği	Halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması Konutlarda ısı yalıtımı yapılması Temiz yakıtların kullanımının sağlanması Şehir içinde bulunan fabrikaların denetiminin arttırılması Hayvancılığın planlı ve kontrollü bir şekilde yapılması Toplu taşımanın özendirilmesi Bisiklet projeleri Elektrikli ve hibrid araçların kullanımının arttırılması
Su Kirliliği	Halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması Kara kökenli kirleticilerin denetlenmesi Asi nehri ve kollarının kanalizasyon hattının arıtma tesisine kadar ulaştırılması Arıtma tesislerinin arttırılması
Toprak kirliliği	Halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması Bitkisel atık yağların toprağa karışmasının engellenmesi Zirai ilaçların bilinçsiz kullanımının azaltılması Organik tarıma geçilmesi
Gürültü kirliliği	Halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması Toplu taşımaya özendirme Sanayi faaliyetlerinin denetlenmesi
Görüntü kirliliği	Halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması Plansız kentleşmenin önüne geçilmesi için denetimlerin arttırılması Kaçak yapıların engellenmesi Yeşil alanların arttırılması Kırsaldan kente göçün azaltılmaya çalışılması

Tüm katılımcıların çevre açısından yaşanan sorunların çözümü için ilk önerisi çevre konusunda bilinçli, çevre kültürüne sahip bireylerin yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiş, insanların çevre konusunda gönüllü olmasını sağlayacak çalışmaların yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Katılımın yüksek olduğu, çevre konulu eğitimlerin seminerlerin sık sık düzenlenmesi gerektiği, vatandaşların düşüncelerinin de alındığı çalışmaların gerçekleştirilmesi konusunda ortak bir görüş söz konusudur. Katılımcıların Hatay genelinde yaşanan hava kirliliği için özellikle Kırıkhan, Belen, Yayladağı, Altınözü, Reyhanlı, Kumlu, Hassa gibi ilçelerde ücretsiz olarak dağıtılan düşük kalite yardım kömürlerinin kullanımının azaltılması için daha temiz ısınma yöntemlerinden biri olan doğalgaz kullanımının özendirilmesi için çalışmalar

yapması gerektiği, İskenderun, Payas, Dörtyol, Erzin gibi kıyı bölgelerinde yer alan sanayi faaliyetlerine yakın ilçelerde yaşanan hava kirliliği için sanayi kuruluşlarının firma ayrımı yapılmaksızın, gerçek denetimlerle kontrol altına alınması gerektiği belirtilmiştir. Büyük ilçelerde yaşanan ulaşım ve trafik sorunu ile ilgili olarak yaşanan hava kirliliğinin azaltılması için insanları toplu taşıma kullanmaya özendirecek faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Elektrikli hibrid araç kullanımı özendirilmeli veya belediyeler tarafından bisiklet kullanımının arttırılmasına yönelik etkinlikler yapılmalıdır. Bu şekilde şehir içinde kullanılan araç sayısında hem hava kirliliğinde hem ulaşım ve trafik sorununda hem de gürültü kirliliğinde azalmalar gerçekleşebilir.

Hatay genelinde yaşanan bir başka sorun ise görüntü kirliliğidir. Bunun sebebi özellikle Suriye savaşı nedeniyle göçle gelen mültecilerin şehir genelinde plansız ve kontrolsüz bir şekilde yerleşmesi sonucunda kaçak yapılaşmalar, gecekondu sayısında artış, doğum oranlarının yüksek olması nedeniyle aşırı hızlı nüfus artışı yaşanmıştır. Bu durum alt yapı, temizlik, belediye hizmetlerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Suriyeli mültecilerin yaşama hazır hale getirilmiş kentin belirli bölgelerinde, nüfus artış hızının düşürülerek yaşamının sağlanması gerekmektedir. Kentte yaşanan bir diğer sorun ise toprak ve su kirliliğidir. Zirai ilaç kullanımı azaltılarak organik tarıma geçilmesi ve gerekli teşvik ve eğitimlerin belediyeler tarafından verilmesi gerekmektedir. Bitkisel atık yağların toprağa karışmasını önlemek adına belediyeler ilgili firmalarla sözleşmeler imzalayarak evden bitkisel atık yağ toplamaları yapılmalıdır. Son olarak Hatay'ın büyük bir kısmını etkileyen Asi Nehri'nin ilçelere uzanan kollarında kanalizasyon hattının arıtma tesisine kadar ulaştırılması da su kirliliği için çözüm önerileri olarak belirlenmiştir.

3.7.2.11. Belediyelerin Politika ve Hedeflerinin Kamuoyuna Sunulması

Katılımcılara on birinci soruda *"Belediyenizin açık ve somut olarak belirlenmiş ve kamuoyuna sunulmuş politika ve hedefleri var mı?"* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı bu soruya evet cevabını vermişlerdir.

3.7.2.12. Belediyelerde Çevre Örgütlenmesinde Yetki, Görev ve Sorumluluk Paylaşımı

Katılımcılara belediyelerinde çevre örgütlenmesinde yetki, görev ve sorumluluk paylaşımının yapılıp yapılmadığı sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde 8 belediye çalışanı paylaşımın yapıldığını, 8 belediye çalışanı ise paylaşımın yapılmadığını belirtmiştir (Tablo 23). Katılımcıların cevaplarının birbirine eşit çıkması genelleme yapılmasını zorlaştırmaktadır. Belediyelerin çevre örgütlenmesinde yetki, görev ve sorumluluk paylaşımının yapıldığını bildiren belediyeler Büyükşehir Belediyesi, Antakya Belediyesi, Samandağ Belediyesi, İskenderun Belediyesi, Dörtyol Belediyesi, Payas Belediyesi, Reyhanlı Belediyesi, Defne Belediyesidir. Yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılmamış olan belediyeler, Yayladağı Belediyesi, Altınözü Belediyesi, Kırıkhan Belediyesi, Erzin Belediyesi, Hassa Belediyesi, Kumlu Belediyesi, Belen Belediyesi ve Arsuz Belediyesidir.

Tablo 28
Belediyelerin Çevre Örgütlenmesinde Yetki, Görev ve Sorumluluk Paylaşım Durumu

Soru	Var	Yok
"Belediyenizin çevre örgütlenmesinde, yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılmış mı?"	8	8

İlde bazı belediyelerde yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı varken bazı belediyelerde çalışan sayısının bir ya da iki kişi olması nedeniyle yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılmamış, tüm sorumluluk tek bir personel üzerinde toplanmıştır. Bu belediyeler genellikle şehir merkezinden uzakta bulunan, daha kırsal, daha az gelişmiş olan ilçe belediyeleridir. Bu durum küçük ilçelerde hem nüfusun az olması hem de ilçenin fazla gelişmemiş olması nedeniyle belediyelerin de çevreye gereken önemi vermediği görülmektedir.

3.7.2.13. Belediyelerin Performans Göstergeleri ve Denetimleri

Katılımcılara belediyelerinde çevreye ilişkin belirlenmiş performans göstergelerinin var olup olmadığı ve belediyelerinde rutin denetimlerin

gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği sorulmuştur.. Katılımcılar 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi Ve Kontrol Kanunu'nun (2003), 9. maddesi gereği belediyelerin stratejik planlarını yapmakla yükümlü olduğu ve bu planda yıllık amaç ve hedefleri ile performans göstergelerini belirtmek zorunda olduklarını, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004) ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun (2005) bunları belediye görevleri olarak tanımladığını belirtmişlerdir. Ancak nüfusu 50000'nin altında olan ilçe belediyelerinin stratejik plan yapma yükümlülüğü bulunmadığı için Yayladağı, Kumlu, Belen, Erzin ve Payas Belediyelerinin stratejik planı olmadığı için performans göstergeleri ve denetimleri hakkında bilgi alınamamıştır.

3.7.2.14. Belediyelerde Çevre Konusunda Açıklık, Şeffaflık Ve Hesap Verilebilirlik İlkelerinin Uygulanması

Yöneten ve yönetilen arasında karşılıklı güvenin oluşabilmesi için hesap verilebilirlik, şeffaflık ve açıklık ilkelerinin yerine getirilmesi gerekmektedir. Halk katılımının da sağlanması için hesap verilebilirlik ilkesinin işletiliyor olması gerekmektedir. Katılımcıların cevapları incelendiğinde il içindeki büyükşehir belediyesi de dahil olmak üzere 16 belediyenin tamamı bu ilkelere uygun hareket ettiklerini, tüm faaliyetlerinde bu ilkeleri baz aldıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 24). İyi bir yönetimin olmazsa olmazları arasında yer alan açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik kavramlarının belediyelerde de etkin halde olması halkın yönetime olan güvenini arttıracaktır. Halk katılımının ve denetiminin gerçekleşebilmesi için yerel yönetimlerin karar verme ve uygulama süreçlerinin herkese açık olması gerekmektedir. Hesap verilebilirlik kavramına göre yapılan planların, programların, alınan kararların uygulanmasının yerel yönetimlerin bir başka kişi veya kuruma açıklama yapabilmesi mümkün olmalıdır. Bu şekilde yerel halk yerel yönetimlerde meydana gelen ilerlemelerden, eksikliklerden haberdar olabilecektir.

Tablo 29
Belediyelerde Çevre Konusunda Açıklık, Şeffaflık Ve Hesap Verilebilirlik İlkelerinin Uygulanması

Soru	Uygulanıyor	Uygulanmıyor
"Belediyenizde çevre konusunda açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri işletiliyor mu?"	16	0

Bazı katılımcıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

"Belediyemizin internet sitesinde faaliyet raporları, meclis kararları, performans raporları mevcuttur ve bu raporlar düzenli periyodlarla yapılmakta ve yayınlanmaktadır. Ayrıca twitter, facebook gibi sosyal medya uygulamaları ile belediyemizin yaptığı faaliyetler hakkında bilgiler halkla paylaşılmaktadır." (K1). Belediyemiz sosyal medyayı ve internet sitesini aktif olarak kullanmaktadır. Ayrıca belediye başkanı saha çalışmaları yapmakta. Sokak sokak ilçeyi gezerek vatandaşların dertlerini dinlerken yaptığı faaliyetler hakkında da bilgi vermektedir."(K4).*"Belediyemize dilekçe vermeleri durumunda istedikleri konu hakkında bilgi alabilmektedir vatandaşımız."*(K5).

3.7.2.15. Belediyelerin Çevre Politikalarının Önceliklerinin Değerlendirilmesi

Katılımcılara belediyelerin benimsedikleri çevre politikalarının önceliklerinin neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevaplar değerlendirildiğinde belediyelerin çevre politikalarının önceliklerinin birbirinden farklı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcılar genellikle çevre politikalarının temel ilkelerinden biri olan "sürdürülebilir çevre" ilkesine öncelikleri arasında yer vermektedirler. Bunun yanında kaliteli bir yaşam, temiz çevre, halk sağlığı, çevre bilincine sahip kaliteli bireyler yetiştirmek yine öncelikler arasında belirtilmiştir.

3.7.2.16. Çevre Politikalarının Belirlenmesine Yaklaşım Şekilleri

Katılımcılara belediyelerin çevre politikalarının proaktif politikalar mı reaktif politikalar mı olduğu, politikaların sorun çözmeye mi yoksa geleceği tasarlamaya mı odaklandıkları sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların hepsi uygulanan politikaların hem proaktif hem de reaktif politikalar olduklarını, bazı durumlarda sorun çözmeye odaklanırken bazı durumlarda geleceği tasarlamaya yönelik olduklarını belirtmişlerdir. Hazırlanan stratejik planlarla öngörülebilen sorunların çözümüne yönelik proaktif politikalar geliştirilmektedir. Fakat yeni kurulan ilçe belediyelerinin düzenlerinin hala tam olmaması nedeniyle bu belediyelerde genellikle reaktif politikalar üretilmektedir.

Sonuç olarak çevre politikalarının proaktif politikalar yani geleceği tasarlamaya yönelik politikalar olması gerekmektedir. Hatay'ın büyükşehir olmasının gerektirdiği kurumsal yapıdaki eksikliklerin giderilmesi ve yeni kurulan ilçe belediyelerinin düzenlerinin en kısa sürede sağlanması ile kalıcı çözümler üreten, geleceğe yönelik politikaların oluşturulması gerekmektedir. Çevre konusunda gerekli analizler yapılarak bu politikalar oluşturulmalıdır.

3.7.2.17. Paydaşların Belediyelerin Karar Alma Süreçlerine Katılımı

Katılımcılara karar alma süreçlerinde paydaşlarını katmaya yönelik çalışmaları olup olmadığı, varsa bu çalışmaların neler olduğu sorulmuştur. Hatay ili genelinde özellikle Büyükşehir belediyesi dışında kalan ilçe belediyelerinin paydaşlar hakkında bir bilgisi olmaması sebebiyle karar alma süreçlerine paydaşları dâhil etmedikleri ortaya çıkmıştır. Büyükşehir belediyesi yapılan çalıştaylar için özellikle alınacak kararlarda söz sahibi olmaları için davet gönderdiklerini ancak yeterli ilgiyi görmediklerini, katılım sağlamadıklarını dile getirmişlerdir.

Stratejik planın oluşturulması ve çevre politikalarının belirlenmesi konusunda paydaşların katılımı oldukça önemlidir. Özellikle kentin sorunları, stratejik planın hedefleri ve alt hedefleri belirlenirken paydaşların da görüş bildirmesi gerekmektedir. Fakat Hatay'da bulunan belediyelerin paydaşlardan haberdar olmaması, iletişimlerinin olmaması büyük bir eksikliktir. Oysa planlama sürecinin ilk aşamasından itibaren paydaşlarla iletişim kurulmalı, onların görüş ve beklentileri de dikkate alınmalıdır. Bu şekilde yapılacak olan faaliyetlerin benimsenmeleri sağlanarak faaliyetlerin daha verimli uygulanması mümkün olacaktır.

3.7.2.18. Belediyelerin Halkın Bilinçlendirilmesine Yönelik Çalışmaları

Katılımcılara *"Halkı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalarınız var mı? (varsa nelerdir)"* sorusu yöneltilmiştir. 16 belediyeden yalnızca 4 belediyenin (Yayladağı, Kırıkhan, Kumlu, Payas) halkı bilinçlendirme açısından çalışmalar yapmadığı ortaya

çıkarılmıştır. Aşağıda bir kaç belediyenin yapılan görüşmelerde halkı bilinçlendirmeye yönelik yaptıkları çalışmalara yer verilmiştir.

Samandağ Belediyesi, Arsuz Belediyesi, Defne Belediyesi tarafından atıkların kaynağında ayrıştırılması adına sahillerde etkili olması için belediye başkanının da katıldığı halkla birlikte çöp toplama faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda bitkisel atık yağ toplama konusunda esnafların ve okulların katıldığı bir yarışma düzenlenmiştir. Yarışmayı kazanan okullara geri dönüşüm firmaları ile işbirliği yapılarak okulların ihtiyaçları doğrultusunda hediyeler verilmesi sağlanmıştır. Bu şekilde çocukların küçük yaşlarda çevreye duyarlı, çevre konusunda bilinçli bireyler haline gelmeleri sağlanmaktadır. Bitkisel atık yağların toplanması amacıyla esnafa ücretsiz atık yağ toplama kovaları verilmektedir. Aynı zamanda halka atık yağların sebep olduğu çevre sorunları hakkında bilgiler verilmektedir. Son yapılan uygulamalardan biri de bitkisel atık yağları toplayan vatandaşların ulaşım kartlarına para yüklenmekte, çevre konusunda bireyler teşvik edilmekte, çevreye daha duyarlı olmaları sağlanmaktadır.

Antakya Belediyesi, İskenderun Belediyesi, daha çok ofislerde, toplantılarla ve eğitimlerle halkı bilinçlendirmeye çalışırken, Defne Belediyesi okullarda çevre konusunda verilen eğitimler sırasında sorulan sorulara doğru cevap veren öğrencilere "yeşeren kalemler" hediye ederek çocukların çevre konusunda bilinçlendirilmesini sağlamaktadır. Yine Defne Belediyesi tarafından pilot bölgeler seçilip bölgedeki evler tek gezilerek ambalaj atıklarının yerinde ayrıştırılması için özel poşetler dağıtılmış, belirli günlerde geri dönüşüm firmalarının bu atıkları toplaması sağlanmıştır, doğa yürüyüşleri, resim sergileri ile farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Altınözü Belediyesi ve Defne Belediyesi tarafından plastik poşet kullanımının azaltılması konusunda halka bilgi verilmiş, temiz çevrenin önemi anlatılmış, topladıkları atıklar karşılığında bez çantalar dağıtılmıştır. Altınözü belediyesi tarafından okulların ambalaj atığı toplamaları için etkinlikler gerçekleştirilmiştir.

Arsuz Belediyesi'nde ilçe sınırı içerisinde yer alan 88 okul için eğitim faaliyetleri düzenlenmiş, halkın daha çok görsellerle, teşviklerle bilinçlendirilmesi

sağlanmaya çalışılmıştır. Belen Belediyesi ve Hassa Belediyesi tarafından temizlik gününde ekipler oluşturup halkla birlikte mesire alanlarının temizlenmesi etkinliği gerçekleştirilmiş, temizlik sırasında çevrenin öneminden bahsedilerek halkın bilinçlendirilmesi sağlanmıştır.

Reyhanlı Belediyesi tarafından Toplum İçin Yenilik Derneği ile proje geliştirilmiş, halkı bilinçlendirmek adına, park duvarlarına temiz çevre ile ilgili görseller çizilmiştir. Erzin Belediyesi, Dörtyol Belediyesi tarafından doğa yürüyüşleri yapılarak doğaya atılmış olan çöplerin toplanıp, yerinde ayrıştırılması için öğrencilere, vatandaşlara bilgi verilmiş, çevre konusunda yaşanan sorunların ortaya çıkarılması için kent meclisi tarafından toplantılar düzenlenmiş katılım ilkesinin de gerçekleştirilmiştir.

3.7.2.19. Belediyelerin Çalışanlarını Bilinçlendirmeye Yönelik Çalışmaları

Katılımcılara *"Çalışanlarınızı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalarınız var mı? (varsa nelerdir)"* sorusu yöneltilmiştir. Yapılan görüşmelerde genel olarak tüm belediyelerin çalışanlarında çevre bilincini oluşturmak amacıyla faaliyetler gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. Genellikle kısa toplantılar, uygulamalı eğitimler ve doğa yürüyüşleri ile çöp toplama faaliyetleri gerçekleştirilerek bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

3.7.2.20. Belediyelerin Merkezi Yönetim Ve Taşra Teşkilatı İle İlişkilerinin Analizi

Katılımcılara *"Merkezi yönetim ve taşra teşkilatı ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/ Olumsuz/ Nedenleri)"* sorusu yöneltilmiştir. İl geneline bakıldığında çoğunlukta merkezi yönetimle doğrudan iletişime geçilmediği, taşra teşkilatı ile işlemlerin yapılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. 14 belediye taşra teşkilatı ile ilişkilerin olumlu olduğunu, iletişim kurmakta sıkıntı yaşamadıklarını ifade ederken, 2 belediye taşra teşkilatı ile ilişkilerin olumsuz yönde olduğunu, iyi bir iletişim kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların görüşleri şu

şekildedir: *"taşra teşkilatı ilişkiler olumlu, iletişimler iyi, ulaşmakta sıkıntı yaşamıyoruz, tek problem tüm ili karşılayacak kadar çevre personelinin olmaması."* (K8). *"Olumlu, her problemimizi sahip oldukları imkânlar dâhilinde çözmek için uğraşıyorlar."*(K2). *"İl müdürlüğünün siyasileşmesi ve personel sayısının yetersizliği nedeniyle sıkıntı yaşıyoruz. Uygulamak istediğimiz projelerde gecikmeler meydana geliyor."* (K4). Burada duruma dikkat çekilmesi gerekmektedir. Belediyenin siyasi görüşü ile taşra teşkilatının siyasi görüşünün farklı olması iletişimin zayıf olmasında etkili olduğu görülmüştür. *"İlişki ve iletişim oldukça kötü, merkezi yönetim çalışmalarını daha çok Ankara, İstanbul gibi büyük kentlere yoğunlaştırmakta, projelerin gerçekleştirilmesi konusunda verilen sözleri tutmamaktadırlar."* (K1).

Merkezi yönetimin bu tutumu belediyenin performansının düşük olmasına sebep olabilecek bir davranıştır. Ayrıca bu tip durumlar vatandaşın hizmetin belediye tarafından gerçekleştirilmediğini, belediyenin hizmet verme konusunda yetersiz kaldığını düşünmesine sebep olabilecektir.

3.7.2.21. Belediyelerin Büyükşehir Belediyesi ve Diğer İlçe Belediyeleri İle İlişkilerinin Analizi

Katılımcılara *"Büyükşehir belediyesi ve diğer ilçe belediyeleri ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/ Olumsuz/ Nedenleri)"* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevapları değerlendirildiğinde; belediyelerin tamamının büyükşehir belediyesi ile iletişimleri ve ilişkileri iyi iken ilçe belediyelerinin birbirleriyle iletişim içerisinde olmadıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcılar ortak proje ve faaliyetler geliştiremediklerini dile getirmişlerdir.

3.7.2.22. Belediyelerin Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Odaları İle İlişkilerinin Analizi

Katılımcılara *"Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Odaları ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/ Olumsuz/ Nedenleri)"* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların değerlendirmelerine Tablo 25'te yer verilmiştir.

Tablo 30
Belediyelerin Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Odaları İle İlişkilerinin Analizi

Soru	Olumlu	Olumsuz
"Sivil Toplum Kuruluşları ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/ Olumsuz/ Nedenleri)"	6	10
"Meslek Odaları ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/ Olumsuz/ Nedenleri)"	0	16

Meslek odaları ile belediyelerin ilişkileri değerlendirildiğinde tüm yorumların olumsuz olduğu görülmektedir. Bunun sebebi ise meslek odalarının belediyelerin yapmış olduğu çalıştaylara, faaliyetlere katılmaması, projelerle ilgilenmemeleri katılımcıların ortak görüşü olarak kabul edilmiştir. Sivil Toplum Kuruluşları ile belediyelerin ilişkileri değerlendirildiğinde meslek odalarıyla olan ilişkilere göre daha ılımlı ve olumlu olduğu görülmekle birlikte 10 belediye (Samandağ, Defne, Payas, Kırıkhan, Yayladağı, Kumlu, Reyhanlı, Erzin, Hassa, Belen) olumsuz yönde, 6 belediye ise (Büyükşehir belediyesi, Arsuz, İskenderun, Antakya, Altınözü, Dörtyol) olumlu görüş bildirmiştir. Olumlu görüş bildiren katılımcılar özellikle halkı bilinçlendirme konusunda ve projelerde birlikte hareket ettiklerini, yapılan çalıştaylarda ortak çalışmalar yapmaya çalıştıkları, iletişimi sürekli hale getirmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Olumsuz görüş bildiren katılımcılardan bazıları yapmış oldukları işler nedeniyle (yol yapımı için ağaç kesme gibi) sivil toplum kuruluşlarının tepkisini çektikleri için iletişim kuramadıklarını dile getirmiştir. Diğer katılımcılar ise sivil toplum kuruluşlarının yapılacak olan projelere dahil olma konusunda ve iletişim konusunda ilgisiz olduğunu belirtmektedir.

Sonuç olarak çevre sorunları yalnızca merkezi yönetim aracılığı ile çözülecek sorunlar değildir. Merkezi yönetimin çevre konusunda yerel yönetimlerle yapmış olduğu işbirliğinin yanında sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve diğer paydaşların da sürece dahil edilmesi gerekmektedir. Fakat bu işbirliğinin sürekliliğe sahip olması gerekmektedir. Bunun için hem belediyelerin hem de sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının yapılacak olan hizmetler için gönüllü olarak işbirliği içinde olmaları gerekmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME, SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye'de çevreye ilişkin verilen önem III. Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla başlamıştır. Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında ilerleyen kalkınma planlarında, ülkenin tüm politikalarında AB politikalarıyla uyumlu politikalar belirlenmeye çalışılmıştır. Kalkınma planları incelendiğinde başlangıçta ülkenin ekonomik açıdan kalkınmasının her şeyden önemli ve öncelikli olduğunun belirtildiği görülmektedir. Daha sonraları ülkede çevre ve kalkınma eş düzeyde tutulan kavramlar haline gelmiş, belirlenen politikalarda çevre sorunlarının çözümüne ilişkin ciddi kamu yatırımları yapılmıştır. Zamanla çevre politikaları AB'nin çevre politikalarıyla uyumlu hale getirilmiştir. Ancak belirlenen politikaların uygulanması aşamasında AB ile aynı başarının yakalanamadığı görülmüştür. Ülkenin sahip olduğu farklı kültür yapısı, coğrafi alt yapı, ülkede çevre adına ilişkin yatırımların büyük çoğunluğunun kamu tarafından finanse ediliyor olması, vatandaşların yeterli düzeyde çevre için sorumluluk duygusuna ve bilincine sahip olmaması, merkezi yönetimden taşra yönetimine kadar olan bakanlık bünyesinde çalışan personelin politikaları tam kavrayamaması, uygulayamaması politikalardan elde edilen başarı istenilen seviyelerde gerçekleşememiştir. Ülke günümüzde de çevre politikalarının başarılı olarak uygulanması konusunda henüz yeterli seviyede değildir. Ülkenin bu konuda başarılı olmasını sağlayacak olan birimlerin başında çevre sorunlarının yerel olma özelliği taşıması sebebiyle yerel yönetimler gelmektedir. Yerel yönetim birimlerinden biri olan belediyelerin çevre politikaları ve uygulamaları çalışma konusu olarak seçilmiş, konu Hatay ili kapsamında ele alınmıştır.

Nitel araştırma olarak tasarlanan çalışmada 1 büyükşehir ve 15 ilçe belediyesinin çevre politikalarına ilişkin veriler belediye çalışanları ile yapılan derinlemesine mülakat tekniği ve yüz yüze görüşmelerle elde edilmiş, elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca çalışmanın güvenilirliğinin ve geçerliliğinin arttırılması amacıyla belediyelerin stratejik planları, faaliyet raporları, performans programları incelenerek doküman analizi yöntemi de veri toplama aşamasında kullanılmıştır.

Tez çalışması kapsamında sorulan sorulara verilen cevaplar doğrultusunda yapılan çıkarımlar, yapılması gerekenler aşağıda sırasıyla özetlenmektedir.

İlk olarak Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikası ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerde ülkenin ulusal çevre politikasının olumlu olduğu ancak yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerin temel sebebi Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında Avrupa ülkelerinde uygulanan yönetmeliklerin, Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararların direk Türkçeye çevrilerek uygulamaya koyulmasıdır. Bu aşamada unutulan en önemli konu bu yönetmeliklerin Avrupa ülkelerinin alt yapısına uygun yönetmelikler olması, Türkiye'nin çevre konusunda alt yapısının bu yönetmeliklere uygun olmamasıdır. Ayrıca çevre politikasında belirlenen faaliyetler ile gerçek hayatta yapılan uygulamalar birbiriyle örtüşmemektedir. Ormanların korunması konusunda mevzuat alt yapısı oldukça düzgün olmasına rağmen ülkede her gün çıkan yangınlar sonucunda yanan yerler hızla imara açılmakta, yangına sebep olanlar gelişmiş teknoloji sayesinde bile bulunamamaktadır. Bu durum vatandaşlarda yönetime olan güvenin zedelenmesine neden olmakta ve politikaların sadece yapılmış olmak için yapıldığını düşündürmektedir. Avrupa Birliği'nin ülkemizi birliğe dâhil etmemesinin sebeplerinden biri de bu durumdur. Çevre politikalarının yeterli olmasının sağlanabilmesi için, mevzuatın gerekleri yerine getirilmelidir. Kurumlara, kuruluşlara, bireylere imtiyazlar tanınması engellenmelidir. Çevre politikaları ülkenin alt yapısı göz önünde bulundurularak, ülkeye özgü bir biçimde belirlenmelidir. Belirlenen politikalarla gerçekleştirilen faaliyetlerin birbiriyle tutarlı olması sağlanmalıdır.

İkinci sırada "Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesi" konusu ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerde ülkenin çevre örgüt yapısının yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin çevre örgütlenmesine bakıldığında teşkilat yapısı merkez, taşra ve henüz kurulmayan yurtdışı teşkilatı olmak üzere üçe ayrılmıştır. Ülkede merkez teşkilatının ve taşra teşkilatının ortaklaşa bir yönetim şekli sürdürdüğü görünüyor olsa da gerçekte merkez odaklı yerel yönetimin mevcut olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak merkezi yönetimin yerel yönetimlerdeki hâkimiyeti de zayıftır. Ülkenin çevre örgütlenmesine ilişkin yapısı 1970'li yıllardan beri sürekli değişmekte, örgütün görev, yetki ve sorumlulukları genişletilmekte veya azaltılmaktadır.

Meydana gelen bu değişimler örgütün faaliyetlerini etkin bir şekilde yönetmesine de engel olmaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın bünyesinde çalışan personelin yetkinliği de tartışma konusudur. Henüz bakanlık bünyesinde çalışanların kavrayamadığı yönetmeliklerin yerelde sorunsuz bir şekilde uygulanması beklenmektedir. Örgütün bünyesinde yer alan personel sayısı da yeterli değildir. Personel sayısının yetersiz olması süreçlerin yavaş işlemesine sebep olmaktadır. Genel itibariyle bakıldığında katılımcıların ülkenin çevre politikalarına ilişkin bakışa açıları olumlu yöndedir. Ancak politikalarda, örgütlenmeler yetersiz seviyede olduğu için ilerleme kaydedilememektedir. Ülkenin çevre örgütlenme yapısının düzeltilebilmesi için kalifiye personelin kurumlara alınması, personelin sürekli eğitilmesi, günceli takip etmesi sağlanmalıdır. Ayrıca personel sayısının yeterliliği ile ilgili çalışmalar yapılarak personel sayısının yetersiz olduğu bölümlerde personel sayısının arttırılması sağlanmalıdır.

Üçüncü sırada Türkiye'nin çevre performansının değerlendirilmesi konusu yer almaktadır. Soruya verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Ancak katılımcılar genel olarak ülkenin çevre performansını yetersiz bulmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan Türkiye dünyanın sayılı ekonomileri arasında yer almaktadır. Hızlı bir büyüme oranına sahip Türkiye'nin enerjiye olan ihtiyacı büyüme hızıyla doğru orantılı bir şekilde gerçekleşmektedir. Genel olarak Türkiye'nin çevre performansı değerlendirildiğinde atık su artıma kapasitesi, tarım için kullanılan kimyasalların verimli bir şekilde kullanımı, hava kalitesi, çevre sağlığı konusundaki başarısı birçok ülkenin önünde yer almasını sağlamıştır, biyo-çeşitlilik, balık çeşitliliği, ekosistemlerin varlığının devamlılığı gibi konularda iyi bir konumda olmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında önceki yıllara göre hava kirliliğini azaltma konusunda iyi bir başarı yakaladığı savunulabilir (https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018reportv06191901.pdf, Erişim tarihi: 20.08.19).

Dördüncü sırada Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunlarının nedenleri konusu ele alınmıştır. Soruya verilen cevaplar incelendiğinde akıllara "ağaç yaş iken eğilir" atasözü gelmektedir. Çevre sorunlarının temel sebebi bireyin çevre konusunda

yeterli düzeyde bilinçlendirilmemesi, eğitilmemesidir. Eğitim bireyin var olmasını sağlayan temel olgudur ve ilk eğitim ailede başlamaktadır. Ancak günümüzde aileler çocuklarına küçük yaşta çevre eğitimi vermemekte, çocukta çevreye saygı duyma davranışını geliştirmemektedirler. Aslında ailelerde bu konuda yeterli düzeyde eğitime sahip değildirler. İkinci en önemli sebep yasaların, yönetmeliklerin tam anlamıyla uygulanmamasıdır. Ülkede çevre konusunda caydırıcı yaptırımların olmaması, uygulanan kararlarda denetimin eksik olması bu durumun ortaya çıkmasında etkendir. Birey ya da kurum ve kuruluşlar çevreye verdikleri zarar boyutunda caydırıcı yaptırımlara maruz kalmadığı için çevreye zarar vermeye devam etmektedirler. Ayrıca verilen cezalar kuruluşların verdiği zararı ortadan kaldırmaya yönelik yapacağı faaliyetlerden daha pahalıysa kuruluş düzeltici faaliyetleri gerçekleştirmek yerine ceza ödemeye devam etmektedir. Suriyeli mültecilerin nüfusu arttırması diğer bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadır. Elbette savaş sırasında insanlara kapıların açılması insanlık gereği yapılması gerekendir. Ancak mültecilerin nüfusunun hızla artışının engellememesi çevre üzerindeki yükü arttırmakta, kaynakların daha hızlı tükenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca mültecilerin birçoğu çevre konusunda bilinçsizdir. Ülke genelinde görülen plansız kentleşme görüntü kirliliği, bitki örtüsünün ve ormanların yok olmasına sebep olmaktadır. Sanayi faaliyetlerinin yeterince denetlenmemesi de çevre sorunlarının meydana gelmesine sebep olmaktadır. Çevre sorunlarının meydana gelmesinin bir diğer sebebi vatandaşın güncel uygulamalardan haberdar olmamasıdır. Vatandaş güncel uygulamayı bilmediği için çevreye zarar vermeye devam etmektedir. Yeni teknolojilerin geriden takip edilmesi de çevre sorunlarının meydana gelmesine sebep olmaktadır.

Beşinci sırada Türkiye'nin çevre sorunlarının çözümü için nelerin yapılması gerektiği konusu yer almaktadır. Katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda çevre sorunlarının çözümünün başına bireyin eğitimi gelmektedir. Yeni nesilde eğitimle çok erken yaşlarda çevre bilinci oluşturulması, çevrenin ne olduğu, çevre döngüsünün nasıl gerçekleştiği konusunda okul öncesi dönemde eğitime başlanmalıdır. Çocuk üzerinde en çok etkiye sahip olması nedeniyle kadınların da eğitimine önem verilmektedir. Çünkü çocuklar çoğunlukla anneleri tarafından eğitilmektedir. Yeterli düzeyde eğitim sağlandığında çevre sorunları çözülecektir.

Vatandaşların çevre konusunda bilinçlendirilmesi, çevre adına yapılan düzenlemelerden haberdar edilmesi yine sorunların temelli çözümünü sağlayacaktır. Bilinçlenen ve çevre adına yapılan düzenlemelerden haberdar edilen vatandaş hem çevre konusunda kendi davranışlarını değiştirecek hem de etrafındaki insanları etkileyerek onların davranışlarında da değişiklik sağlayacaktır. Yasaların, yönetmeliklerin tam anlamıyla uygulanması, çevre konusunun öncelikli bir alan olarak ele alınması, caydırıcı yaptırımların uygulanması, çevre denetimlerinin arttırılması, Suriyeli mültecilerin ülkelerine geri gönderilmeleri diğer çözüm önerileridir yeni teknolojilerin takip edilmesi, kullanımının teşvik edilmesi de çözüm önerileri içerisinde yer almaktadır.

Altıncı sırada katılımcıların çalıştıkları belediyelerin çevre politikalarını değerlendirmeleri istenmiştir. İl genelinde belediyelerin uyguladıkları çevre politikalarının yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Temelde uluslararası aktörler tarafından belirlenen çevre politikalarının ülke içinde gereken koşullar düşünülmeden hem ülke geneline hem de yerel yönetimlere uygulanması durumunda yerel sorunların göz ardı edilmesi nedeniyle çevre politikaları yetersiz kalmakta, belirlenen politikalar kâğıt üzerinde kalmakta ve amacına ulaşmamaktadır. Yerel yönetimlerin merkezi yönetimin almış olduğu kararları kendi alt yapıları hazır olmadan uygulamaya çalışmaları nedeni ile bir takım aksaklıklar yaşanmaktadır ve politikalardan beklenen verim alınamamaktadır. Ayrıca çevre politikalarının gerçekleştirilememesinde eğitimli personel yetersizliği, çevre için yeterli bütçe ayrılmaması gibi sebeplerde etkili olmaktadır. Çevre politikaları belirlenirken yerelin çevre sorunları dikkate alınmalıdır. Çünkü çevre sorunlarının kaynağı yereldir. Ayrıca çevre politikaları yerelin ve ülkenin kendi sorunlarına, kendi şartlarına uygun olarak belirlenmesi sağlanmalıdır.

Yedinci sırada belediyelerin çevre örgütlenmesinin değerlendirilmesi konusu yer almaktadır. Katılımcıların bir bölümü çevre örgütlenmesinden çok memnun ve örgütlenmeyi yeterli görürken, diğer bölümü ise birimlerin bir kişi tarafından idare edilmesi, tüm sorumluluğun bir kişi üzerinde bırakılmasından memnun olmayıp örgütlenmeyi yetersiz ve olumsuz şeklinde değerlendirmektedir. Çoğunluğun görüşü belediyelerin çevre örgütlenmesinin yetersiz olduğu şeklindedir. Belediyelerin çevre

örgütlenmesinde çevre bölümlerinde çalışan personel sayısının azlığı, mevcut personelin yeterince kalifiye olmaması, ilçelerin büyüklükleri, nüfusları göz önünde bulundurulmadan az sayıda personel ile çok fazla iş çıkarılmaya çalışılması gibi sorunlar yaşanmaktadır. Örgüt yapısının kalifiye personelden oluşması sağlanmalı, çevre konusunda çalışan personel sayısının arttırılması gerekmektedir. Belediyelerin çevre konusunu önemsenmesinin sağlanması gerekmektedir.

Sekizinci sırada belediyelerin yaşadıkları çevre sorunları ele alınmıştır. Hatay Büyükşehir Belediyesi'nde yaşanan çevre sorunları genel olarak su kirliliği, hava kirliliği, toprak kirliliği yer altı suları kirliliği, ulaşım ve trafik sorunu, alt yapı yetersizliği yaşanmaktadır. İlçelerin bir kısmının kıyı ilçesi olması, bir kısmının merkeze yakın ve gelişmiş olması, bir kısmının da kırsal yaşama sahip olması nedeniyle farklı sorunlar görülebilmektedir. Bu yüzden oluşturulan çevre politikaları ve çevre sorunları için geliştirilen çözümler de farklılık göstermektedir. . Samandağ, Arsuz, İskenderun gibi turistik kıyı ilçelerinde diğer ilçelerden farklı olarak Arsuz için kıyı ve denizlerin temizliği önemli bir yer tutarken, Yayladağı, Kırıkhan, Altınözü gibi yerlerde tarımla ilgili sorunlar daha önemli olarak görülmüştür. Gelişmişlik, coğrafi şartlar, kültür gibi nedenler ortaya çıkacak çevre sorunlarının da belirlenmesinde etkili olmuştur.

Dokuzuncu sırada belediyelerde çevre açısından yaşanan sorunların nedenleri konusu ele alınmıştır. Tüm belediyelere ilişkin detaylı olarak yaşanılan çevre sorunlarının nedenlerine daha önce değinildiği için burada tekrar yer verilmemiştir. Genel olarak belediyelerin yaşadıkları çevre sorunlarının nedenleri; çevre konusunun önemsenmemesi, öncelikli olarak görülmemesi, çevre için bütçe ayrılmaması, çevre konusunda yeterli personelin bulunmaması, büyükşehir belediyesi olmanın gerektirdiği alt yapının eksik olması, ısınmada kullanılan yardım kömürlerinin kalitesiz olması, vatandaşların çevre konusunda duyarsız, bilinçsiz, eğitimsiz olması çarpık ve yoğun kentleşmenin kontrol altına alınamaması, tarım ve zirai ilaçların bilinçsizce kullanımı, sanayi faaliyetlerinin yeterince denetlenmemesi, Suriyeli mültecilerin nüfusu hızla arttırması, Suriyeli mültecilerin iş yükünü arttırması olduğu ortaya çıkmıştır.

Onuncu sırada belediyelerin yaşamış oldukları çevre sorunlarına ilişkin çözüm önerileri ele alınmış, belediyelerin ortak yaşamış oldukları çevre sorunları için çözüm önerilerine yer verilmiştir. İlk olarak çevre konusunda bilinçli, çevre kültürüne sahip bireylerin yetiştirilmesi ve insanların çevre konusunda gönüllü olmasını sağlayacak çalışmaların yapılması gerekmektedir. Katılımın yüksek olduğu, çevre konulu eğitimlerin seminerlerin sık sık düzenlenmesi gerektiği, vatandaşların düşüncelerinin de alındığı çalışmaların yapılması sağlanmalıdır. Katılımcıların da belirttiği gibi Hatay genelinde yaşanan çevre sorunlarından biri olan hava kirliliği için özellikle Kırıkhan, Belen, Yayladağı, Altınözü, Reyhanlı, Kumlu, Hassa gibi ilçelerde ücretsiz olarak dağıtılan düşük kalite yardım kömürlerinin kullanımının azaltılması için daha temiz ısınma yöntemlerinden biri olan doğalgaz kullanımının özendirilmesi için çalışmalar yapması gerekmektedir. Belediyeler ilgili firmalarla sözleşmeler yaparak doğal gaz kullanımını il geneline yayarak hava kirliliğinin azaltılması sağlanabilir. Fakat Hatay'ın fiziki yapısı göz önüne alındığında firmalar tüm ilçelere doğalgaz götürülmesi konusunda zorluklar çıkarmaktadır. Özellikle büyükşehir belediyesine geçiş ile birlikte köy statüsünde olan yerlerin mahalleye dönüşmesi sonucunda dağınık ve plansız yerleşmenin, gecekondulaşmanın çok sık olduğu ilçelerde firmalar doğalgazın bu ilçelere getirilmesi işine kar edemeyeceği için pek olumlu bakmamaktadır. Bu durum hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin firmaya sağlayacağı kolaylıklar ve teşviklerle çözülebilir. Ayrıca ısı yalıtımlarının arttırılması ile ısınma ve soğutmada kullanılacak enerjinin azaltılması ile sera gazı emisyonlarında azalmalar olacaktır. Bunun yanında Hatay ilinde tarım ve hayvancılık yaygın olduğu için hayvan gübrelerinin verimli bir şekilde değerlendirilmesi hem gübre yüzünden ortaya çıkan emisyonları azaltacak hem de enerji üretilerek yeni bir kaynak sağlanacaktır. Kurulacak olan anaerobik çürütücü tesisler ile tarım sektöründeki karbon ayak izi azaltılacak ve biyogaz tesisi kurularak enerji üretimi sağlanacaktır. Ayrıca katı atık düzenli depolama faaliyetleri ile hem katı atık miktarında hem de emisyonlarda azalmalar gerçekleştirilebilir. İskenderun, Payas, Dörtyol, Erzin gibi kıyı bölgelerinde yer alan sanayi faaliyetlerine yakın ilçelerde yaşanan hava kirliliği için sanayi kuruluşlarının firma ayrımı yapılmaksızın, gerçek denetimlerle kontrol altına alınması gerekmektedir. Büyük ilçelerde yaşanan ulaşım ve trafik sorununun sebep olduğu hava kirliliğinin azaltılması için insanları toplu taşıma kullanmaya özendirecek faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Elektrikli

hibrid araç kullanımı özendirilmeli veya belediyeler tarafından bisiklet kullanımının arttırılmasına yönelik etkinlikler yapılmalıdır. Akıllı kavşak ve yeşil dalga projeleri yapılmalıdır. Fakat bu projelerin gerçekleşmesinde prosedürel kısım çok fazla uzun olduğu için projeler uygulanamamaktadır. Bu projeler desteklenerek bir an önce hayata geçirilmelidir. Bu şekilde havaya salınan karbondioksit oranında azalmalar gerçekleşecektir. Fakat tüm bunlar için ilçelerin trafik yoğunluğu baz alınarak projeler geliştirilmelidir. Her ilçenin trafik yoğunluğu aynı olmayabilir. Toplu taşımanın özendirilmesi, bisiklet projeleri, elektrikli ve hibrid araçların kullanımının arttırılması gibi öneriler hava kirliliğinin yanında gürültü kirliliğinin de önlenmesinde etkilidir. Hava kirliliğinin azaltılması konusunda hayvancılık faaliyetlerinin planlı ve kontrollü bir şekilde yapılması önemlidir. Belediyeler geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlayan vatandaşlar için belirli bölgeler tahsis ederek kontrollü ve planlı bir şekilde hayvancılık yapılmalıdır. Hayvancılık ve tarımla uğraşan kırsal halka destek verilmeli saf ırkın yetiştirilmesi için belediyelerin teşvikler vermesi gerekmektedir.

Hatay genelinde yaşanan bir başka sorun ise görüntü kirliliğidir. En eski yerleşim yerlerinden biri olan Hatay'da eski yapıların çok fazla ve dağınık bir şekilde yer alması hem de ilçelerin coğrafi yapılarının plansız yerleşmeye neden olması görüntü kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca Suriye savaşı nedeniyle göçle gelen mültecilerin şehir genelinde plansız ve kontrolsüz bir şekilde yerleşmesi sonucunda kaçak yapılaşmalar, gecekondu sayısında artış, doğum oranlarının yüksek olması nedeniyle aşırı hızlı nüfus artışı yaşanmıştır. Bu durum görüntü kirliliğiyle birlikte alt yapı, temizlik, belediye hizmetlerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Suriyeli mültecilerin yaşama hazır hale getirilmiş kentin belirli bölgelerinde, nüfus artış hızının düşürülerek yaşamının sağlanması gerekmektedir..

Kentte yaşanan bir diğer sorun ise toprak ve su kirliliğidir. Zirai ilaç kullanımı azaltılarak organik tarıma geçilmesi ve gerekli teşvik ve eğitimlerin belediyeler tarafından verilmesi gerekmektedir. Bitkisel atık yağların toprağa karışmasını önlemek adına belediyeler ilgili firmalarla sözleşmeler imzalayarak evden bitkisel atık yağ toplamaları yapılmalıdır. Ayrıca İskenderun, Payas gibi sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yaşandığı kıyı ilçelerinde denizlerin kirliliğinin

önlenmesi adına denetimler yapılmalıdır. Son olarak Hatay'ın büyük bir kısmını etkileyen Asi Nehri'nin ilçelere uzanan kollarında kanalizasyon hattının arıtma tesisine kadar ulaştırılması da su kirliliği için çözüm önerileri olarak belirlenmiştir.

Sonuç olarak belediyelerin çevre açısından yaşamış oldukları sorunların çözümü için öncelikle belediye bünyesinde çevre ile ilgilenen personel sayısının arttırılması gerekmektedir. Bu şekilde belediyelerin sağlamış olduğu hizmet daha verimli olacaktır. Bunun yanında büyükşehir belediyesi olarak ikinci dönemini yaşayan Hatay Büyükşehir Belediyesinin il genelinde kurumsal alt yapısının en kısa sürede tamamlanması gerekmektedir. Her belediyenin görev alanları ve sınırları netleştirmeli, bu konuda ilçe belediyeleri bilinçlendirilmeli, ilçe belediyeleri arasında rekabet yerine birbirlerini tamamlayıcı şekilde davranışlar geliştirmesi gerekmektedir. Belediyelerde çevre sorunlarına yeterli derecede önem verilmemekte, çevre konusu genellikle ikinci plana atılmakta hatta yapılan görüşmelerde bazı ilçe belediyelerin çevre politikalarının neredeyse olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu ilçeler genellikle az nüfusa sahip, kırsal yaşamın hakim olduğu az gelişmiş ilçelerdir. Belediyelerin çevre konusunda da yeterince bütçe ayrılmaması da uygulanacak çevre politikalarının verimini etkilemektedir. Yapılan görüşmelerde de katılımcıların tümü aynı şikâyetleri dile getirmiştir. Bu konuda yapılması gereken şey sürdürülebilir çevre için yeterli bütçenin ayrılması ve belediyelerin gelir arttırıcı faaliyetlerde bulunması, belediyelere ek kaynak sağlanması şeklinde çözümler üretilebilir. İç ve Dış kaynaklı hibe sağlanabilir veya Avrupa Birliği'nin proje desteklerinden yararlanılabilir ya da belediyeye bağlı şirketler kurulabilir.

Belediye sınırları içinde bulunan atık kumbaralarının sayıca arttırılması ve vatandaşların bu konuda bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca uygulanan çevre politikalarının verimli olması için cezai yaptırımların olması gerekir. Fakat belediyelerle yapılan görüşmelerde, oy kaygısı nedeniyle cezaların uygulanamadığı dile getirilmiştir. Bu yetkinin belediyelerden alınarak devlet tarafından cezaların verilmesi daha etkili olacaktır.

Kent konseylerinin mevzuatta dört dörtlük görünmesine rağmen uygulamada konseyin almış olduğu kararlara çok önem verilmemekte sadece görüş bildiren bir

mekanizma haline gelmektedir. Belediyelerde alınan kararların gerçekleştirilmesi başkanın inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Oysa oluşturulacak çevre politikalarında kent konseylerinin de etkisi olmalıdır. Bu durumda belediyelerin kent konseylerinin kararlarını da dikkate alarak politika belirlemesi gerekmektedir

On birinci sırada belediyelerin açık ve somut olarak belirlenmiş ve kamuoyuna sunulmuş politika ve hedeflerinin var olup olmadığı araştırılmıştır. Katılımcıların tamamı bu soruya evet cevabını verdikleri görülmüştür. Nitekim belediyelerin internet sitelerinde yapılan incelemeler sonucunda da stratejik planlarında açık ve somut olarak belirlenmiş ve kamuoyuna sunulmuş çevreye ilişkin hedeflerinin olduğu görülmüştür. Genel olarak bakıldığında hedeflerin ölçülebilir, sayısal, ulaşılabilir nitelikte belirlenmesi esastır. Nitekim belediyelerde belirlemeler bu şekilde yapılmaya çalışıldığı incelenen raporlarda görülmüştür.

On ikinci sırada belediyelerin çevre örgütlenmesinde yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılıp yapılmadığı konusu ele alınmıştır. Katılımcıların yarısı paylaşım yapıldığını belirtmiş diğer yarısı paylaşım yapılmadığını belirtmiştir. Katılımcıların cevaplarının birbirine eşit çıkması genelleme yapılmasını zorlaştırmaktadır. İlde bazı belediyelerde yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı varken bazı belediyelerde çalışan sayısının bir ya da iki kişi olması nedeniyle yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılmamış, tüm sorumluluk tek bir personel üzerinde toplanmıştır. Bu belediyeler genellikle şehir merkezinden uzakta bulunan, daha kırsal, daha az gelişmiş olan ilçe belediyeleridir. Bu durum küçük ilçelerde hem nüfusun az olması hem de ilçenin fazla gelişmemiş olması nedeniyle belediyelerin de çevreye gereken önemi vermediğini göstermektedir. Ayrıca yapılan gözlemlerde ilçe belediyeleri ile büyükşehir belediyeleri arasında yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı konusunda sıkıntılar yaşandığı görülmüştür. 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 'ununa (2012) göre ilçe belediyeleri büyükşehir belediyesi ile işbirliği içinde hareket etmelidir. Ancak uygulamada henüz büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri uyumlu bir şekilde çalışmadıkları için katık atık toplanması ve depolanması gibi süreçlerde sıkıntılar yaşandığı ortaya çıkmıştır. Belediyelerin çevre konusuna gereken önemi vermeleri

sağlanması gerekmektedir. Yetki, görev ve sorumluluk paylaşımının hem ilçe belediyelerinin kendi içlerinde hem de büyükşehir belediyesi ile gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

On üçüncü sırada belediyelerin çevreye ilişkin performans göstergelerinin olup olmadığı, rutin denetimlerin yapılıp yapılmadığı sorulmuştur. Nüfusu 50000'nin altında olan ilçe belediyelerinin stratejik plan yapma yükümlülüğü bulunmadığı için Yayladağı, Kumlu, Belen, Erzin ve Payas Belediyelerinin stratejik planı olmadığı için performans göstergeleri ve denetimleri hakkında bilgi alınamamıştır. Bunun yanında uygulama için gittiğimiz Dörtyol, Kırıkhan ve Altınözü Belediyelerinin stratejik planı, performans göstergeleri ve faaliyet raporlarını istemiş olduğum halde veremeyeceklerini söylediler. İnternet sayfalarında da yayınlamadıkları için bu raporlara erişemedim. Başta büyükşehir belediyesi olmak üzere ilçe belediyelerinde de faaliyetlere ilişkin performans göstergelerinin belirlenmesi, faaliyetlerin gerçekleşme durumlarının ölçülmesi takip edilmesi gerekmektedir. Katılımcıların cevaplarını doğrulamak amacıyla belediyelerin internet sitelerinde yapılan incelemelerde birçoğunun hazırlanan stratejik planlarda, faaliyet raporlarında ve performans programlarında faaliyetlere ilişkin performans göstergelerinin belirlendiği, faaliyetlerin gerçekleşip gerçekleşmediklerinin takip edildiği faaliyetleri gerçekleştirmek için neler yapıldığına ilişkin detaylı bilgilere yer verildiği görülmüştür. Belediyelerin birçoğunda performansın ölçüldüğü, performans göstergelerinin daha ziyade çıktı göstergeleri olarak belirlendiği görülmektedir.

On dördüncü sırada katılımcılara belediyelerde çevre konusunda açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerinin gerekliliklerinin yerine getirilip getirilmediği konusu ele alınmıştır. 16 katılımcı ilkelerin gerekliliklerinin yerine getirildiğini belirtmişlerdir. İncelenen stratejik planlarda ise belediyelerin katılımcı, şeffaf ve hesap veren bir yönetim sisteminin varlığının yerel demokrasinin gerçekleştirilmesi açısından zorunluluk olduğu kabul edilmiş ve katılımcıların görüşleri ile planlar örtüşmektedir. Vatandaşlar 16 belediyede de belediyenin bilgi almak istediği her faaliyeti için konu hakkında yazılı olarak, usulüne uygun dilekçe vermeleri durumda bilgi alabilmektedirler. Yapılan ihalelere kadar birçok konu şeffaflık ilkesi gereği halka açık olarak yapılmaktadır. Ayrıca şeffaflık, hesap

verilebilirlik ve açıklık ilkelerini sağlamak için belediyelerin birçoğu resmi internet sitelerinde faaliyet raporları, performans raporları, denetim raporlarını yayınlamaktadırlar. Ayrıca bu ilkelerin gereğini sağlamak için birçok belediye tarafından sosyal medya aktif araç olarak kullanılmaktadır. Yapılan bu faaliyetler yönetilenin yönetene olan güvenini arttırmakta, yönetilenin yönetime katılmasını sağlamaya teşvik etmektedir.

On beşinci sırada belediyelerin çevre politikalarının önceliklerinin neler olduğu araştırılmıştır. Belediyelerin benimsemiş oldukları çevre politikaları aslında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın kabul ettiği politikalardır. Bu politikalar aslında Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşların oluşturduğu küresel politikalar olması nedeniyle tüm dünya ülkelerinde uygulanmaktadır. Belediyelerin birçoğu ise çevre politikalarını oluştururken bu kuruluşların çevre politikası ilkeleri olarak kabul ettikleri ilkelerden biri olan sürdürülebilir çevre ilkesi gereğince kaliteli bir yaşamı öncelikleri arasında görmektedirler. Bunun yanında kimi belediyeler çevre politikalarının önceliği olarak halk sağlığını kabul ederken kimileri de çocuklar olarak görmüş ve çevrenin sürdürülebilirliğinin öneminin çocuklara aktarılarak kaliteli bireyler yetiştirmeyi öncelik olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bir başka belediye ise hem eğitimcilerin hem de öğrencilerin çevre konusunda daha duyarlı olmasını ve çevre bilincinin kalıcı olarak sağlanmasını belediyelerin çevre politikalarının önceliği olarak kabul etmektedir. Bir diğer belediye ise benimsenen çevre politikasının önceliği olarak temiz çevre ve çevre konusunda halk bilincinin arttırılmasını kabul etmektedir. Öncelikleri genel olarak değerlendirdiğimizde birçoğunun çevre sorunlarını temelden çözmeye yönelik öncelikler olduğunu görmekteyiz. Yukarıda da bahsettiğimiz üzere çocukların, kadınların, eğitimcilerin çevre konusunda eğitilmesinin çevre sorunlarının çözümünde en etkili araçlardan biri olduğu bir kez daha ortaya koyulmuştur.

On altıncı sırada belediyelerin çevre politikalarının çözüme yaklaşım şekilleri ele alınmış, belirlenen politikaların reaktif mi proaktif mi olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Belediyelerin çevre konusunda uyguladıkları politikalar hem proaktif hem reaktiftir. Öngörülebilen sorunlar için politikalar stratejik planda önceden belirlenmektedir. Bu şekilde politika proaktif politika olmakta, geleceği tasarlamaya

yönelik olmaktadır. Fakat öngörülemeyen sorunlarda sorun ortaya çıktıktan sonra anlık müdahale ile sorun çözülmekte daha sonra sorunlara göre kalıcı çözüm üreten geleceğe yönelik politikalar geliştirilmektedir. Bu durumda geliştirilen politika reaktif politika olmakta, sorun çözmeye yönelik olmaktadır. Fakat bazı ilçelerin henüz yeni kurulmuş olması ya da görev, yetki ve sorumluluk paylaşımı yapılmayan ilçelerde tüm sorumluluğun tek birimde toplanmış olması nedeniyle iş yükü artan belediyelerde anlık çözümler üretilerek çevre sorunları çözülmeye çalışılmaktadır. Bu belediyelerde büyük çevre sorunlarına kalıcı çözümler şeklinde politikalar üretilememektedir. Çevre politikalarının proaktif politikalar olması sağlanmalı, politikaların geleceği tasarlamaya odaklanmasının sağlanması gerekmektedir. Çevreye ilişkin detaylı analizler yapılmalı, sorunlar çıkmadan önce önlenmeye çalışılmalıdır. Aksi takdirde çevreye zarar verilmiş olacaktır. Yeni kurulan ilçe belediyelerinde, görev, yetki ve sorumluluk paylaşımı yapılmayan belediyelerde görev, yetki ve sorumluluk paylaşımı yapılmalı proaktif politikaların belirlenip bu politikaların gerçekleştirilebilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca sürecin düzgün bir şekilde yürümesi için bireylerin iş yükü azaltılmalıdır.

On yedinci sırada paydaşların belediyelerde karar alma süreçlerine katılımı konusu incelenmiştir. Hatay ili genelinde özellikle ilçe belediyelerinin büyük bir kısmının paydaşlar hakkında bir bilgisi olmaması sebebiyle karar alma süreçlerine paydaşları dâhil etmedikleri ortaya çıkmıştır. Hatay Büyükşehir Belediyesi, Arsuz Belediyesi, Antakya Belediyesi, Samandağ Belediyesi gibi belediyeler stratejik planlarını hazırlarken yapılacak çalışmalar için önce paydaş toplantıları gerçekleştirmektedirler. Bunun dışında Hatay Büyükşehir Belediyesi'nde grup paydaş analizleri veya anketler yapılarak paydaşların fikirleri alınmaktadır. Bu toplantılar sonunda 5 veya 10 yıllık planlar yapılarak çevre politikalarına yönelik faaliyetler belirlenmektedir. Politikalar belirlenirken dernekler, STK'lar, diğer belediyeler, meslek odaları ile görev paylaşımı yapılarak, hizmetler daha etkin verilmeye çalışılmaktadır. Fakat çalıştaylara, toplantılara paydaşlar çağırılmasına rağmen katılımların çok az gerçekleştiği belirtilmiştir. Fakat stratejik planlar, performans programları incelendiğinde belediyelerin paydaş analizi yapmış olduğu, dış paydaşların belirlendiği ve her sene bir defa toplantı yapılarak karar alma süreçlerine dahil ettikleri belirtilmiştir. Bu durumda katılımcıların görüşleri ile

yapılan faaliyetlerin örtüşmediği ortaya çıkmaktadır. Buradan belediye personelinin gerçekleşen faaliyetlerden haberdar olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Stratejik planların oluşturulmasında, plandan etkilenecek olan her birimin, stratejik planla ilgili görüşlerinin alınması, hizmetlerin bu yararlanıcıların görüşlerine göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde katılım ilkesinin gereği yerine getirilerek, paydaşların belediye faaliyetlerine katılımı sağlanacak, yapılacak olan hizmetler paydaşlar tarafından benimsenecektir. Aynı zamanda paydaşlar bu faaliyetlerin gerçekleştirilmesine yardımcı olacaklardır. Bu sebeplerden dolayı paydaşları hakkında bir bilgisi olmayan belediye personellerinin paydaşların belirlenmesi konusunda eğitimler almaları, paydaşlarla iletişime geçmeleri, karar alma süreçlerine paydaşları da dâhil etmeleri gerekmektedir.

On sekizinci sırada belediyelerin halkı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalarının olup olmadığı sorulmuştur. 16 belediyeden yalnızca 2 belediyenin halkı bilinçlendirme açısından çalışmalar yapmadığı ortaya çıkarılmıştır. Halkı bilinçlendirmek amacıyla anket uygulamaları, Çevre Haftası'nda tiyatrolarla çevre eğitimine yönelik oyunların sergilenmesi gibi etkinliklerle vatandaşta çevre bilincinin geliştirilmesi sağlanmaktadır. Genellikle sahili olan ilçe belediyelerinin çevre konusuna verdiği önemin daha fazla olduğu görülmüştür. Bu belediyeler sahilde etkinlikler düzenleyerek çevrenin önemi, çevrenin sürdürülebilirliğinin sağlanması hakkında birçok kişiye ulaşarak eğitimler vermektedirler. Yeşil çevre için belediyeler fidan dikme etkinlikleri gerçekleştirmekte, sahillerde, yeşil alanlarda (bazı belediye başkanlarının da katıldığı) çöp toplama faaliyetleri ile sürdürülebilir çevre konusunda halk bilinçlendirilmektedir. Özellikle bu faaliyetlere okullar çağırılmakta, öğrencilere çevreye neden zarar verilmemesi gerektiği öğretilmekte, öğrencilere çevre sevgisi aşılanmaktadır. Belediyelerin büyük bir kısmı ilçede bulunan okullara gidip çevre eğitimleri vermektedirler. Atık bitkisel yağ, atık pil toplama konusunda hem il çapında hem de ilçelerin kendi içlerinde yarışmalar düzenlenmekte, en çok toplama gerçekleştirilen okullara belediyelerin anlaşmış olduğu geri dönüşüm firmalarından sağlanan hediyeler dereceye giren okullara verilmektedir. Yine halkın bilinçlendirilmesi adına doğal afetler konusunda kamu ve özel sektör için eğitim, tatbikatlar, broşür basımı gerçekleştirilmektedir. Yapılan bu

faaliyetlere ilişkin bilgilere kurumların internet sitelerinde de yer verilmektedir. Belirtilen faaliyetlerin birçoğunun yine çocuklar olduğu görülmektedir. Küçük yaşlardan itibaren eğitimin önemine dikkat çekilmektedir.

On dokuzuncu sırada belediyelerin kendi çalışanlarını bilinçlendirmeye yönelik çalışmaları ele alınmıştır. Genel olarak tüm belediyelerin çalışanlarında çevre bilincini oluşturmak amacıyla faaliyetler gerçekleştirdikleri ortaya çıkmıştır. İlgili plan ve raporlar incelendiğinde de çalışanları bilinçlendirme çalışmalarının her sene gerçekleştiği görülmüştür. Belediyelerde kurum içinde "Sıfır Atık Projesi" ni uygulamaya yönelik yerinde ayrıştırmanın yapılacağı kutular verilmiş, personele bu konu hakkında bilgi verilmiş ayrıca atıkların yerinde ayrıştırılması hakkında kurum içi eğitimler verilmiştir. Bazı belediyeler bu faaliyete ek olarak personeli ile birlikte yılda bir kez ormanlık arazilerde çöp toplama faaliyetleri gerçekleştirmektedirler. Tüm bu çalışmalara rağmen personelde çevre konusunda gönüllülüğün pek olmadığı, atıkların yerinde ayrıştırılması için yerleştirilen kutuların incelenmesi sonucunda eğitimlerin kalıcı davranış değişikliğini sağlamadığı görülmüştür. Sonucun bu şekilde olması asli görevlerinden birinin çevreyi korumak olan belediyeler için çok kötüdür. Çalışanların çevre konusunda bilinçlendirilmeleri ve gönüllü katılımlarının sağlanarak bu sorun çözülmelidir.

Yirminci sırada belediyelerin merkezi yönetim ve taşra teşkilatı ile ilişkilerinin ve iletişimlerinin nasıl olduğu konusu ele alınmıştır. İl geneline bakıldığında çoğunlukta merkezi yönetimle doğrudan iletişime geçilmediği, taşra teşkilatı ile işlemlerin yapılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. 14 belediye taşra teşkilatı ile ilişkilerin olumlu olduğunu, iletişim kurmakta sıkıntı yaşamadıklarını ifade ederken, 2 belediye taşra teşkilatı ile ilişkilerin olumsuz yönde olduğunu, iyi bir iletişim kuramadıklarını ifade etmişlerdir. Belediyenin siyasi görüşü ile taşra teşkilatının siyasi görüşünün farklı olması iletişimin zayıf olmasında etkili olduğu görülmüştür. Merkezi yönetimin daha çok İstanbul, Ankara gibi şehirlerin projelerine önem verdiği bir katılımcı tarafından belirtilmiştir. Merkezi yönetimin bu tutumu belediyenin performansının düşük olmasına sebep olabilecek bir davranıştır. Ayrıca bu tip durumlar vatandaşın hizmetin belediye tarafından

gerçekleştirilmediğini, belediyenin hizmet verme konusunda yetersiz kaldığını düşünmesine sebep olabilecektir.

Yirmi birinci sırada belediyelerin büyükşehir belediyesi ve diğer ilçe belediyeleri ile ilişkilerinin ve iletişimlerinin nasıl olduğu konusu ele alınmıştır. Belediyelerin tamamının büyükşehir belediyesi ile iletişimleri ve ilişkileri iyi iken ilçe belediyelerinin birbirleriyle iletişim içerisinde olmadıkları ortaya çıkmıştır. Yapılan görüşmelerde bu durumun sebebinin ilçe belediyeleri arasında hizmet verme konusunda yaşanan rekabet ve çekişmeden kaynaklandığı, ilçe belediyelerinin birbirleriyle ortak iş yapmadıkları yalnızca büyükşehir belediyesi ile yapılan ortak çalışmalarda bir araya geldikleri anlaşılmıştır. Belediyeler vatandaşların sorunlarını çözmek için var olan yapılardır. Bu sorunları çözebilmek için belediyelerin birbirleri ile işbirliği yapmaları gerekmektedir. Bu sayede sorunlara daha kısa sürede ve daha kaliteli çözümlerin bulunması sağlanabilecektir. Bu yüzden büyükşehir belediyesi diğer belediyelerin iletişimini arttırmaya yönelik faaliyetler gerçekleştirmelidir.

Yirmi ikinci sırada belediyelerin Sivil Toplum Kuruluşları ve meslek odaları ile ilişkilerinin ve iletişimlerinin nasıl olduğu konusu ele alınmıştır. Meslek odaları ile hiçbir belediyenin iletişiminin olmadığı görülmüştür. Bunun sebebi meslek odalarının ilgisizliği olarak belirtilmiştir. Ayrıca yapılan toplantılara meslek odalarının katılmamaları diğer bir sebep olarak bildirilmiştir. Sivil Toplum Kuruluşları ile belediyelerin ilişkileri değerlendirildiğinde meslek odalarıyla olan ilişkilere göre daha ılımlı ve olumlu olduğu görülmekle birlikte on belediyenin olumsuz yönde görüş bildirdiği görülmüştür. Yapılan çalışmalara, toplantılara, çalıştaylara Sivil Toplum Kuruluşları katılma oranı az olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle kırsal yaşamın hakim olduğu, az gelişmiş belediyelerin çevre konusunda çok aktif olmamaları nedeniyle STK'larla iletişimleri ve ilişkileri bulunmadıklarından dolayı olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir. Oysa STK'lar ile belediyeler ortak projeler üretilerek sürece vatandaşlar da dahil etmeli, yeşil alanların arttırılması, kirliliklerin azaltılması için ortak projeler geliştirilerek vatandaş da bilgilendirilmeli, çevre odaklı uygulanabilir projeler geliştirilmelidir. Çevre konusunda Sivil Toplum Kuruluşları ve meslek odaları belediyeler için ilk sırada yer alan destekçilerdir. Meslek odaları ve STK'lar ile belediyenin ilişkilerinin

düzeltilmesi sağlanmalıdır. Alınan kararların, geliştirilen politikaların uygulanması, bireylerde çevre bilincinin geliştirilmesi için STK'larla iş birliğinin yapılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, uluslararası aktörler tarafından alınan kararlarda "sorunların kaynağında çözülmesi" anlayışı yerel yönetimlerin önemini artmış, etkin bir yönetimin gerçekleşmesi için yerel yönetimlerin görevleri güncellenmiştir. Özellikle çevre sorunların yerelde başlayıp sınır tanımadan küresel boyutlara kadar ulaşması nedeniyle yerel yönetimlerin de yerel sorunların çözümüne yönelik çevre politikaları oluşturması için çevre konusunun yerel yönetimlerin yetki ve görevleri arasında yer alması oldukça önemli bir karardır. Çünkü merkezi yönetimin yerel sorunlara yönelik verimli çözümler ve politikalar üretmesi mümkün olmamaktadır.

Sorulan sorular ışığında genel olarak Hatay İli Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerinde çevre politikalarının belirlenmesi ve gerçekleştirilmesi için gereken uygulamaların birçok konuda yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. 2012 yılında büyükşehir olmaya hazırlıksız yakalanan ilde politikaların belirlenmesinden uygulanmasına, ilçe belediyeleri ile görev, yetki ve sorumlulukların paylaşımına kadar birçok konuda sorun yaşanmaktadır. Ayrıca yapılacak faaliyetler için yeterli miktarda bütçe ayırmaları da gerekmektedir. Ayrıca stratejik planlar, faaliyet raporları incelendiğinde hedeflerin belediyelerin gerçekleştirebileceği değerlerden daha düşük tutulması ve tam anlamıyla gerçekleştirilmesi de dikkat çekmektedir. Bu durum yapılan planların kağıt üzerinde, kanuni yükümlülükleri yerine getirme zorunluluğu olduğu için yapıldığını, performans esaslı bütçeleme konusunun belediyelerde tam kavranmadığını göstermektedir. İl ve ilçe belediyelerinin en kısa zamanda bu konu hakkında personeline eğitim vererek, planların daha gerçekçi, ulaşılabilir hedefler doğrultusunda hazırlanmalarını sağlamaları gerekmektedir.

Çevre konusu dünyada yaşayan tüm bireyleri ilgilendiren en temel konulardan biridir. Çevrede meydana gelen sorunların giderilmesinde, çevreye ilişkin belirlenen politikaların gerçekleştirilmesinde önemli bir konumda yer alan belediyeler ve çevre politikaları tez kapsamında ele alınmıştır. Genel olarak görülmektedir ki çevre bilinci ilçe belediyelerinde henüz tam anlamıyla

oluşmamıştır. Ülkemizin genelinde bulunan kamu ve özel sektör kuruluşlarının temel problemi yapılan faaliyetleri içselleştirmeden, "yapılması zorunlu olduğu için" yapılmasıdır. Durumun çevre için gerçekleştirilen faaliyetlerde de benzer olduğu görülmüştür. Öncelikle yapılması gereken ülke genelinde tüm kurumlarda çalışan personelin çevre konusunda yeterince eğitim almasını sağlamaktır. Ancak çevre bilinci oluştuktan sonra mevzuat kapsamında yapılan faaliyetler amacına tam anlamıyla ulaşacaktır.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, E.(2007). *Yeni Düzenlemeler Eşliğinde Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik Ve Mali Tevzin.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

Adıgüzel, Ş. ve Tek, M. (2011). Büyükşehir belediyesi olma sürecinde Antakya metropoliten alanında yerel siyaset. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 20 (4), 73-95.

Adıgüzel, Ş. ve Tek, M. (2014). 6360 Sayılı Yasa ve Türkiye'nin Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Değişim: Hatay Örneği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 23 (3), 73-102.

Agarwal, S. K. (2009). *Water pollution.* New Delhi: APH Publishing Corporation.

Ağacan, İ. (2014). *Çevre Kirliliği Sorunları ile Mücadelelerde Türkiye'de Uygulanan Çevre Vergileri ve Çevre Vergisi Bilinci.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Akdur, R. (2005). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Koruma Politikaları: "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Uyumu".* Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi.

Akimoto, H. (2003). Global air quality and pollution. *Science*, 302 (5651), 1716-1719.

Aksu, A. (2005). *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Çevre Yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler (Karşılaştırmalı Bir Yönetsel Model Yaklaşımı).* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Algan, N. ve Dündar, A. K. (2005). *Türkiye'nin çevre konusunda verdiği sözler.* Ankara: Şenol Matbaacılık.

Alimoğlu, C. H. (2019). *Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Yönetimlerin Kalkınmasındaki Rolü: Bingöl Tavz-Der Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl Üniversitesi, Bingöl.

Altın, A. (2010). *Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım: Çanakkale İli Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Altuğ, F. (1990). *Çevre sorunları.* Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

Arsuz Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan (2014). http://www.arsuz.bel.tr/userfiles/file/absp.pdf (Erişim tarihi: 25.08.19).

Arslan, N.T. (2008). Yerelleşme, özerklik ve demokratikleşme açısından mahalli idareler hakkında bir değerlendirme. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 32 (2), 263-282.

Arumugam, M. (2017). "Soil Erosion".(Eds.: Rajakumar, M. and Sampath, R). In *Environmental Studies Problems And Issues.* India: Lulu Publication.

Avrupa Birliği 5. Çevre Eylem Planı (1993). https://ec.europa.eu/environment/archives/action-programme/env-act5/pdf/5eap.pdf (Erişim tarihi: 30.05.2019).

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (03.10. 1992). *Resmi Gazete,* (Sayı: 21364). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/21364.pdf (Erişim tarihi: 14.08.2019).

Australian Academy of Science (2019). https://www.science.org.au/curious/earth-environment/noise-pollution-and-environment (Erişim tarihi: 06.05.19).

Batal, S. (2007). *Yerel Yönetimler Açısından Türkiye Ve Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Mukayeseli Değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Bayram, T. T., Altıkat, A., ve Torun, F. E. (2011). Avrupa Birliği ve Türkiye'de çevre politikaları. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 33-38.

Berglund, B., and Lindvall, T. (Eds.) (1995). *Community noise.* Stockholm: Jannes Snabbtryck.

Bilgili, M. Y.,(2012). *Çevre Politikası Araçları: Türkiye Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Bilim, İ. (2012). *Sürdürülebilir Çevre Açısından Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (08.06.2011). *Resmi Gazete*, (Sayı: 27958). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-3.pdf (Erişim tarihi: 15.06.2019).

Biyan, Ö., ve Musa, G. (2014). Çevre politikaları kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye'de çevre vergilerinin uygulanışı: Karşılaştırmalı bir analiz. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (2), 281-310.

Boztaş, D. (2006). *Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Toplumlarda Çevre Sorunsalı.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.

Brundtland Raporu (1987). https://www.are.admin.ch/are/en/home/sustainable-development/international-cooperation/2030agenda/un-_-milestones-in-sustainable-development/1987--brundtland-report.html (Erişim tarihi: 06.05.19).

Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk çevre politikası: Avrupa Topluluğu'nun çevre politikası ve Türkiye'nin uyum sorunu.* İstanbul: Büke Yayınları.

Budak, S. (2004). "Uluslararası Çevre Düzenlemeleri Bağlamında Politika Adalet ve Katılım". (Ed.: Marın, M.C. ve Yıldırım, U.) *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* içinde (s.385-431). İstanbul: Beta Yayınevi.

Can, F. (2016). Çevre politikasının ekonomik araçları. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (3), 59-73.

Cebel, H. ve Akgül, S. (2011). Toprak oluşumu ve koruyucu önlemler. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim,* 134, 57-61.

Commoner, B., Corr, M. and Stamler, P. J. (1971). The causes of pollution. *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, 13 (3), 2-19.

Çoban, A. ve Kılıç, S. (2009). Türkiye'de yerel yönetimlerin çevreye yönelik politikaları: Konya Selçuklu Belediyesi SELKAP örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 117-130.

Coşkun, G. (2007). Althusius ve yerindenlik ilkesinin kökenleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 37, 1-16.

Çağdaş, T. (2011). Türkiye'de yerel yönetimlerde idari özerklik. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30 (1), 391-416.

Çetin, F. G. (2012). *Türkiye'de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi: Çankaya Belediyesi Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çevik, B. (1998). *Türkiye'de rüzgâr erozyonu ve çölleşme sorunu.* İstanbul: TEMA Vakfı Yayınları.

Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilât Ve Görevleri Hakkında Kanun (08.05.2003). *Resmi Gazete,* (Sayı: 25102). https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4856.html (Erişim tarihi: 05.06.2019).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). https://www.csb.gov.tr/teskilat-semasi (Erişim tarihi: 08.08.2019).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). https://csb.gov.tr/bakan-kurum-sonuc-bildirgesini-acikladi-bakanlik-faaliyetleri-25422, (Erişim tarihi: 08.08.2019).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). https://www.csb.gov.tr/tarihcemiz-i-7012 (Erişim tarihi: 09.05.19).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2019). https://cygm.csb.gov.tr/yonetmelikler-i-440, (Erişim tarihi: 17.05.19).

Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (25.11.2014). *Resmi Gazete*, (Sayı: 29186). http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.20235&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=%C3%87evresel%20Etki (Erişim tarihi: 15.06.2019).

Çift, Y. D. (2013). *Belediyelerin Mali Yapısı ve Sorunları: Hatay Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Çokgezen, J. (2007). Avrupa Birliği çevre politikası ve Türkiye. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 91-115.

Defne Belediyesi 2018 Yılı Başkanlık Faaliyet Raporu (2019). https://www.defne.bel.tr/k/baskanlik-faaliyet-raporlari/ (Erişim Tarihi: 10.07.19).

Demir, K. A. ve Yavaş, H. (2015). Kent konseyleri ile yerinden yönetilen katılımcı kent yönetimleri: Yerel yönetişim kapsamında bir değerlendirme. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 4 (7), 49-62.

Demirer, G. (1992). *Çevre sorunları ve kapitalizm.* İstanbul: Yalçın Ofset.

Devlet Planlama Teşkilatı (2001). Yerel Yönetimler Özel İhtisas Komisyonu Raporu. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/08_YerelYonetimler.pdf Erişim tarihi: 25.07.19.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, http://www.dsi.gov.tr/kurumsal-yapi/hakkimizda (Erişim Tarihi: 10.06.19).

Doğan, O. (2011). Türkiye'de erozyon sorunu nedenleri ve çözüm önerileri. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 134, 62-69.

Doğanay, S. (2018). *Çevre Politikalarının Uygulanmasında Yerel Yönetimlerin Rolü: Aksaray Belediyesi Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Aksaray.

Doruk, S. (2012). *Türkiye'deki Çevre Yönetimi Ve Çevre Mevzuatının Trabzon İlindeki İşleyişinin Araştırılması.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Duran, O. (2010). *Çevre politikaları ve vergilendirme: Ekolojik vergi reformu.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Elçi, A. Z. (2012). *Türkiye'de Yerel Yönetimlerin Karar Organları Ve Denetimi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

EMA Annual Report (2013). https://www.unenvironment.org/resources/report/trinidad-and-tornado-state-environment-report-2003-noise-pollution (Erişim tarihi: 02.05.19).

Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun (01.03.1985). *Resmi Gazete*, (Sayı: 18681). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3154.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2019).

Erdem, M. S., ve Yenilmez, F. (2017). Türkiye'nin Avrupa Birliği çevre politikalarına uyum sürecinin değerlendirilmesi. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi,* 4 (2), 91-119.

Ergönül, E. (2017). *Çevre Bilinci Geliştirmede Belediyelerin Çevre Politikalarının Rolü: Dikili Belediyesi Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Erten, M. (1999). *Nasıl bir yerel yönetim?*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Ertürk, H. (2012). *Çevre bilimleri.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Field, H. L. and Long, J. M. (2018). "Erosion and erosion control". (Eds.: Field, H. L. and Long, J. M.). In *Introduction to Agricultural Engineering Technology A Problem Solving Approach* (pp. 279-288). Switzerland: Springer, Cham.

Görmez, K. (1997). *Çevre sorunları ve Türkiye.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Görmez, K. (2007). *Çevre sorunları.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Görmez, K. (2015). *Çevre sorunları.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Göymen, K. (1997). *Türkiye'de kent yönetimi*. İstanbul: Boyut Kitapları, Boyut Yayın Grubu.

Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1997). Toprak kirliliği. *TC Sağlık Bakanlığı Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi*, 40, 1-47.

Günal, A., Avtur, S. ve Dernek, K. O. (2014). 6360 sayılı yasanın yerelleşme bağlamında değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 55-70.

Gündem 21 Raporu (1992). https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf (Erişim tarihi: 21.05.19).

Güneş, A. M. (2013). Yeni anayasa yapım sürecinde çevre. *Journal of History Culture and Art Research*, 1 (4), 107-118.

Güney, N. (2017). İlkel toplumlardan günümüze insan-doğa ilişkileri bağlamında çevre sorunları üzerine bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1 (2), 77-89.

Hatay Büyükşehir Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı (2014). http://www.hatay.bel.tr/media/1547/2015-2019-stratejik-plani.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2019).

Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Performans Programı (2017). http://www.hatay.bel.tr/media/3271/2018-performans-son-23102018.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2019).

Hatay Büyükşehir Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu (2019). http://www.hatay.bel.tr/media/5731/hbb-2018-yili-faaliyet-raporu.pdf (Erişim tarihi: 20.07.19).

Hatay Büyükşehir Belediyesi 2019 Yılı Performans Programı (2018). http://www.hatay.bel.tr/media/5732/2019-performasn-programi-son.pdf (Erişim tarihi: 20.07.19).

Hatay İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu, (2018). https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/son-hatay2017-cevre-durum-raporu-11.07.2018-20180723155526.pdf (Erişim tarihi: 06.08.2019).

Hatay Valiliği (2019). http://hatay.gov.tr/ilcelerimiz (Erişim tarihi: 09.05.19).

Hatay Valiliği (2019). http://www.hatay.gov.tr/isim-hikayesi (Erişim tarihi: 09.05.19).

Hatay Doğaka (2019). http://www.hataydayatirim.com/ilk-bakista-hatay.asp?IBH=7&IlkBakistaHatay=cografi-durumu (Erişim tarihi: 09.05.19).

Hatay Dörtyol Belediyesi 2014 Yılı Sayıştay Denetim Raporu (2015). https://www.sayistay.gov.tr/tr/Upload/62643830/files/raporlar/kid/2014/Belediyeler/HATAY%20D%C3%96RTYOL%20BELED%C4%B0YES%C4%B0.pdf (Erişim tarihi: 15.08.19).

Hatay Valiliği (2019). http://hatay.gov.tr/hatayda-tarim (Erişim tarihi: 09.05.19).

Hatay Valiliği (2019). http://hatay.gov.tr/hatayda-tarim#tab_ilin-arazi-dagilimi (Erişim tarihi: 09.05.19).

Hatay Valiliği (2019). http://www.hatay.gov.tr/demir-celik-uretimi (Erişim tarihi: 09.05.19).

Hatay Valiliği (2019). http://www.hatay.gov.tr/lojistik (Erişim tarihi: 09.05.19).

HATSU 2018 Yılı Faaliyet Raporu (2019). http://www.hatsu.gov.tr/basin/performans2018.pdf (Erişim Tarihi: 25.08.19)

HATSU Resmi İnternet Sitesi http://www.hatsu.gov.tr/icerik.php?bolum=2&no=2 (Erişim Tarihi: 25.08.19).

HATSU Resmi İnternet Sitesi http://www.hatsu.gov.tr/icerik.php?bolum=2&no=7 (Erişim Tarihi: 25.08.19).

HATSU Resmi İnternet Sitesi http://www.hatsu.gov.tr/icerik.php?bolum=34&no=1779 (Erişim Tarihi: 25.08.19).

HATSU Resmi İnternet Sitesi http://hatsu.gov.tr/mobile/icerik.php?bolum=2&no=2359 (Erişim Tarihi: 25.08.19).

Hughes, L. (2000). Biological consequences of global warming: is the signal already apparent?. *Trends in Ecology & Evolution*, 15 (2), 56-61.

İl Özel İdaresi ve Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım Yönetmeliği (09.10.2005) *Resmi Gazete,* (Sayı: 25961). http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9521&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=il%20%C3%B6zel%20idaresi (Erişim tarihi: 05.06.2019).

İskenderun Belediyesi 2015-2019 Stratejik Plan (2014). http://www.iskenderun.bel.tr/images/icerik/raporlar/2015-2019sp.pdf (Erişim tarihi: 25.08.19).

İskenderun Belediyesi 2018 Yılı Faaliyet Raporu (2019). http://www.iskenderun.bel.tr/images/icerik/raporlar/2018fr.pdf (Erişim tarihi: 25.08.19).

Jermar, M. K. (1987). *Water resources and water management.* Amsterdam: Elsevier Science Publishing Company Inc.

Kalabalık, H. (2005). *Avrupa Birliği ülkeleriyle karşılaştırmalı yerel yönetim hukuku: Teori-uygulama.* Ankara: Seçkin Yayınları.

Kaman, D. (2017). *Çevre Politikalarının Yerel Yönetimlerde Uygulanabilirliği: Kütahya Belediyesi Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.

Kampa, M., and Castanas, E. (2008). Human health effects of air pollution. *Environmental Pollution*, 151 (2) , 362-367.

Karaca, A. ve Turgay, O. C. (2012). Toprak kirliliği. *Toprak Bilimi ve Bitki Besleme Dergisi*, 1 (1), 13-19.

Karacan A. R. (2012). *Çevre ekonomisi ve politikası.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Karanuh, D. Z. (2018). *Yerel Yönetimlerde Katılım Ve Kent Konseyleri,* Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Karakuzu, S. (2010). *Türkiye'de Çevre Politikalarının Gelişimi Ve Çevre Vergilerinin Uygulanabilirliği.* Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.

Karaoğlan, B. (2018). *6360 Sayılı Yasa Ve Uygulamasına Yönelik Değerlendirmeler: Hatay (Kırıkhan) Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.

Kasa, S. (2009). Industrial revolutions and environmental problems. *Confluence*, 1941, 70-74.

Keleş, R. ve Ertan, B. (2002). *Çevre Hukukuna giriş,* Ankara: İmge Kitabevi.

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim.* Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2005). *Çevre politikası.* Ankara: İmge Kitabevi.

Kent Konseyleri Yönetmeliği (08.10.2006). *Resmî Gazete,* (Sayı: 26313). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/10/20061008-5.htm (Erişim tarihi: 05.06.2019).

Kete, H., Aydın, M. S., ve Kaya, H.(2017). Çevre sorunları ile mücadelede maliye politikaları. *Journal of Life Economics*, 4 (2), 167-190.

Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. (1991). *Çevre ve ekoloji* (4. *Baskı).* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kızılboğa, R. ve Batal, S. (2012). Türkiye'de çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimlerin rolü ve önemi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (20), 191-212.

Kocalar, A. O. (2014). Çevre ve çevre eğitimi üzerindeki yerel yönetim etkisi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 2(2), 348-362.

Kocaoğlu, M. (2014). Katılımcı demokrasi algılaması ve kent konseyleri: Kırşehir kent konseyi örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 1-15.

Kofoğlu, T. C. (2018). *Yeni Kamu Yönetimi Anlayışı Bağlamında Yerel Yönetimler.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kumar, S. (2015). Global warming and ıts cause and effects: A review. *Research and Scientific Innovation Society*, 2 (10), 177-179.

Kurt, N. (2011). Kent hizmetlerinin geleceğinde kentsel sorumluluklar ve kent kültürünün geliştirilmesi stratejileri. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 54-71.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (29.4.2003) *Resmi Gazete,* (Sayı: 25093). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4848.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2019).

Mahmutoğlu, A. (2010). Türkiye'de kırsal çevre etiği konusunda mülki idare amirlerinin görüşleri. *Türk İdare Dergisi*, 468, 103-130.

Marın, M. ve Yıldırım, U. (2004). *Çevre sorunlarına çağdaş yaklaşımlar.* Kırklareli: Beta Basım.

Mazı F. (2004). "İklim Değişikliği Sorunu ve Uluslararası Alanda Çözüm Arayışları". (Ed.: Marın, M.C. ve Yıldırım, U.). *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* içinde (s.147-167). İstanbul: Beta Yayınevi.

Mutlu, A. (2006). Küresel kamusal mallar bağlamında sağlık hizmetleri ve çevre kirlenmesi: üretim, finansman ve yönetim sorunları. *Maliye Dergisi*, 150, 53-78.

Nadaroğlu, H. (2001). *Mahalli İdareler*. İstanbul: Beta Yayınevi.

National Institute of Environmental Health Scieces (2019). https://www.niehs.nih.gov/health/topics/agents/air-pollution/index.cfm, (Erişim tarihi:06.05.19).

Nohutçu, A. (2016). *Kamu yönetimi*. Ankara: Savaş Yayınevi.

OECD (2008). Environmental Outlook to 2030. https://www.oecd.org/environment/indicators-modelling-outlooks/40200582.pdf, (Erişim tarihi: 06.05.19).

Ofluoğlu, G. (2017). *Çevre sorunları ve sendikacılık.* Ankara: Gece Kitaplığı.

Özdilek, H. (2004). "Hava, Su ve Toprak Kirliliği". (Ed.: Marın, M.C. ve Yıldırım, U.). *Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* içinde (s.75-100). İstanbul: Beta Yayınevi.

Özey, R. (2001). *Çevre sorunları*. İstanbul: Aktif Yayınevi.

Özoğuz, B. (2012*). Farklı Yerel Katılım Yöntemleri Ve Kent Konseyleri Örneği*, Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Öztaş, C. ve Zengin, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Çevre. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 181-200.

Öztürk, K. (2002). Küresel iklim değişikliği ve Türkiye'ye olası etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 47-65.

Özüpek, M. N. (2013). *Belediyelerde halkla ilişkiler*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Palabıyık, H. (2011). Gönüllülük ve yerel hizmetlere gönüllü katılım üzerine açıklamalar. *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 9 (1) 83-114.

Parlak, B. ve Ökmen, M. (2015). *Yerel yönetimler kuram ve uygulamada küresel ve ulusal konular ve sorunlar.* Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Poyraz, E. (2017). Yerel yönetimlerde siyasal katılım ve temsiliyet sorunsalı üzerine bir değerlendirme: belediye meclislerinin etkinliği. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 136-146.

Pramendra, D. and Vartika, S. (2011). Environmental noise pollution monitoring and impacts on human health in Dehradun city, Uttarakand, India. *Civil and Environmental research*, 1(1), 32-9.

Rajakumar, M. (2017). "Global Warming".(Eds.: Rajakumar, M. and Sampath, R). In *Environmental Studies Problems And Issues* (pp.9-15). India: Lulu Publication.

Rashid, H., Manzoor, M. M., and Mukhtar, S. (2018). Urbanization and its effects on water resources: an exploratory analysis. *Asian Journal of Water, Environment and Pollution*, 15 (1), 67-74.

Riebeek, H. (2010). Global Warming. https://earthobservatory.nasa.gov/features/GlobalWarming, (Erişim tarihi: 03.05.19).

Rio Bildirgesi Raporu (1992). http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF, (Erişim tarihi:21.05.19).

Sağlık Bakanlığının Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (14.12.1983). *Resmi Gazete*, (Sayı: 18251). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2019).

Sakınç, S. (2012). *Yerel yönetimler maliyesi: teori-politika-uygulama*. Ankara: Orion Kitabevi.

Samandağ Belediyesi 2015-2019 Stratejik Planı Ve Performans Programı (2018). http://www.samandag.bel.tr/tema/belediye/uploads/stratejikplan/stratejikplan 2015_2019.pdf (Erişim tarihi: 22.06.2019).

Sarıçiçek, E. (2010). *Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi ve Son Dönemlerde Yapılan Yetki Devirlerinin Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı (AYYÖŞ) Açısından Ele Alınması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Schwarzenbach, R. P., Egli, T., Hofstetter, T. B., Von Gunten, U. and Wehrli, B. (2010). Global water pollution and human health. *Annual Review of Environment and Resources*, 35, 109-136.

Sevgili, Ş. (2012). *Yerel Yönetimde Zabıtanın Yeri Ve Önemi; Küçükçekmece Örneği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

Singh, N. and Davar, S. C. (2004). Noise pollution-sources, effects and control. *Journal of Human Ecology*, 16 (3), 181-187.

Singh, V.and Dev, P. (2010). Environmental impact of noise pollution, a case study in Ssaharanpur City, Western Uttar Pradesh, India. *International Journal of Earth Science and Engineering*, 3 (6), 869-874.

Soygüzel, H. (2015). Kent konseylerinin arasında iletişim ve işbirliği: Türkiye kent konseyleri birliği örneği. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 11 (2), 217-242.

Stockholm Birleşmiş Milletler Konferansı Raporu (1972) https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/CONF.48/14/REV.1, (Erişim tarihi:24.05.19).

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (31.12.2004), *Resmî Gazete* (Sayı: 25687). http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.7221&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0 (Erişim tarihi: 05.06.2019).

Sula, M. Ş. B. (2017). *Avrupa Yerel Yönetimler Yerindenlik İlkesi Çerçevesinde Türkiye'de Yerel Yönetimler.* Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Şahin Ü. (2017). Başlangıcından Bugüne Uluslararası İklim Değişikliği Rejimleri (Ed.: Orhan, G., Mazlum, S. C. ve Kaya, Y.). *Uluslararası Çevre Rejimleri* içinde (s. 67-131). Bursa: Dora Yayınevi.

Şengün, H. (2015). Türkiye'de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları. *Strategic Public Management Journal*, 1 (1), 109-130.

Şengül, R., ve Çetinkaya, I. (2013). "Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Örneği. *VIII. Kamu Yönetimi Sempozyumu, 11-12 Mayıs 2013*, ". (Ed: Bulut, Y., Eren, V., Karakoç, S. Ve Aydın, A.) Ankara: Pegem Yayınevi.

Talu, N. (2006). *Avrupa Birliği uyum sürecinde Türkiye'de çevre politikaları.* Ankara: Kardelen Ofset.

Toprak, D. (2006). Sürdürülebilir kalkınma çevresinde çevre politikaları ve mali araçlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 146-169.

Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. A. (2006). *Mahalli İdareler.* Ankara: Nobel Yayın.

Turgut, N. (1996). İhtiyat ilkesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1), 67-102.

Türkiye İklim Değişikliği Birinci Ulusal Bildirim Raporu (2007). https://issuu.com/undpturkiye/docs/iklim1.bildirimi-27ocak2007/2?ff&e=4172436/4520931. Erişim tarihi: 27.07.19.

TÜSİAD (1995). Yerel Yönetimler, Sorunlar ve Çözümler, Yayın No: T/95-9/184.

Ulucak, R. (2013). İktisat politikası olarak çevre politikaları ve araç seçimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 34, 1-16.

Ulusoy, A. ve Akdemir, T. (2007). *Mahalli idareler maliyesi: teori-uygulama-maliye.* Ankara: Seçkin Yayıncılık San. A.Ş.

UN Environment (2019). https://www.unenvironment.org/explore-topics/air (Erişim tarihi: 03.05.19).

UN Environment (2019). https://www.unenvironment.org/explore-topics/air/why-does-air-matter, (Erişim tarihi: 03.05.19).

UN Environment (2019). https://www.unenvironment.org/explore-topics/water/what-we-do/tackling-global-water-pollution (Erişim tarihi: 03.05.19).

UNEP (2002). Economic Instruments for Environmental Protection. Erişim adresi: https://unep.ch/etu/publications/Economic_Instrument_Opp_Chnall_final.pdf Erişim tarihi:28.07.19.

Usta, S. ve Bilgiç, E. (2016). Katılım kültürünün gelişiminde kent konseylerinin rolü: Karaman kent konseyi örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 18 (31), 36-45.

Uyar, H. (2004). Türkiye'de ve dünyada yerel yönetimler: Kısa bir tarihçe. *Aydınlanma 1923*,51 (51), 31-38.

Ünal, F. (2011). Tanzimattan cumhuriyete Türkiye'de yerel yönetimlerin yasal ve yapısal dönüşümü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 241-248.

Ünlütürk Ç. (2006). *Sendikal Hareket ve Çevre Sorunları: Türkiye'de Sendikaların Çevre Politikaları.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Walker, D. B., Baumgartner, D. J., Gerba, C. P. and Fitzsimmons, K. (2019). "Surface water pollution". (Eds: Brusseau, M. L., Pepper L. I. and Gerba P. C.) In *Environmental and Pollution Science* (pp.261-292). Cambridge: Academic Press.

Weissburg, M. and Draper, A. M. (2019). Impacts of global warming and elevated CO_2 on sensory behavior in predator-prey ınteractions: A review and synthesis. *Frontiers in Ecology and Evolution*, 7, 72.

Yaman, M. ve Küçükşen, M. (2018). Yerel yönetimlerin demokratikleşmesi açısından yerel katılımın incelenmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 247-259.

Yıldırım, A. (2014). Yerellik ilkesi ve Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (5), 130-140.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, K., Sipahioğlu, Ş. ve Yılmaz, M. (2005). *Çevre bilimi.* Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Yılmaz, A. (2014). Yerel yönetimlerde çevre etiği üzerine incelemeler. *Kent Akademisi*, 7 (17), 26-36.

Yüksel F. (2005). "Yerel Özerklik Kavramı Üzerine Bir İnceleme". (Ed.: Özgür, H. ve Kösecik, M.). *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar-I* içinde. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Zannin, P. H. T., Diniz, F. B. and Barbosa, W. A. (2002). Environmental noise pollution in the city of Curitiba, Brazil. *Applied Acoustics*, 63 (4), 351-358.

Zengin, E. ve Esedov, A. (2011). Çevre sorunlarının yerel özellikleri ve Üsküdar örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 59, 149-178.

Zeytin, M. ve Kırlıoğlu, H. (2014). Çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler. *Akademik Sosyla Araştırmalar Dergisi*, 2(5), 238-254.

Zülfikar, H. ve Beken, N. (2014). Belediyeler ve Çevre Hizmetleri Üzerine Analitik Bir Bakış: Türkiye Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (66-67), 75-100.

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1962). http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13736/plan1.pdf. (Erişim tarihi:29.07.19).

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1967). http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/13737/plan2.pdf. (Erişim tarihi:29.07.19).

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1972). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf (Erişim tarihi: 29.07.19).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/D%C3%B6rd%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1979-1983%E2%80%8B.pdf. (Erişim tarihi:29.07.19).

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1984). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf (Erişim tarihi:29.07.19).

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Alt%C4%B1nc%C4%B1-Be%C5%9F-Y%C4%B1lll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1990-1994%E2%80%8B.pdf (Erişim tarihi:29.07.19).

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf (Erişim tarihi: 29.07.19).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Sekizinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2001-2005.pdf (Erişim tarihi:29.07.19).

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planında (2006). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2007-2013%E2%80%8B.pdf (Erişim tarihi: 29.07.19).

X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2013). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-2014-2018.pdf (Erişim tarihi:29.07.19).

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2018). http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani.pdf (Erişim tarihi:29.07.19).

1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, (10.07.2018). *Resmi Gazete,* (Sayı: 30474). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

4 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (15.07.2018). *Resmi Gazete*, (Sayı: 30479). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.4.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

148 Sayılı ILO Sözleşmesi https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C148 (Erişim tarihi: 30.04.19).

442 Sayılı Köy Kanunu (18.3.1924). *Resmi Gazete* (Sayı: 68). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

443 Sayılı Çevre Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (21.08.1991). *Resmi Gazete* (Sayı: 20976). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20967.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

644 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (04.07.2011). *Resmi Gazete,* (Sayı:27984). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.644.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

648 Sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname (17.08.2011). *Resmi Gazete*, (Sayı: 28028). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/08/20110817-1-1.htm Erişim tarihi: 05.06.2019).

1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu (22.03.1971), *Resmî Gazete* (Sayı: 13799). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1380.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

1580 Sayılı Belediye Kanunu (3.4.1930). *Resmi Gazete* (Sayı:1471). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

1982 Anayasası https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (Erişim tarihi: 09.05.19).

1961 Anayasası https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm (Erişim tarihi: 09.05.19).

2560 Sayılı İstanbul Su Ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun (23.11.1981). Resmi Gazete (Sayı: 17523). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2560.pdf (Erişim tarihi: 25.08.2019).

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (21.07.1983), *Resmî Gazete* (Sayı: 18113). http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2863-20111026.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

2872 Sayılı Çevre Kanunu (11.08.1983). *Resmî Gazete* (Sayı: 18132). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

2783 Sayılı Milli Parklar Kanunu (11.08.1983), *Resmi Gazete* (Sayı:18132). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2873.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

3194 Sayılı İmar Kanunu (03.05.1985), *Resmî Gazete,* (Sayı: 18749). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18749.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

3213 Sayılı Maden Kanunu (04.06.1985), *Resmî Gazete* (Sayı: 18785). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18785.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

3621 Sayılı Kıyı Kanunu (04.04.1990), *Resmî Gazete* (Sayı: 20495). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20495.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

4122 Sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu (23.07.1995), *Resmî Gazete* (Sayı: 22355). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4122.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

4342 Sayılı Mera Kanunu (25.02.1998), *Resmi Gazete* (Sayı: 23272). http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23272.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5018 Sayılı Kamu Malî Yönetimi Ve Kontrol Kanunu (10.12.2003), *Resmi Gazete* (Sayı: 25326). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf (Erişim tarihi: 15.08.2019).

5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu (24.06.2004). *Resmî Gazete,* (Sayı: 25509). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5199-20100611.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (10.7.2004). *Resmi Gazete* (Sayı: 25531). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/07/20040723.htm#1 (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (22.2.2005). *Resmi Gazete* (Sayı: 25745). http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5302&sourceXm (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5326 Sayılı Kabahatler Kanunu (30.03.2005), *Resmî Gazete* (Sayı: 25772). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/03/20050331M1-2.htm (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5327 Sayılı Türk Ceza Kanunu (26.09.2004), *Resmî Gazete* (Sayı: 25611). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5393 Sayılı Belediye Kanunu (3.7.2005). *Resmi Gazete* (Sayı: 25874). http://www.sp.gov.tr/tr/mevzuat/s/5/ (Erişim tarihi: 05.06.2019).

5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu (03.07.2005), *Resmî Gazete* (Sayı: 25880). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5403.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (6.12.2012). *Resmi Gazete* (Sayı: 28489). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm (Erişim tarihi: 05.06.2019).

6831 Sayılı Orman Kanunu (31.08.1956), *Resmî Gazete* (Sayı: 2457). http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6831.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2019).

7153 Sayılı Çevre Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (10.12.2018), *Resmî Gazete* (Sayı: 30621). http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181210-4.htm (Erişim tarihi: 20.07.2019).

İNTERNET KAYNAKLARI

https://iklim.csb.gov.tr/kyoto-protokolu-i-4363, (Erişim tarihi:23.05.19).

https://sustainabledevelopment.un.org/milestones/humanenvironment, (Erişim tarihi:24.05.19).

http://www.mfa.gov.tr/kyoto-protokolu.tr.mfa, (Erişim tarihi:24.05.19).

https://unfccc.int/process-and-meetings/the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol/what-is-the-kyoto-protocol, (Erişim tarihi:24.05.19).

https://www.europhysicsnews.org/articles/epn/pdf/1972/07/epn19720307p6.pdf, (Erişim tarihi:24.05.19).

https://whatsyourimpact.org/global-warming, (Erişim tarihi:03.05.19).

https://www.unsystem.org/content/united-nations-conference-environment-and-development-unced-1992, (Erişim tarihi:28.05.19).

https://www.un.org/geninfo/bp/enviro.html, (Erişim tarihi:28.05.19).

http://cografyaharita.com/haritalarim/41_hatay_ili_haritasi.png, (Erişim tarihi:19.05.19).

https://www.tim.org.tr/tr/ihracat-rakamlari.html, (Erişim tarihi: 10.08.19).

https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018reportv06191901.pdf, (Erişim tarihi: 20.08.19).

https://www.korfezgazete.com/hataya-9-yeni-atiksu-aritma-tesisi-kazandirdik/ , (Erişim tarihi: 28.08.19).

EK- MÜLAKAT SORULARI

Belediyelerin Çevre Politikaları ve Uygulamaları: Hatay Örneği

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma Mustafa Kemal Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlamakta olduğum Yüksek Lisans tezi için hazırlanmıştır. Çalışmamız Belediyelerin Çevre Politikaları ve Uygulamalarını konu edinmektedir. Bu amaçla örneklem kümemiz Hatay ilindeki 15 ilçe belediyesi ve Büyükşehir Belediyesi olarak tespit edilmiştir.

Görüşme süresince vereceğiniz cevaplar sayesinde çevre politikaları ve uygulamaları açısından mevcut durum tespit edilerek, sorunlar, sorunların nedenleri ve çözüm önerileri geliştirilmeye çalışılacaktır. Cevaplarınız sadece bilimsel amaçla kullanılacak olup, hakkınızdaki hiçbir bilgi üçüncü şahıslar dahil olmak üzere kimseyle paylaşılmayacaktır. Bu çerçevede siz değerli yöneticilerimizin çalışma deneyimi ve birikimlerinin akademik çalışmalara katkı sunması ve zenginleştirmesi beklenmektedir.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

Dilek ÖZENİR
Yüksek Lisans Öğrencisi
E-posta: dilek_17su@hotmail.com

Prof. Dr. Murat TEK
(Tez Danışmanı)
E-posta: murattek@mku.edu.tr

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Göreviniz:

Görevdeki Süreniz:

Memuriyet Süreniz:

Mesleğiniz:

Eğitim Durumunuz:

Yaş:

Cinsiyet:

Hatay'da Bulunma Süreniz:

1. Türkiye'nin Ulusal Çevre Politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
Olumlu/ Yeterli:
Olumsuz/ Yetersiz:

Neden?

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
Fırsatlar	**Tehditler**

2. Türkiye'nin Çevre Örgütlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Olumlu/ Yeterli:
Olumsuz/ Yetersiz:

Neden?

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
Fırsatlar	**Tehditler**

3. Türkiye'nin Çevre Performansını nasıl değerlendiriyorsunuz?
Olumlu/ Yeterli:
Olumsuz/ Yetersiz:

Neden?

Güçlü Yanları	Zayıf Yanları
Fırsatlar	**Tehditler**

4. Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunların nedenlerini sıralayabilir misiniz?
5. Türkiye'de çevre açısından yaşanan sorunların çözümü için önerilerinizi sıralayabilir misiniz?

6. Belediyenizin Çevre Politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Olumlu/ Yeterli:
Olumsuz/ Yetersiz:

Neden?

Güçlü Yanları	**Zayıf Yanları**
Fırsatlar	**Tehditler**

7. Belediyenizin Çevre Örgütlenmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Olumlu/ Yeterli:
Olumsuz/ Yetersiz:

Neden?

Güçlü Yanları	**Zayıf Yanları**
Fırsatlar	**Tehditler**

8. Belediyenizde çevre açısından yaşanan sorunlar nelerdir?
9. Belediyenizde çevre açısından yaşanan sorunların nedenlerini sıralayabilir misiniz?
10. Belediyenizde çevre açısından yaşanan sorunların çözümü için önerilerinizi sıralayabilir misiniz?
11. Belediyenizin Çevre Politikası düşünüldüğünde

- Açık ve somut olarak belirlenmiş ve kamuoyuna sunulmuş politika ve hedefleri var mı?
- Çevre örgütlenmesinde, yetki, görev ve sorumluluk paylaşımı yapılmış mı?
- Performans göstergeleri var mı ve rutin denetimler yapılmış mı?
- Çevre konusunda açıklık, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkeleri işletiliyor mu?

12. Belediyenizin Çevre Politikası düşünüldüğünde

- Benimsenen çevre politikasının öncelikleri nelerdir?
- Politikalar proaktif mi? Reaktif mi? Sorun çözmeye mi yoksa geleceği tasarlamaya mı odaklanmıştır?

- Paydaşlarınızı karar alma süreçlerinde katmaya yönelik çalışmalarınız var mı? (varsa nelerdir)
- Halkı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalarınız var mı? (varsa nelerdir)
- Çalışanlarınızı bilinçlendirmeye yönelik çalışmalarınız var mı? (varsa nelerdir)

13. Belediyenizin Çevre Politikası düşünüldüğünde

- Merkezi Yönetim ve taşra teşkilatı ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/Olumsuz/Nedenleri)
- Büyükşehir belediyesi ve diğer ilçe belediyeleri ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/Olumsuz/Nedenleri)
- STK'lar ve meslek odaları ile ilişki ve iletişiminiz nasıl? (Olumlu/Olumsuz/Nedenleri)